

Kaisa Eskelinen ja Maija Nikkanen

Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö

-tutkimuksen loppuraportti

Kaisa Eskelinen ja Maija Nikkanen

Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö -tutkimuksen loppuraportti

Kansikuva

SPEKin arkistot

SPEK Tutkii 21

ISBN 978-951-797- 670-1 (pdf)

ISSN 2242-1653 (pdf)

Helsinki, 2020

Julkaisija

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK

Ratamestarinkatu 11, 00520 Helsinki

Puhelin (09) 476 112, faksi (09) 4761 1400

spekinfo@spek.fi

www.spek.fi

Sisällys

Esipuhe.....	5
Tiivistelmä.....	6
Sammandrag	9
Absract	12
Johdanto	15
Yhteistyö viranomaisten ja pelastustoimintaa harjoittavien vapaaehtoisten välillä	16
Sopimuspalokunnat.....	16
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu -verkosto Vapepan yhteistyö viranomaisten kanssa.....	17
Pelastuspalvelujärjestöjen yhteistyö viranomaisten kanssa	18
Katsaus aiempaan kirjallisuuteen viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyöstä	19
Yhteistyöverkoston johtamiseen liittyvät haasteet.....	19
Vapaaehtoisten hyödyntämiseen liittyvään kynnyksen madaltaminen ja tunnettuuden lisääminen	20
Vapaaehtoisten johtamiseen liittyviä hyviä käytäntöjä	21
Yksittäisten kansalaisten osallistaminen.....	22
Tutkimuskysymykset	23
Aineisto ja menetit.....	24
Haastattelutulokset	27
Pelastusalan vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyön laajentuva kenttä.....	27
Yhteistyön toivottavat kehittämissuunnat ja toimivat yhteistyökäytännöt	28
Yhteinen harjoittelu ja suunnittelu todellisissa johtosuhteissa	28
Vapaaehtoisuuden luonteen huomioiva johtaminen	29
Yhteistyörakenteiden kehittäminen.....	31
Laajaan häiriötilanteeseen varautuminen yhteistyönä.....	33
Esimerkkejä kunnan ja vapaaehtoisten yhteistyömalleista.....	35
Kyselytulokset	37
Vastaajien taustatiedot	37
Viranomaiset	37
Järjestöhallinto.....	37
Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoiset ja palokuntalaiset	38

Kyselytulokset valtakunnallisesti.....	41
Käytännön yhteistyön toimivuus ja kehittämistarpeet.....	41
Vapaaehtoisten valmiudet, motivaatiotekijät ja niiden huomiointi yhteis- työn kehittämisessä.....	46
Laajojen häiriötilanteiden hallinta vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteis- työnä	54
Näkemykset yksittäisten kansalaisten osallistumisesta pelastuspalvelun tehtäville	58
Yhteistyön koordinaatio ja johtaminen.....	61
Yhteenveto valtakunnallisista tuloksista.....	68
Alueittaiset kyselytulokset	70
Etelä-Suomi.....	70
Länsi- ja Sisä-Suomi.....	84
Lounais-Suomi	99
Itä-Suomi.....	109
Pohjois-Suomi	115
Lappi.....	125
Tiivistelmä alueittaisista tuloksista.....	134
Yhteenveto ja johtopäätökset	137
Suosituksat pelastuspalvelun kolmannen sektorin ja viranomais- ten yhteistyön kehittämiseksi sekä kolmannen sektorin käytettä- vyyden lisäämiseksi	141
Lähteet	145
Liite 1. Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö-hanke, haastat- telurunko	147
Liite 2. Kysely pelastuspalvelun vapaaehtoisille ja palokuntalai- sille	149
Liite 3. Kysely viranomaisille yhteistyöstä vapaaehtoisten kans- sa	158
Liite 4. Kysely viranomaisyhteistyöstä järjestöjen hallinnossa toi- miville	170

Esipuhe

Tämä pelastusalan vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä kartoittava tutkimus jatkaa aiemmin ilmestyneiden pelastustoimen tilinpäätöstutkimuksen (Mankkinen toim. 2013) ja ”Vapaaehtoisten saatavuus ja käytettävyys hälytystehtäviin”(Hatakka 2014) jalanjäljissä. Ensiksi mainitussa tutkimuksessa tunnistettiin tarve saada lisää tietoa viranomaisten tukena toimivista vapaaehtoisista. Jälkimmäisessä tätä tietoa kerättiin kattavasti. Tutkimuksessa selvisi muun muassa, että vapaaehtoisten muodostamaa resurssia ei kaikilta osin ole hyödynnetty yhteiskunnan turvallisuustehtävissä ja että yhteistoiminnasta puuttuu suunnitelmallisuutta. Häiriötilanteiden hallinta kuuluu usein kunnan vastuulle, mutta kunta ei juurikaan ollut hyödyntänyt häiriötilanteissa kolmatta sektoria sopimuspalokuntalaisia lukuunottamatta. Riskiksi tunnistettiin, että akuutin etsintä- ja pelastusvaiheen jälkeen auttamisketju saattaa katketa.

Tässä tutkimuksessa lähdettiin liikkeelle siitä, miten viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyötä laajoihin häiriötilanteisiin varautumiseksi tulisi kehittää. Tarve moniviranomaisyhteistyölle ja ylipäänsä erilaisten turvallisuustoimijoiden yhteistyölle on yhä tiedostetumpaa varautumisen kohteiden laaja-alaisuuden ja poikkisektoriaalisuuden vuoksi (ks. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia). Tutkimukseen sisällytettiin kaikki viranomaiset, jotka tekevät yhteistyötä pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa. Toiseksi pelastuspalvelujärjestöjä ja palokuntia tarkasteltiin viranomaisten tukena olevana kokonaisuutena. Esimerkiksi häiriötilanteiden hallinnan kannalta on olennaista, että erilaista osaamista omaavat toimivat häiriötilanteissa tarkoituksenmukaisissa rooleissa, mukaan lukien yksittäiset kansalaiset. Tutkimuksen näkökulma on näin ollen kokonaisturvallisuuden näkökulma, jonka mukaan turvallisuus syntyy eri toimijoiden yhteistyössä.

Lämmin kiitos tutkimuksen suunnittelussa ja kyselyjen välittämisessä mukana olleille pelastuspalvelujärjestöille ja palokuntatoiminnan asiantuntijoille sekä kaikille tutkimuksen haastatteluihin ja kyselyihin osallistuneille. Lämmin kiitos yhteistyöstä myös sisäministeriölle, jonka Vapaaehtoiset pelastustoiminnassa-hankkeen kanssa teimme yhteistyötä. Molemmissa hankkeissa tehtyä taustatyötä hyödynnetään laadittaessa sisäministeriön ohjeistusta vapaaehtoisvoimavarojen käytöstä pelastustoimessa vuonna 2020. Kiitokset myös Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:lle, jonka yleisavustuksella tutkimus rahoitettiin.

Tutkimuksemme sisältää lisäksi järjestöille ja viranomaisille osoitetut suositukset, joita noudattamalla vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä voidaan jatkossa edistää.

Tiivistelmä

Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö -tutkimus selvittää pelastuspalvelun viranomaisten ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön tilaa ja kehitystarpeita. Tutkimus tarkastelee pelastuspalvelun kolmatta sektoria kokonaisuutena, johon kuuluvat niin pelastuspalvelujärjestöt kuin sopimuspalokunnatkin. Viranomaisista mukana ovat järjestöjen ja palokuntien kanssa pelastus- ja turvallisuustyötä tekevät viranomaiset eli viranomaiset pelastuslaitoksesta, poliisista, rajavartiolaitoksesta, sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä kunnista ja kuntayhtymistä. Tutkimus selvitti, minkälaista yhteistyötä viranomaiset tekevät pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa ja miten käytännön yhteistyötä sekä yhteistyön koordinaatiota ja johtamista tulisi yhteistyön osapuolten mukaan kehittää. Tuloksia tarkasteltiin paitsi valtakunnallisesti, myös alueittain kuuden aluehallintoviraston alueen mukaan. Aluehallintoviraston alueen mukaisesti tarkasteltiin lisäksi kysymystä siitä, mitkä järjestöt/yhdistykset tekevät viranomaisten kanssa yhteistyötä ja perustuuko yhteistyö sopimuksiin.

Tutkimuksen aineisto koostuu 14 yksilöhaastattelusta (1-2 h) kolmannen sektorin ja viranomaisten edustajille Pohjois-Suomesta, Itä-Suomesta sekä Varsinais-Suomesta sekä kolmesta valtakunnallisesta kyselystä. Kyselyihin vastasi yhteensä 2158 pelastuspalvelun vapaaehtoista ja palokuntalaista sekä 184 järjestöhallinnon edustajaa, joista 138 oli palokunnan päälliköitä ja 46 pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajia. Viranomaisille suunnattuun kyselyyn vastasi 70 henkilöä, jotka olivat poliisin yhdyshenkilöitä Vapaaehtoiseen pelastuspalveluun, pelastuspäälliköitä, rajavartiolaitoksen yhdyshenkilöitä Meripelastusseuraan, kuntien ja kuntayhtymien turvallisuus- ja riskinhallintapäälliköitä sekä sosiaalijohtajia.

Viranomaisista lähes kaikilla on yhteistyötä Suomen Punaisen Ristin kanssa ja enemmistöllä sopimuspalokuntien kanssa. Kolmannella sektorilla on eniten yhteistyötä pelastuslaitoksen ja poliisin kanssa, vähiten kuntien kanssa. Palokuntien yhteistyö ei keskity vain pelastuslaitokseen, tosin sopimuksellista se on lähinnä pelastuslaitoksen kanssa. Viranomaisista suurella enemmistöllä on järjestöyhteistyöstä vastaava yhteyshenkilö ja myös järjestöistä valtaosalla on yhteyshenkilö viranomaisiin päin.

Yleisimmät yhteistyömuodot viranomaisten ja kolmannen sektorin välillä ovat hälytystoiminta ja harjoittelu. Yhteistyötä tulisi osapuolten mukaan edelleen kehittää etenkin harjoittelun ja kouluttautumisen osa-alueilla.

Viranomaisten mukaan kolmas sektori tukee viranomaistoimintaa hyvin erityisesti vakiintuneilla tehtäväalueilla, joihin kuuluvat tulipalojen sammu-

tus ja sen tukitoiminnot, kadonneiden etsintä ja meripelastus. Laajojen tai pitkäkestoisten, tavallisesta toiminnasta poikkeavien häiriötilanteiden hallintaan olisi sen sijaan hyvä varautua yhteistyössä paremmin. Laajoihin häiriötilanteisiin liittyvän osaamisen ohella viranomaiset toivovat kolmannen sektorin kehittävän osaamistaan etenkin ensihuoltoon ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyen.

Vapaaehtoiset toivovat tiiviimpää yhteistyötä viranomaisen kanssa ja enemmän tehtäviä, se motivoi. Vapaaehtoisilla on kiinnostusta myös uudenlaisia tehtäviä kohtaan kuten spontaanien vapaaehtoisten pikakouluttaminen ja viranomaisten viestinnän tukeminen häiriötilanteissa. Työelämältä vapaaehtoiset toivovat joustoa.

Kyselyyn vastanneet viranomaiset ja kolmannen sektorin edustajat suhtautuvat pääosin myönteisesti järjestöihin sitoutumattomien yksittäisten kansalaisten osallistumiseen häiriötilanteiden edellyttämille tehtäville, kunhan tehtävien sopivuudesta ja turvallisuudesta huolehditaan. Näiden ns. neljännen sektorin vapaaehtoisten osallistumismahdollisuuksia on viranomaisten ja kolmannen sektorin edustajien mukaan syytä kartoittaa erityisesti huollon, kuljetusten sekä etsinnän apuna. Myös häiriötilanteiden jälkeiset tarkastukset koskien sitä onko alueen ihmisillä kaikki hyvin, nähtiin mahdollisena neljännen sektorin tehtävänä.

Kyselyyn vastanneet viranomaiset ja järjestöhallinnon edustajat pitävät etenkin operatiivisen viranomaisen järjestämiä tilaisuuksia hyödyllisinä yhteistyön kehittämisen kannalta. Yhteistyöverkostoja tulisi vastaajien mukaan kehittää kutsumalla niihin käytännön vapaaehtoisia, jotta suunnitelmat siirtyvät käytäntöön ja vapaaehtoiset pysyvät motivoituneina. Viranomaisten ja kolmannen sektorin väliset sopimukset nähdään pääosin yhteistyötä tukevana käytäntönä, mutta kolmannen sektorin edustajat näkevät niissä toisinaan toivomisen varaa – sopimuksia toivotaan laadittavan yhteistyönä, eikä viranomaisten yksipuolisesti laatimina. Valtaosa viranomaisista ja järjestöhallinnosta kannattaa sitä, että alueille luodaan järjestelmä, josta näkyy eri järjestöjen tarjolla oleva osaaminen ja sen määrä erilaisiin häiriötilanteisiin. Enemmistö vastaajista kannattaa myös yhteistä valtakunnallista hälytyskeskusta, ennakkohälytysten antamista vapaaehtoisille ja sitä, että viranomainen pääsisi tarkastelemaan vapaaehtoisresurssia vapaaehtoisten järjestelmistä. Erityisesti järjestöhallinto kannattaa sitä, että viranomaisten ja vapaaehtoisten välillä olisi hälytystilanteissa puheyhteys samassa järjestelmässä. Järjestöjen olisi vastaajien mukaan hyvä tehdä yhteistyötä etenkin koulutuksen saralla ja monen mielestä olisi myös hyvä, jos järjestöt tarjoaisivat viranomaisille yhteistä palvelukokonaisuutta.

Alueellisia eroja oli muun muassa siinä, miten hyödylliseksi viranomaisten ja vapaaehtoisten muodostamat yhteistyöverkostot koettiin yhteistyön kehittämisen kannalta. Erityisesti lappilaiset ja pohjoisuomalaiset viranomaiset ja järjestöhallinnon edustajat pitivät yhteistyöverkostoja hyödyllisinä. Toisaalta etenkin pohjoissuomalaiset ja lappilaiset vapaaehtoiset kokivat, että hälytystehtäviä ja ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtäviä on liian harvoin.

Sammandrag

Studien Samarbete mellan myndigheter och frivilligarbetare utreder räddningstjänstens nuläge och utvecklingsbehov, beträffande samarbetet mellan myndigheter och tredje sektorn. Studien granskar räddningstjänstens tredje sektor som helhet, vilket innefattar såväl räddningstjänstorganisationer som avtalsbrandkårer. De myndigheter som ingår i studien är sådana som samarbetar med organisationerna och brandkårerna inom räddnings- och säkerhetsarbetets ramar. Dessa är: räddningsverket, polisen, gränsbevakningsväsendet, social- och hälsovården samt kommunerna och samkommunerna. Studien klargör formen av samarbete mellan myndigheter och tredje sektorn inom räddningstjänsten, och hur det praktiska samarbetet, samt dess koordination och förvaltning, enligt parterna kunde utvecklas. Resultaten granskades inte bara nationellt, utan också regionalt, enligt de sex regionalförvaltningsverkens områden. Utöver regionalförvaltningsverkens områden granskades även vilka organisationer/föreningar som samarbetar med myndigheterna och om samarbetet bygger på avtal.

Innehållet består av 14 individuella intervjuer (1–2 timmar) med företrädare för den tredje sektorn och myndigheter från norra Finland, östra Finland och Sydvästra Finland, samt ytterligare av tre nationella enkäter. Enkäterna besvarades av sammanlagt 2158 frivilliga samt brandkårsmedlemmar inom räddningstjänsten, och av 184 företrädare för organisationsförvaltningen, varav 138 var brandchefer och 46 ordföranden för räddningstjänstorganisationerna. Myndigheternas enkät besvarades av 70 personer, som är polisens kontaktpersoner gentemot Frivilliga räddningstjänsten, samt av räddningschefer, gränsbevakningsväsendets kontaktpersoner till Sjöräddningssällskapet, jämte säkerhets-, riskhanterings- och socialchefer inom kommunerna och samkommunerna.

Nästan alla myndigheter samarbetar med Finlands Röda Kors och merparten av dem samarbetar med avtalsbrandkårerna. Den tredje sektorn har mest samarbete med räddningsverket och polisen, och minst med kommunerna. Brandkårerna samarbetar inte enbart med räddningsverket, fastän det avtalsbundna samarbetet närmast gäller räddningsverket. En stor majoritet av myndigheterna har en kontaktperson som ansvarar för samarbetet med organisationerna och även merparten av organisationerna har kontaktpersoner som svarar för kontakten med myndigheterna.

De vanligaste formerna av samarbete mellan myndigheter och tredje sektorn gäller larmverksamhet och övningar. Enligt parterna borde samarbetet utvecklas särskilt i fråga om övningar och utbildning.

Enligt myndigheterna stöder den tredje sektorn myndighetsverksamheten väl, särskilt inom etablerade områden, såsom brandsläckning och dess stödfunktioner, sökning efter försvunna personer och sjöräddning. Det finns däremot skäl att bättre förbereda samarbetet då det gäller hanteringen av omfattande eller långvariga störningssituationer som avviker från det normala. Utöver detta önskar myndigheterna att den tredje sektorn särskilt utvecklar sina färdigheter beträffande första omsorgen och förebyggande av olyckor.

Frivilligarbetarna önskar tätare samarbete med myndigheterna och fler uppdrag, sådant motiverar. Det finns också ett intresse för nya uppgifter, såsom snabbutbildning av spontana frivilligarbetare och stödinsatser för myndigheters kommunikation i störningssituationer. Därtill önskar de frivilliga flexibilitet från arbetslivets sida.

Myndigheterna och företrädarna för tredje sektorn förhåller sig huvudsakligen positivt till att enskilda medborgare, som inte tillhör någon organisation, deltar i insatserna under störningssituationer, förutsatt att man vinnlägger sig om uppgifternas lämplighet och säkerhet. Parterna anser också att det finns orsak att kartlägga vilka möjligheter den s.k. fjärde sektorns frivilliga har att delta särskilt i stödinsatser såsom service, transporter och sökning. Härutöver såg man att fjärde sektorn har potential att sköta granskningar efter störningssituationer, beträffande människors välmående i det aktuella området.

Myndigheterna och företrädarna för organisationernas förvaltning anser att särskilt de tillfällen som den operativa myndigheten anordnar är nyttiga för samarbetets utveckling. Enligt respondenterna borde samsamarbetsnätverken utvecklas så att man bjuder in praktiska frivilligarbetare till dem, för att planerna ska bli verklighet och de frivilliga hållas motiverade. Avtalen mellan myndigheter och tredje sektorn ses huvudsakligen som en samsamarbetspraxis, men för tredje sektorns företrädare lämnar de ibland en del övrigt att önska – man önskar att avtalen kunde utarbetas i samråd, och inte ensidigt av myndigheterna. De flesta myndigheterna och organisationerna är positiva till att skapa ett regionalt system, ur vilket organisationernas tillgängliga kompetensreserv och dess storlek framgår, med tanke på olika störningssituationer. Majoriteten av de tillfrågade stöder också den gemensamma nationella nödcentralen, tillhandahållandet av förhandslarm till frivilliga och det att myndigheter ges tillträde till frivilligresursen i systemen över dem som är frivilliga. I synnerhet organisationsförvaltningen understöder muntlig kontakt mellan myndigheter och frivilliga i samma system under larmsituationer. Organisationer borde, enligt res-

pondenterna, samarbeta särskilt inom utbildning, och enligt många skulle det också vara bra om organisationerna skulle erbjuda ett gemensamt tjänstepaket för myndigheterna.

De regionala skillnaderna handlade bl.a. om hur man upplevde nyttan av samarbetsnätverken mellan myndigheter och frivilliga, med tanke på samarbetets utveckling. Särskilt de lappländska och nordfinländska myndigheterna och företrädarna för organisationens förvaltning ansåg att samarbetsnätverken är nyttiga. Å andra sidan ansåg framför allt de nordfinländska och lappländska frivilligarbetarna att larmuppdragen, samt de förebyggande uppdragen och eftervårdsuppdragen, var för sällsynta.

Abstract

A collaborative study between volunteers and authorities examines the status and development needs of cooperation between the rescue-service authorities and the third sector. The study will examine the third sector of rescue services as a whole, including emergency service organisations and contract fire brigades. The authorities participating in the study with the organisations and fire brigades are those responsible for rescue and safety work, i.e. the authorities from the rescue departments, Police, Finnish Border Guard, social and healthcare services and municipalities and joint municipal authorities.

The study determined the types of cooperation between the authorities and the third sector operators in rescue services, and how the parties consider that the practical cooperation and its coordination and management should be developed. In addition to a national scale, the results were also examined at a regional level based on the six Regional State Administrative Agencies. In line with the area of the relevant Regional State Administrative Agency, the study also examined the question of which organisations/associations are cooperating with the authorities and whether such cooperation is based on agreements.

The study data consists of 14 individual interviews (1–2 hours each) conducted with representatives of the third sector and the authorities in Northern Finland, Eastern Finland and Southwest Finland, as well as of data from three national survey questionnaires. A total of 2,158 rescue-service volunteers and fire fighters, as well as 184 representatives of the organisation administration, of which 138 were fire-brigade chiefs and 46 were chairpersons of rescue-service organisations, responded to the survey questionnaires. The questionnaire directed to the authorities received 70 responses from people who were police liaison officers for the Finnish Voluntary Rescue Service (Vapepa), rescue-service chiefs, liaison officers of the Finnish Border Guard for the Finnish Lifeboat Institution, safety and risk-management managers of municipalities and joint municipal authorities and social directors.

Almost all of the authorities have cooperation activities with the Finnish Red Cross and the majority also with the contract fire brigades. The third sector has the most cooperation with the rescue departments and the Police, and the least with municipalities. The cooperation of fire brigades is not only focused on the rescue departments, although under contract, it mainly occurs with rescue departments. A large majority of the authorities have a liaison officer responsible for the cooperation with organisations, and also a majority of the

organisations have a liaison officer to handle communications with the authorities.

The most common forms of cooperation between public authorities and the third sector are emergency operations and training. Cooperation should, according to the parties, be further developed, especially in the areas of training and education.

According to the authorities, the third sector is very supportive of governmental activities, particularly in established areas of activity, including fire-fighting and its support operations, search and rescue tasks and maritime rescue. The cooperation should, however, focus more on preparing for the management of extensive or long-term disruptions or abnormal situations differing from ordinary operations. In addition to the know-how associated with extensive disruptions, the authorities hope that third-sector operators develop their skills, particularly in the context of emergency support services and accident prevention.

Volunteers would like to have closer cooperation with the authorities and more tasks to handle, because they provide motivation. Volunteers also have an interest in new types of tasks, such as accelerated training of spontaneous volunteers and supporting the communications of the authorities in abnormal situations. Flexibility is what the volunteers are hoping for from those in working life.

In principle, the authorities and the representatives of the third sector who provided responses to the questionnaire are in favour of individual citizens, who have not committed to any organization, participating in tasks required in abnormal situations, provided that the suitability and safety of the tasks are ensured. The authorities and the representatives of the third sector feel that the possibilities for participation of these so-called fourth-sector volunteers need to be surveyed especially in the context of providing assistance for maintenance, transportation and search operations. Also, the checks following any abnormal situations to ensure that people in the area are doing fine, were seen as a potential task for the fourth sector.

The authorities and the representatives of the organisation administration who provided responses to the questionnaire consider the events organised by the operative authorities, in particular, to be very useful for the development of cooperation. The respondents feel that cooperation networks should be developed by inviting practical volunteers to join in order to transform plans into action and to keep the volunteers motivated. Agreements between the authorities and the third sector are largely seen as a collaborative practice, but the third-sector representatives sometimes consider that they leave much to be de-

sired – they would like to see agreements drafted together, not just unilaterally drawn up by the authorities. The vast majority of authorities and organisation administrations are in favour of creating a system for the regions, showing the skills and resources of the different organisations available for various types of abnormal situations. The majority of respondents also support a common national emergency response centre, the provision of advance alarms to volunteers and a possibility for the authorities to be able to examine the volunteer resources in the information systems of volunteer organisations. In particular, the organisation administration advocates that there should be a speech connection between public authorities and volunteers within the same system during emergency situations. The respondents feel that organisations should be cooperating especially in the area of training, and many also think that it would be good if the organisations were to provide a common service package for the public authorities.

There are regional differences, among others, in how useful the cooperation networks formed by public authorities and volunteers are perceived in terms of the development of cooperation. In particular, the authorities and the representatives of organisation administration in Lapland and Northern Finland considered cooperation networks useful. On the other hand, the volunteers in Northern Finland and Lapland, in particular, felt that the alarm tasks as well as prevention and after-care tasks are infrequent.

Johdanto

Pelastustoimintaan osallistuu suuri joukko vapaaehtoisia, joiden toimintaa motivoi muun muassa auttamishalu, halu kehittää omia taitoja ja valmiuksia sekä toimiminen osana samanhenkisten ihmisten yhteisöä (Hatakka 2014). Vapaaehtoisten tehtäviä voivat olla esimerkiksi tiedustelu- ja pelastustoiminta myrskyissä, metsäpalojen sammutus, öljyntorjuntatehtävät, erilaiset koulutus- ja neuvontatehtävät, psykososiaalinen tuki suuronnettomuustilanteissa ja evakuoitavien muonitus ja majoittaminen. Tutkimuksen mukaan osa vapaaehtoisista olisi halukkaita ja valmiita osallistumaan esimerkiksi hälytystehtäville aiempaa useammin. (Hatakka 2014.) Monet viranomaiset ja järjestöt ovat ilmaisseet halukkuutensa tehdä yhteistyötä nykyistä laajemmin eli aiempaa useamman kumppanin kanssa (Jalava ym. 2017).

Sekä viranomaisilla että vapaaehtoisilla on siis halua yhteistyön lisäämiseen. Myös yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa linjataan, että vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä tulee kehittää. Aiemmin tehdyn tutkimuksen mukaan kehittämistarpeita on etenkin yhteistyön alueellisissa rakenteissa ja vapaaehtoistoimijoiden ja viranomaisten välisissä sopimuksissa (Jalava ym. 2017).

Tässä tutkimuksessa luodaan Suomen eri alueet kattava yleiskuva viranomaisten ja pelastuspalvelun vapaaehtoisten yhteistyöstä ja sen kehittämistarpeista. Tutkimus selvitti, minkälaista yhteistyötä viranomaiset tekevät pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa, miten käytännön yhteistyötä mukaan lukien laajat häiriötilanteet ja yksittäisten kansalaisten osallistaminen tulisi kehittää sekä miten yhteistyön koordinaatiota ja johtamista tulisi kehittää. Tuloksia tarkasteltiin paitsi valtakunnallisesti, myös alueittain kuuden aluehallintoviraston alueiden mukaan. Aluehallintoviraston alueiden mukaisesti tarkasteltiin lisäksi kysymystä siitä, mitkä järjestöt/yhdistykset tekevät viranomaisten kanssa yhteistyötä ja perustuuko yhteistyö sopimuksiin.

Tutkimus tehtiin yhteistyössä tutkimuksen kohteena olevien pelastuspalvelujärjestöjen ja palokuntatoiminnan asiantuntijoiden kanssa. Järjestöjen toive oli, että tutkimuksessa tarkasteltaisiin erityisesti laajoihin häiriötilanteisiin liittyvää yhteistyötä. Tästä syystä tutkimuksessa tarkastellaan pelastuspalvelujärjestöjä ja sopimuspalokuntia pelastuspalvelun kolmannen sektorin muodostamana kokonaisuutena, jonka voi ajatella yhteistyössä eri viranomaisten kanssa varautuvan muun muassa häiriötilanteisiin osaamisensa mukaisissa rooleissa.

Tutkimuksessa pelastuspalvelun vapaaehtoisilla tarkoitetaan sopimuspalokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen hälytysryhmiin kuuluvia jäseniä. Tutkimuksessa ei ollut mukana niitä palokuntalaisia, jotka ovat solmineet henkilökohtaisen sopimuksen pelastuslaitoksen kanssa. Tutkimuksessa mukana ole-

vat pelastuspalvelujärjestöt ovat Suomen Punainen Risti, Suomen Lentopelastusseura, Suomen Meripelastusseura, Pelastuskoiraliitto, Palveluskoiraliitto ja Maanpuolustuskoulutusyhdistys MPK.

Viranomaisista mukana ovat kaikki viranomaiset, joiden kanssa sopimuspalokunnat ja pelastuspalvelujärjestöt tekevät yhteistyötä: viranomaiset pelastuslaitoksesta, poliisista, rajavartiolaitoksesta, sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä kunnista.

Tutkimuksen pohjalta laaditaan suosituksia yhteistyön kehittämiseksi. Tutkimuksessa laadituilla mittareilla voidaan seurata yhteistyön kehittymistä myös jatkossa.

Yhteistyö viranomaisten ja pelastustoimintaa harjoittavien vapaaehtoisten välillä

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat pelastusalan vapaaehtoiset auttavat viranomaisia etsintä- ja pelastustehtävillä, sammutustehtävillä, ensiaputehtävillä sekä henkisen ja aineellisen tuen antamisen parissa hädänalaisille. Vapaaehtoisten tehtävät sisältävät myös koulutusta ja turvallisuusviestintää sekä onnettomuuksien jälkitorjuntaan liittyviä tehtäviä. Vapaaehtoisjärjestöt auttavat viranomaisia myös yhteiskunnan toimintaan laajasti vaikuttavissa häiriötilanteissa.

Sopimuspalokunnat

Suomen pelastustoimen järjestelmän olennainen osa ovat vapaaehtoiset ja pelastuslaitoksen sivutoimiseen henkilöstöön perustuvat sopimuspalokunnat. Sopimuspalokunta muodostuu, kun vapaaehtoinen palokuntayhdistys tekee sopimuksen alueensa pelastuslaitoksen kanssa tai siten, että yhdistyksen henkilöstö solmii henkilökohtaiset sopimukset pelastuslaitoksen kanssa. Palokuntasopimuksessa osapuolet sopivat säädösten mukaisten palokunnan toimialaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta. (www.sspl.fi.)

Sopimuspalokunnat ovat mukana yli 60 %:ssa pelastustoimen hälytystehtävistä (Koivunen 2018 toim.) eli sopimuspalokuntien ja pelastuslaitosten yhteistyö on hyvin tiivistä. Sopimuspalokuntien jäsenet toimivat viranomaisten apuna muun muassa tulipaloissa, muissa onnettomuuksissa, tarkastus- ja var-

mistustehtävissä, ihmisten ja eläinten pelastustehtävissä ja ensivastetehtävillä (Prontonet.fi/ Online-tilasto). Palokuntalaiset toimivat myös kouluttajina esimerkiksi kouluissa ja järjestöissä. Pelastustoimintaan osallistuvien palokuntalaisten eli vapaaehtois- ja sopimushenkilöstön koulutusta järjestävät alueelliset pelastusliitot ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. Pelastusliitot järjestävät myös täydennyskoulutusta palokunnille. (www.spek.fi.) Palokuntatoimintaan kuuluvat viikkoharjoitukset, joissa tehdään suunnitelman mukaisia koulutusta kertaavia ja osaamista ylläpitäviä harjoituksia. (Palokuntalaiset Suomessa, Spek fakta 2014).

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu -verkosto Vapepan yhteistyö viranomaisten kanssa

Pelastuspalvelujärjestöt muodostavat sikäli oman kokonaisuutensa, että toisin kuin vapaaehtoiset palokuntayhdistykset, ne kuuluvat Vapaaehtoisen pelastuspalveluun Vapepaan. Vapepa on pelastuspalvelu- ja varautumisen järjestöistä koostuva verkosto, joka tarjoaa apuaan kaikille viranomaisille valtakunnallisesti ja alueilla. Siihen kuuluvat kaikki tämän tutkimuksen pelastuspalvelujärjestöt. Kaiken kaikkiaan Vapepaan kuuluu 53 jäsenjärjestöä.

Vapepa-verkoston pääkoordinaattori on Suomen Punainen Risti (SPR), joka vastaa myös Vapepan maatoiminnoista. Suomen Lentopelastusseura koordinoi ilmatoimintoja ja Suomen Meripelastusseura vesillä tapahtuvaa toimintaa. (Vapepa.fi.) Vapepan vapaaehtoiset toimivat viranomaisten tukena erityisesti silloin, kun viranomainen tarvitsee apua lyhyellä varoitusaajalla paljon; osaavaa, koulutettua henkilöstöä ja kalustoa (Jalava ym. 2017). Toimimalla yhdessä Vapepa-järjestöt tähtäävät myös siihen, että jokaisen järjestön osaaminen pystytään hälytystilanteessa hyödyntämään parhaalla mahdollisella tavalla (Vapepa.fi).

Vapepan pääkoordinaattorilla Suomen Punaisella Ristillä on valtakunnallinen sopimus poliisin kanssa ja alueellisia sopimuksia pelastustoimen kanssa. Sosiaali- ja terveystoimen kanssa Suomen Punaisella Ristillä on sekä paikallisia että alueellisia sopimuksia, erityisesti ensihuollon ja henkisen tuen tehtäviä koskien. Myös ne viranomaiset, joilla ei ole sopimusta järjestöjen kanssa, voivat hälyttää vapaaehtoiset avukseen. (Jalava ym. 2017.)

Vapepan hälytysryhmät tukevat viranomaisia onnettomuuksissa ja erilaisissa kriisitilanteissa. Useimmiten Vapepa hälytetään kadonneen ihmisen etsintään, mutta vapaaehtoiset toimivat myös henkisen tuen tehtävissä, ohjaavat tarvittaessa liikennettä ja auttavat viranomaisia mahdollisissa evakuoinneissa.

Hälytystilanteessa Vapaaehtoisen pelastuspalvelu johtaa omaa toimintaansa tehtävään kouluttamiensa henkilöiden johdolla. (Vapepa.fi.)

Pelastuspalvelujärjestöjen yhteistyö viranomaisten kanssa

Vaikka pelastuspalvelujärjestöjen toimintaa viranomaisen kanssa koordinoi Vapaaehtoinen pelastuspalvelu Vapepa, siihen kuuluvat järjestöt tekevät itse sopimukset viranomaisten kanssa ja niillä on myös kahdenvälistä yhteistyötä viranomaisten kanssa. Seuraavaksi esitellään tässä tutkimuksessa mukana olevat pelastuspalvelujärjestöt ja niiden tyypillinen yhteistyö viranomaisten kanssa.

Meripelastusseura auttaa merihätään joutuneita rannikolla ja sisävesillä ja edistää toiminnallaan veneilyturvallisuutta. Meripelastusseuran keskeisin kumppani merialueilla on Rajavartiolaitos, sisävesillä pelastustoimi. Kaikilla Meripelastusseuran yhdistyksillä on kirjallinen sopimus yhteistyöstä pelastuslaitoksen kanssa. Meripelastusseura tekee jonkin verran yhteistyötä myös poliisin kanssa, etenkin henkilöetsintöihin liittyen poliisihallituksen kanssa laaditun sopimuksen mukaisesti (Jalava ym.2017.)

Suomen Lentopelastusseura lentää erilaisia viranomaisen pyytämiä etsintä- ja valvontalentoja. Etsintälennot liittyvät useimmiten taajaman ulkopuolella kadonneen henkilön etsintään. Valvontalennot ovat metsäpalovalvontalentoja kuten savuhavainnon tarkastuslentoja, metsäpalojen sammutusjohtolentoja tai tulva-, öljy- tai myrskytuhotiedustelulentoja. Lentopelastusseura voi myös valvoa liikennettä tai ihmisjoukkoa esimerkiksi suurissa yleisötapahtumissa tai auttaa viranomaista henkilöstö- tai materiaalikuljetuksissa. Kaikki Lentopelastusseuran tehtävät perustuvat poliisi- ja pelastusviranomaisten kanssa tehtyihin taustasopimuksiin, ja operatiiviset tehtävät aina viranomaisen tilaukseen. Lentopelastusseuran tehtävät ovat ilmailulain määritelmien mukaan valtion ilmailua. (Lentopelastus.fi.)

Suomen Pelastuskoiraliiton tehtävä on auttaa viranomaisia kadonneiden etsinnässä ja vastata pelastuskoirakoiden (ohjaaja ja koira) kouluttamisesta ja osaamisen testaamisesta kadonneiden etsinnässä. Suomen Pelastuskoiraliitto myös kehittää pelastuskoiratyötä yhteistyössä palo- ja pelastusviranomaisten sekä pelastuspalvelusta vastaavien ja niihin osallistuvien viranomaisten ja järjestöjen kanssa. (Pelastuskoiraliitto.fi). Suomen Pelastuskoiraliiton pääkumppani on poliisi. (Jalava ym. 2017). Myös Suomen Palveluskoiraliitto järjestää pelastuskoirakoulutusta. Pelastuskoiraryhmät toimivat osana alueellista Vapaaehtoista Pelastuspalvelua (Palveluskoiraliitto.fi).

Suomen Punainen Ristin vapaaehtoiset tukevat viranomaisten toimintaa antamalla henkistä ja aineellista tukea (asuminen, ruoka, vaatteet) äkillisten onnettomuuksien uhreille. Tällaisia onnettomuuksia voivat olla tulipalot, luonnon-, liikenne- ja suuronnettomuudet tai rikoksen uhriksi joutuminen. Yhteistyöviranomainen voi tapauksen mukaan olla esimerkiksi pelastusviranomainen, poliisi tai kunta. Suomen Punainen Risti pitää yllä myös ensiapuryhmiä ja järjestää ensiapukoulutusta. (punainenristi.fi.). Äkillisten onnettomuustilanteiden lisäksi SPR:n vapaaehtoiset tukevat viranomaisia muissa ensiavun, ensihuollon ja henkisen tuen tehtävissä (Jalava ym. 2017).

Maanpuolustuskoulutusyhdistys MPK on valtakunnallinen koulutusorganisaatio. MPK kouluttaa kansalaisia selviytymään arjen vaaratilanteissa ja poikkeusoloissa. MPK toimii koulutuksen osalta vapaaehtoisen maanpuolustuksen yhteistyöorganisaationa. MPK:lla on julkisoikeudellinen asema. Sen tehtävät määritellään laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta. MPK:n toimintaa ohjaa ja valvoo puolustusministeriö. MPK:n koulutus tukee puolustusvoimien, muiden viranomaisten ja kansalaisten valmiutta toimia normaali- ja poikkeusoloissa. MPK järjestää koulutusta yhteistyössä 15 jäsenjärjestönsä kanssa. Järjestöt ovat muun muassa reserviläis- ja maanpuolustusjärjestöjä. Lisäksi MPK tekee tiivistä yhteistyötä turvallisuuskoulutus, -kasvatus ja -tiedotustyötä tekevien viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa. (mpk.fi.)

Katsaus aiempaan kirjallisuuteen viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyöstä

Yhteistyöverkoston johtamiseen liittyvät haasteet

On esitetty, että nykyisiin turvallisuusriskeihin vastaaminen edellyttää turvallisuustoimijoiden yhteistä panosta turvallisuustyön tehostamiseksi (Jalava ym. 2017). Näkemyksessä painottuu se, että yhteistyön tulisi tapahtua yhä laajemman toimijajoukon keskinäisenä yhteistyönä. Kun keskenään yhteistyötä tekevien verkosto kasvaa, kasvaa myös tarve yhteistyön koordinoinnille. Keskushallinnosta tapahtuvaa koordinaatiota onkin esitetty ratkaisuksi yhteistyön tehostamiseksi. (Emt.)

Tutkimuksessa on esimerkiksi todettu, että järjestöjen roolit alueilla tulisi miettiä suhteessa toisiinsa niin, että kullakin olisi selkeä rooli tehtävien hoidon kokonaisuudessa (Jalava ym. 2017). Tutkimuksen mukaan tarvitaan yhteistyön

maakunnallinen koordinaatio ja suuntaa- antava listaus järjestöjen tarjoamasta avusta erilaisiin tehtäviin. On myös todettu, että viranomaisten tulee yhdenmukaistaa turvallisuustoiminnan parissa toimivien järjestöjen kanssa solmimiaan sopimuksia (Emt.).

Keskeisiä vapaaehtoisten ja viranomaisten välisen yhteistyön kehittämiskoh- tia ovat myös yhteistyöosaaminen ja verkostotoiminnan kehittäminen (Eskeli- nen ym. 2017; Valtonen 2010). Suomessa yhdistystoiminta on ollut poikkeuk- sellisen vahvaa (Ilmonen ja Siisiäinen 1998) ja yhdistykset muodostavat vahvan pohjarakenteen viranomaisten ja vapaaehtoisten väliselle yhteistyölle. Järjestö- pohjainen toiminta vaatii kuitenkin nykyään suurta panostusta verkostojen yl- läpitoon verrattuna aikaan, jolloin paikallisyhteisöt olivat tiiviitä ja tarjosivat vakaan alustan organisoitumiselle (Konttinen ja Peltokoski 2010). Paikallisuus- den rinnalla verkostoja pitävät nykyään koossa asiakysymykset ja jaetut käsit- teet (emt.).

Vapaaehtoisjärjestöjen organisoitumisen painottuminen keskusjärjestö- ja paikallistasolle asettaa omat haasteensa viranomaisyhteistyölle. Aluetason vai- kuttaminen ja yhteydenpito moniin eri viranomaisiin on osoittautunut jär- jestöille vaikeaksi. Yhteistyötä voivat esimerkiksi helpottaa portaalit, joihin on koottu keskitetysti tietoa viranomaisista ja vapaaehtoisista (Mattsson ym. 2016).

Vapaaehtoisten hyödyntämiseen liittyvään kynnyk- sen madaltaminen ja tunnettuuden lisääminen

Se, miten viranomainen hyödyntää vapaaehtoisia vaihtelee alueittain eikä va- paaehtoisia hyödynnetä kaikilta osin yhteiskunnan turvallisuustehtävissä. Osa viranomaisista käyttää kolmatta sektoria vain satunnaisesti. Viime vuosina on erilaisten häiriötilanteiden myötä tunnistettu uudenlaisia kuntien perustehtä- viä, joita vapaaehtoiset voisivat tarvittaessa hoitaa. Näitä ovat esimerkiksi tarkis- tus- ja varmistustehtävät häiriötilanteissa liittyen siihen, onko alueella asuvilla ihmisillä kaikki kunnossa. Kunnat edustavat kuitenkin viranomai- stahoa, joka ei vielä ole hyödyntänyt laajamittaisesti vapaaehtoisia. (Hatakka 2014.) Aina- kin osittain on kyse siitä, että viranomaiset eivät tunne riittävän hyvin alueensa vapaaehtoisjärjestöjä ja niiden tarjolla olevia palveluja (Jalava ym.2017). Tietoi- suuden nostamiseksi tarvitaankin muun muassa säännöllisiä viranomaisten ja järjestöjen tapaamisia. Järjestöjen tulisi myös olla tietoisempia toinen toistensa toiminnasta, koska viranomaisyhteistyön vahvistamisessa on kyse myös alueen järjestöjen keskinäisen yhteistyön tiivistämisestä (ks. Jalava 2017.)

Vapaaehtoisten johtamiseen liittyviä hyviä käytäntöjä

Vaikka on esitetty, että turvallisuuden saralla toimivia verkostoja pitäisi yhtäältä johtaa ja koordinoida aiempaa keskitetyemmin (Jalava ym. 2017), toisaalta vapaaehtoisia ei voi tutkimuksen mukaan johtaa liian yksityiskohtaisesti, koska tämä tukahduttaa joustavuutta, johon vapaaehtoisten toiminta osin perustuu (ks. Whitaker, McLennan, Handmer 2015). Yksityiskohtaisen hallinnan sijaan viranomaisten tulisi keskittyä kehittämään joustavia ratkaisuja erilaisten häiriötilanteiden ratkaisemiseksi yhdessä vapaaehtoisten kanssa (ks. Twigg & Mosel 2017).

Aiempi tutkimus osoittaa vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyön vahvistuvan, kun se ei rajoitu yksittäisiin häiriötilanteisiin, vaan kattaa myös niiden ennaltaehkäisyn ja jälkihoidon sekä ulottuu arjen tilanteiden hoitoon (Mattsson ym. 2016). Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistoiminnan tuleekin sisältää ennakoivaa roolijakoa sekä yhteistä työn suunnittelua ja harjoittelua (Laukkanen 2016; Rapeli 2014).

Viranomaisten tulee viestiä selkeästi ja avoimesti, milloin viranomainen tarvitsee vapaaehtoisia ja minkälaisiin tehtäviin. Vastaavasti viranomaisen tulee myös viestiä selkeästi, missä olosuhteissa viranomainen ei tarvitse vapaaehtoisten apua. Avoin viestintä vähentää vääriä odotuksia vapaaehtoisten avun hyödyntämisestä. (Roth & Prior 2019.) Tutkimus myös osoittaa, että eri toimijoiden välinen konkreettinen yhteistyö purkaa vapaaehtoisten käyttöön liittyviä vääriä uskomuksia (Lorenz, Schulze & Voss 2017).

On hyödyksi, jos viranomainen tunnistaa vapaaehtoisia motivoivat yhteistyön piirteet (Roth & Prior 2019) ja hyväksyy sen, että vapaaehtoisia ei voi täysimääräisesti integroida muodollisiin järjestelmiin (ks. Whitaker, McLennan, Handmer 2015). Kyse on kyvystä hyödyntää vapaaehtoisten mukautumiskykyä ja joustavuutta (Stallings & Quanterelli 1985). Tämä edellyttää viranomaiselta taitoa sovittaa toimintaa erilaisiin tilanteisiin, joka kehittyy käytännön harjoittelun myötä ja jonka myötä viranomaiset voivat toimia vapaaehtoisten käytön mahdollistajina. (ks. Twigg & Mosel 2017; Roth & Prior 2019). Vastaavasti vapaaehtoisten tulee hyväksyä lakiin perustuva hierarkia ja ymmärtää viranomaistoiminnan reunaehdot (Roth & Prior 2019).

Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä edistävät yhteistyötä varten luodut standardit. Hyvän kumppanuuden on todettu syntyvän, kun vapaaehtoisten rekrytoinnille, koulutukselle, käytölle, tehtävien osoittamiselle, vapaaehtoisresurssien hallinnoimiselle ja viestinnälle luodaan tietyt standardit (Roth

& Prior 2019). Lisäksi kumppanuuksien jatkumiseksi tarvitaan organisaatioita, jotka ylläpitävät viranomaisten ja vapaaehtoisten välisiä suhteita pitkällä aikavälillä (Roth & Prior 2019). Järjestöjen tehtävänä voidaankin nähdä olevan yksittäisten kansalaisten ja viranomaisten kumppanuuksien ylläpidon ja yksittäisten kansalaisten osaamisen varmistamisen (ks. Jalava ym. 2017 & Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017).

Yksittäisten kansalaisten osallistaminen

Vapaaehtoisuus on muutoksessa. Sveitsiläisen turvallisuustutkimuksen keskuksen julkaiseman raportin (Roth & Prior 2019) mukaan kehittyvä teknologia, laajat häiriötilanteet ja katastrofit sekä kansalaisaktiivisuuteen liittyvän kulttuurin muuttuminen tuovat mukanaan uusia, spontaaneja vapaaehtoistoiminnan muotoja järjestäytyneen ja tiettyyn organisaatioihin sitoutuneen vapaaehtoistoiminnan ohelle. Viranomaisten on siis pohdittava sitä, miten toimitaan yksittäisten apuaan tarjoavien kansalaisten tai tietyn tapahtuman nostattamina muodostuneiden vapaaehtoisryhmien kanssa. (Roth & Prior 2019.) Tämä spontaanien vapaaehtoisten joukko tunnetaan myös neljäntenä sektorina. Keskeinen kysymys on, miten ja kenen toimesta neljäs sektori tulisi ottaa mukaan toimintaan.

Suomessakin on havaittu, että vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyön kehittämisessä ei voida sivuuttaa spontaanin vapaaehtoisuuden suosion kasvua ja järjestöpohjaisen, pitkäaikaisen sitoutumisen heikentymistä. Sitoutuminen yhden yhteisön toimintaan ei ole enää itsestäänselvyys, vaan vapaaehtoinen saattaa olla mukana monenlaisessa toiminnassa. Lisäksi projektimaisuus on yleistynyt vapaaehtoistoiminnassa. (Jalava ym. 2017).

Viranomaisten silmissä järjestäytymättömät vapaaehtoisryhmät voivat vaikuttaa arvaamattomilta ja heidän hyödyntämisensä vaivalloiselta. Järjestöihin kuulumattomien vapaaehtoisten koordinointi vie resursseja, heidän taitojaan saattaa olla vaikea todentaa eikä taustatarkistuksiin välttämättä ole aikaa. Hyvää tarkoittavalle, mutta tottumattomalle voi sattua vahinkoja ja onnettomuuksia: ratkaistavana ovat myös vastuuseen ja vakuutuksiin liittyvät kysymykset. (Roth & Prior 2019, Twigg & Mosel 2017.)

Ihmisillä on kuitenkin taipumus olla hätätilanteissa kekseliäitä ja avuliaita, ja heidän avustaan kieltäytymisen voi nähdä resurssien hukkaamisena (Scanlon 2014). Lisäksi kansalaisten ja viranomaisten yhteistyön voi nähdä sosiaalisen pääoman ja luottamuksen rakentamisena ja itsessään arvokkaana. Spon-

taanien vapaaehtoisten merkitys on havaittu erityisesti siellä, missä on viime vuosina tapahtunut viranomaisten toimintakyvyn haastavia suuria onnettomuuksia tai häiriötilanteita. (Roth & Prior 2019.)

Järjestäytymättömän vapaaehtoistoiminnan viriämistä ei voi estää, mutta toivottuja spontaanin vapaaehtoisuuden muotoja voi tukea ja rohkaista (Whittaker ym. 2015). Esimerkiksi viestinnässä teknologian mahdollistama joukkoistaminen voi olla suuri apu (Roth & Prior 2019). On myös esitetty, että ensisilmäyksellä ongelmalliselta vaikuttava organisoitumattomuus voi ollakin neljännen sektorin vahvuus, sillä vakiintuneisiin kaavoihin kangistuminen ei jarruta toimintaa. (Whittaker ym. 2015.)

Suomessa on harvinaisen kattava järjestökenttä ja paljon järjestäytyntä yhteistyötä, joten spontaanisti muodostuvat vapaaehtoisryhmät eivät välttämättä ole yhtä merkittävä toimija kuin muissa maissa. Toisaalta Suomi on juuri niitä Rothin ja Priorin viittaamia maita, joissa viranomaisten toimintakyvyn haastavia kriisejä ei ole vielä koettu, ja sen takia kansalaisten spontaanin toiminnan väistämättömyys ja välttämättömyys ei ole vielä realisoitunut.

Tutkimuskysymykset

Seuraavia tutkimuskysymyksiä tarkasteltiin valtakunnallisesti sekä alueittain kuuden aluehallintoviraston alueiden mukaan:

- Minkälaista yhteistyötä viranomaiset tekevät pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa?
- Miten käytännön yhteistyötä mukaan lukien laajat häiriötilanteet ja yksittäisten kansalaisten osallistaminen tulisi kehittää?
- Miten yhteistyön koordinaatiota ja johtamista tulisi yhteistyön osapuolten mukaan kehittää?

Aluehallintoviraston alueiden mukaisesti tarkasteltiin lisäksi kysymystä siitä, mitkä järjestöt/yhdistykset tekevät viranomaisten kanssa yhteistyötä ja perustuuko yhteistyö sopimuksiin.

Käytännön yhteistyötä koskien selvitettiin, minkälaista yhteistyötä viranomaiset tekevät pelastuspalvelujärjestöjen ja palokuntien kanssa. Sekä viranomaisilta että järjestöhallinnolta kysyttiin, miten riittävänä ne pitävät yhteistyötä sen eri osa-alueilla. Kyselyssä kartoitettiin, miten tyytyväisiä viranomaiset ovat eri tehtäväalueilla kolmannelta sektorilta saamaansa tukeen ja mitä osamista kolmannen sektorin tulisi jatkossa erityisesti kartuttaa. Vapaaehtoisilta

puolestaan kysyttiin, millaista osaamista ja valmiutta heillä on tarjota viranomaisille ja millä keinoin vapaaehtoisten osallistumista tehtäville voidaan parantaa. Erityisenä kiinnostuksen kohteena käytännön yhteistyön osalta olivat laajat häiriötilanteet. Viranomaisilta tiedusteltiin, mihin häiriötilanteisiin he näkevät tarpeelliseksi varautua yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Tutkimuksessa selvitettiin myös, miten viranomaiset ja vapaaehtoiset suhtautuvat yksittäisten kansalaisten eli ns. neljännen sektorin osallistumiseen laajoissa häiriötilanteissa ja missä tehtävissä yksittäisiä kansalaisia voidaan mahdollisesti hyödyntää.

Viranomaisilta ja järjestöhallinnolta kysyttiin yhteistyön koordinaation ja johtamisen kehittämistarpeista, muun muassa yhteisten tieto- ja johtamisjärjestelmien sekä järjestöjen keskinäisen yhteistyön kehittämistarpeista.

Aineisto ja metodit

Tutkimuksen aineisto koostuu 14 yksilöhaastattelusta vapaaehtoisten ja viranomaisten edustajille eri puolelta Suomea sekä kolmesta valtakunnallisesta kyselystä: 1) kysely pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisille ja sopimuspalokuntalaisille 2) kysely järjestöjohtajille ml. palokunnan päälliköt sekä 3) kysely pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien kanssa yhteistyötä tekeville viranomaisille.

Haastateltavat järjestöhallinnon edustajat olivat Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmiuspäälliköitä. Haastateltavissa oli myös Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmiusjohtaja ja sopimuspalokunnan päällikkö. Haastateltavat viranomaiset edustivat kaikkia niitä viranomaisia, joiden kanssa pelastuspalvelun vapaaehtoiset ja sopimuspalokunnat tekevät yhteistyötä: pelastuslaitosta, poliisia, rajavartiolaitosta sekä kuntaa. Kunnan haastateltavat olivat turvallisuus- ja riskienhallinnan päälliköitä tai sosiaalihoitajia.

Tutkittu joukko koostuu kahdenlaisista vapaaehtoisista; pelastuspalvelujärjestöjen hälytysryhmiin kuuluvista jäsenistä sekä vapaaehtoisten palokuntayhdistysten hälytysryhmäläisistä. Kumpikin ryhmä mielletään tässä tutkimuksessa kolmannen sektorin toimijoiksi ja viranomaisyhteistyötä tarkastellaan kolmannen sektorin viranomaisille tarjoaman avun kokonaisuuden näkökulmasta.

Haastattelut tehtiin ensin ja niiden sekä aiemman vapaaehtoisten käytettävyyttä koskevan tutkimuksen (Hatakka 2014) perusteella laadittiin tutkimuk-

sen kyselyt. Haastatteluissa kysyttiin yhteistyön alueellisista piirteistä, mihin tehtäviin viranomainen tarvitsee vapaaehtoisia, vastaavanko vapaaehtoisten valmiudet viranomaisten tarpeita, miten valmiudet saataisiin paremmin vastaamaan tarvetta, minkälaisia yhteistyökäytäntöjä järjestöjen ja viranomaisten välillä on (ml. sopimukset) ja miten viranomaistyön ja yhdistystoiminnan piirteet tukevat yhteistyötä. Haastatteluissa kysyttiin myös vapaaehtoisten roolista pitkäkestoisissa häiriö- ja onnettomuustilanteissa.

Kysely lähetettiin kunkin pelastuspalvelujärjestön kautta hälytysryhmiin kuuluville vapaaehtoisille sekä SPEK:n HAKA-tietokannan kautta hälytysryhmiin kuuluville palokuntalaisille. Kyselyä ei osoitettu pelastuslaitoksen kanssa henkilökohtaisen sopimuksen tehneille palokuntalaisille. Lisäksi pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajille, palokunnan päälliköille ja Vapepan valmiuspäälliköille osoitettiin viranomaisyhteistyötä ja yhteistyön koordinaatiota koskevia kysymyksiä sisältävä kysely, joka välitettiin vastaajille pelastuspalvelujärjestöjen kattojärjestöjen sekä HAKA-tietokannan kautta.

Viranomaisille suunnattu kysely lähetettiin osin lumipallo-otantaan ja osin viranomaisilta saatuihin tietoihin perustuen viranomaisten kolmannen sektorin yhteistyöstä vastaaville yhdyshenkilöille. Lumipallo-otanta toteutettiin kysymällä Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmiuspäälliköiltä oman alueensa keskeisiä varautumisen ja turvallisuuden parissa työskenteleviä viranomaisia. Ajatus oli, että näin saadaan tavoitettua kunkin alueen oleelliset toimijat. Lisäksi haastateltavia pyydettiin nimeämään oleelliset yhteistyökumppanit alueellaan.

Kysely lähetettiin lisäksi suurimpien maakuntien suurimpien kaupunkien (18 kpl) turvallisuuspäälliköille sekä sosiaalijohtajille. Se lähetettiin lisäksi maakuntien suurimpien kaupunkien ja kuntayhtymien (ml. sairaanhoitopiirit) kirjaamoihin edelleen välitettäväksi henkilöille, jotka tekevät tai mahdollisesti tekevät yhteistyötä pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa. Kyselylomakkeet tehtiin Webropol-kyselyhallintaohjelmalla.

Haastattelut koodattiin haastatteluissa yleisimmin esiintyviin teemoihin ja tulokset on esitelty luvussa 2. Tämän jälkeen esitellään valtakunnalliset sekä alueittaiset kyselytulokset (luku 3). Tarkasteltavia aluehallintoviraston mukaisia alueita on kuusi: Etelä-Suomi, Länsi- ja Sisä-Suomi, Lounais-Suomi, Itä-Suomi, Pohjois-Suomi ja Lappi. Tarkastelut tehtiin vertaamalla alueen tuloksia koko aineiston tuloksiin (esimerkiksi kaikkien viranomaisten vastaukset verrattuna tietyn alueen viranomaisten vastauksiin). Erot raportoitiin, jos niitä ilmeni. Alueen yhteistyökumppanuudet raportoitiin joka tapauksessa, eli niiden osalta vertailua koko aineiston tuloksiin ei tehty. Yhteistyökumppanuuksilla tar-

koitetaan sitä, ketkä viranomaiset ja järjestöt tekevät alueella keskenään yhteistyötä ja perustuuko yhteistyö sopimuksiin. Viranomaisten ja järjestöhallinnon vastausten suhteellinen jakauma noudattelee alueiden suhteellista väestömäärää (Suomen virallinen tilasto, Tilastokeskus). Myös vapaaehtoisten vastausosuudet noudattelevat pääpiirteittäin vapaaehtoisten alueellista jakautumista todellisuudessa (Turvallisuusosaamisen hallinnointitietokanta HAKA, SPEK; Vapaaehtoisten valtakunnallinen hälytysjärjestelmä OHTO, Vapaaehtoinen pelastuspalvelu Vapepa). Alueittaisiin tuloksiin tulee suhtautua suuntaa-antavina, koska jotkut viranomaisten ja järjestöhallinnon vastaajaryhmät olivat pieniä (alle 10 henkeä). Tarkemmat tiedot otoksesta on esitetty luvussa 3.

Kyselyssä ja sen raportoinnissa käytetään pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisista ja sopimuspalokuntalaisista nimitystä ”vapaaehtoiset”. Nimitystä ”järjestöhallinto” käytetään puolestaan viittamaan niin pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajiin kuin palokunnan päälliköihinkin.

Haastattelutulokset

Pelastusalan vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyön laajentuva kenttä

Haastateltavat toivat esille, miten turvallisuuteen liittyvä vapaaehtoisuuden toimintakenttä on laajentumassa aiempaa monipuolisempiin tehtäviin. Vapaaehtoisen pelastuspalvelun rooli ”etsintäorganisaationa” ei enää vastaa todellisuutta. Yhteistyö ei ole enää vain poliisin kanssa toteutettavaa, vaan myös pelastuslaitoksen ja kunnan rooli on korostumassa. Varsinkin kunta on noussut muiden viranomaisten rinnalle vapaaehtoisia hyödyntävänä toimijana. Erilaiset kunnan infrastruktuuriin liittyvät kriisit ja niissä saadut kokemukset ovat osoittaneet, että kunta voi hyödyntää ja tarvitsee vapaaehtoisia häiriötilanteiden hoitamiseen. Myös sosiaalipäivystyksen rooli yhteistyöketjussa on vahvistunut.

Haastattelujen perusteella turvallisuustoimijoiden keskinäinen yhteistyö on siis entistä tärkeämpää (ks. Jalava ym. 2017). Vapaaehtoisten käyttö liittyy usein tilanteisiin, joissa eri viranomaiset tekevät keskenään yhteistyötä. Tästä esimerkkinä on evakuointiin liittyvät tehtävät. Sosiaalipäivystyksessä työskentelevä haastateltava kuvaa yhteistyötä ja sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten roolia yhteistyöketjussa näin:

”--- kun esimerkiksi just palon ja pelastuksen ja meidän välinen yhteinen tehtävä, ja tietty ensihoidonkin, mut sit enemmän palon ja pelastuksen on se evakuoinnin järjestäminen, et se on se viranomainen virallisesti siinä evakuoinnissa, joka johtaa sitä tilannetta ja me ollaan sitten siinä se toteuttaja, ja käytetään paljon siinä apuna, tai siis hyvin vahvasti apuna SPR:n vapaaehtoisia, niin, et siinä mielessä ei lainkaan, jos ajattelee sitä että tää on enemmän lähteny sen palon ja pelastuksen, sieltä kautta tää tutkimus, mut et, se kytkös on kumminkin niin vahva meihin, ja me ollaan sit yks turvallisuusviranomainen et, ja hälytysviranomainen et se on tietty, tässä viime vuosina sillai vielä, saanu vielä vahvemman aseman että, eikä sillai tartte enää tuoda esille niinku meidän roolia et se on jo muiden pelastusviranomaisten eli poliisin ja palon ja pelastuksen ja ensihoidon ja hätäkeskuksen ja, tiedossa.”

Sosiaalipäivystykselle on myös muodostumassa tilannekeskusrooli, joka koskettaa aiempaa laajempaa maantieteellistä aluetta.

Vapaaehtoisten rooli on tärkeä ensihuollon tehtävissä, sekä yksittäisiä kansalaisia koskevissa kriiseissä että laajoissa häiriötilanteissa ja niihin varautumisessa. Pelastuslaitoksen rooli on tärkeä kunnan ja vapaaehtoisten yhdistäjänä; esimerkiksi pelastuslaitoksen on tärkeää tiedottaa kuntaa vapaaehtoisten avusta. Toisaalta on tärkeää, että pelastuspalvelujen työntekijät osaavat ohjata asiakkaitaan vapaaehtoisten toteuttamaan ensihuoltoon.

Näkymä vapaaehtoisten koulutusvaatimuksiin on myös muuttumassa. Yhtäältä on olemassa tehtäviä, joihin vaaditaan tietty peruskoulutus. Toisaalta esimerkiksi laajoihin häiriötilanteisiin varautumisessa korostuvat yleispätevät mallit, joissa sama osaaminen on hyödynnettävissä erilaisiin tilanteisiin. Myös aiemmassa tutkimuksessa on korostettu viranomaisten taitoa hyödyntää vapaaehtoisia joustavasti erilaisissa tilanteissa (ks. Twigg & Mosel 2017; Roth & Prior 2019).

Yhteistyön toivotut kehittämissuunnat ja toimivat yhteistyökäytännöt

Yhteinen harjoittelu ja suunnittelu todellisissa jotosuhteissa

Haastateltavat pitivät ihanteellisena tilannetta, jossa vapaaehtoiset ja viranomaiset suunnittelivat, harjoittelevat ja toteuttavat työtä yhdessä, oikeissa jotosuhteissa. Tässä näkemyksessä toistuu aiemmassa tutkimuksessa hyväksi todettu käytäntö, jonka mukaan vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö vahvistuu, kun se ei rajoitu vain hälytystoimintaan vaan sisältää monipuolisempaa ja kokonaisvaltaisempaa yhteistyötä (ks. Mattsson ym. 2016). Mikäli yhteinen harjoittelu on vaikeaa järjestää, tulisi harjoittelu toteuttaa vähintään vapaaehtoisten ja viranomaisten johtohenkilöiden kesken. Näin toimien vapaaehtoisille syntyy rooleja, jotka yhtäältä tukevat viranomaisten todellisia tarpeita ja toisaalta vapaaehtoistoimintaa. Tällä haastateltavat tarkoittivat sitä, että vapaaehtoisten rooli säilyy viranomaista tukevana toimintana eikä muodostu viranomaistoimintaa korvaavaksi, ”puolesta tekemiseksi”. Tällöin ei pääse syntymään yli- tai alimitoitettuja odotuksia vapaaehtoisten suhteen. Myös aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että eri toimijoiden välinen konkreettinen yhteistyö purkaa vapaaehtoisten käyttöön liittyviä vääriä oletuksia (Lorenz, Schulze & Voss 2017 ks. Jalava s.182). Haastateltavat pitivät tavoiteltavana myös sitä, ettei

synny tilannetta, jossa vapaaehtoisten käyttö muodostaisi syyn vähentää viranomaisten lakisääteisiä palveluita.

Haastateltavien mielestä yhteiset säännölliset tapaamiset vapaaehtoisten ja viranomaisten välillä ovat tarpeen, koska niissä toimijat tulevat toisilleen tutuiksi ja eri toimijoiden näkökulmat kuulluksi. Viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyöfoorumeista hyödyllisempänä haastateltavat pitivät foorumeita, joita johtaa todellista toimintaa johtava viranomainen. Erityisesti merellisen toiminnan yhteistyöfoorumi, meripelastuksen neuvottelukunta sai kiitosta. Seuraavaksi haastateltava kuvaa paikallistoimikuntansa käytäntöä, jossa viranomainen osallistuu vapaaehtoisten kokouksiin ja koulutuksiin. Käytännön myötä vapaaehtoiset tietävät, mitä viranomaiset heiltä odottavat ja mikä on heidän roolinsa viranomaisten johdettavina:

”No jos mä taas ajattelen sieltä Vapepa-johtajan roolista, niin meillä on meidän paikallistoimikunnassa on viranomaisia pyydetty mukaan toimintaan ja vähän vaihtelevasti se myöskin osallistuu, koska silloin se tieto kulkee siinä kokouksen lomassa ihan suoraan et missä mennään, mitä on tehty, mitä suunnitellaan. Tullaan sitä kautta tutuiksi. Meillä on myöskin eri Vapepan järjestämis koulutuksis meidän alueella, niin pyritään aina saamaan myöskin viranomainen mukaan siihen koulutukseen kertomaan siitä omasta toiminnastaan. Silloin tullaan puolin ja toisin tutuksi ja sit myöskin ne kurssilaiset saa suoran linkin siitä et mitä se viranomainen (asiakas) tekee, jotta se perspektiivi siihen omaan toimintaan säilyy. Et nää tehtävät, vaikka on kuin hyviä ja päteviä, innokkaita vapaaehtoisia, niin ei koskaan johda kuitenkaan näitä tilanteita. Se on aina viranomainen joka johtaa.” (Vapaaehtoisen pelastuspalvelun edustaja, Varsinais-Suomi)

Vapaaehtoisuuden luonteen huomioiva johtaminen

Haastateltavat toivat esille, että vapaaehtoisten muodostama työvoima on luonteensa mukaisesti ennakoimatonta ja yksilö on oikeutettu päättämään osallistumisestaan. Tästä syystä esimerkiksi yksilötietoihin perustuva vapaaehtoisten osaamisrekisteri ei saanut haastatteluissa kannatusta. Näkemys on yhdensuuntainen sen havainnon kanssa, että vapaaehtoisia ei voi johtaa liian yksityiskohdaisiin sääntöihin perustuen (ks. Stallings & Quarantelli 1985b; Twigg & Mosel 2017). Mahdollista haastateltavien mukaan on sen sijaan rakentaa suuntaa-antava ”resurssipooli”, jonka ylläpidosta esimerkiksi maakunta vastaa. Viranomaiselle hyödyllistä on ryhmätasoinen tieto vapaaehtoisten osaamisesta. Haasta-

teltavat pitivätkin hyödyllisenä sitä, että aluetasolla olisi listattuna järjestöjen tarjoaman avun sisältöjä.

Haastateltavat korostivat, että yksittäisten vapaaehtoisten hallinnan sijaan on muita tapoja edistää vapaaehtoisten käyttöä viranomaistehtävissä. Esimerkiksi vapaaehtoisten käyttöä voidaan edistää hyödyntämällä tarvittaessa toisen alueen vapaaehtoisia. Kun viranomainen soittaa Vapepan päivystäjälle, tämä selvittää, millaista apua on saatavilla. Jos omalla alueella ei ole saatavilla apua, päivystäjä tiedustelee sitä toiselta alueelta. Toiselta alueelta tarjottua apua voidaan käyttää, jos viranomainen maksaa vapaaehtoisten matkakustannukset. Esimerkin voi katsoa ilmentävän aiemmissa tutkimuksissa tarkoitettua joustavaa vapaaehtoisten hyödyntämisen tapaa. Sitä ilmentää myös seuraava pelastusviranomaisen kommentti, jonka mukaan viranomaisen taktiseen osaamiseen kuuluu sovittaa toiminta saatavilla olevaan vapaaehtoisten määrään:

”Eli jos vapaaehtosia pyydetään paikalle 100, ja me tarvitaan silloin semmonen 300–400 vapaaehtosta. Yhteensä. Jotta se sata pystyy toimimaan. Sitten me todetaan että me tarvitaan nää 100 viel puolentoistaki viikon päästä, ni vapaaehtosilla on siinä mielessä se hyvä se järjestelmä et he rupee rakentaa sitä Suomesta sitte, saadaanko pyörimään se 100 ihmistä vaikka kaheksan päivää. Ja sit melko varmasti sielt tulee vastaus ei saada. Sit meidän täytyy vaan miettiä et riittääks se mitä me saadaan, vaikka 70. Okei, pärjätään sillä tai sit on se et sit vaan jaetaan työt, noi jää tekemättä, toi suojausrantojen suojaus, antaa olla, tehdään se mihin pystytään. Että, se on semmost taktista muuttamista se työskentely sitten mut kyl se on selvä että, pitkäs juoksus ne vapaaehtoset niin, niinku muutkin toimijat niin väsy.”

On tärkeää yhteistyössä paitsi määritellä tehtäviä, joissa vapaaehtoiset voivat viranomaisia auttaa, myös rajata ulos ne tehtävät, jotka kuuluvat viranomaisen tehtäväksi:

”Ja sit on paljon sellasia hommii ku viranomaset luulee et Vapepa vois tehdä niin sekin täytyy määrittää että Vapepa ei pystykään tuota tehtävää hoitamaan et nämä se pystyy mut ei tuota. Sen viranomaisen tehtävä ois miettiä et miten se hoidettas sit muuten. Seki pitäs rajata. Koska kaikkea ei voi antaa Vapepalle hoidettavaks.” (Pelastusviranomainen)

On ylipäänsä tärkeää, että viranomaisilla ja vapaaehtoisilla on nimetyt yhdyshenkilöt, joiden kautta toimia. Haastateltavat toivat myös esille, että viranomaisen olisi hyvä antaa mahdollisista tehtävistä vapaaehtoisille ennakkoehdotus-

siä. Ennakkohälytykset antavat vapaaehtoisille lisää aikaa organisoitua tehtävälle. Ennakkohälytyksen antaminen ei maksa viranomaiselle, mistä viranomainen ei välttämättä ole tietoinen. Vapaaehtoisten on myös tärkeää saada hyvissä ajoin tietoonsa koulutukset, jotta voivat sovittaa ne aikatauluihinsa. Tämän rinnalla tulee mahdollistaa myös spontaania osallistumista.

Yhteistyörakenteiden kehittäminen

Haastateltavat kannattivat aiempaa suurempia hallinnollisia yhteistyörakenteita. Esimerkiksi viranomaisille olisi helpompaa, jos järjestöt tarjoaisivat viranomaiselle apuaan yhtenä kokonaisuutena eikä yksittäin. Toisaalta myös järjestöille on helpompaa asioida isomman hallinnollisen kokonaisuuden kanssa verrattuna tilanteeseen, jossa järjestö esimerkiksi käy kertomassa toiminnastaan yksittäisissä kunnissa. Isojen hallinnollisten kokonaisuuksien kautta tietoa ja koulutusta voidaan levittää tehokkaasti. Yhteistyötä helpottaisi maakunnallinen koordinaatio ja tietopankit, joihin on koottu keskitetysti tietoa viranomaisista ja vapaaehtoisista (Jalava ym. 2017; Matsson ym. 2016). Lisäksi järjestöt voisivat kouluttaa toinen toisiaan erilaiseen osaamiseen, siirtyä yksilöllisiin koulutuspolkuihin ja keskustella keskenään aktiivisemmin yhteisistä päämääristään. Aiempaan tutkimukseen perustuen onkin jo esitetty, että kunkin järjestön rooli tulisi määritellä alueilla suhteessa tehtävien hoidon kokonaisuuteen (Jalava ym. 2017). Suuremmat yhteistyörakenteet eivät kuitenkaan saa merkitä käytännön vapaaehtoistoiminnan paikallisen ulottuvuuden unohtamista: monet vapaaehtoiset identifioituvat nimenomaan paikalliseen toimintaan ja käyvät esimerkiksi mielellään koulutuksissa lähialueellaan.

Järjestöjen olisi hyvä tarjota aktiivisesti apuaan viranomaisille ja kertoa toiminnostaan, joissa voisivat viranomaista auttaa. Esimerkiksi kuntien sosiaalipäivystyksessä henkilöstön vaihtuvuus on suurta ja henkilöstö ei välttämättä tiedä SPR:n kanssa laaditusta ensihuoltosopimuksesta. Tutkimuksessa löytyi kuitenkin esimerkkitapaus vakiintuneesta yhteistyöstä vapaaehtoisen pelastuspalvelun ja kunnan sosiaalipäivystyksen välillä. Vapaaehtoisten roolina on esimerkiksi antaa apua äkillisen henkilökohtaisen kriisin kohdanneille. Seuraavassa haastatteluotteesta vapaaehtoisen pelastuspalvelun edustaja kuvaa miten sosiaalipäivystyksen ja Vapaaehtoisen pelastuspalvelun yhteistyön vakiintuminen on vienyt vuosikausia ja vaatinut yksittäisten ihmisten uskoa toimintaan:

”Mut tääl on-, jos tääl ajattelee että tämmöset henkisen tuen ryhmät on arkipäivän tilanteissa mukana ---viime vuonna tais tulla joku 70 tilannetta, missä vapaaehtoisryhmät oli mukana ja keskimäärin Suomessa ne on ehkä kerran kuukaudessa tai harvemmin. Niin tästä on muodostunu semmonen toimintakulttuuri, että vapaaehtoiset on silläkin toimialalla mukana.. Nää voi joskus lähteä pienestäkin liikkeelle, ja se että on ollut oikeita ihmisiä aikoinaan. Ne on täälläkin lähteny liikkeelle ensimmäiset toiminnot tossa joskus 2000-vuonna, ja siinä on menny vuosikausia ennen kuin siitä on tullu aktiivista, mutta silloin on ollu ihmisiä jotka uskonu että tästä muodostuu vielä hyvä toimintatapa, ja sitä on jaksettu pitää yllä. Että mä oon ollu (-) 10 vuotta mukana, niin tää on lähteny liikkeelle jo paljon ennen mun mukanaatuloa. Että en voi itelleni mitenkään ottaa sulkaa hattuun, eikä oo tarkotuskaan vaan.. kun on nähty mahdollisuus hyödyntää mahdollisuus tehdä yhteistyötä viranomaisten ja kolmannen sektorin välillä niin siihen on tartuttu.”

Myös viranomaisten tulisi pyytää järjestöiltä apua ja olla tietoisia oman vastualueensa vapaaehtoisten auttamistoiminnoista. Esimerkiksi jo yllä mainittu SPR:n kotimaan apu kriisin kohdanneille kansalaisille on vielä alihyödynnetty apu, jonka käyttö on hyvä saada järjestelmälliseksi. Seuraavaksi haastateltava kuvaa, miten kotimaan avun hälyttämisen sisällyttäminen Vapepan hälytysjärjestelmä Ohtoon todennäköisesti lisää avun hyödyntämistä:

”Vielä tässä tuo, Punasen Ristin osastolla on tämä, kotimaan apu, ja ajatuksena on että sekin, jatkossa voitais hälyttää tuolta Ohton kautta niin että pelastuslaitokset voi tarvittaessa tehdä sen hälytyksen Vapepan valmiuspäivystäjän kautta niin mä luulen että se tulee myös sieltä kotimaan avun määrää lisäämään. Nyt se on, hieman enemmän tämmöstä sattumanvaraista tää sopivan avun piiriin pääseminen et se ei ole niin järjestelmällistä. Pelastuslaitokset harvemmin sitä, täytyy sanoa että eivät juuri koskaan sitä tarjoa. Kun siinä vois, olla semmonen mekanismi että jos on vaikka joku, talo palanu niin pelastuslaitos automaattisesti kysys että haluatteko te että Punanen Risti auttaa tässä näin. Se sanoo että haluan niin sillon, se voisivat soittaa meidän hälytysnumeroon jollon me pantas heti se hälytys liikkeelle kun nyt käy jo monestikin niin että saattaa mennä parikin viikkoa että sitten vasta ruvetaan kyselemään tästä asiasta ja sit se on jo, aika mennyt ohi ku siinä pitäs kolmen päivän sisään tää avustaminen alottaa.”
(Vapaaehtoisen pelastuspalvelun edustaja)

Viranomainen voi siis ohjata onnettomuuden kohdanneen asiakkaan kotimaan avun piiriin. Ylipäänsä viranomaisten keskuudessa tulisi lisätä tietoisuutta siitä,

että viranomainen voi tiedustella apua erilaisiin häiriötilanteisiin Vapepan päivystäjältä, myös ilman sopimusta. Isommat hallinnolliset yhteistyön rakenteet auttaisivat tehokkaassa tiedonvälityksessä.

Vapaaehtoisten ja viranomaisten väliset sopimukset ovat yleistyneet viime aikoina. Sopimusten oli huomattu tuovan enemmän tehtäviä vapaaehtoisille:

”Mä luulen että nyt kun, nyt tää meidän toiminta on tullut tässä nyt, enemmän tutuksi, juuri näille pelastuslaitoksillekin kun on tehty nämä sopimukset tässä, ja samoin tuon Oulun kaupungin kanssa et kun nyt on tehty nää sopimukset heidän kanssaan niin se tulee, jo sinällään lisäämään, meidän, käyttöä.” (Vapaaehtoisen pelastuspalvelun edustaja)

Haastateltavat pitivät hyvänä mallisopimus pohjia; ne yhtenäistivät ja helpottivat vapaaehtoisten toimintaa. Toisaalta haastateltavat eivät pitäneet sopimuksia välttämättömänä edellytyksenä yhteistyölle. Tärkeämpää oli, että viranomaisten tietoisuus nousisi vapaaehtoisten tarjoamasta avusta ja että he esimerkiksi tiedustelisivat apua vapaaehtoisten päivystysnumeroista.

Laajaan häiriötilanteeseen varautuminen yhteistyönä

Alueilla varauduttiin erilaisiin suuronnettomuuksiin ja erityistilanteisiin, joissa viranomaisten omat resurssit eivät todennäköisesti riittä. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että viranomaisten tulisi ennakoida aiempaa syvällisemmin, miten vapaaehtoisia voidaan hyödyntää todennäköisimmissä häiriötilanteissa.

Keskeistä oli, että viranomaiset ja vapaaehtoiset harjoittelivat häiriötilanteiden kulkua yhdessä. Esimerkiksi evakuointikeskuksen perustaminen mainittiin yleispäteväksi malliksi, jonka avulla oli mahdollista varautua moneen erilaiseen häiriötilanteeseen. Haastatteluissa toistuikin se, että kannattaa harjoitella yleispäteviä toimintamalleja, joiden toimintatavat vastaavat moneen erilaiseen häiriötilanteeseen. Näissä tilanteissa vapaaehtoisia voidaan käyttää viranomaistiedon levittämiseen, tiedon keräämiseen ja ihmisten varoittamiseen. Vapaaehtoisten rooli on tärkeä myös ensihuollon järjestämisessä.

Mahdollisten häiriötilanteiden kuvauksia ja niihin liittyviä vapaaehtoisten rooleja kannattaa laatia viranomaisten ja järjestöjen yhteistyönä. Esimerkkinä tästä ovat ”turvallisuukskortit” tai ”häiriötilannekortit”. Kun järjestö on niiden laatimisessa mukana tai saa kortin luettavakseen, voi se tunnistaa itselleen varautumisen rooleja. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry. vastaa nykyään eva-

kuointikeskuksen lapsiystävällisistä tiloista. Käytännön harjoituksissa kunnan toimijoille on myös valjennut, kuinka paljon esimerkiksi vesihäiriön hoitoon tarvitaan ihmisiä ja että tilanteeseen liittyviä tehtäviä voivat hoitaa vapaaehtoiset kunnan työntekijöiden sijaan.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että yksittäisten kansalaisten käyttö viranomaistehtävillä oli hyvä hoitaa kolmannen sektorin organisoimana. Näin ollen tehtäville ilmoittautuminen tapahtuisi järjestölle ja järjestö pikakouluttaisi vapaaehtoiset sopiville tehtäville. Eräs viranomainen kertoi tapauksesta, jossa yksittäisiä kansalaisia oli tullut tarjoamaan apuaan metsäpalon torjumiseen. Heitä ei voitu sillä hetkellä ottaa mukaan auttamaan, koska toimintamallia siihen ei ollut olemassa. Viranomainen kuvaakin yksittäisten kansalaisten osallistumiseen liittyvän toimintamallin kehittämistarvetta näin:

”Ni tää kertoo sen et sitä apua tulee, sit tulee näitä yksittäisiä ihmisiä. Ja niit yksittäisiä ihmisiä ei voi käännättää takasin, tai voi tietenkä mut se on huonoo tavallaan se pitäs miettii ennemmin niin päin että, okei sul on neljä tuntia aikaa olla täällä, hieno homma. Menet tuon henkilön luo ja se henkilö tietää sen jälkeen mitä sun kans tehdään. Sil menee tunnin verran aikaa sen jälkeen sä pääset siihen hommaan mikhä sä ehkä parhaiten pystyt. Niin tää malli Suomes pitäs olla paremmin mietitty.”

Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyönä tulisi määritellä neljännelle sektorille erilaisia työturvallisia rooleja häiriötilanteissa. Toinen vaihtoehto osallistaa neljäs sektori häiriötilanteiden hoitoon on kunnan ylläpitämä valmiuskeskus. Kunta voi kutsua kuntalaisia valmiuskeskusharjoituksiin ja kouluttaa heidät siellä tarvitsemiinsa tehtäviin. Neljättä sektoria voi myös normaaliarjessa opettaa viestimään varautumiseen liittyvistä seikoista esim. sosiaalisessa mediassa. Tämä on samalla varautumista todelliseen häiriötilanteeseen. Viranomaisen on tärkeää aktivoida yksittäisiä kansalaisia erityisesti harva-alueilla, joissa järjestöjä on vähän tai ei ollenkaan. Eräs keino on tuoda yhteen, ”verkottaa” järjestöjä, jotta nämä yhdistäisivät voimansa alueen ihmisten palvelemiseksi.

Viranomaisia edustavat haastateltavat pitivät tarkoituksenmukaisena, että kullakin järjestöllä oli pääosin ”yksi isäntä”. Sopimuksen solmineiden järjestöjen oli myös hyvä huolehtia, ettei niille muodostunut päällekkäisiä velvoitteita. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kahdenväliset yhteistyösuhteet ehkäisivät päällekkäisyyttä, sitä että useampi viranomainen käyttäisi samoja vapaaehtoisia. Esimerkiksi sopimuspalokunnat ovat kiinteä osa pelastustoimea ja niiden itsenäisen yhteistyön määrän Vapaaehtoisen pelastuspalvelun kanssa kuvattiin olevan vähäinen. Haastatteluissa ilmeni kuitenkin toiveita siitä, että

myös palokunnat olisivat osa Vapepa-verkoston, koska tämän esitettiin mahdollistavan tehokkaamman työnjaon järjestöjen kesken. Yhteistyön tiivistämisen tarve koskeekin laajoja häiriötilanteita. Paitsi yksittäisten kansalaisten rooleja, tulisi myös kolmannen sektorin ja viranomaisen rooleja erilaisissa häiriötilanteissa tarkastella kokonaisuutena, jossa kukin toimija tekee parhaiten osamaansa tehtävää. Näin viranomaisten ja sopimuspalokuntien voimavaroja vapautuu kriittisiin tehtäviin siinä missä Vapaaehtoinen pelastuspalvelu ja neljäs sektori voivat keskittyä heille sopiviin tehtäviin.

Esimerkkejä kunnan ja vapaaehtoisten yhteistyömalleista

Kaikilla alueilla, joilla haastatteluja tehtiin, oli hyväksi todettuja yhteistyömalleja häiriötilanteisiin varautumiseksi. Näissä kaikissa keskeinen toimija oli kunta. Yhteistä malleille oli edellä mainittu sovellettavuus erilaisiin häiriötilanteisiin. Malleihin sisältyi myös vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteiset harjoitukset, sujuva viranomaisyhteistyö ja ennalta mietityt roolitukset häiriötilanteisiin. Seuraavassa haastatteluotteessa kunnan edustaja kertoo organisaatiossaan kehitetystä johtamisjärjestelmästä, jonka avulla organisaatio voi nopealla varoitusaikalla yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa reagoida erilaisiin häiriötilanteisiin.

”Mutta kun sul on perusjärjestelyt olemassa niin sitten se on niin joustava se, organisaatio ja malli. Ja se sopeutuu siihen mikä on tarve eihän mekään nyt oltu, pakolaisten turvapaikanhakijoitten hätämajotukseen varauduttu mutta, varauduttu siihen että ihmiset joutuu pois kotoa ja ne tulee johonkin ja me otetaan ne vastaan ja huolehitaan. Annetaan niille ruokaa ja majotusta ja psykososiaalista tukea ja niin edelleen. Vaatteita tarvittaessa ja.. Täs on se vaan toimi nyt näin ja, sama malli toimii ihan mihin vaan. On johtamisjärjestelmä ja on käsipareja.”

Yhteistyömalleissa kunnan rooli oli edistää kunnan kumppanuuksia turvallisuushaasteisiin varautumiseksi tai toimia yhteystahona vapaaehtoisten ja eri viranomaisten välillä. Ratkaisevaa oli myös kunnan oman henkilöstön osallistuminen toimintaan; joko he muodostivat häiriötilanteissa käytettävissä olevan huoltojoukon tai heillä oli turvallisuuden edistämiseen liittyvä rooli, esimerkiksi yhteistyötä muiden viranomaisten tai vapaaehtoisten kanssa. Oheisessa haastatteluotteessa kunnan viranomaisen kuva kunnan roolia järjestöihin päin. Kunta on kyseisessä esimerkissä järjestöjen verkoston kokoaja, mutta ei

niinkään suora yhteistyökumppani järjestöjen kanssa. Olennaista on turvallisuusverkoston toimijoiden kokoaminen ja toimintojen suunnittelu yhdessä eri toimijoiden kesken.

"---tämmönen järjestöverkoston kasaaminen on myöskin vasta äskettäin käynnistynyt ja sitä tehdään ja sen tiimoilta on ajatus että ens vuonna jonkun näköstä harjotusta järjestetään. Jotenki tälleen kunnan kannalta, tai se järjestöyhteistyö jos se on tavallaa luontevaa tai se tulee sieltä (just nää) niin kun VPK:t pelastuslaitoksen kautta Vapepa, poliisin kautta, sosiaalitoimen eri järjestöt taas Eksoten kautta näin. Että tavallaan tällanen suoraan kunnan kanssa, oleva järjestötoiminta ni se on tavallaan ehkä vähäistä mut (sitte että) se tulee näistä meidän tärkeitten yhteistyökumppaneiden kautta. Ja sinälläänhan kunnan intressi on että se yhteistyö pelaa ja et ne järjestöt on käytettävissä, että kuntalain yks pykälä on että kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia, eli joka suhteessa."

Hyvän mallin ominaisuudeksi mainittiin sen monialaisuus ja avun pyytämisen matala kynnyys yhteistyökumppanien kesken. On tärkeää, että viranomainen voi hälyttää vapaaehtoiset ympärivuorokautisesta päivystysnumerosta, josta saa apua moniin eri tilanteisiin. Monialaisuudella tarkoitettiin, että yhteistyörynnäköön kuuluvat kaikki alueen turvallisuuteen liittyvät oleelliset toimijat kunnan eri toimialoista eri viranomaisiin ja erilaisiin vapaaehtoisjärjestöihin. Malliin kuului myös hyvä tiedotus, se että vastuuviranomainen tiedottaa häiriötilanteen hoitamisesta yhteistyökumppaneille, mikä selkiyttää roolijakoa ja edistää tunnetta tilanteen hallinnasta. Myös maakunnallinen kattavuus mainittiin tärkeäksi. Mallissa oli hyvä huomioda, että malli mahdollistaa avun hälyttämisen muilta alueilta.

"No pitkäkestoinen häiriötilanne.. (--) viimesen esimerkin, mikä toi terroriteko. Se kesti meillä 22 päivää se (-)tilanne, akuutti vaihe ja.. siinä vapaaehtoiset teki 1000 henkilötyötuntia suurin piirtein töitä. Siihen riitti (perusteena) sitä, että maakunnallinen voimavara ja naapurimaakunnat oli käytössä. (-) yhteistoiminta ja sit se että on rakenteet tehty niin että apua saa kauempaakin. Riitti ja oli toimivaa. Yhteistoiminta oli hyvä. Niitä suunniteltiin yhdessä kaikkineenkin. Ja sitä oli tehty jo aikasemmin, et sitä ei keksitty siinä akuutissa vaiheessa, vaan niin kuin toimintamalli lähtökohdista oli olemassa." (Vapaaehtoisen pelastuspalvelun edustaja)

Kyselytulokset

Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn vastasi 70 viranomaista, 184 järjestöjen hallinnossa työskentelevää ja 2158 vapaaehtoista palokuntalaista tai pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisia. Vastaajamäärät viranomaisittain ja järjestöittäin on esitetty taulukoissa 1.-3. Alueittaiset vastaajaryhmät on esitelty erikseen alueita koskevien lukujen yhteydessä.

Viranomaiset

Kyselyyn vastasi 21 sosiaali- ja terveystyöviranomaista, 17 pelastusviranomaista, 13 poliisiviranomaista sekä 12 kunnan turvallisuus- ja riskienhallinnassa työskentelevää henkilöä (taulukko 1.). Rajavartiolaitoksesta vastaajia oli 6. Vastausten alueittaiset jakaumat noudattelevat suurin piirtein eri alueiden väestöosuuksia, tosin Etelä-Suomesta oli vähemmän vastauksia verrattuna alueen väestöosuuteen ja muilta alueilta vastaavasti hieman väestöosuutta enemmän vastaajia.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet viranomaiset, % ja vastaajien lukumäärä N

Viranomainen	Vastaajat, %	Vastaajien lukumäärä, N
Sosiaali- ja terveystyöviranomainen	30	21
Pelastusviranomainen	24	17
Poliisi	19	13
Kunnan tai kuntayhtymän turvallisuus- ja riskienhallinta	17	12
Rajavartiolaitos	10	7
Yhteensä	100	70

Järjestöhallinto

Järjestöjen hallinnossa työskenteleville osoitettuun kyselyyn vastasi ylivoimaisesti eniten sopimuspalokuntien ja vapaaehtoisten palokuntayhdistysten päälliköitä (76 % vastauksista) (taulukko 2.). Heidän osuutensa on todellisuudessa-kin moninkertainen verrattuna muiden järjestöjen puheenjohtajiin. Järjestöjen

hallinnossa työskentelevien vastaukset jakautuivat eri alueille alueiden väestö-
osuuksia vastaavasti, tosin Itä- ja Pohjois-Suomesta vastauksia kertyi alueiden
väestöosuuksia hieman vähemmän.

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneet palokunnan päälliköt ja järjestöjen puheenjohtajat,
% ja vastaajien lukumäärä N

Järjestö	Vastaajat, %	Vastaajien lukumäärä, N
Sopimuspalokunta tai vapaaehtoinen palokuntayhdistys	76	140
Suomen Meripelastusseura	9	17
Suomen Pelastuskoiraliitto	6	11
Suomen Punainen Risti	3	5
Suomen Lentopelastusseura	3	5
Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen jäsenjärjestö tai muu	4	6
Yhteensä	100	184

Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoiset ja palo- kuntalaiset

Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisille ja palokuntalaisille osoitettuun kyselyyn vastasi yhteensä 2158 vastaajaa. Taulukossa 3. on esitetty heidän vastauksensa koskien järjestöjä ja verkostoja, joissa he ovat mukana ensisijaisesti ja joiden toiminnassa ovat muuten mukana (toissijainen järjestö tai verkosto). On huomioitava, että vastaajat saattoivat merkitä useita kohtia. Vastauksista 4 % oli sellaisia, joissa ensisijaiseksi järjestöksi oli merkitty sekä palokunta että muita järjestöjä/ muu järjestö tai verkosto. Osuus on pieni, mutta päällekkäisyys tulee huomioida analyysissä, joissa vertaillaan keskenään palokuntalaisia ja pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisia. Useimmiten vastaajat raportoivat olevansa mukana ensisijaisesti palokuntatoiminnassa (vastauksista 36 %) tai Suomen Punaisen Ristin toiminnassa (vastauksista 25 %). Kolmanneksi yleisintä oli, että vastaajan ensisijainen verkosto oli järjestöjen verkosto Vapaaehtoinen pelastuspalvelu (vastauksista 15 %). Vastaukset osoittavat, että pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoiset ja palokuntalaiset eivät keskity vain yhden järjestön toimintaan, vaan ovat mukana monen eri järjestön toiminnassa. Muita kuin listassa mainittuja järjestöjä, joiden toiminnassa vastaajat raportoivat olevansa mukana ensisijaisesti tai toissijaisesti olivat mm. tämän tutkimuksen kohteena olevien keskusjärjestöjen tai Vapepa-verkoston monet eri jäsenjärjestöt.

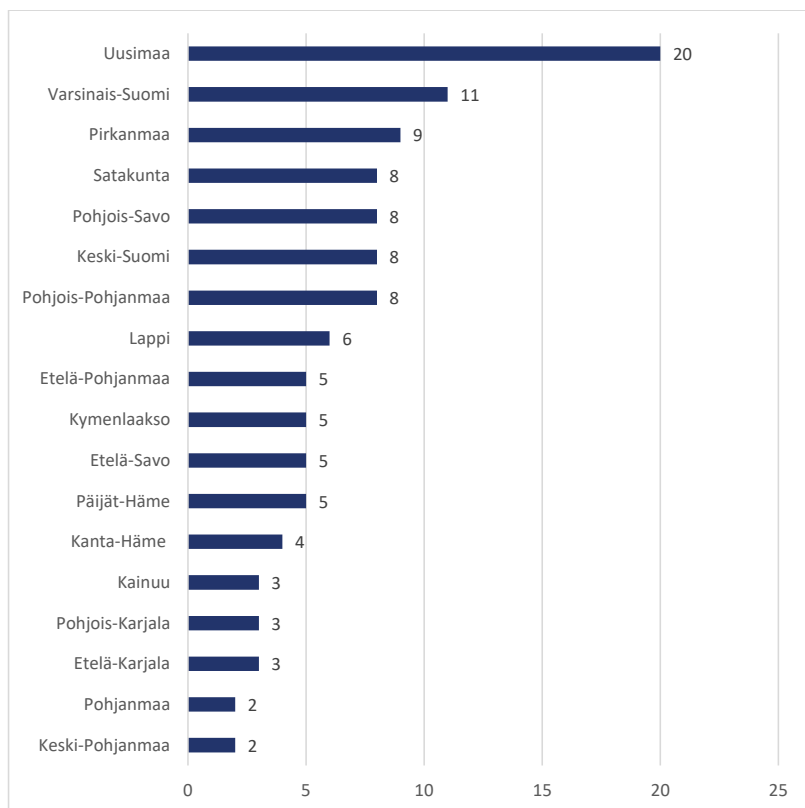
Taulukko 3. Kyselyyn vastanneiden palokuntalaisten ja pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten vastaukset ensisijaisesta ja toissijaisesta järjestöstään (vastaaja sai valita useita vaihtoehtoja, kysymykseen vastasi yhteensä 2150 vastaajaa)

Järjestö/ verkosto	Ensisijainen järjestö/ verkosto Vastausten lukumäärä	Toissijainen järjestö/ verkosto Vastausten lukumäärä
Sopimuspalokunta tai vapaaehtoinen palokuntayhdistys	772	507
Suomen Punainen Risti	546	471
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	315	633
Suomen Meripelastusseura	177	123
Suomen Lentopelastusseura	152	130
Suomen Palveluskoiraliitto	74	50
Suomen Pelastuskoiraliitto	69	50
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	27	150
Muu	55	93
Yhteensä	2 187	2 207

Palokuntalaisilta ja pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisilta kysyttiin, missä päin Suomea ja miten tiheästi asutulla alueella he toimivat. Vastaajista kolmannes oli Etelä-Suomesta, neljännes Länsi- ja Sisä-Suomesta, 16 % Itä-Suomesta, 12 % Lounais-Suomesta ja liki joka kymmenes Pohjois-Suomesta (taulukko 4.). Vastaajista 6 % oli Lapista. Osuudet noudattelevat vapaaehtoisten alueellista jakautumista todellisuudessa. Vastaajia oli kaikista maakunnista, eniten Uudelta- maalta (kuva 1.). Osa vastaajista toimi useamman maakunnan alueella.

Taulukko 4. . Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten maantieteellinen alue, % ja vastaajien määrä N

Alue	Vastaajat, %	Vastaajien lukumäärä, N
Länsi- ja Sisä-Suomi	25	538
Itä-Suomi	16	333
Lounais-Suomi	12	261
Pohjois-Suomi	9	201
Lappi	6	116
Yhteensä	100	2 137

Kuva 1. Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisvastaajien jakautuminen alueittain, %, vastaajien lukumäärä N = 2147

Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoiset ja palokuntalaiset toimivat sekä kaupunki-, taajama- että haja-asutusalueilla, mikään alueista ei ollut toista yleisempi toimintaympäristö. Vastaaja saattoi tähänkin kohtaan mainita useanlaisia alueita.

Vapaaehtoisilta ja palokuntalaisilta kysyttiin myös, kuinka monta vuotta he ovat olleet mukana aiemmin mainitsemiensa järjestöjen toiminnassa yhteensä ja missä rooleissa he toimivat järjestöissä. Hyvin yleistä oli, että vastaaja toimi hälytysryhmän jäsenenä (84 % vastaajista). Vastaajista 27 % oli ryhmänjohtajia ja yhtä moni ilmoitti toimivansa muussa roolissa. Vastaukset osoittavat, että osa vastaajista toimi monessa eri roolissa.

Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisista ja palokuntalaisista kolmannes oli ollut mainitsemansa/ mainitsemiensa järjestöjen toiminnassa mukana yli 20 vuotta, kolmannes 0-5 vuotta. Siten vastaajat jakautuivat yhtäältä vähän aikaa toiminnassa mukana olleisiin että kauan mukana olleisiin. Joka viides oli ollut mukana 6-10 vuotta ja noin joka kymmenes 11-15 vuotta tai 16-20 vuotta.

Kyselytulokset valtakunnallisesti

Käytännön yhteistyön toimivuus ja kehittämistarpeet

Miten kolmas sektori tukee viranomaisen toimintaa?

Viranomaisilta kysyttäessä yleiskuva vapaaehtoisten antamasta tuesta on varsin myönteinen. Erityisesti tulipalojen sammutus ja sen tukitehtävät, kadonneiden etsintä ja meripelastus ovat tehtäväalueita, joilla kolmas sektori tukee viranomaisen toimintaa erittäin hyvin (kuva 2.).

”Vapaaehtoisten toimijoiden motivaatio yhteisissä tehtävissä on aina ollut korkea. Vuosien saatossa olen voinut havaita selkeää kasvua toiminnan laadussa, sekä henkilökohtaisten taitojen että kaluston osalta.” (viranomainen)

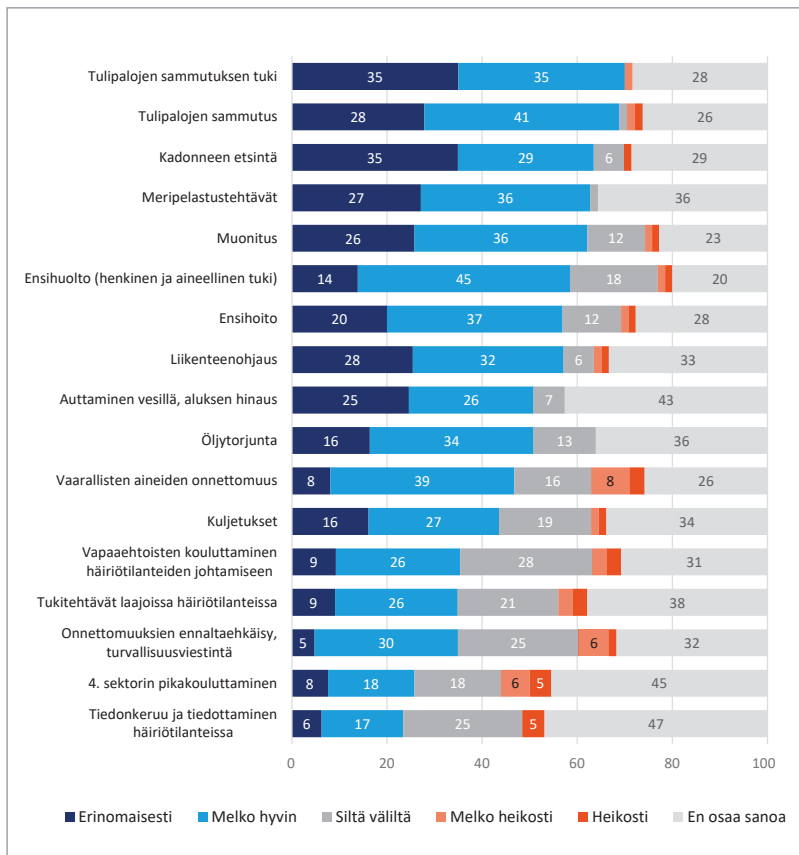
Sen sijaan monet häiriötilanteiden hallintaan ja viestintään liittyvät tehtävät (viestintä laajoissa häiriötilanteissa, yksittäisten kansalaisten pikakouluttaminen häiriötilanteiden hallintaan, onnettomuuksien ennaltaehkäisy ja turvallisuusviestintä) nousevat esiin osa-alueina, joilla kolmas sektori voisi tukea viranomaistyötä paremmin. Myös viranomaisten tukemista vaarallisten aineiden onnettomuuksissa voisi kehittää. Näilläkin osa-alueilla myönteisiä näkemyksiä on kuitenkin selvästi enemmän kuin kielteisiä, kuten seuraava viranomaisen kommentti osoittaa:

”Vapaaehtoisten apu on monesti ollut korvaamatonta meripelastustehtävissä. Tulipalotilanteissa tukeudumme järkiään pelastuslaitoksen apuun, jolla on tarvittava kalusto hoitaa ko. tilanteet. Vaarallisten aineiden ja öljyn osalta vapaaehtoisilla on puutteita kaluston ja osaamisen suhteen. Tässä pitää kuitenkin erottaa tilanne, jossa öljyä pääsee rannoille, jolloin vapaaehtoisten avun tarve nousee välttämättömäksi ja johon heillä on runsaasti koulutusta ja materiaalia.”

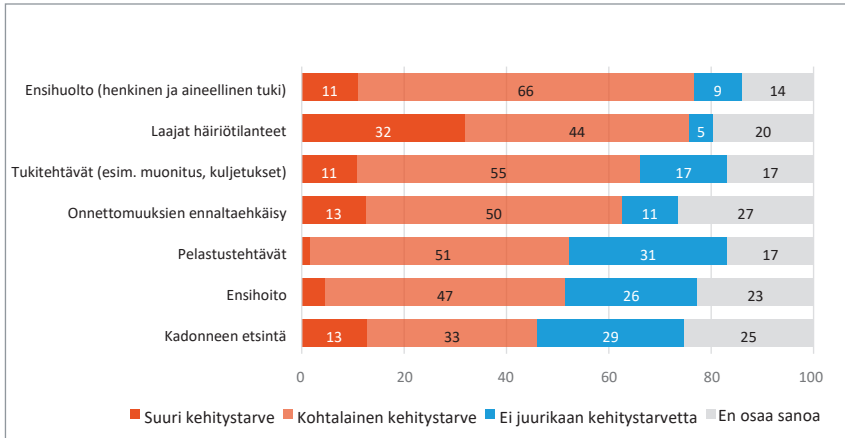
Häiriötilanteiden hallinta korostui myös silloin, kun viranomaisilta kysyttiin kolmannen sektorin osaamisen kehitystarpeista tulevaisuutta ajatellen (kuvat 3 ja 4.). Se nousee esiin sekä pelastuspalvelujärjestöjen että palokuntien kohdalla.

”Yhteistyön ja harjoittelun tiivistämisen tarve näkyy varsinkin laajoihin häiriö-tilanteisiin varautumisessa, joissa viranomaisten resurssit on nopeasti käytetty. Tällöin pelastuspalvelujärjestöjen toiminnan on noustava nopeasti tukemaan eri viranomaisia.”

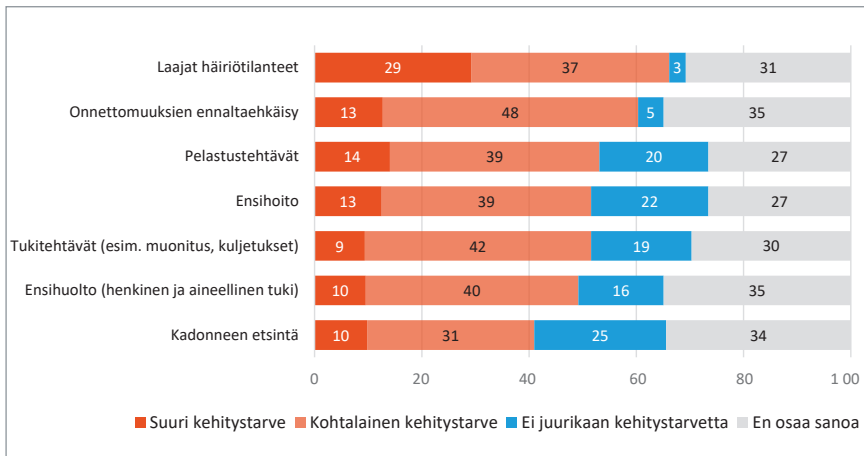
Pelastuspalvelujärjestöiltä viranomaiset toivovat myös ensihuoltoon panostamista, palokuntien kohdalla onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvän osaamisen kehittämistä.

Kuva 2. Miten kolmas sektori tukee viranomaisen työtä seuraavilla tehtäväalueilla? Vastaa niiltä osin, kuin kysymys koskee edustamasi viranomaisen toimintaa. Viranomaisten vastaukset, N=70, %

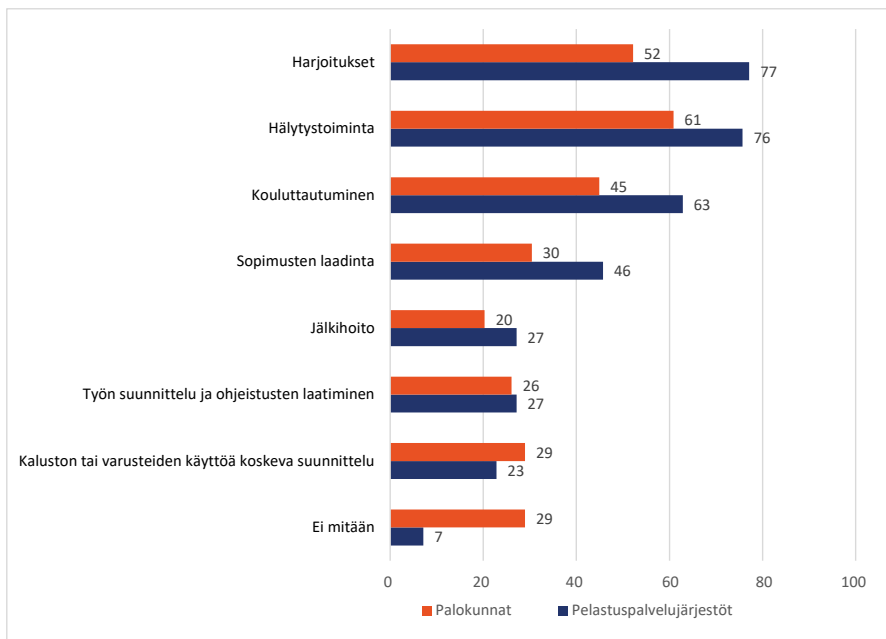
Kuva 3. Pelastuspalvelujärjestöjen kehitystarpeet tulevaisuutta ajatellen viranomaisten mukaan, N=68, %

Kuva 4. Sopimuspalokuntien kehitystarpeet tulevaisuutta ajatellen viranomaisten mukaan, N=66, %

Yhteistyön osa-alueet ja riittävyys: viranomaisten näkökulma

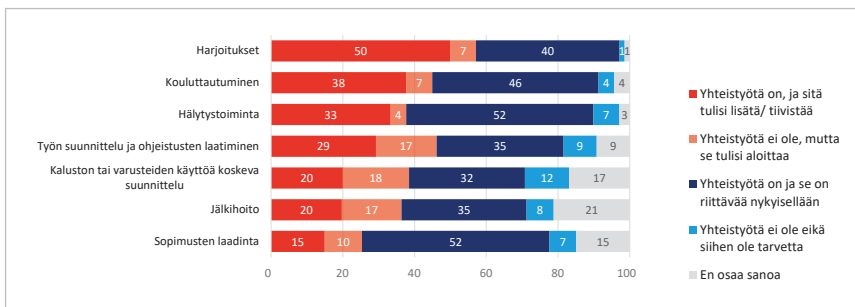
Yleisimmät tavat tehdä yhteistyötä pelastuspalvelujärjestöjen ja palokuntien kanssa ovat yhteinen harjoittelu (pelastuspalvelujärjestöt) ja hälytystoiminta (palokunnat) (kuva 5.).

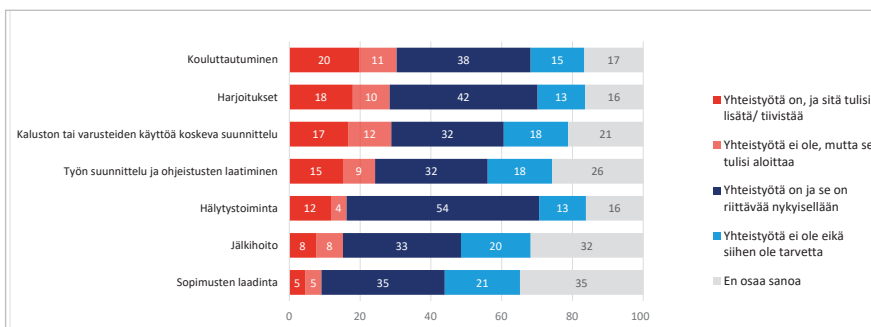
Kuva 5. Mitä yhteistyötä edustamasi viranomainen alueellasi tekee sopimuspalokuntien/pelastuspalvelujärjestöjen kanssa? N=70, %

Viranomaisilta kysyttiin myös kolmannen sektorin kanssa tehtävän yhteistyön riittävydestä. Kokonaisuutena viranomaiset toivovat lisää yhteistyötä erityisesti kouluttautumisen ja harjoitusten suhteen (kuvat 6 ja 7). Pelastuspalvelujärjestöjen kanssa toivottiin lisäksi yhteistyön tiivistämistä työn suunnittelussa. Eräs viranomainen nostaa esille avovastauksessaan, miten yhteistyö todennäköisesti johtaisi kustannussäästöihin ja että yhteistyö tulisi toteuttaa viranomaisorganisaation esikunnan ja kattojärjestön välillä:

”Kaluston tai varusteiden käyttöä koskeva suunnittelu: Mahdollisia molemminpuolisia kustannussäästöjä. Toki ”ongelmana” on, että tulisi toteuttaa lähtökohteisesti kattojärjestön ja oman organisaationi esikunnan välillä. Omassa organisaatiossa varmasti vaikeaa osoittaa asiantuntevia resursseja tähän työhön.”

Kuva 6. Viranomaisten raportoima yhteistyön riittävyys pelastuspalvelujärjestöjen kanssa, N=70, %

Kuva 7. Viranomaisten raportoima yhteistyön riittävyys palokuntien kanssa, N=68, %

Yhteistyön osa-alueet ja riittävyys: järjestöjen näkökulma

Järjestöjen edustajilta kysyttiin vastaavasti yhteistyöstä eri viranomaisten kanssa. Vastaukset ovat hyvin linjassa viranomaisten vastausten kanssa: yhteistä harjoittelua ja kouluttautumista toivotaan lisää.

Järjestöjä edustavien vastaajien yleisin yhteistyökumppani on pelastusviranomainen. Tämä oli odotettavissa, sillä järjestöjen vastauksiin on sisällytetty myös sopimuspalokuntien edustajat. Myös yhteistyön lisäämistä pelastusviranomaisen kanssa toivottiin laajalti: vastaajista kolme neljäsosaa (77 %) toivoi yhteisen harjoittelun lisäämistä tai aloittamista pelastusviranomaisen kanssa. Eräs järjestöjen edustaja kommentoi yhteistyön kehittämistä pelastuslaitoksen kanssa näin:

”Hälytysvasteiden täsmentäminen yhteistyössä pelastuslaitoksen ja hätäkeskuslaitoksen kanssa. Ohjeistuksesta lisäkoulutusta.”

Poliisin kanssa tehtävässä yhteistyössä nousi esiin se, että vaikka nyt yhteistyötä tehdään selvästi eniten hälytystoiminnassa, yli puolet järjestöjä edustavista vastaajista toivoo yhteisen harjoittelun ja kouluttautumisen lisäämistä tai aloittamista.

Yli puolet järjestöjä edustavista vastaajista toivoo harjoittelu- ja koulutusyhteistyön lisäämistä sosiaali- ja terveyssektorin kanssa. Toistaiseksi harvinaisinta yhteistyö on kunnan kanssa, mutta vastaajista yli kolmasosa toivoo sitä lisää. Avovastauksissa kunnalta toivottiin aktiivisempaa otetta yhteistyöhön:

”Kunnan ympäristöviranomaisen ei ole erityisen aktiivinen toimija harjoituksissa tai yleensäkään ei osallistu, vaikka heillä on tiettyjä lainsäädännöllisiä velvollisuuksia katastrofitilanteissa ja heidän pitäisi nämä asiat hallita.”

”Kuntayhtymistä HSL:n, HSY:n ja Helsingin energian kanssa olisi hyvä tehdä virallisesti yhteistyötä esimerkiksi riskikohteisiin tutustumisen ja niissä tapahtuvan pelastustoiminnan harjoittelun muodossa. Nykyään yhteistyö on epävirallista ja satunnaista.”

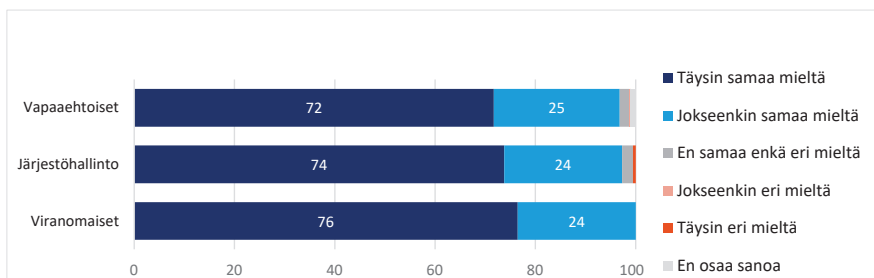
Yhdessä harjoittelu oikeissa johtosuhteissa

Yhdessä harjoittelemisen oikeissa johtosuhteissa saa lähes yksimielisen kannatuksen sekä vapaaehtoisilta, viranomaisilta että järjestöjen hallinnolta (kuva 8.). Erityisesti järjestöhallinto ja vapaaehtoiset toivovat harjoittelun mahdollistamista ilta- ja viikonloppu-aikaan (kuva 9.). Viranomaisistakin suurin osa pitää tätä hyvänä ajatuksena, mutta useampi kuin joka kymmenes ei ole samaa mieltä.

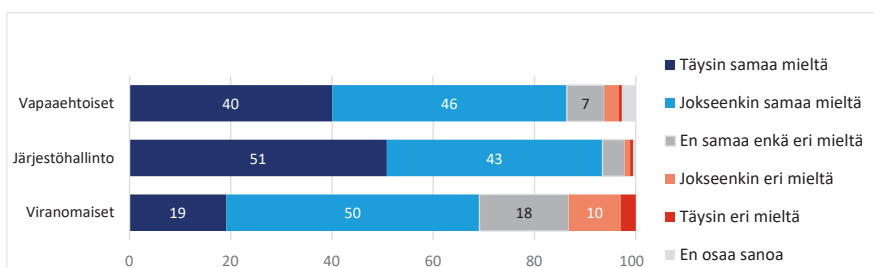
Vapaaehtoisten valmiudet, motivaatiotekijät ja niiden huomiointi yhteistyön kehittämisessä

Osallistuminen tehtäviin

Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisilta ja palokuntalaisilta kysyttiin, kuinka moneen hälytystehtävään sekä ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtävään he osallistuivat edellisen vuoden (2018) aikana. Palokuntalaisten ja pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ero on suuri varsinkin hälytystehtäviin osallistu-

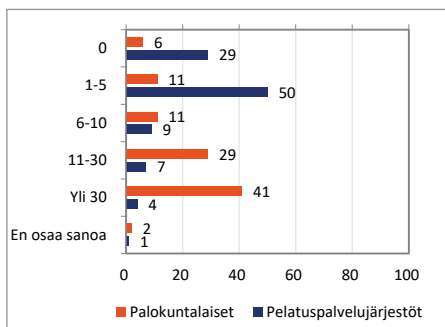
Kuva 8. "On tärkeää, että viranomaiset ja vapaaehtoiset suunnittelevat ja harjoittelevat todennäköisiä häiriötilanteita yhdessä, oikeissa johtosuhteissa" Vapaaehtoisten (N=2110), järjestöhallinnon (N=183) ja viranomaisten (N=68) näkemykset väitteestä, %

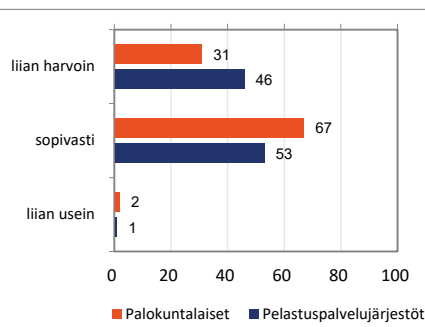
Kuva 9. "Vapaaehtoisten ja viranomaisten keskinäinen työn suunnittelu ja harjoittelu tulee mahdollistaa ilta- tai viikonloppuaikaan" Vapaaehtoisten (N=2109), järjestöhallinnon (N=183) ja viranomaisten (N=68) näkemykset väitteestä, %

misessä: palokuntalaisista valtaosa osallistui yli kymmeneen hälytystehtävään, pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisista joka kymmenes (kuva 10.). Ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtäville osallistuttiin hieman harvemmin, mutta niillekin palokuntalaiset osallistuivat pelastuspalvelujärjestöjen edustajia useammin (kuva12).

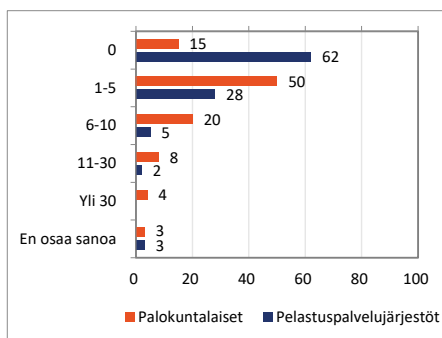
Tähän suhteutettuna ei ole yllättävää, että palokuntalaiset ovat hieman tyytyväisempiä molempien tehtävien määrään, kun taas pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisista lähes puolet toivoo enemmän tehtäviä (kuvat 11. ja 13.). Hyvin harva vapaaehtoinen toivoo, että tehtäviä olisi vähemmän.

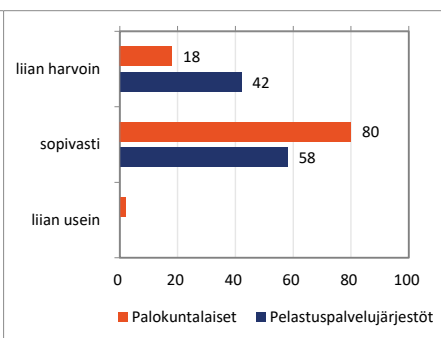
Kuva 10. Kuinka moneen hälytystehtävään osallistuit vuoden 2018 aikana? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2123, %

Kuva 11. Oliko hälytystehtäviä mielestäsi riittävästi? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2008, %

Kuva 12. Kuinka moneen ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtävään osallistuit vuoden 2018 aikana? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2082, %

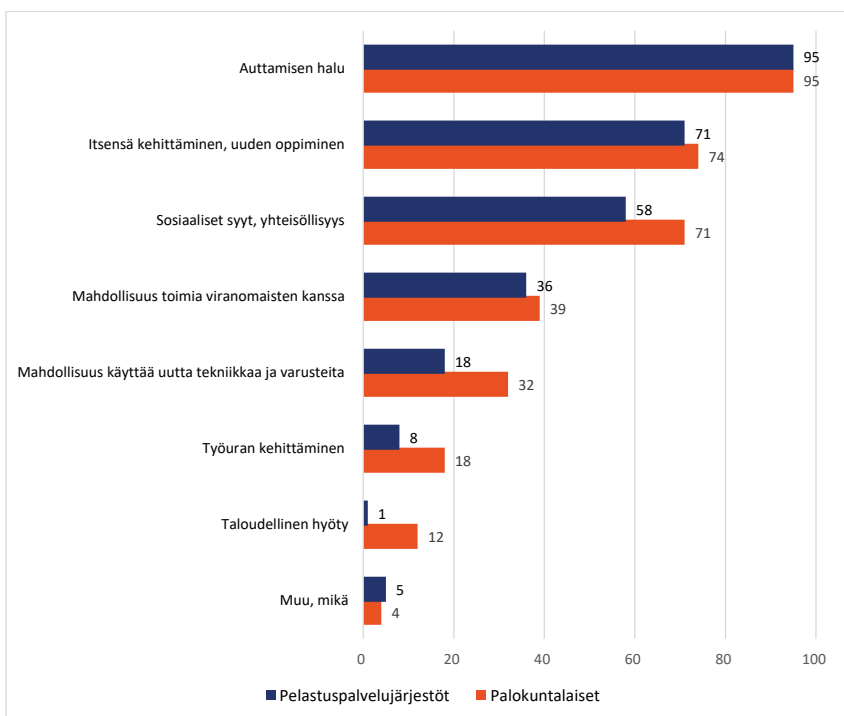
Kuva 13. Oliko ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtäviä mielestäsi riittävästi? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=1739, %

Motivaatiotekijät

Kun vapaaehtoisilta kysyttiin, mikä heidät saa osallistumaan vapaaehtoistoimintaan, auttamisen halu nousi kärkeen: sen valitsi motivaatiotekijäkseen 95 % vastaajista (kuva 14.). Myös uuden oppiminen ja yhteisöllisyys motivoivat yli puolta vastaajista. Yli kolmasosa pitää mahdollisuutta toimia viranomaisen kanssa houkuttelevana tekijänä.

Pelastuspalvelujärjestöjen ja palokuntalaisten motivaatiotekijät ovat keskenään hyvin samanlaisia. Mainittavia eroja löytyi suhtautumisesta uutta tekniikkaa, työuran kehittämistä ja taloudellista hyötyä kohtaan – ne kaikki kiinnostavat palokuntalaisia enemmän kuin pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisia.

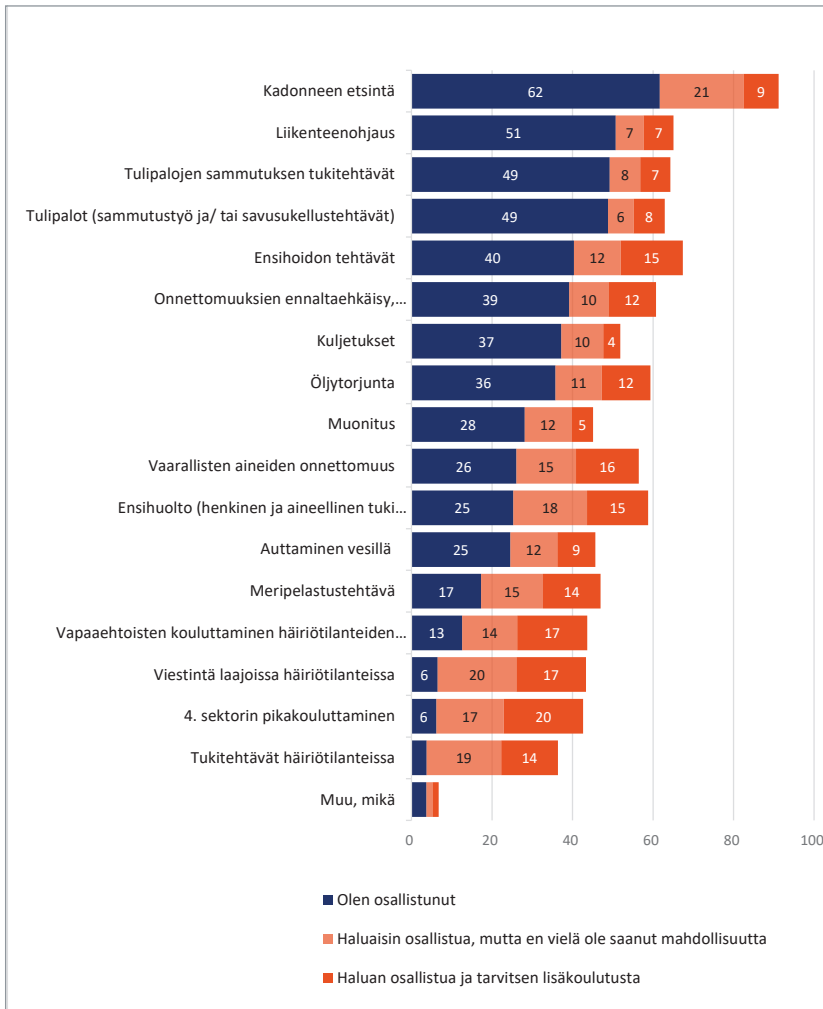
Avovastauksissa mainittiin useaan kertaan yhteistyö koiran kanssa ja koiran käyttäminen johonkin tärkeään sekä kansalaisvelvollisuuden täyttäminen. Lisäksi mainittiin ajanviete, arjesta irrottautuminen, haasteellisuus, ainutlaatuiset kokemukset, kiinnostus pelastusalaan kohtaan, kiitollisuus itse saadusta avusta, poikkeusoloihin varautuminen, luonto, vesillä liikkuminen ja ”kun tietäis ees itse”.

Kuva 14. Mikä motivoi sinua osallistumaan vapaaehtoistoimintaan? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, monivalinta, N=2143, %

Kiinnostus erilaisia tehtäviä kohtaan

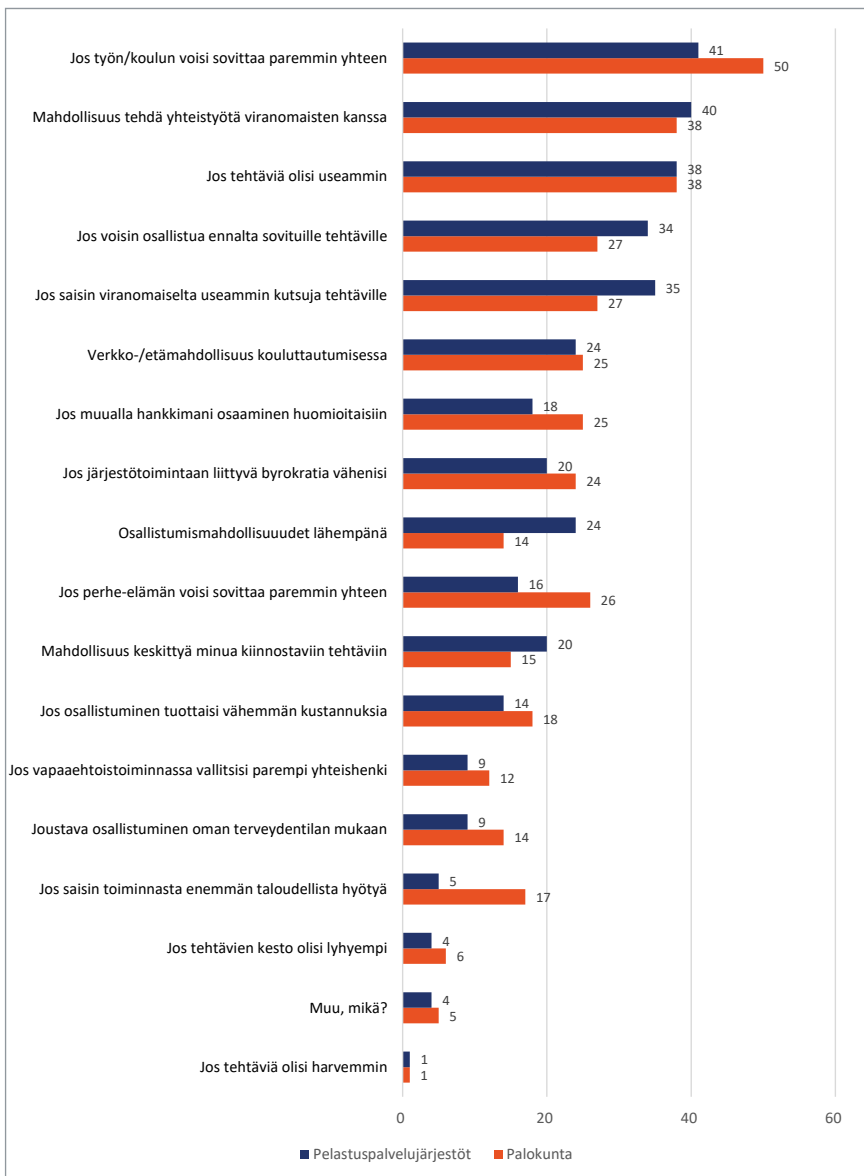
Kyselyyn vastanneet vapaaehtoiset ovat melko tasaisesti kiinnostuneita erilaisista tehtävistä (kuva 15.). Häiriötilanteiden hallinta, viestintä ja yksittäisten kansalaisten kouluttaminen häiriötilanteiden hallintaan nousevat esiin tehtäväalueina, joista monet ovat kiinnostuneita, mutta joista harvalla on vielä kokemusta.

Kuva 15. Millaisiin tehtäviin 1) olet osallistunut 2) haluaisit osallistua, muttet vielä ole saanut mahdollisuutta 3) haluat osallistua ja tarvitset lisäkoulutusta? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, monivalinta, N=2143, %

Osallistumisen edellytykset ja esteet

Kun kysyttiin, mikä parantaisi vapaaehtoisten motivaatiota ja osallistumismahdollisuuksia, mahdollisuus sovittaa työelämä paremmin yhteen vapaaehtoistoiminnan kanssa nousi kärkeen. Sen valitsi lähes puolet vastaajista (kuva 16).

Kuva 16. Mikä parantaisi motivaatiotasi tai mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoistoimintaan? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, monivalinta, N=2009, %

Vapaaehtoiset esittivät seuraavia kehittämisehdotuksia työelämän ja vapaaehtoistoiminnan yhteensovittamiseksi:

”Jonkinlainen infopaketti vapaaehtoistoiminnasta työnantajalle annettavaksi, jotta työnantajan voisi olla helpompi antaa luvan työntekijälle olla työstä pois hälytyksien takia.”

”Pelastuslaitoksen aktiivisemmin tiedottaa työpaikoilla mistä toiminnasta on kyse.”

”Suomeen pitäisi saada malli, jossa työnantaja olisi veloitettu päästämään vapaaehtoinen hälytystehtävälle työajalla ja työnantajalle aiheutuneet kustannukset korvattaisiin valtion toimesta.”

”Valtakunnallinen työnantajan ja vapaaehtoisten käytettävyyden välinen sopimus olisi hyvä. Työnantaja hyväksyy sen tai sitten ei.”

Yli kolmasosa vastaajista toivoi myös enemmän mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä viranomaisien kanssa, ja vastaava osuus toivoi, että tehtäviä olisi useammin. Avovastauksissa vapaaehtoiset kertoivat, kuinka tärkeää säännöllinen tehtäville osallistuminen on sekä motivaation että taitojen ylläpitämisen kannalta:

”Merkittävin vapaaehtoistyön motivaattori on se, että viranomaisiin käyttää vapaaehtoisresursseja säännöllisesti. Kun hälytykset nykyään vain harvenevat, motivaatio ja valmius laskevat. Ison vahingon sattuessa ollaankin sitten vain tilastoauttajien varassa, kun toiminta on käytännössä lakannut ja tekijät kadonneet. Tämä ongelma pitää tiedostaa ja siihen pitää reagoida.”

”Koulutukset, tunne siitä, että tekee arvokasta työtä ja toimiva yhteisö lisää motivaatiota ja liian vähäinen tehtävien määrä vähentää sitä. Ei ketään motivoi kouluttautua, treenata viikoittain monta kertaa ym. Jos ei pääse toteuttamaan tietoja/ taitoja.”

Vapaaehtoisille on myös tärkeää saada kokea tekevänsä arvokasta työtä eli saada palautetta viranomaisilta:

”Viranomaiset pitäisivät meitä arvossa. Esim. kerrottaisiin mukana olleille miten tehtävä päättyi. Emme toki ole tasavertaisia viranomaisiin kanssa, mutta hiipun kunnioitusta tekemistämme kohtaan tuntuisi hyvälle, vaikka ”kiitos”-sana kun lähtee pois tehtävältä.”

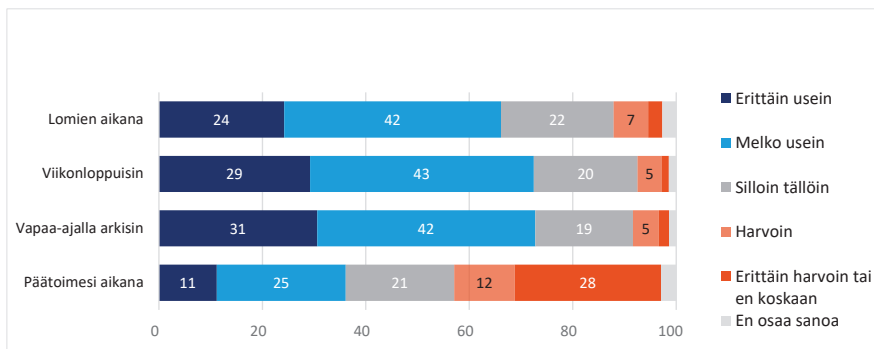
Hyvin harva vastaaja toivoi lyhyempiä tehtäviä tai mahdollisuutta osallistua harvemmin. Taloudellisia kannusteita toivoi 17 % palokuntalaisista, mutta vain 5 % pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisista.

Oheisissa avovastauksissa vastaajat ottavat lisäksi esille tarpeen yhtenäistää eri paikkakunnilla sijaitsevien palokuntien välisiä koulutusvaatimuksia ja tarpeen toteuttaa suunnitellut koulutukset.

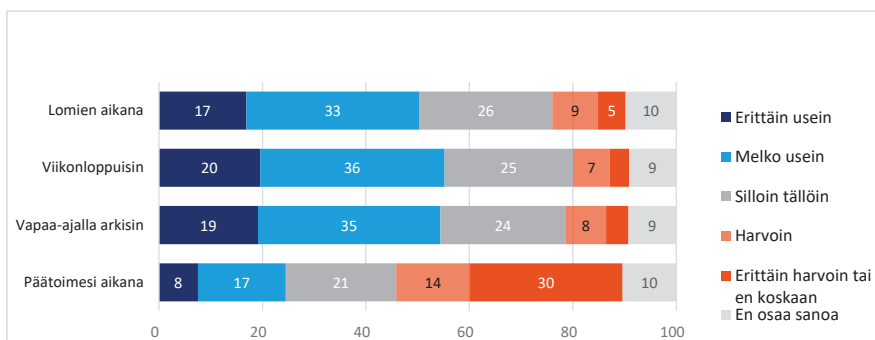
”Alueelliset erot. Jos muutat tai opiskelet toisella paikkakunnalla toiminnan jatkuminen haastavaa: kriteerit erit ja monesta muustakin näkökulmasta eroavaisuuksia. Osaamisen hyödyntäminen haastavaa. Kahdessa palokunnassa eri alueilla mukana olo vaikeaa kun samat asiat suoritettava molempiin, aika ei riitä ja koko toiminta jää toisella paikkakunnalla tai molemmissa.”

”Jos haluamaani koulutusta järjestettäisiin. Kolme kertaa olen hakenut maastojohtajakurssille, kolme kertaa se on peruttu.”

Tehtäville osallistuminen on vapaaehtoisille hankalinta työaikana (kuva 17.). Silloinkin hälytystehtäville osallistumisen nähdään onnistuvan hieman helpommin kuin ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtäville osallistumisen (kuva 18.). Näyttää siltä, että joko työpaikat tai vapaaehtoiset itse priorisoivat juuri hälytystehtäviä.

Kuva 17. Kuinka hyvin pystyt tyypillisesti osallistumaan hälytystehtäviin? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2115, %

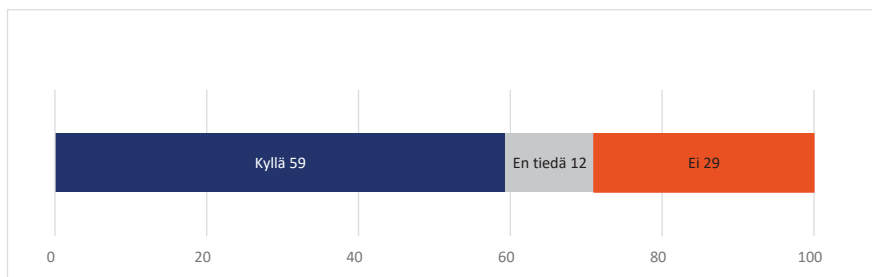

Kuva 18. Kuinka hyvin pystyt tyypillisesti osallistumaan ennaltaehkäisy- tai jälkihoitotehtäviin (esim. turvallisuusvalistus, hälytystehtävän jälkeiset tehtävät)? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2044, %

Laajojen häiriötilanteiden hallinta vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyönä

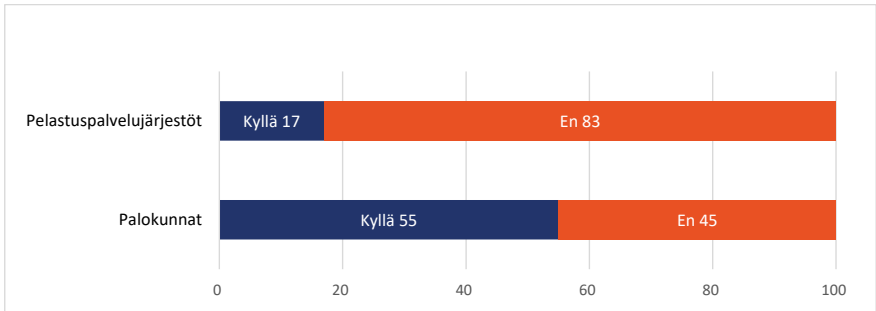
Kokemukset häiriötilanteista

Tutkimuksessa tarkasteltiin erikseen häiriötilanteita, jotka vaikuttavat arkielämään ja yhteiskunnan jokapäiväiseen toimintaan. Näitä voivat olla esimerkiksi pitkittyneet sähkökatkot, laajat metsäpalot tai merkittävät öljyonnettomuudet. Yli puolet viranomaisista kertoi, että heidän alueellaan viranomaiset ovat hyödyntäneet vapaaehtoisia laajojen häiriötilanteiden hallinnassa (kuva 19.).

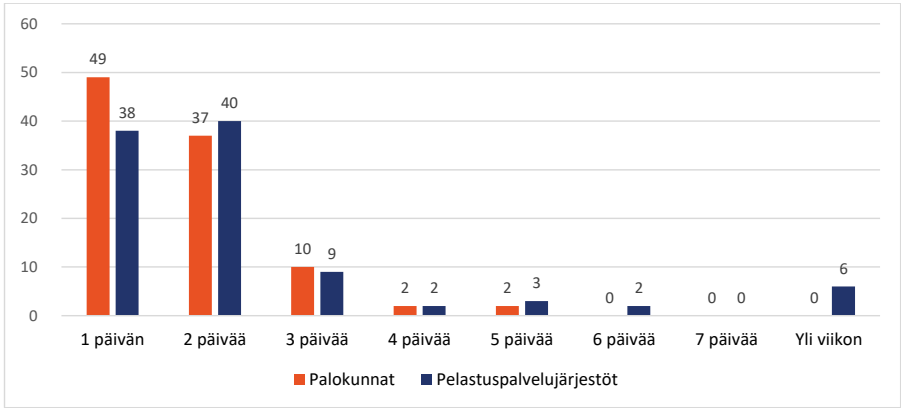
Kuva 19. Onko edustamallasi viranomaisella ollut alueellasi yhteistyötä pelastuspalvelujärjestöjen ja/tai sopimuspalokuntien kanssa laajoissa häiriötilanteissa (kesto yli vuorokausi)? Viranomaisten vastaukset, N= 69, %

Vapaaehtoisilta kysyttiin osallistumisesta häiriötilanteiden hallintaan viranomaisten tukena. Ero pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten välillä on suuri: palokuntalaisista yli puolet on osallistunut yli vuorokauden kestävässä häiriötilanteen hoitoon, pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisista alle viidesosa (kuva 20.).

Kuva 20. Oletko ollut mukana yli vuorokauden kestävässä häiriötilanteessa? (Esim. pitkä sähkökatko, laaja metsäpalo tai vakava öljyonnettomuus) Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2108, %

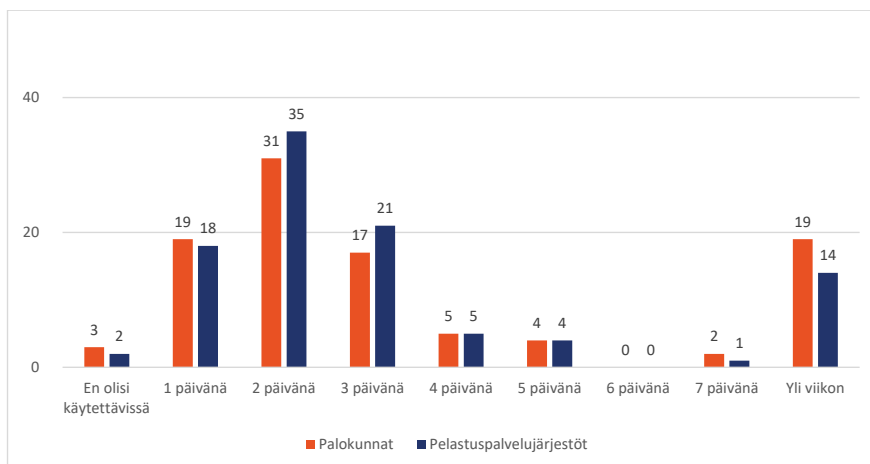
Yleisimmin on osallistuttu päivän tai kaksi jatkuneen häiriötilanteen hallintaan (kuva 21.). Kokemus yli kolme päivää kestävästä häiriötilanteesta on jo selvästi harvinaisempaa.

Kuva 21. Jos olet osallistunut yli vuorokauden kestävässä häiriötilanteen hallintaan, kuinka pitkään keskimäärin olet osallistunut tehtäville? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=727, %

Häiriötilanteiden hallinta tulevaisuudessa

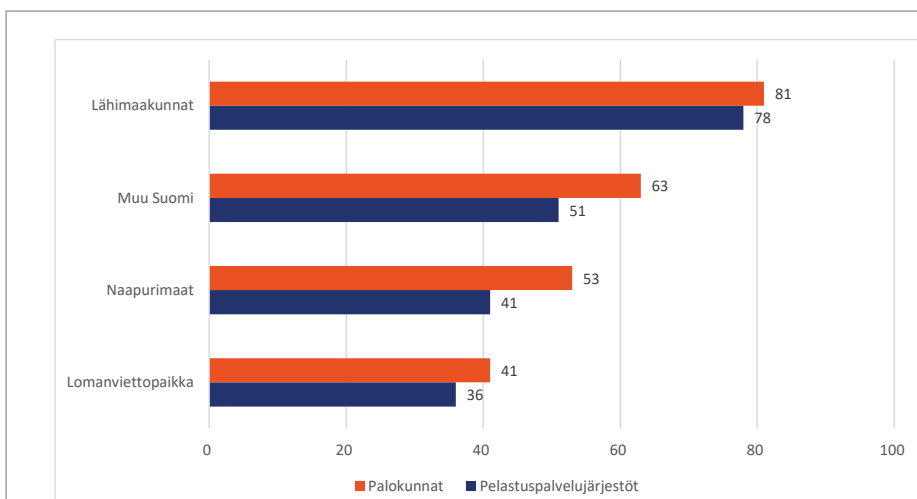
Neljä viidestä vapaaehtoisesta olisi valmis osallistumaan kaksi päivää kestävästä häiriötilanteen hoitoon, noin joka kuudes jopa yli viikon kestävästä (kuva 22.)

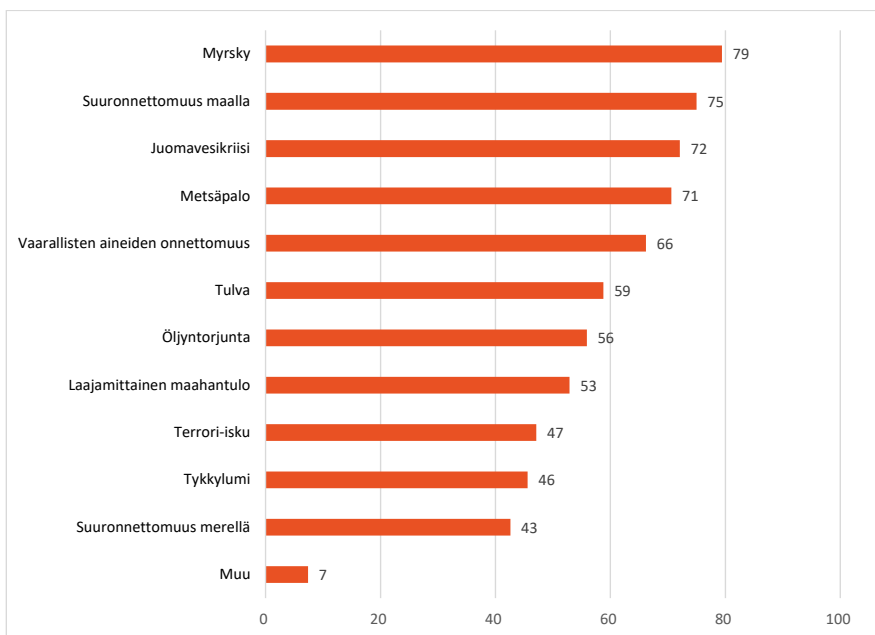
Kuva 22. Mikäli alueellasi sattuisi laaja häiriötilanne, johon osaamisesi perusteella voisit osallistua, kuinka pitkään arvioit keskimäärin olevasi käytettävissä tehtäville? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2060, %.

Vapaaehtoisvastaajista kaikkiaan neljä viidestä on valmiita osallistumaan lähimaakuntien alueella tapahtuneen häiriötilanteen hallintaan (kuva 23.). Muualle Suomeen on valmis lähtemään yli puolet ja naapurimaihinkin melkein sama osuus. Yli kolmasosa on valmiita auttamaan häiriötilanteiden hallinnassa oman lomanviettopaikan lähellä.

Viranomaisilta kysyttiin, millaisiin häiriötilanteisiin heidän alueellaan tulisi varautua. Tärkeänä pidettiin erityisesti myrskyihin, maalla tapahtuviin suuronnettomuuksiin ja juomaveden laatu- tai saatavuusongelmiin varautumista (kuva 24.).

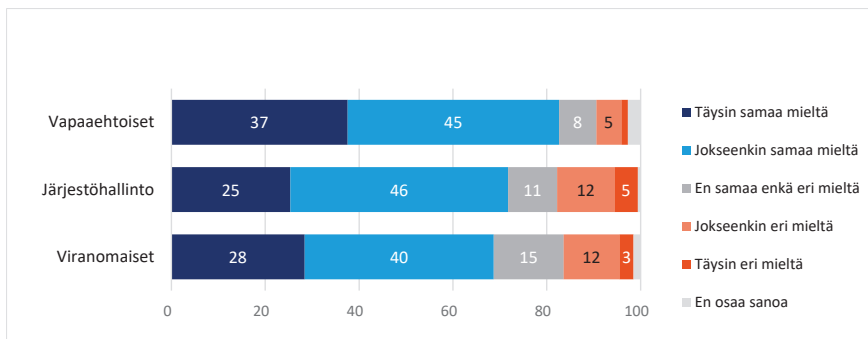
Kuva 23. Oletko valmis osallistumaan tarvittaessa toisen maakunnan alueella tai ulkomailla tapahtuneen häiriötilanteen hoitoon? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, monivalinta, N=1955, %

Kuva 24. Minkä tyyppisiin laajoihin häiriötilanteisiin pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien olisi syytä varautua yhdessä viranomaisen kanssa alueellasi? Viranomaisten vastaukset, N=68, %

Näkemykset yksittäisten kansalaisten osallistumisesta pelastuspalvelun tehtäville

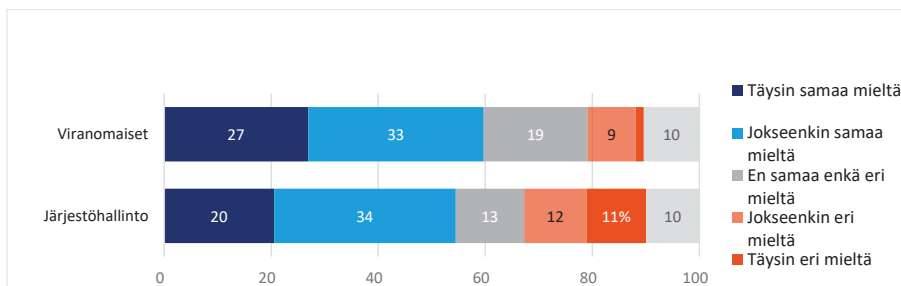
Neljännän sektorin vapaaehtoisten ottamiseen mukaan häiriötilanteiden hallintaan suhtaudutaan pääosin myönteisesti. Sekä vapaaehtoisista, järjestöjen hallinnosta että viranomaisista valtaosa on samaa mieltä siitä, että yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteen hallintaan, jos tehtävät eivät vaadi erityistä ammattitaitoa tai vaaranna autettavien tai autettavien terveyttä (kuva 25.).

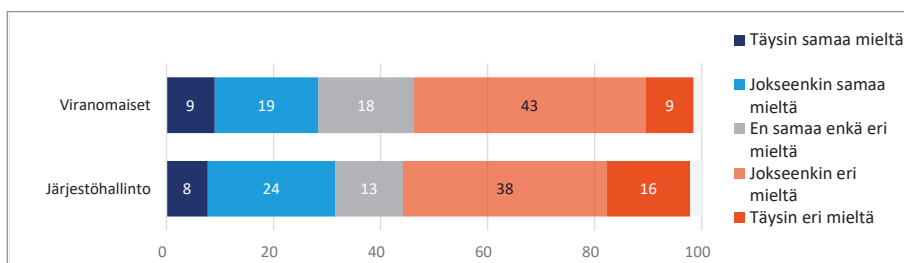
Kuva 25. "Yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteen hallintaan, jos tehtävät eivät vaadi erityistä ammattitaitoa eivätkä vaaranna vapaaehtoisten tai autettavien terveyttä" Vapaaehtoisten (N=2106), järjestöhallinnon (N=182) ja viranomaisten vastaukset, %

Näkemykset neljännän sektorin vapaaehtoisten vakuuttamisesta vaihtelevat, mutta yli puolet sekä viranomaisista että järjestöhallinnon edustajista kannattaa yksittäisten auttajien vakuuttamisen sisällyttämistä järjestöjen ja viranomaisten välisiin sopimuksiin (kuva 26.).

"4. sektorin toimijoiden käyttö täytyy kanavoida Vapepan toiminnan kautta, sillä vakuutusturvaa ei voi suunnitella epämääräisen joukon varalle, eivätkä yksittäisten kansalaisten korvausmenettelyt ja toimeksiannot käytännössä toimi sopimusteknisesti. Työnohjauksen vuoksi tarvitaan koulutetut Vapepa-johtajat, jotka tuntevat viranomaisten toimintatavat ja kykenevät näin ohjaamaan koulutettujen ohella pientä ryhmää "villejä toimijoita" (viranomaisen kommentti)

Kuva 26. "Jotta yksittäisten kansalaisten vakuuttaminen tehtävillä saadaan kuntoon, tulisi heidän vakuuttamisensa sisällyttää viranomaisten ja järjestöjen välillä tehtäviin sopimuksiin" Viranomaisten (N=67) ja järjestöhallinnon (N=181) näkemykset väitteestä, %

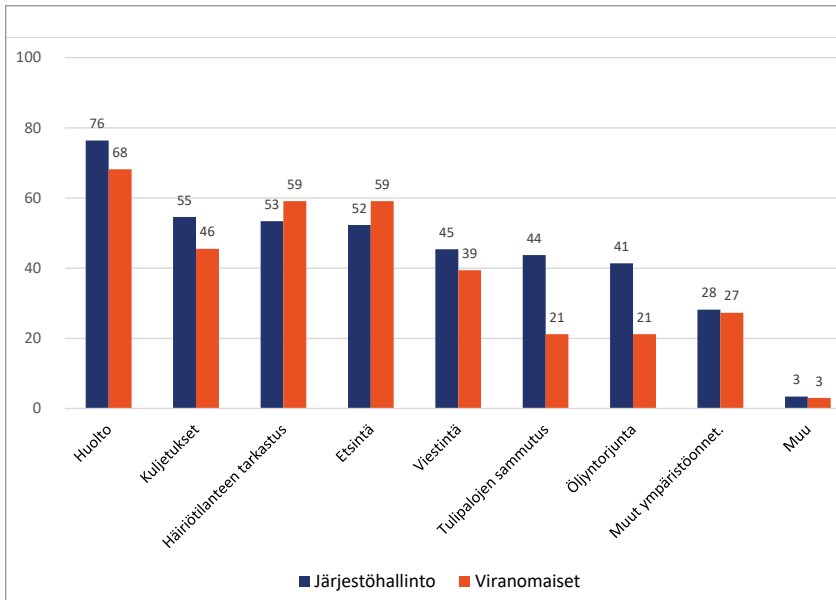

Kuva 27. "Yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hallintaan" Viranomaisten (N=67) ja järjestöhallinnon (N=182) näkemykset väitteestä, %

Sekä viranomaisista että järjestöjen edustajista alle kolmasosa on sitä mieltä, että yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hallintaan, vaan järjestäytyneiden vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö riittää (kuva 27.). Eräs järjestöhallinnon edustaja nostaa lisäksi esille avovastauksessaan, että viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteisen tavoitteen tulisi olla kansalaisten yleisen auttamishalun lisääminen:

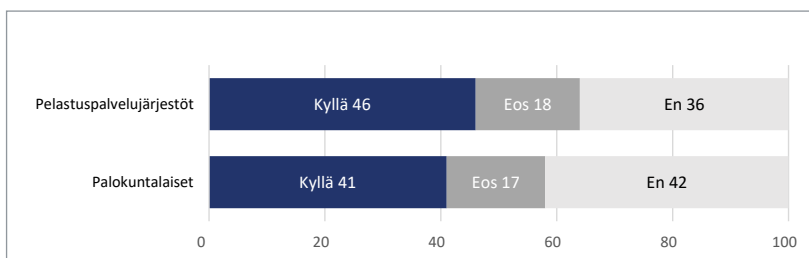
"Järjestäytyneiden" vapaaehtoisten lisäksi yksi viranomaisten ja vapaaehtoisten tavoite tulisi olla lisätä kansalaisten yleistä auttamishalua, jolloin meillä olisi mahtava joukko auttajia sitten kun oikeasti tapahtuu jotain isompaa ja tarvitaan ns. massat liikkeelle. Minkään viranomaisen tai järjestön rahkeet eivät sitten enää riitä muuten."

Vastaajien mielestä neljännen sektorin vapaaehtoisten mahdollisuuksia on syytä kartoittaa erityisesti huollon, kuljetusten ja häiriötilanteisiin liittyvien tarkastuksen ja etsinnän apuna (kuva 28.). Viranomaisten ja järjestöjen edustajien näkemykset olivat tässä melko yhteneväiset, tosin järjestöhallinto näki viranomaisia enemmän mahdollisuuksia tulipalojen sammutuksen ja öljyntorjunnan tehtävissä.

Kuva 28. Millä seuraavista tehtäväalueista yksittäisten kansalaisten käyttöä viranomaisten apuna tulisi kartoittaa aiempaa tarkemmin? Viranomaisten (N= 66) ja järjestöhallinnon (N=175) näkemykset, %

Kyselyyn vastanneet vapaaehtoiset ovat mukana jonkun pelastuspalvelujärjestön tai palokunnan toiminnassa, mutta monet ovat päätyneet tekemään yhteistyötä myös neljännen sektorin vapaaehtoisten kanssa. Hieman alle puolet vastanneista kertoo osallistuneensa tehtäville, joilla on ollut mukana myös yksittäisiä kansalaisia (kuva 29.).

Kuva 29. Oletko ollut mukana tehtävissä, joihin on osallistunut yksittäisiä kansalaisia (4.sektori), jotka eivät ole jäseniänne? Pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten vastaukset, N=2113, %

Yhteistyön koordinaatio ja johtaminen

Sopimukset

Kolmannen sektorin edustajat näkevät sopimukset pääosin myönteisenä käytäntönä (kuva 30.), sillä ne luovat raamit vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyölle. Ehtona sopimusten hyödyllisyydelle on se, että molemmat osapuolet sitoutuvat niihin.

”Sopimusten ensisijainen merkitys on siinä, että yhteistoiminta saadaan dokumentoitua. Sopimisen myötä toiminta jäntevöityy ja vakiintuu, vaikka virkamiehet vaihtuisi. Toissijainen arvo vapaaehtoisjärjestöille on mahdollinen sopimuksen tuoma valmiuskorvaus.” (järjestöhallinnon edustaja)

”Sopimus antaa tukea ja ohjeita pelastustoimintaan ja yhdistystoimintaan. Ajatusmallin pitäisi kuitenkin olla enemmän yhteistyökumppani kuin sopimus-kumppani.” (järjestöhallinnon edustaja)

Osa järjestöhallintoa edustavista vastaajista kuitenkin suhtautuu sopimuksiin kriittisesti (kuvat 30 ja 31.). Useat vastaajat katsovat sopimuksen sisällön olevan liiaksi viranomaisosapuolen päätettävissä. Sopimukset nähdään toisinaan turhan jäykkänä: esimerkiksi uusia tehtävätyyppejä ei tunnisteta ja korvauskäytännöt laahaavat jäljessä. Lisäksi vaatimukset vapaaehtoisille ovat joskus kovat, mikä karsii osan halukkaista vapaaehtoisista pois toiminnasta.

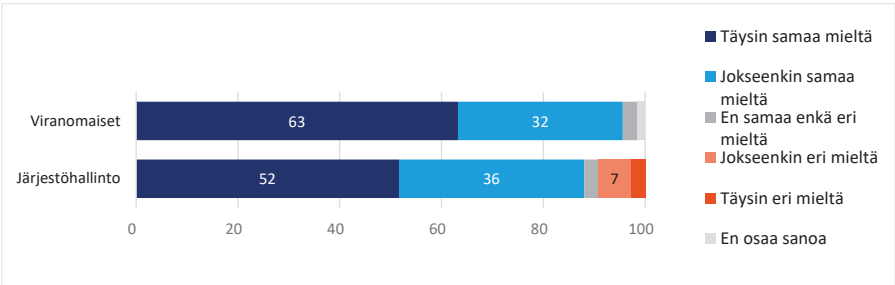
"Nykyinen palokuntasopimus aivan liian jäykkä ja painopiste taloudessa, ns. 'juristien ja taloudenhoitajien laatima'. Yhteistyö kärsii kun kaikki pitää hyväksyttää eri tahoilla eikä kukaan asiantunteva osaa päättää edes pienistä asioista." (Järjestöhallinnon edustaja)

"Sopimukset ja säännöt tehdään oletuksella, että vapaaehtoisilla pitäisi olla ammattilaisen valmiudet, joka on ainakin täällä pohjoisen maaseudulla täysin mahdotonta se kärsii valtavasti muuten halukkaita vapaaehtoisia." (Järjestöhallinnon edustaja)

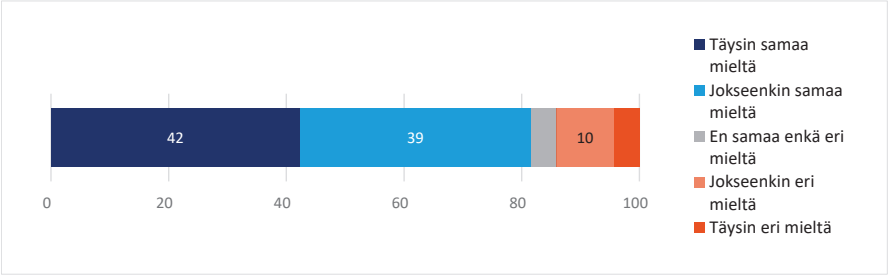
Viranomaiset suhtautuvat sopimuksiin järjestöhallintoa myönteisemmin (kuva 30.), eikä kriittisiä näkemyksiä juuri löydy:

"Erittäin tärkeä ja ennakolta sovittava asia, joka selkeyttää vastuita ja käytäntöjä." (Viranomainen)

"Vapepan kanssa tehdyn sopimuksen myötä yhteistyö jäsenyi ja selkeytyi huomattavasti. Jos Vapepan aluetoimikunnat saadaan kattavasti toimimaan, niin yhteistyön voi odottaa paranevan entisestään." (Viranomainen)

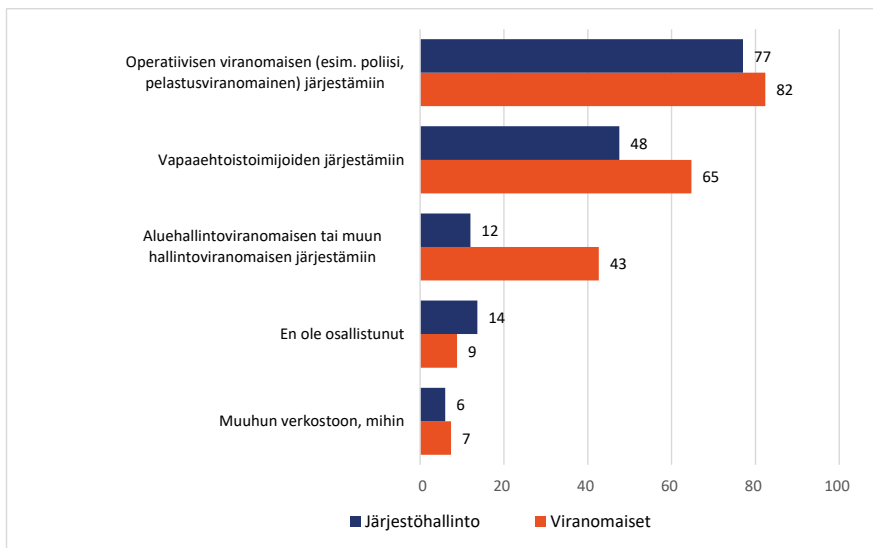
Kuva 30. "Sopimukset tukevat vapaaehtoistoiminnan ja viranomaisten yhteistyötä". viranomaisten (N=68) ja järjestöhallinnon (N=184) näkemykset väitteestä, %

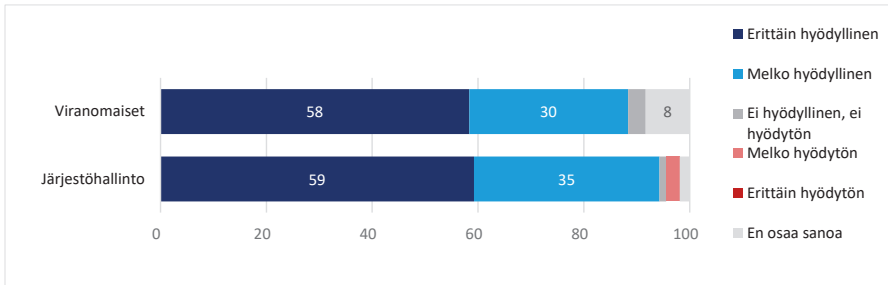
Kuva 31. "Sopimukset tukevat vapaaehtoistoimintaa" järjestöhallinnon näkemykset väitteestä, N=184, %

Verkostot

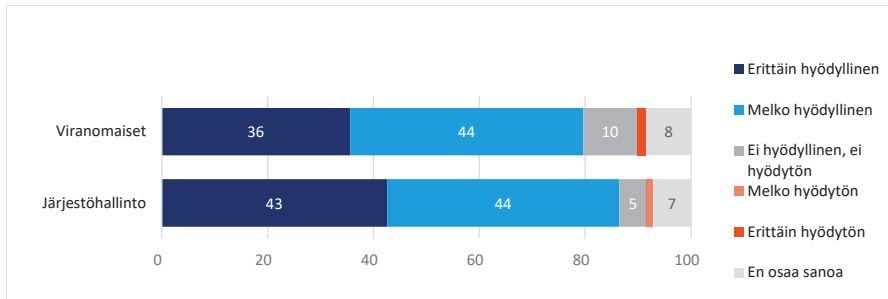
Viranomaisilta ja järjestöhallinnolta kysyttiin, missä määrin ja kenen järjestämiin vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä koskevien verkostojen tilaisuuksiin he ovat osallistuneet. Osallistumisaktiivisuus on suurinta operatiivisen viranomaisen järjestämien verkostojen tilaisuuksiin (kuva 32.). Yllättäen viranomaisista selvästi suurempi osa kuin järjestöhallinnosta on osallistunut vapaaehtoistoimijoiden järjestämien verkostojen tilaisuuksiin.

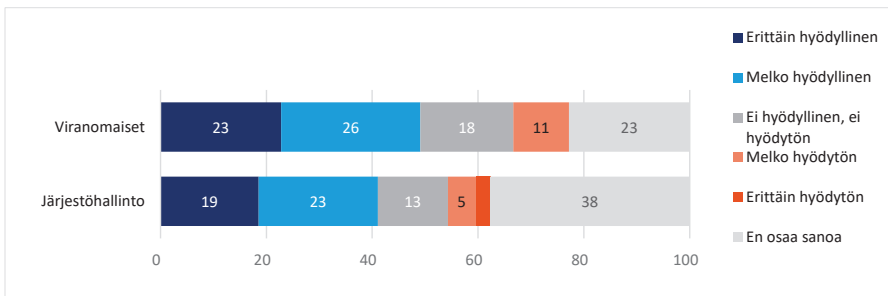
Kuva 32. Järjestöhallinnon (N=183) ja viranomaisten (N=68) osallistumisaktiivisuus vapaaehtoisten ja viranomaisten muodostamien verkostojen tilaisuuksiin, joissa käsitellään vapaaehtoisten osallistumista viranomaistehtäville (monivalinta), %

Kuva 33. Viranomaisten (N=61) ja järjestöhallinnon (N=157) näkemykset operatiivisen viranomaisen organisoimien verkostojen hyödyllisyydestä yhteistyön kehittämiseksi, %

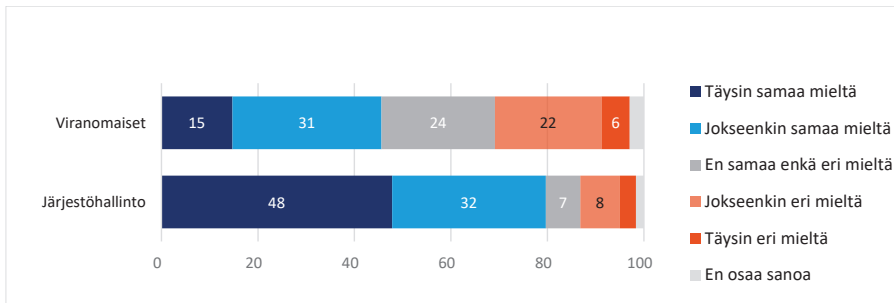
Kuva 34. Viranomaisten (N= 61) ja järjestöhallinnon (N=157) näkemykset vapaaehtoisten organisoiman verkoston hyödyllisyydestä yhteistyön kehittämiseksi, %

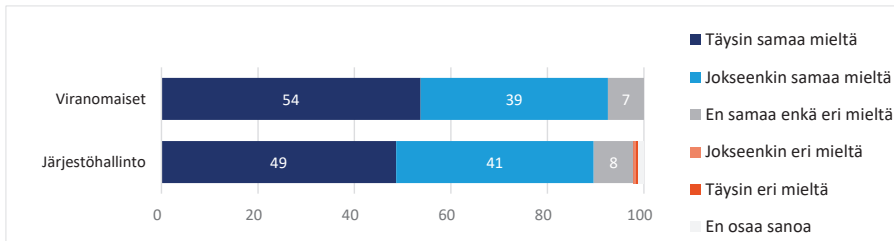
Kuva 35. Viranomaisten (N=61) ja järjestöhallinnon (N=157) näkemykset aluehallintoviranomaisen tai muun ei-operatiivisen viranomaisen organisoiman verkoston hyödyllisyydestä yhteistyön kehittämiseksi, %

Valtaosa vastaajista näkee sekä operatiivisen viranomaisen että vapaaehtoisijoiden vetämät verkostot hyödyllisinä yhteistyön kehittämisen kannalta (kuvat 33. ja 34.). Aluehallintoviranomaisen tai muun ei-operatiivisen viranomaisen organisoimat verkostot ovat vähemmän tuttuja, ja niitä pidetään muita vähemmän hyödyllisinä (kuva 35.).

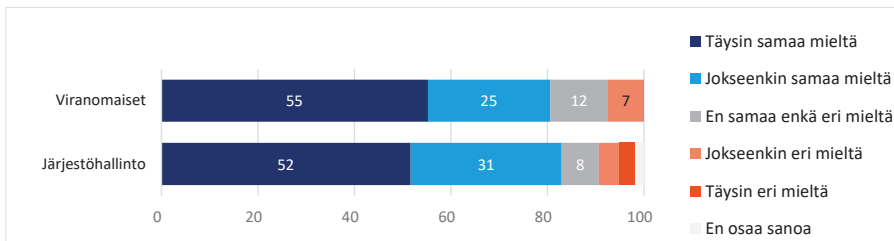
Järjestöjen hallinnosta neljä viidesosaa arvostaisi puheyhteyttä viranomaisten ja vapaaehtoisten välillä samassa järjestelmässä, mutta viranomaisten keskuudessa ajatusta kannattaa alle puolet (kuva 36.).

Kuva 36. "Viranomaisten ja vapaaehtoisten välillä tulee hälytystilanteissa olla puheyhteys samassa järjestelmässä (ei ainoastaan johtohenkilöiden välillä)", viranomaisten (N=68) ja järjestöhallinnon (N=182) näkemykset väitteestä, %

Kuva 37. "Alueille tulee luoda järjestelmä, josta näkyy eri järjestöjen tarjolla oleva osaaminen ja sen määrä erilaisiin häiriötilanteisiin", viranomaisten (N=67) ja järjestöhallinnon (N=183) näkemykset väitteestä, %

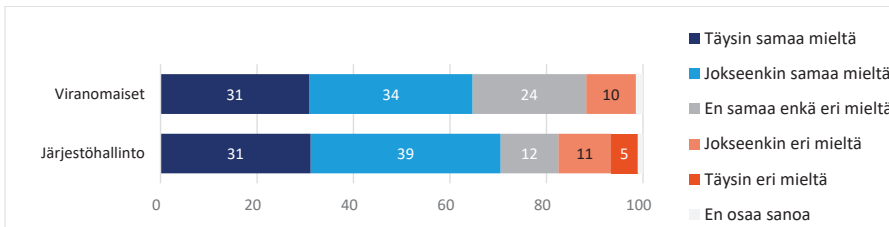

Kuva 38. "Viranomaisen tulee voida hälyttää vapaaehtoiset apuun tietystä yhteisestä puhelinnumerosta tai järjestelmästä (yhteinen valtakunnallinen hätäkeskus)", viranomaisten (N=67) ja järjestöhallinnon (N=182) näkemykset väitteestä, %

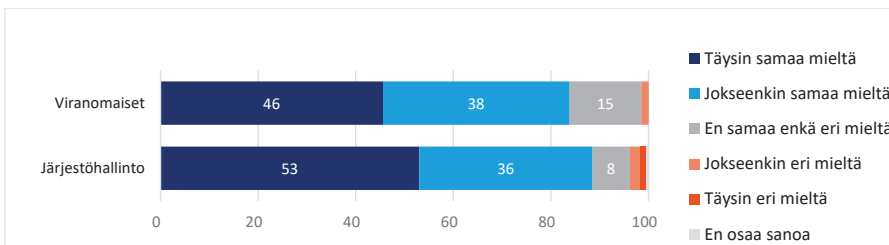
Sekä järjestöjen hallintoa että viranomaisia edustavista vastaajista yhdeksän kymmenestä kannattaa tietojärjestelmää, josta näkyisi eri järjestöjen tarjolla oleva osaaminen ja sen määrä erilaisiin häiriötilanteisiin (kuva 37.). Myös yhteistä hälytysjärjestelmää, josta viranomainen tavoittaa eri vapaaehtoisresurssit, pidetään pääosin hyvänä ideana (kuva 38.).

Väitteen ”viranomaisten tulee päästä tarkastelemaan vapaaehtoisresurssia vapaaehtoisten järjestelmistä” kanssa samaa mieltä on yli puolet sekä järjestöjen hallinnosta että viranomaisista (kuva 39.). Myös ennakkohälytyksiä mahdollisista tehtävistä pitävää toimivana käytäntönä suurin osa sekä järjestöjen hallinnosta että viranomaisista (kuva 40.). Eräs vapaaehtoinen kommentoi nykyisen hätäkeskusjärjestelmän lisänsen tehtäviä, mutta heikkoutena on, että kohteen osoitetietoja ei enää saa puhelimeen:

”Nykyinen hätäkeskusjärjestelmä on kiitettävästi lisännyt tehtäviä, kun kone katsoo lähimmän vapaan yksikön eikä lue maakuntarajoja. Mutta se heikennys on, että ensivasteissa ei enää tule osoitetta puhelimeen, sillä täällä maalla lähdemme kotoa. Monta kertaa osoite voi olla kodin vieressä/matkalla asemalle, jolloin menee liikaa aikaa kun tekee mutkan aseman kautta.”

Kuva 39. ”Viranomaisten tulee päästä tarkastelemaan vapaaehtoisresurssia vapaaehtoisten järjestelmistä”, viranomaisten (N= 68) ja järjestöhallinnon (N=183) näkemykset väitteestä, %

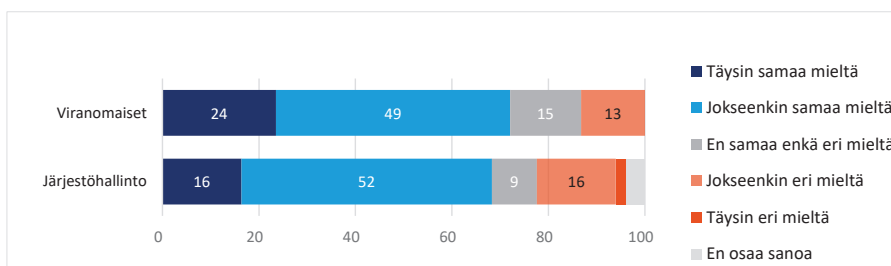
Kuva 40. ”Viranomaisten on hyvä antaa vapaaehtoisille ennakkohälytyksiä mahdollisista tehtävistä”, viranomaisten (N=68) ja järjestöhallinnon (N=183) näkemykset väitteestä, %

Järjestöjen välinen yhteistyö

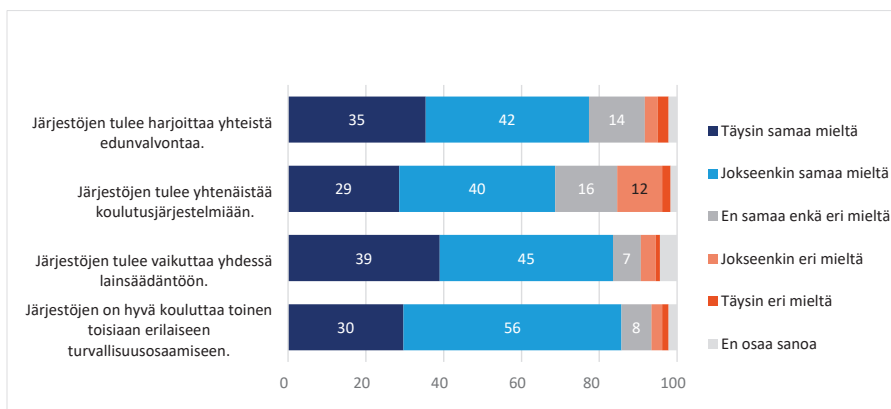
Viranomaisista lähes kolme neljäsosaa (73 %) ja järjestöjen edustajistakin kaksi kolmasosaa (68 %) kannattaa ajatusta siitä, että järjestöt lähestyisivät viranomaisia yhdessä, kolmannen sektorin palvelukokonaisuutta edustaen (kuva 41.). Toisaalta molemmissa vastaajaryhmissä on myös runsaasti ajatusta epäileviä.

Järjestöjen yhteinen edunvalvonta ja keskinäinen koulutusyhteistyö saavat järjestöhallinnolta laajan tuen (kuva 42.). Myös koulutusjärjestelmien yhtenäistämistä kannattaa suurin osa vastaajista, vaikka kriittisyyttäkin esiintyy. Seuraava avokommentti edustaa kuitenkin kantaa, jonka mukaan eri yhdistysten koulutusta tulisi yhdenmukaistaa, jotta yksilöiden osaaminen tulisi paremmin hyödynnettäväksi:

”Järjestöjen koulutusta tulisi yhdenmukaistaa ja toteuttaa pelastuslaitoksen koulutuksen mukaisilla vaatimuksilla ja koulutus ja osaaminen saisi olla kelpuuttavaa kaikissa toiminnoissa ja yhdistyksissä. Itsekin pystyisin toimimaan vpk, järvipelastus ja vapepa toiminnassa ja SPR:n ensiapuryhmässä, mutta kaikki koulutukseni on hankittu pelastuslaitokselta ja Meripelastusseuralta. Näin ollen en ”kelpaa” esim. SPR:n ensiapuun, vaikka minulla on evy tason kurssitus ja tilannejohtamiskokemusta evy-toiminnasta.”

Kuva 41. "Järjestöjen tulee lähestyä viranomaisia yhtenä rintamana ja tarjota viranomaiselle tiettyä palvelukokonaisuutta", viranomaisten (N=68) ja järjestöhallinnon (N=183) näkemykset väitteestä, %

Kuva 42. Järjestöhallinnon (N=182) näkemykset järjestöjen välisen yhteistyön kehittämistarpeista, %

Yhteenveto valtakunnallisista tuloksista

Kolmas sektori tukee viranomaistoimintaa hyvin erityisesti vakiintuneilla tehtävälueilla, joihin kuuluvat tulipalojen sammutus ja sen tukitoiminnot, kadonneiden etsintä ja meripelastus. Yhteistyön kehittämiskohteista yhdessä harjoittelu ja kouluttautuminen nousivat kärkeen. Yhdessä harjoittelu saa käytännössä yksimielisen kannatuksen sekä viranomaisilta, vapaaehtoisilta että järjestöjen hallinnolta.

Laajojen tai pitkäkestoisten, tavallisesta toiminnasta poikkeavien häiriötilanteiden hallintaan olisi hyvä varautua yhteistyössä paremmin. Erityisesti myrskytuhot, suuronnettomuudet ja vesikriisit nähdään häiriötilanneskenarioina, joihin on syytä varautua ympäri Suomen. Vapaaehtoisvastaajista neljä viidestä olisi valmis osallistumaan kaksi päivää kestävästä häiriötilanteen hallintaan, ja joka kuudes yli viikon kestävästä. Suurin osa vapaaehtoisista voisi osallistua auttamistehtäviin oman maakuntansa ulkopuolella ja lähes puolet myös ulkomailla.

Viranomaisten ja kolmannen sektorin väliset sopimukset nähdään pääosin yhteistyötä tukevana käytäntönä, mutta järjestöjen edustajat näkevät niissä toisinaan toivomisen varaa – sopimuksia toivotaan laadittavan yhteistyönä, eikä viranomaisten laatimina. Lisäksi viranomaisilta toivotaan aktiivisempaa otetta vapaaehtoisten hyödyntämiseen, sillä vapaaehtoiset ovat valmiita osallistumaan viranomaisten tukemiseen useammin kuin he nyt saavat mahdollisuuksia. Erityisesti pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoiset toivovat nykyistä enem-

män tehtäviä. Vapaaehtoiset toivovat myös joustavuutta työn ja vapaaehtoisuuden yhteensovittamiseen.

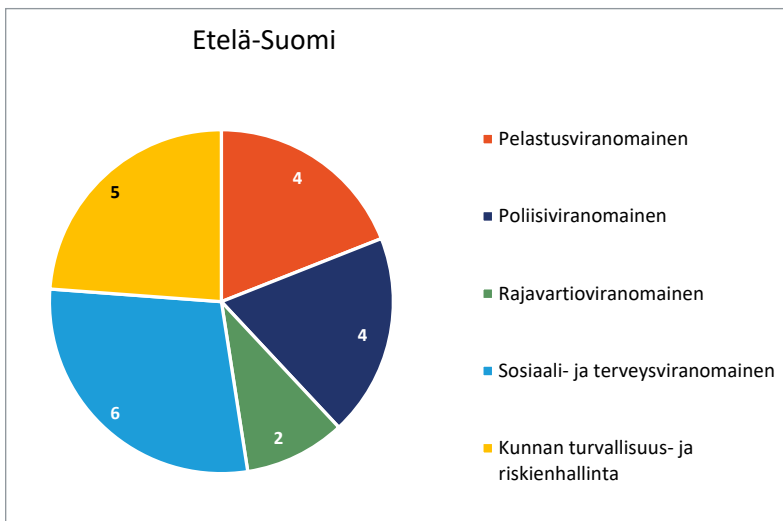
Järjestöihin sitoutumattomien ns. neljännen sektorin vapaaehtoisten mahdollisuuksiin suhtaudutaan pääosin positiivisesti, kunhan tehtävien sopivuudesta ja turvallisuudesta huolehditaan. Neljännen sektorin vapaaehtoisten mahdollisuuksia on syytä kartoittaa erityisesti huollon, kuljetusten ja häiriötilanteisiin liittyvien tarkastuksen ja etsinnän apuna.

Alueittaiset kyselytulokset

Etelä-Suomi

Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Etelä-Suomesta kyselyyn vastasi yhteensä 21 viranomaista. He edustivat melko tasaisesti kaikkien alojen viranomaisia (4-6 henkilöä kustakin viranomaisesta) (kuva 43.). Rajavartiolaitoksesta vastaajia oli kaksi.

Kuva 43. Eteläsuomalaisten viranomaisvastaajien toimiala, N=21

Järjestöjen hallinnossa työskenteleville osoitettuun kyselyyn vastasi 67 eteläsuomalaista palokunnan päällikköä tai järjestöjen puheenjohtajaa / Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmiuspäällikköä. Valtaosa vastaajista edusti sopimuspalokuntia (57 vastaajaa, 85 %). Muut vastaajat olivat Suomen Punaisesta Rististä (1 vastaaja), Suomen Pelastuskoiraliitosta (5 vastaajaa) ja Suomen Meripelastusseurasta (4 vastaajaa).

Kyselyyn vastasi 687 eteläsuomalaista pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoista ja palokuntalaista. Heistä 300 vastaajaa (44 %) ilmoitti ensisijaiseksi järjestöseen/ yhdistykseen palokunnan ja 150 vastaajaa (22 %) Punaisen Ristin. Noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti ensisijaiseksi verkostokseen/ järjestöseen Vapaaehtoisen pelastuspalvelun (85 vastaajaa) tai Meripelastusseuran

(67 vastaajaa) (taulukko 5.). Pelastuskoirajärjestöistä oli yhteensä 56 vastaajaa ja Lentopelastusseurasta 31 vastaajaa. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen kertoi ensisijaiseksi järjestökseen vastaajista 9. Samat henkilöt ovat mukana useamman järjestön/ verkoston toiminnassa.

Taulukko 5. Eteläsuomalaisten pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten ensisijaiset ja toissijaiset järjestöt/verkotot, monivalinta, vastaajien lukumäärä 687.

Järjestö/ verkosto	Ensisijainen järjestö/ verkosto	Toissijainen järjestö/ verkosto
	Vastausten lukumäärä	Vastausten lukumäärä
Palokuntatoiminta	300	195
Suomen Punainen Risti	150	112
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	85	162
Suomen Meripelastusseura	67	45
Suomen Lentopelastusseura	31	34
Suomen Palveluskoiraliitto	31	25
Suomen Pelastuskoiraliitto	25	24
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	9	41
Muu, mikä	16	20
Yhteensä, vastausten lukumäärä	714	658

Vapaaehtoisista 87 % toimii hälytysryhmän jäsenenä, 29 % ryhmänjohtajana ja 26 % muussa roolissa. Roolit ovat osin päällekkäisiä.

Vastaajat ovat olleet mukana toiminnassa vaihtelevasti; kolmannes yli 20 vuotta ja joka neljäs 0-5 vuotta. Toiminnassa 6-10 vuotta mukana olleita oli viidennes vastaajista, 11-15 vuotta mukana olleita joka kuudes ja joka kymmenes 16-20 vuotta.

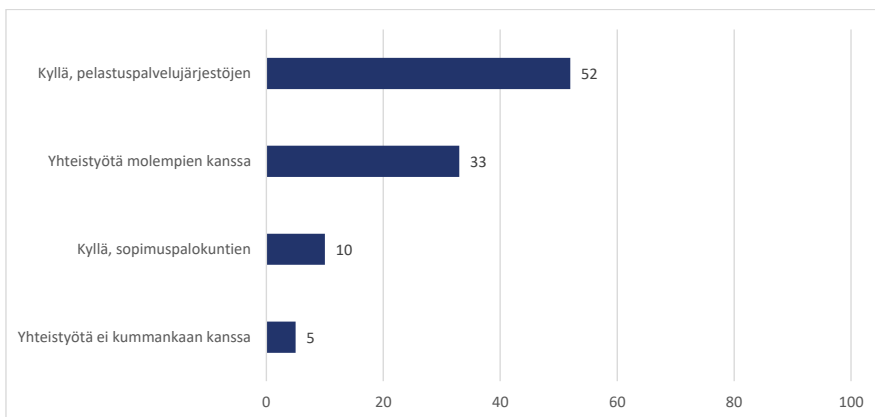
Eniten vastaajia oli Uudeltamaalta (59 %), toiseksi eniten Päijät- Hämeestä (14 %) ja Kymenlaaksosta (13%). Joka kymmenes vastaaja oli Kanta-Hämeestä. Varsinais-Suomesta ja Pirkanmaalta vastaajia oli 3% ja Etelä-Savosta ja Keski-Suomesta 1 % eli neljästä kymmeneen vastaajaa.

Vapaaehtoisista 56 % ilmoitti toimivansa kaupunkialueella, 49 % taajama-alueella ja 46 % haja-asutusalueella. Samat vapaaehtoiset siis harjoittivat vapaaehtoistyötä maantieteellisesti ja demografisesti monentyyppisillä alueilla, ei yksinomaan maaseudulla tai kaupungissa.

Yhteistyökumppanuudet alueella

Eteläsuomalaisten viranomaisten raportoima yhteistyö pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien kanssa

Eteläsuomalaisista viranomaisista joka toinen oli itse ollut mukana pelastuspalvelujärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Sekä pelastuspalvelujärjestöjen että sopimuspalokuntien kanssa yhteistyötä oli tehnyt joka kolmas. Pelkästään sopimuspalokuntien kanssa yhteistyötä oli tehnyt kaksi vastaajista. Yksi vastaajista ei ollut tehnyt yhteistyötä kummankaan tahon kanssa (poliisiviranomainen) (kuva 44.).

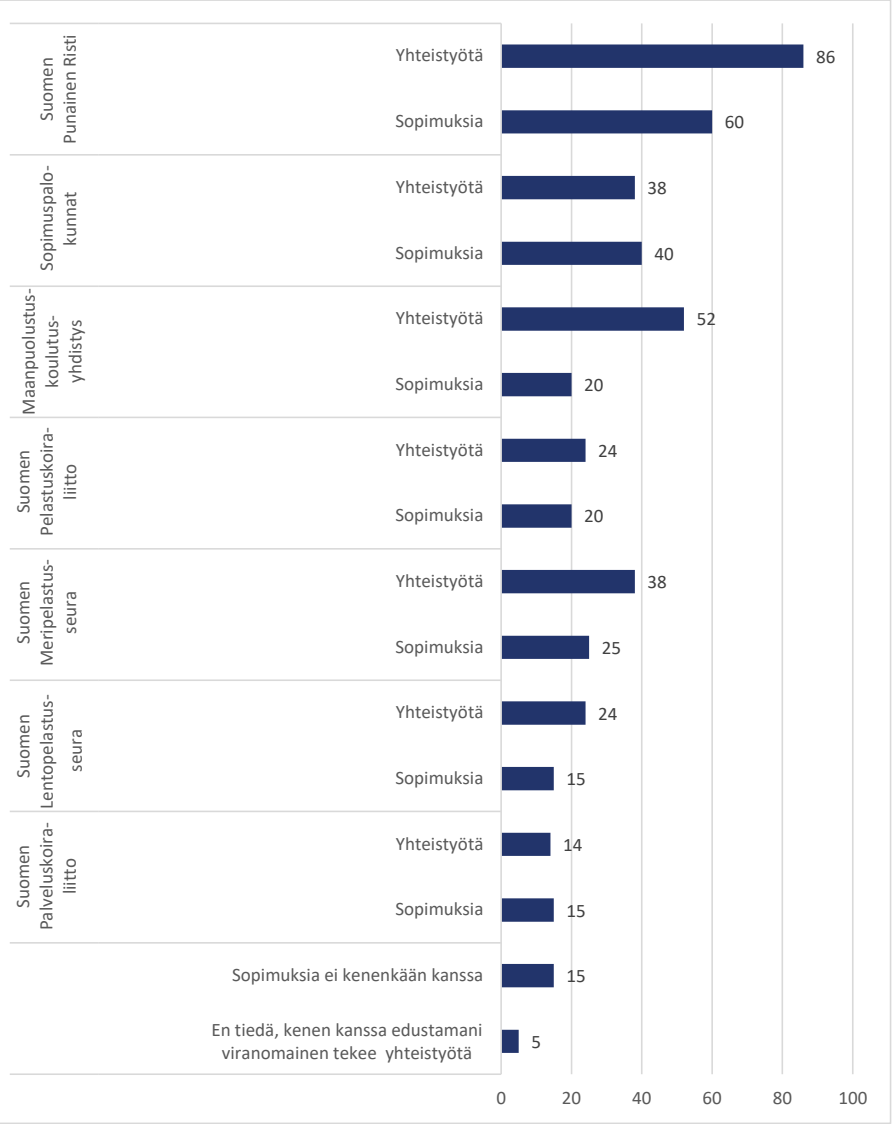

Kuva 44. Onko viranomainen ollut mukana kolmannen sektorin (pelastuspalvelujärjestöt, sopimuspalokunnat) kanssa tehtävässä yhteistyössä? Eteläsuomalaisten viranomaisten vastaukset, %, N=21

Sosiaali- ja terveysturvaviranomaisilla yhteistyötä oli yksinomaan pelastuspalvelujärjestöjen kanssa, muilla viranomaisilla yhteistyötä oli kummankin tahon kanssa. Tosin myös kunnan turvallisuus- ja riskinhallinnan viranomaisten yhteistyö keskittyi enimmäkseen pelastuspalvelujärjestöjen kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Eteläsuomalaiset viranomaiset vastasivat edustamansa viranomaisen tekemään eniten yhteistyötä Suomen Punaisen Ristin kanssa (86 % vastaajista) (kuva 45.). Joka toinen vastasi tekemänsä yhteistyötä Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen kanssa. Kolmanneksi yleisintä oli yhteistyö sopimuspalokuntien ja Meripelastusseuran kanssa. Suomen Lentopelastusseuran ja Pelastuskoiraliiton

kanssa teki yhteistyötä joka neljäs ja Suomen Palveluskoiraliiton kanssa kaksi viranomaista. Sopimuksia viranomaiset olivat laatineet eniten Suomen Punaisen Ristin (60 %) ja sopimuspälokuntien kanssa (40 %).

Kuva 45. Keiden kolmannen sektorin toimijoista kanssa edustamallasi viranomaisella on yhteistyötä ja sopimuksia? Eteläsuomalaisten viranomaisten vastaukset, %, N=21

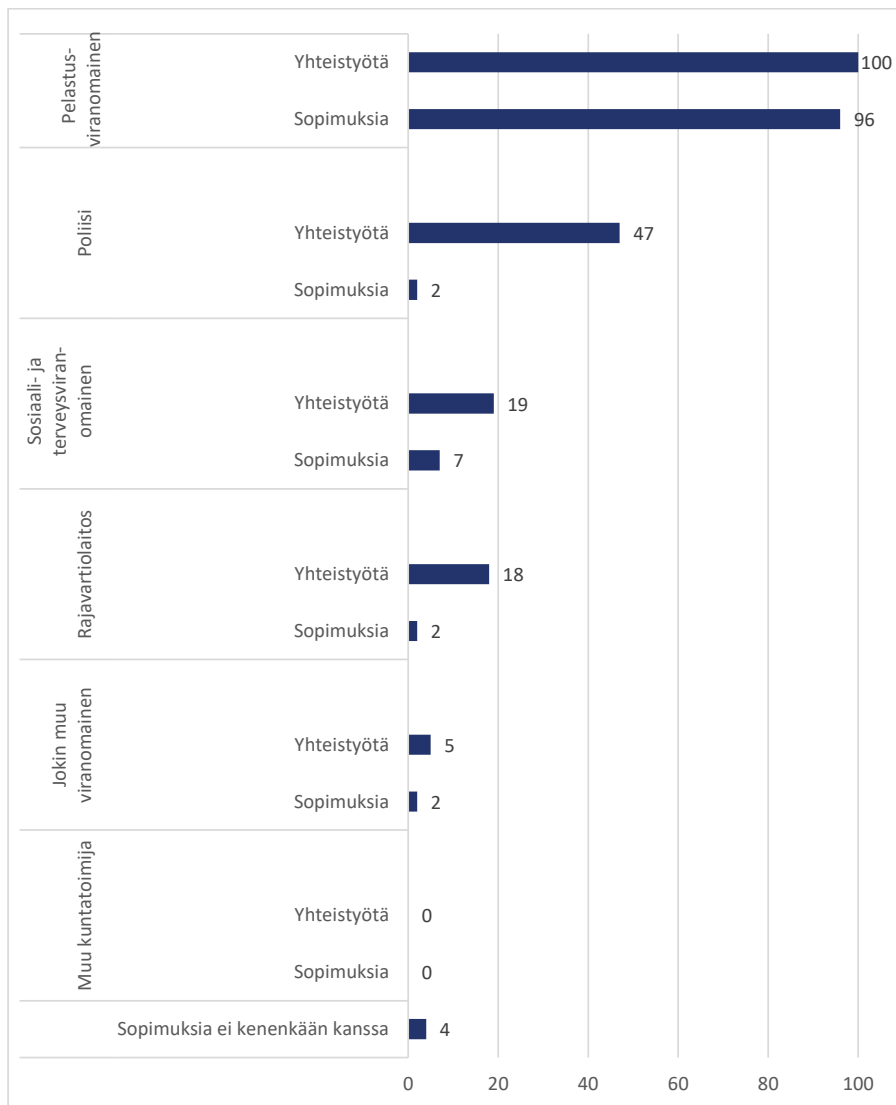
Valtaosa viranomaisista (90 %) vastasi, että edustamallaan viranomaisella on alueellaan yhteyshenkilö, joka vastaa yhteistyöstä sopimuspalokuntien ja/ tai pelastuspalvelujärjestöjen kanssa. Vastaaja, joka raportoi, että yhteyshenkilöä ei ole, edusti sosiaali- ja terveysviranomaista.

Etelä-Suomalaisten sopimuspalokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen raportoima yhteistyö viranomaisten kanssa

Kyselyyn osallistuneista eteläsuomalaisista sopimuspalokunnista kaikki tekevät yhteistyötä pelastuslaitoksen kanssa ja joka toinen poliisin kanssa (kuva 46.). Joka viides palokunta tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveysviranomaisten ja rajavartiolaitoksen kanssa. Kukaan ei ilmoittanut tekevänsä yhteistyötä kunnan kanssa. Sen sijaan puolustusvoimien ja hätäkeskuslaitoksen nimesivät yhteistyökumppaniksi yksittäiset palokunnan päälliköt. Sopimuspalokunnilla on sopimuksia etenkin pelastuslaitosten kanssa; lähes kaikki kyselyyn vastanneista palokunnan päälliköistä kertoi sopimuksia olevan. Palokuntien sopimuskumppanuus oli seuraavaksi yleisintä sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa, mutta sopimuksia oli solmittu huomattavasti pienemmässä mittakaavassa kuin pelastuslaitoksen kanssa: neljä palokunnan päällikköä 57:stä ilmoitti sopimuksia solmitun sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa. Muiden viranomaisten osalta sopimuksista tuli yksittäisiä mainintoja.

Eteläsuomalaisista kyselyyn vastanneista pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista kaikki ilmoittivat järjestönsä tekevän yhteistyötä poliisin kanssa, kuusi kymmenestä pelastusviranomaisen kanssa ja joka kolmas sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa. Yksittäiset vastaajat nimesivät yhteistyökumppaniksi myös kunnan tai kaupungin, rajavartiolaitoksen tai vapaaehtoisen palokunnan sekä monet järjestöt. Myös pelastuspalvelujärjestöjen yleisin sopimuskumppani oli Etelä-Suomessa pelastusviranomainen. Lähes yhtä tavallinen sopimuskumppani pelastuspalvelujärjestöille oli poliisi, jonka kanssa sopimuksia kertoi solmitun joka toinen pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista. Pelastuspalvelujärjestöillä oli sopimuksia myös sosiaali- ja terveysviranomaisen, kunnan ja rajavartiolaitoksen kanssa.

Eteläsuomalaisten järjestöjen ja palokuntien pääyhteistyökumppaneita ovat pelastusviranomainen ja poliisi. Sosiaali- ja terveysviranomainen on pelastuspalvelun kolmannelle sektorille kuntaa yleisempi yhteistyökumppani. Toisin kuin palokuntien, pelastuspalvelujärjestöjen yhteistyö eri viranomaisten kanssa näyttää perustuvan pitkälti sopimuksiin. Kuitenkin on huomionarvoista, että palokuntien yhteistyö ei keskity ainoastaan pelastuslaitosten kanssa tehtävään

Kuva 46. Eteläsuomalaisten sopimuspalokuntien yhteistyö ja sopimukset viranomaisten kanssa palokunnan päälliköiden mukaan, % N= 57

yhteistyöhön, vaikka sopimuksellisuus toteutuu lähinnä juuri pelastuslaitoksen kanssa.

Eteläsuomalaisista palokunnan päälliköistä 61 % ilmoitti palokunnallaan olevan yhdyshenkilön, joka vastaa viranomaisyhteistyöstä. Pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista näin ilmoitti kahdeksan kymmenestä.

Käytännön yhteistyö ja sen kehittäminen Etelä-Suomessa

Eteläsuomalaisten viranomaisten yhteistyö palokuntien kanssa keskimääräistä vähäisempää, kehittämistarpeita vapaaehtoisten ja viranomaisten harjoittelukäytännöissä ja toimintatapojen yhdenmukaistamisessa

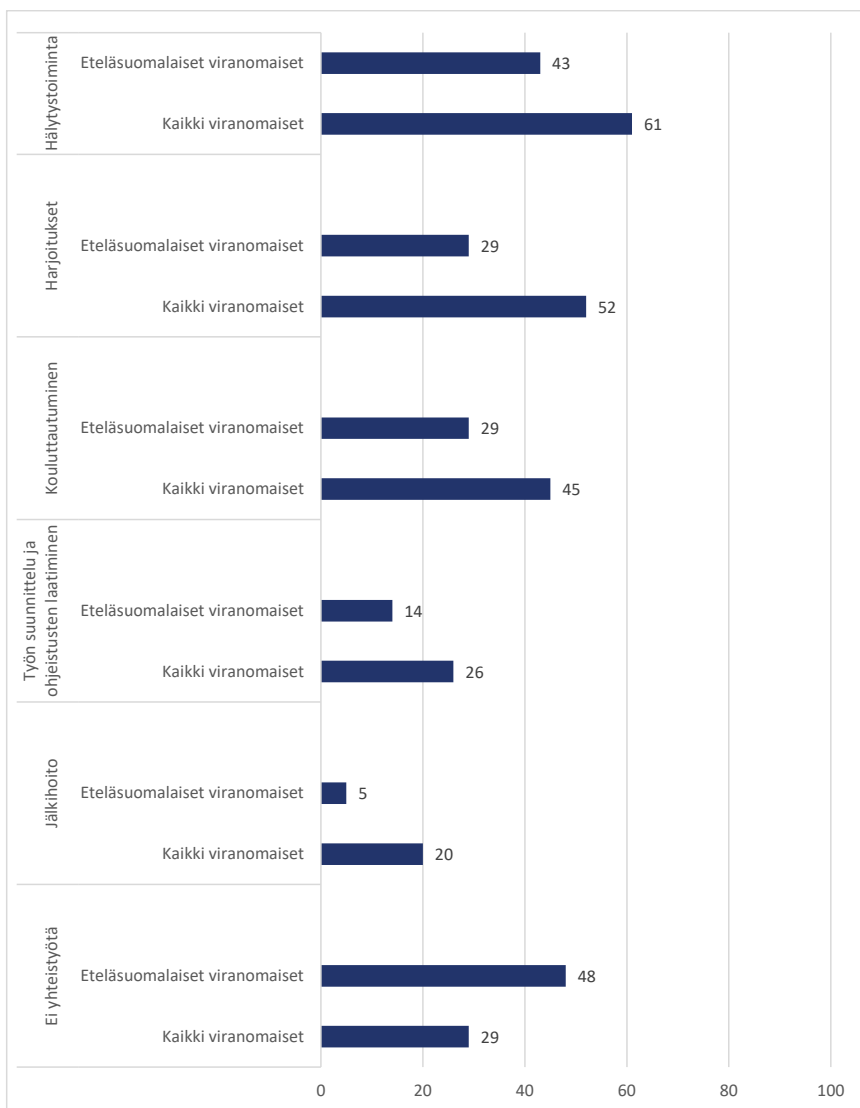
Eteläsuomalaisten viranomaisten yhteistyö sopimuspalokuntien kanssa on jossain määrin vähäisempää monilla yhteistyön osa-alueilla verrattuna valtakunnalliseen keskimääräiseen tasoon (kuva 47). Lisäksi puolet kyselyyn vastanneista eteläsuomalaisista viranomaisista raportoi, ettei tee mitään yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa siinä missä vastaava osuus valtakunnallisesti oli 29 %. Myös yhteistyö pelastuspalvelujärjestöjen kanssa oli hieman vähäisempää harjoitusten (62 % vs. 77 %), kouluttautumisen (48 % vs. 63 %) ja jälkihoidon osalta (14 % vs. 27 %) verrattuna vastaaviin osuuksiin valtakunnallisesti.

Verrattuna kaikkien viranomaisten vastauksiin, eteläsuomalaisten viranomaisten vastasivat eri tehtäväalueita koskien hieman useammin, että eivät osaa ottaa kantaa yhteistyön riittävyyteen palokuntien kanssa (kuva 48). Jotkut viranomaisista kuvailivat pelastusviranomaisen hoitavan tehtäviä itsenäisesti ja sopimuspalokuntayhteistyön tapahtuvan pelastuslaitoksen kautta:

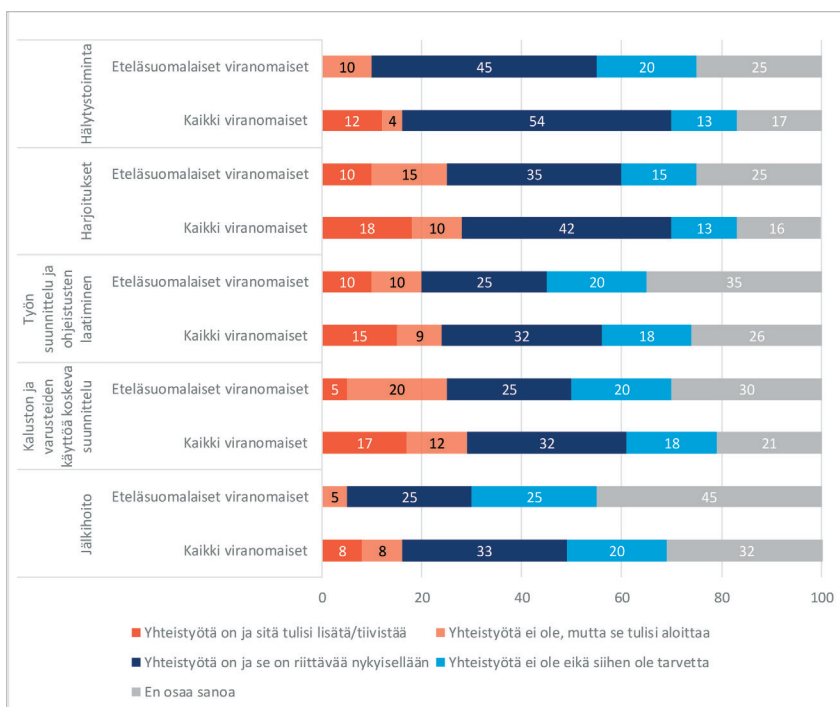
”Yhteistyö sopimuspalokuntien kanssa jäsentyyne pelastustoimen kautta.”

”Pelastusviranomainen hoitaa itsenäisesti.”

Lisäksi viranomaiset kommentoivat yhteistyön kehittämistä seuraavasti. Sopimukset tulisi päivittää uuden kuntayhtymän kanssa ja harjoittaa pienen kokoluokan harjoittelua.

Kuva 47. Eteläsuomalaisten (N=21) viranomaisten ja kaikkien viranomaisten (N=70) raportoima yhteistyö sopimuspalokuntien kanssa, %

Kuva 48. Eteläsuomalaisten viranomaisten (N=21) ja kaikkien viranomaisten (n=70) näkemys yhteistyön riittävyydestä sopimuspälokuntien kanssa yhteistyön eri osa-alueilla, %

”Eri organisaatioiden toimintatapojen erot tulisi saada yhdenmukaisemmiksi. Yhteisen harjoittelun ei tarvitse tapahtua aina isoissa ja laajoissa harjoituksissa, vaan paikallista yhteistyötä voidaan kehittää myös pienemmän kokoluokan harjoittelulla.”

”Yhteistyösopimus siirtynyt aiemmasta kunnasta perustetulle Kymsote-kuntayhtymälle ja pitäisi päivittää nykytilannetta vastaavaksi.”

Eteläsuomalaiset järjestöt haluavat lisätä yhteistyötä monen eri viranomaisen kanssa

Eteläsuomalaiset järjestöhallinnon edustajat toivoivat olemassa olevan yhteistyön tiivistämistä hälytystoiminnassa pelastuslaitosten kanssa jossain määrin useammin (57 %) kuin järjestöhallinto keskimäärin (42 %).

Sosiaali- ja terveystoimen kanssa yhteistyön jälkihoidossa halusi aloittaa järjestöhallinnosta runsas kolmannes siinä missä kaikista järjestöhallinnon edus-

tajista joka neljäs. Eteläsuomalaisista järjestöhallinnon edustajilla ei juurikaan ollut vielä jälkihoitoon liittyvää yhteistyötä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa (5 % vastasi yhteistyötä olevan). Eteläsuomalaiset järjestöhallinnon edustajat toivoivat myös keskimääräistä useammin puuttuvan yhteistyön lisäämistä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa sopimusten laadinnassa (25 % vs. 16 %).

Eteläsuomalaisista järjestöhallinnon edustajista lähes joka kolmas haluaisi tiivistää olemassa olevaa koulutusyhteistyötä rajavartiolaitoksen kanssa. Keskimäärin järjestöhallinnosta 15 % vastasi yhteistyötä jo olevan ja sitä haluttavan tiivistää.

Yhteistyöstä kunnan kanssa kaluston tai varusteiden käyttöä koskevassa suunnittelussa raportoitui eteläsuomalaisessa järjestöhallinnossa harvemmin (4 %) kuin vastaajissa keskimäärin (13%). Kalustosuunnitteluun liittyvän yhteistyön halusikin aloittaa kunnan kanssa eteläsuomalaisesta järjestöhallinnosta useampi (40 %) kuin vastaajista keskimäärin (30%).

Eräs järjestöhallinnon edustaja esitti, että yhteistyö kunnan kanssa voisi sisältää säännöllistä riskikohteisiin tutustumista ja harjoittelua:

”Kuntayhtymistä HSL:n, HSY:n ja Helsingin Energian kanssa olisi hyvä tehdä virallisesti yhteistyötä esimerkiksi riskikohteisiin tutustumisen ja niissä tapahtuvan pelastustoiminnan harjoittelun muodossa. Nykyään yhteistyö on epävirallista ja satunnaista.”

Avovastauksissa järjestöhallinnon edustajat kuvaavat toiveitaan yhteistyön tiivistämisestä myös poliisin, pelastuslaitoksen ja hätäkeskuslaitoksen kanssa. Parannusehdotukset koskevat yhteistä harjoittelua sekä ohjeistuksia:

”Pelastuskoirat auttavat poliisia hyvin, mutta yhteistyötä voi aina edistää, erityisesti yhteisiä treenejä. Pelastuslaitoksen kanssa on hiukan tehty, mutta toimintaa voisi parantaa.”

”Poliisi ei resurssipulan vuoksi ole osallistunut enää aikoihin VIRTAtarkastuksiin, yhteisharjoituksista puhumattakaan.”

”Hälytysvasteiden täsmentäminen yhteistyössä Pelastuslaitoksen ja hätäkeskuslaitoksen kanssa. Ohjeistuksesta lisäkoulutusta.”

Eräs palokunnan päällikkö toivoi, että palokuntien ja sosiaali- ja terveystieteiden välillä syntyisi yhteisymmärrys maallikkodefibrillaattorien sijoittamisesta paloautoihin, mikä ei nykyään ole sallittua.

Laajat häiriötilanteet kolmannen sektorin kehittämiskohde, ensihoito nähdään viranomaistehtävänä

Kuten kyselyyn vastanneet viranomaiset ylipäänsä, myös eteläsuomalaiset viranomaiset ovat sitä mieltä, että pelastuspalvelun kolmannen sektorin tulee tulevaisuudessa kehittää osaamistaan etenkin laajoihin häiriötilanteisiin liittyen.

”Järjestöjen nykyinen osaaminen tuntematon alue. Häiriötilanteissa yhteistyö kuntien kanssa on varmasti tarpeellista ja sitä tulee kehittää ja harjoitella.”

”Yhteistyön ja harjoittelun tiivistämisen tarve näkyy varsinkin laajoihin häiriötilanteisiin varautumisessa, joissa viranomaisten resurssit on nopeasti käytetty. Tällöin pelastuspalvelujärjestöjen toiminnan on noustava nopeasti tukemaan eri viranomaisia.”

Eteläsuomalaiset viranomaiset vastasivat useammin kuin vastaajat keskimäärin, että eivät osaa ottaa kantaa kolmannen sektorin tuen tasoon ensihoidon tehtävissä. Eteläsuomalaiset viranomaiset eivät myöskään odota pelastuspalvelujärjestöjen keskittyvän tulevaisuudessa samassa määrin ensihoitoon liittyvän osaamisen kehittämiseen (34 %) kuin kyselyyn vastanneet viranomaiset keskimäärin (50 %). Eräs viranomainen kommentoi asiaa seuraavasti:

”En näe, että järjestötoimijoiden tulisi ryhtyä toimimaan ensihoidon tehtävissä. Jokainen ensihoitolääkäri ja -hoitaja tarvitaan viranomaisorganisaatioon kaikissa olosuhteissa.”

Näkemyks heijastaa mahdollisesti sitä, että viranomaisresurssit tulee turvata joka tapauksessa eikä siirtää tehtäviä kolmannen sektorin hoidettavaksi.

Lisäksi sopimuspalokunnilta eteläsuomalaiset viranomaiset eivät odota osaamisen kehittämistä ensihuollon suhteen samassa määrin kuin viranomaiset keskimäärin (22 % vs. 50 %). Tehtävät nähdään pikemmin pelastuspalvelujärjestöjen tehtävinä.

Seuraavat viranomaisen kommentit kuvaavat kuitenkin viranomaisten tarvetta luoda yhteisiä toimintamalleja pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa:

”Nykyinen osaaminen ei ole tarkasti tiedossa, siksi kehittämiskohteita on haastavaa arvioida. Apu ja tuki ja toimintamallien kehittäminen on kuitenkin ehdotoman tarpeellista.”

”Toimintamallia kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ei ole suunniteltu tai luotu, eikä siten harjoitettu.”

Osallistuneisuutta etenkin tulipalojen sammutustehtäviin ja tukitehtäviin

Eteläsuomalaiset vapaaehtoiset ovat osallistuneet etenkin tulipalojen sammutustehtäviin ja tukitehtäviin. Osuus oli Etelä-Suomessa 10 prosenttiyksikköä suurempi näissä tehtävissä kuin muualla Suomessa keskimäärin, mutta on otettava huomioon, että palokuntalaisten osuus oli eteläsuomalaisessa otoksessa keskimääräistä hieman suurempi. Myös todellisuudessa palokuntalaisia on suhteellisesti selvästi eniten Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella (Haka Turvallisuusosaamisen hallinnointikanta, SPEK).

Etelä-Suomessa keskimääräistä vähemmän kokemusta yhteistyöstä laajoissa häiriötilanteissa, tulisi varautua yhteistyössä vesikriisiin

Eteläsuomalaiset viranomaiset raportoivat harvemmin (35 %) kuin viranomaiset kyselyssä keskimäärin (59 %) edustamansa viranomaisen yhteistyöstä pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien kanssa yli vuorokauden kestäneissä häiriötilanteissa.

Eteläsuomalaiset viranomaiset vastasivat kuitenkin jossain määrin useammin (84%) kuin viranomaiset keskimäärin (72 %), että viranomaisten ja vapaaehtoisten tulisi yhdessä varautua juomaveden laatuun tai saatavuuteen liittyvään kriisiin. Avovastauksissa mainittiin myös varautumisen tarve mittavaan rakennuksien tulipaloon ja evakuointeihin.

Suhtautuminen yksittäisten kansalaisten osallistumiseen pääosin myönteinen

Eteläsuomalaisista viranomaisista hieman harvempi (16 %) oli täysin samaa mieltä siitä, että yksittäisiä kansalaisia voi ottaa mukaan häiriötilanteiden hallintaan verrattuna kyselyyn vastanneisiin viranomaisiin keskimäärin (28%). Tämä saattaa liittyä siihen, että kokemusta näistä tilanteista oli kertynyt Etelä-Suomessa vähemmän kuin muilla alueilla. Kuitenkin valtaosa myös eteläsuomalaisista viranomaisista suhtautui myönteisesti yksittäisten kansalaisten osallistumiseen terveyden kannalta riskittömille ja ei-ammattitaitoa vaativille tehtäville.

Eteläsuomalaisten viranomaisten ja järjestöhallinnon näkemykset siitä, missä tehtävissä yksittäisten kansalaisten roolia olisi tarpeen selvittää tarkemmin

ovat hyvin samanlaisia kuin kyselyssä keskimäärin. Ainoastaan kuljetukset oli osa-alue, jossa eteläsuomalaiset viranomaiset eivät pitäneet yhtä tarpeellisena selvittää yksittäisten kansalaisten roolia verrattuna kyselyyn vastanneisiin viranomaisiin keskimäärin (26 % vs. 45 %). Tässä saattaa heijastua Etelä-Suomen paremmat liikenneyhteydet verrattuna muuhun maahan tai se, että viranomaiset eivät tarvitse apua ko. osa-alueella.

Etelä-Suomessa on sopimuksiin liittyviä kehittämistarpeita ja käytännön toimijat halutaan mukaan yhteistyötä käsitteleviin verkostoihin

Kuten valtakunnallisestikin, myös eteläsuomalaisesta järjestöhallinnosta valtaosa oli samaa mieltä siitä, että sopimukset tukevat vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä ja vapaaehtoistoimintaa. Kuitenkin täysin samaa mieltä asiasta olevien määrä oli Etelä-Suomessa 12 prosenttiyksikköä pienempi kuin keskimäärin ja vastaavasti asiasta eri mieltä olevien tai asiaan kantaa ottamattomien osuus hieman suurempi. Eteläsuomalaisesta järjestöhallinnosta lisäksi harvempi (26 %) kuin kollegoistaan keskimäärin (42 %) oli täysin samaa mieltä siitä, että sopimukset tukevat vapaaehtoistoimintaa useamman ollessa asiasta eri mieltä. Avovastauksissa vastaajat perustelivat näkemystään niin, että yksipuolisesti viranomaisen toimesta laadittu sopimussisältö ei tue vapaaehtoisten toimintaa. Myöskin mainittiin, että viranomainen on saattanut vedota siihen, ettei sopimus velvoita heitä. Lisäksi seuraavassa näkemyksessä järjestöhallinnon edustaja ottaa kantaa siihen, miksi sopimus ei kovin hyvin tue vapaaehtoistoimintaa:

”Palokuntasopimus ei varsinaisesti huomioi palokunnan muuta toimintaa kuin normaaliajan pelastustoimen tehtävien hoitamisen. Palokuntasopimuksen rahallisesta korvauksesta pieni osa tulee siitä, että palokunta on ylipäänsä olemassa ja sen voi ajatella olevan suoraa tukea myös vapaaehtoistoiminnalle. Vaurautumisessa yritetään huomioida myös muuta palokunnan toimintaa, mutta yhteistyö on sen osalta alkutekijöissään.”

Eteläsuomalaisten järjestöhallinnon edustajien osallistuminen aluehallintoviranomaisen tai muun hallintoviranomaisen tilaisuuksiin oli hieman vähäisempää kuin aineistossa keskimäärin. Näihin tilaisuuksiin oli osallistunut eteläsuomalaisista järjestöhallinnon edustajista vain muutama.

Vaikka valtaosa myös eteläsuomalaisista viranomaisista piti operatiivisen viranomaisen johtamia yhteistyöverkostoja hyödyllisinä viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyön kehittämisen kannalta, osuus oli 10 prosenttiyksikköä pienempi kuin aineistossa keskimäärin.

Avovastauksissa järjestöhallinnon edustajat ehdottivat, että verkostoihin kutsuttaisiin aiempaa enemmän käytännön toimintaan osallistuvia vapaaehtoisia:

”Yhteistyötä ja vuorovaikutusta pitäisi lisätä suorittavan portaan kanssa. Päälystötasolla yhteistyö on suhteellisen toimivaa ja osapuolet tuntevat toisensa, mutta esim. rivipalomiehet ja paloiesimiehet tai tukitoiminnoissa työskentelevä henkilöstö ei yleensä tunne kovin tarkasti sopimuspalokuntien toimintaa ja pelastuslaitoksen kanssa tehtyjen palokuntasopimusten sisältöä. Molemmat osapuolet saisivat varmasti synergiaa ja asiat hoituisivat sujuvammin, kun tekijät tuntisivat toisensa ja toisten tavat ja syyt toimia niin kuin toimitaan.”

”Vapaaehtoisia huomattavasti enemmän mukaan verkostoihin.”

Lisäksi vastaajat ehdottivat pienimuotoisten harjoitusten lisäämistä, suunnitelmallisuutta, tiedonjakokanavien kehittämistä sekä selkeiden vastuiden luomista häiriötilanteiden varalle:

”Järjestää paikallistasolla pienimuotoisia harjoituksia ja tutustumiskäyntejä toisten organisaatioon. ei suuria valmisteluja. Tutuiksi toisille.” (Viranomainen)

”Tiedonjakokanavien kehittäminen, mistä tieto löytyy ja kuka vastaa eri organisaatioissa tiedonjaosta.” (Viranomainen)

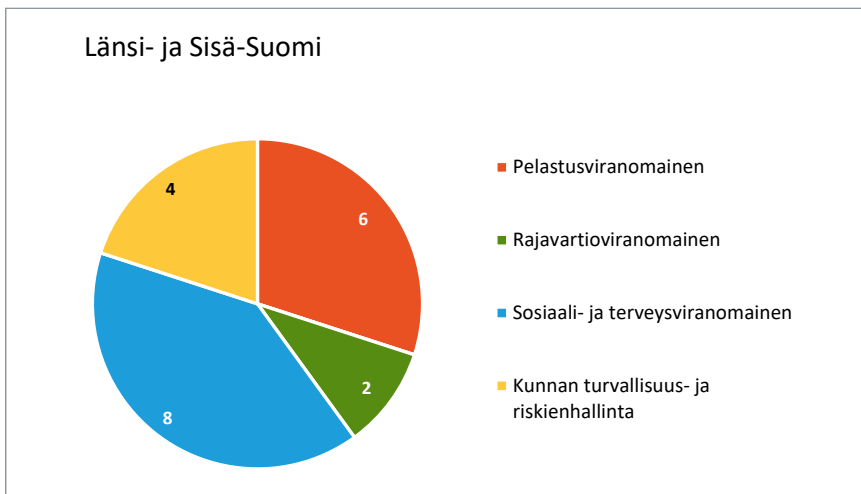
”Suunnitelmallista yhteistyötä palokunnan koulutuksen kehittämiseen sekä ryhmänjohtajien osaamisen kehittämiseen.” (Järjestöhallinnon edustaja)

”Selkeillä tehtäväkuvauksilla ja vastuilla jokaiselle voidaan luoda selkeä oma rooli häiriötilanteiden kokonaisuuksissa. Kaikille toimijoille on tarve ja vastuulliset tehtävät, joista vain tulee sopia etukäteen ja harjoitella aktiivisesti.” (Viranomainen)

Länsi- ja Sisä-Suomi

Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Länsi- ja Sisäsuomesta kyselyyn vastasi 20 viranomaista. Poliisia lukuun ottamatta kaikki viranomaiset olivat edustettuina vastaajajoukossa. Viranomaisista kahdeksan (40 %) oli sosiaali- ja terveystyöviranomaisia ja joka kolmas pelastusviranomainen. Kunnan turvallisuus- ja riskienhallinnan viranomaisia oli vastaajista neljä (20 %) ja kaksi Rajavartiolaitoksesta (kuva 49.).

Kuva 49. Länsi- ja sisäsuomalaisviranomaisvastaajien toimiala, N=20

Järjestöjen hallinnossa työskenteleville osoitettuun kyselyyn vastasi 46 länsi- ja sisäsuomalaisesta palokunnan päällikköä tai järjestöhallinnon edustajaa. Noin neljä viidestä vastaajasta oli palokunnan päälliköitä (42 vastaajaa). Muut vastaajat olivat Suomen Meripelastusseurasta (4 vastaajaa), Suomen Punaisesta Rististä (yksi vastaaja) ja Suomen Pelastuskoiraliitosta (1 vastaaja).

Kyselyyn vastasi 538 eteläsuomalaisesta pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisista ja palokuntalaista. Heistä 210 vastaajaa (39 %) ilmoitti ensisijaiseksi järjestöksi/ yhdistykseksi palokunnan ja 119 vastaajaa (22 %) Punaisen Ristin. Noin 15 % vastaajista ilmoitti ensisijaiseksi verkostoksi/ järjestöksi Vapaaehtoisen pelastuspalvelun (79 vastaajaa) (taulukko 6). Suomen Meripelastusseurasta oli 41 vastaajaa, Lentopelastusseurasta 36 vastaajaa ja Pelastuskoirajärjestöistä 33 vastaajaa. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen kertoi ensi-

jaiseksi järjestökseen vastaajista kolme. Muita mainittuja verkostoja/ järjestöjä olivat mm. Martat, Naisten valmiusliitto, seurakunta, partio, Autoliitto ja Suomen Radioamatööriliitto. Samat henkilöt ovat lisäksi mukana useamman järjestön/ verkoston toiminnassa.

Taulukko 6. Länsi- ja sisäsuomalaisten pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten ensisijaiset ja toissijaiset järjestöt/verkotot, monivalinta, vastaajien lukumäärä 538.

Järjestö/ verkosto	Ensisijainen järjestö/ verkosto	Toissijainen järjestö/ verkosto
	Vastausten lukumäärä	Vastausten lukumäärä
Palokuntatoiminta	210	138
Suomen Punainen Risti	119	102
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	79	160
Suomen Meripelastusseura	41	24
Suomen Lentopelastusseura	36	32
Suomen Palveluskoiraliitto	20	5
Suomen Pelastuskoiraliitto	13	6
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	3	44
Muu	14	22
Yhteensä, vastausten lukumäärä	535	533

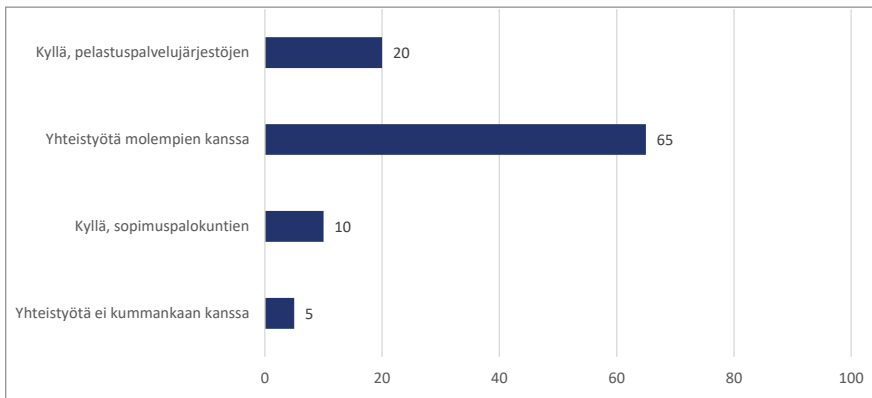
Vapaaehtoisista 83 % toimii hälytysryhmän jäsenenä, 29 % ryhmänjohtajana ja 2 % muussa roolissa.

Vastaajat ovat olleet mukana toiminnassa vaihtelevasti; kolmannes yli 20 vuotta ja 27 % 0-5 vuotta. Toiminnassa 6-10 vuotta mukana olleita oli viidennes vastaajista, 11-15 vuotta ja 16-20 vuotta mukana olleita noin joka kymmenes. Vastaajat olivat melko tasaisesti eri maakunnista. Eniten vastaajia oli Pirkanmaalta (28 %) ja Keski-Suomesta (28 %), Etelä-Pohjanmaalta (21%) ja Satakunnasta (15%).

Vapaaehtoisista 45 % ilmoitti toimivansa kaupunkialueella, 54 % taajama-alueella ja 55 % haja-asutusalueella. Samat vapaaehtoiset siis harjoittivat vapaaehtoistyötä maantieteellisesti ja demografisesti monentyyppisillä alueilla, ei yksinomaan maaseudulla tai kaupungissa.

Yhteistyökumppanuudet Länsi- ja Sisä-Suomessa

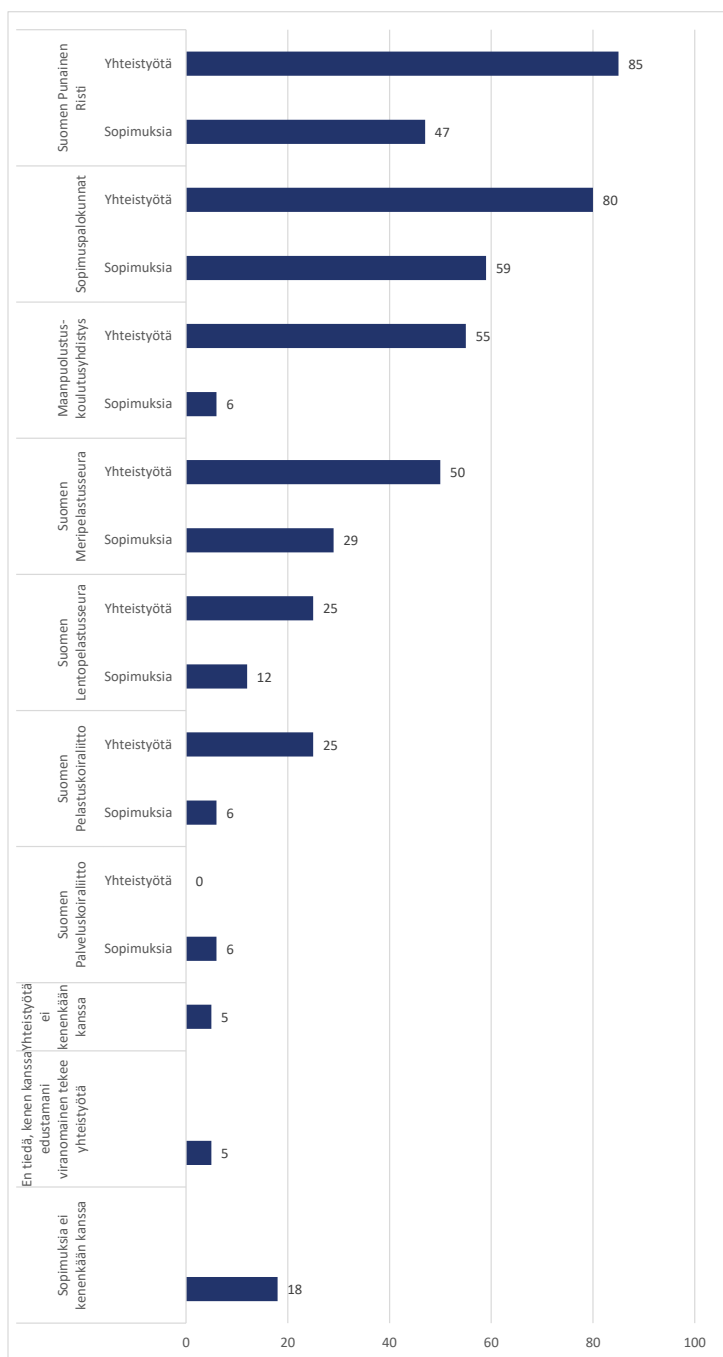
Länsi- ja Sisä- Suomessa hyvin tyypillistä oli, että kyselyyn vastanneet viranomaiset olivat itse olleet mukana sekä pelastuspalvelujärjestöjen että sopimuspalokuntien kanssa tehtävässä yhteistyössä (kuva 50.). Joka viides oli tehnyt yhteistyötä ainoastaan pelastuspalvelujärjestöjen kanssa ja joka kymmenes ainoastaan sopimuspalokuntien kanssa. Yksi vastaajista, sosiaali- ja terveysviranomainen, ei ollut tehnyt työtä kummankaan ryhmän kanssa.

Kuva 50. Onko viranomainen ollut mukana kolmannen sektorin (pelastuspalvelujärjestöt, sopimuspalokunnat) kanssa tehtävässä yhteistyössä? Länsi- ja sisäsuomalaisten viranomaisten vastaukset, %, N=20

Vastaajat, jotka ilmoittivat tehneensä yhteistyötä molempien tahojen kanssa edustivat kaikkia viranomaisia. Pelkästään pelastuspalvelujärjestöjen kanssa yhteistyötä oli tehnyt yksi rajavartiolaitosviranomainen ja yksi sosiaali- ja terveysviranomainen. Vastaavasti pelkästään sopimuspalokuntien kanssa yhteistyötä tehneet olivat kunnasta, sosiaali- ja terveystoimesta tai pelastustoimesta.

Kuvassa 51. on esitetty järjestöittäin, keiden järjestöjen kanssa vastaajat ilmoittivat edustamallaan viranomaisella olevan yhteistyötä ja sopimuksia. Länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset vastasivat tekevänsä yhteistyötä eniten Suomen Punaisen ristin (85 % vastaajista) ja sopimuspalokuntien (80 % vastaajista) kanssa. Noin joka toinen vastasi tekevänsä yhteistyötä Meripelastusseuran ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen kanssa. Suomen Lentopelastusseuran ja Pelastuskoiraliiton kanssa yhteistyötä ilmoitti tekevänsä vastaajista joka neljäs.

Kuva 51. Keiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa viranomaisella on yhteis-työtä ja sopimuksia, länsi- ja sisäsuomalaisten viranomaisten vastaukset %, N= 19

Yksi viranomainen raportoi, ettei tee yhteistyötä ko. järjestöjen kanssa. Sopimuksia viranomaiset olivat laatineet eniten sopimuspalokuntien (59 %) ja Suomen Punaisen Ristin (47 %) kanssa (kuva 51.). Vastaajista joka viides kertoi, ettei edustamallaan viranomaisella ollut sopimuksia minkään järjestön kanssa.

Viranomaisista kolme neljästä kertoi, että edustamallaan viranomaisella on alueella yhteyshenkilö, joka vastaa yhteistyöstä sopimuspalokuntien ja/ tai pelastuspalvelujärjestöjen kanssa. Vastaajista yksi (sosiaali- ja terveystoimien) raportoi, ettei yhteyshenkilöä ollut ja joka viides (neljä viranomaisesta) ei osannut sanoa, onko yhteyshenkilöä vai ei. Nämä vastaajat edustivat sosiaali- ja terveystoimea sekä kuntaa.

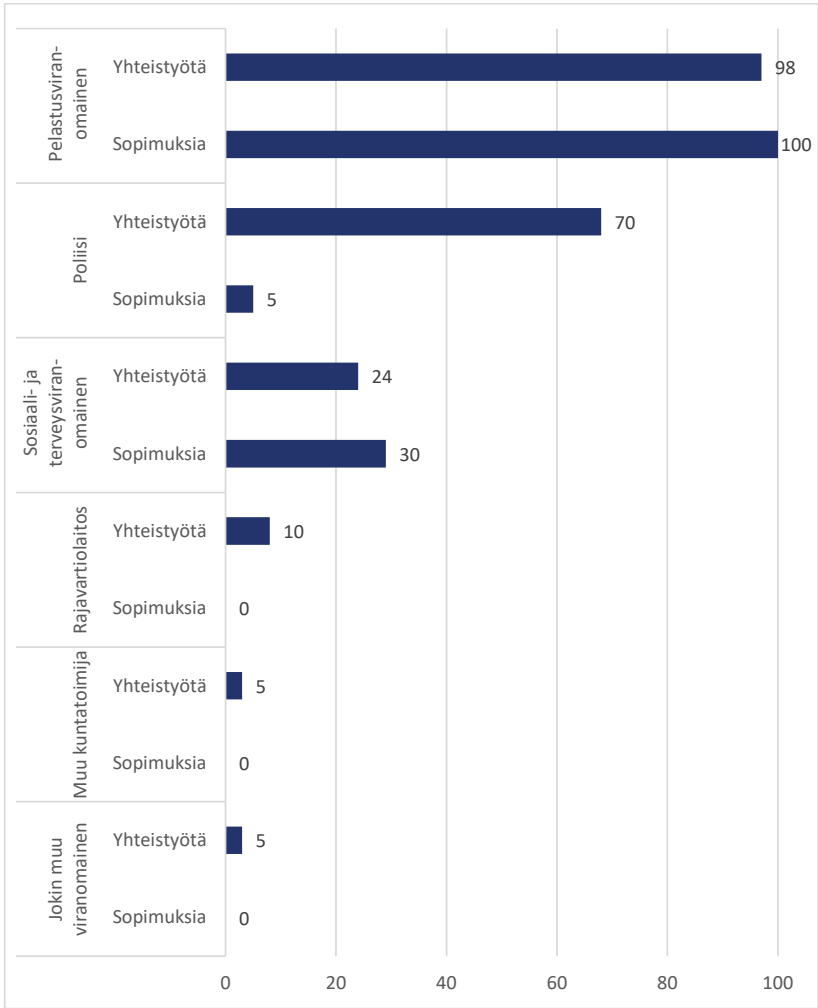
Länsi- ja sisäsuomalaisien sopimuspalokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen raportointi yhteistyöstä viranomaisen kanssa

Kyselyyn osallistuneista länsi- ja sisäsuomalaisista sopimuspalokunnista lähes kaikki ilmoittivat tekevänsä yhteistyötä pelastuslaitoksen kanssa ja 70 % poliisin kanssa (kuva 52.). Joka neljäs palokunta tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimien kanssa. Yhteistyö Rajavartiolaitoksen ja etenkin kunnan kanssa on harvinaisempaa. Yksittäiset vastaajat kertoivat palokuntansa tekevän yhteistyötä puolustusvoimien kanssa. Kaikki kyselyyn vastanneet palokunnan päälliköt kertoivat palokunnallaan olevan sopimus pelastuslaitoksen kanssa. Tämän lisäksi palokunnilla oli sopimuksia sosiaali- ja terveystoimien kanssa (30 % vastaajista). Poliisin kanssa sopimuksia ilmoitti olevan palokunnan päälliköistä kaksi (5 % vastaajista). Muiden viranomaisien kanssa sopimuksia ei ilmoitettu olevan.

Länsi- ja sisäsuomalaisista kyselyyn vastanneista pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista valtaosa kertoi järjestönsä tekevän yhteistyötä poliisin, pelastusviranomaisen ja sosiaali- ja terveystoimien kanssa. Sosiaali- ja terveystoimien oli melkein yhtä yleinen yhteistyökumppani. Mainintoja yhteistyöstä tuli myös rajavartiolaitoksen, kunnan tai jonkin muun viranomaisen kanssa. Muita mainittuja viranomaisia olivat mm. ilmavoimien pelastustoiminta ja hätäkeskus. Mainitut kuntatoimijat olivat satamaviranomaisen sekä tekninen toimi. Myös pelastuspalvelujärjestöjen yleisin sopimuskumppani oli Länsi- ja Sisä-Suomessa pelastusviranomaisen. Sopimuksia ilmoitettiin olevan myös poliisin, rajavartiolaitoksen ja sosiaali- ja terveystoimien kanssa.

Länsi- ja sisäsuomalaisien järjestöjen ja palokuntien pääyhteistyökumppaneita olivat pelastusviranomaisen ja poliisi. Sosiaali- ja terveystoimien oli pelastuspalvelun kolmannelle sektorille kuntaa yleisempi yhteistyökumppani.

Länsi- ja sisäsuomalaisista kyselyyn vastanneista palokunnan päälliköistä joka toinen kertoi järjestöllään olevan yhdyshenkilön, joka vastaa viranomaisyhteistyöstä. Pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista näin ilmoitti neljä kuudesta.

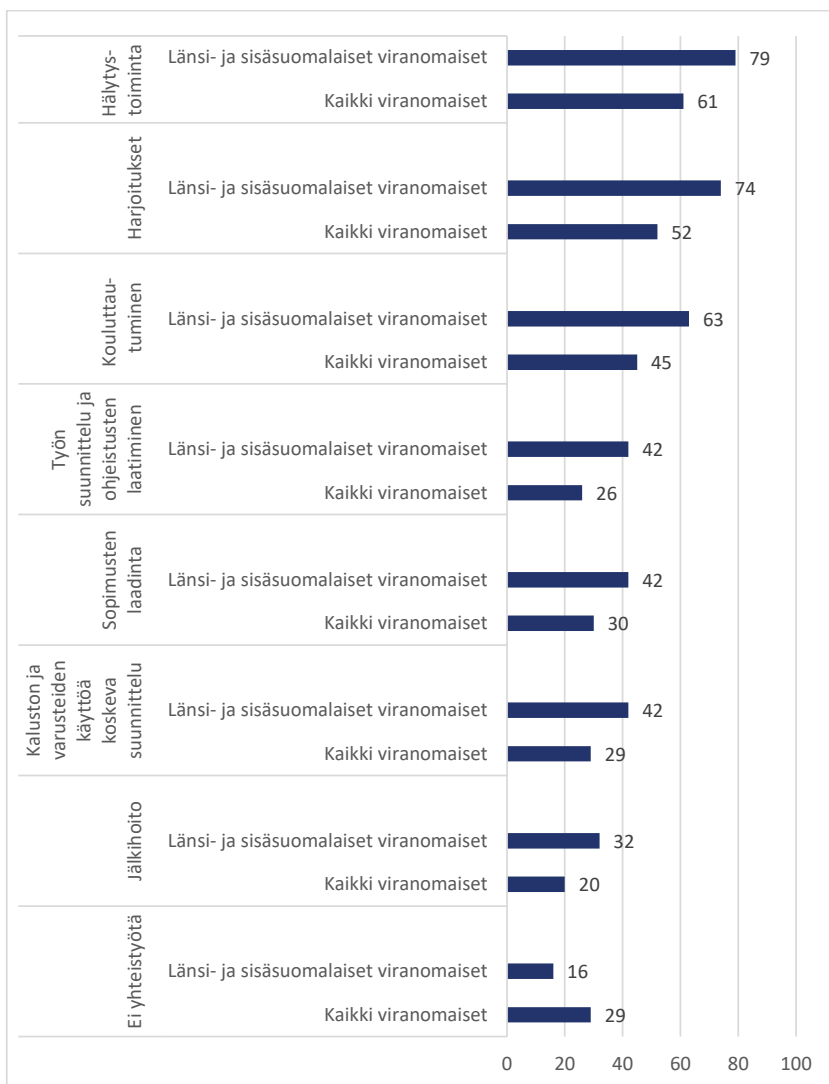

Kuva 52. Länsi- ja sisäsuomalaisten sopimuspalokuntien yhteistyö ja sopimukset viranomaisten kanssa palokunnan päälliköiden mukaan, %, N=40

Käytännön yhteistyön kehittäminen

Länsi- ja sisäsuomalaisilla viranomaisilla keskimääräistä enemmän yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa ja yhteistyö samansisältöistä palokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen kanssa

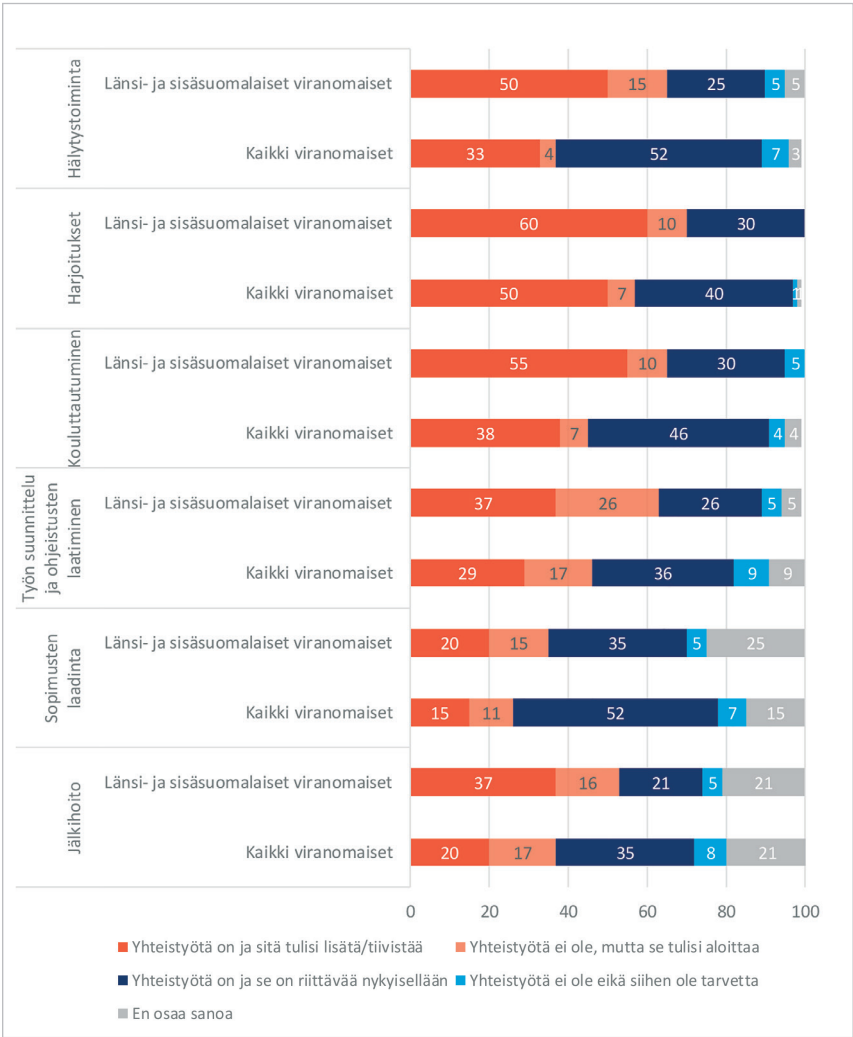
Länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset raportoivat edustamansa viranomaisen tekevän kaikilla kysytyillä yhteistyön osa-alueilla enemmän yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa kuin kyselyyn vastanneet viranomaiset keskimäärin (kuva 53.). Pelastuspalvelujärjestöjen kanssa länsi- ja sisäsuomalaisilla viranomaisilla on keskimääräistä enemmän yhteistyötä työn suunnittelun ja ohjeistusten laatimisen sekä jälkihoidon saralla (40 % vs. 27 %). Länsi- ja sisäsuomalaisten viranomaisten vastauksille on luonteenomaista, että he kuvaavat yhteistyötä olevan sen eri osa-alueilla melko tasaväkistä sekä pelastuspalvelujärjestöjen että sopimuspalokuntien kanssa. Toiminta ei siis jakaudu selkeästi palokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tosin sopimuspalokuntien kanssa viranomaisilla on jossain määrin enemmän yhteistyötä hälytystoiminnan ja kaluston ja varusteiden käyttöä koskevan suunnittelun saralla. Pelastuspalvelujärjestöjen kanssa viranomaisilla on puolestaan jossain määrin enemmän yhteistyötä kouluttautumisen ja jälkihoidon osa-alueilla.

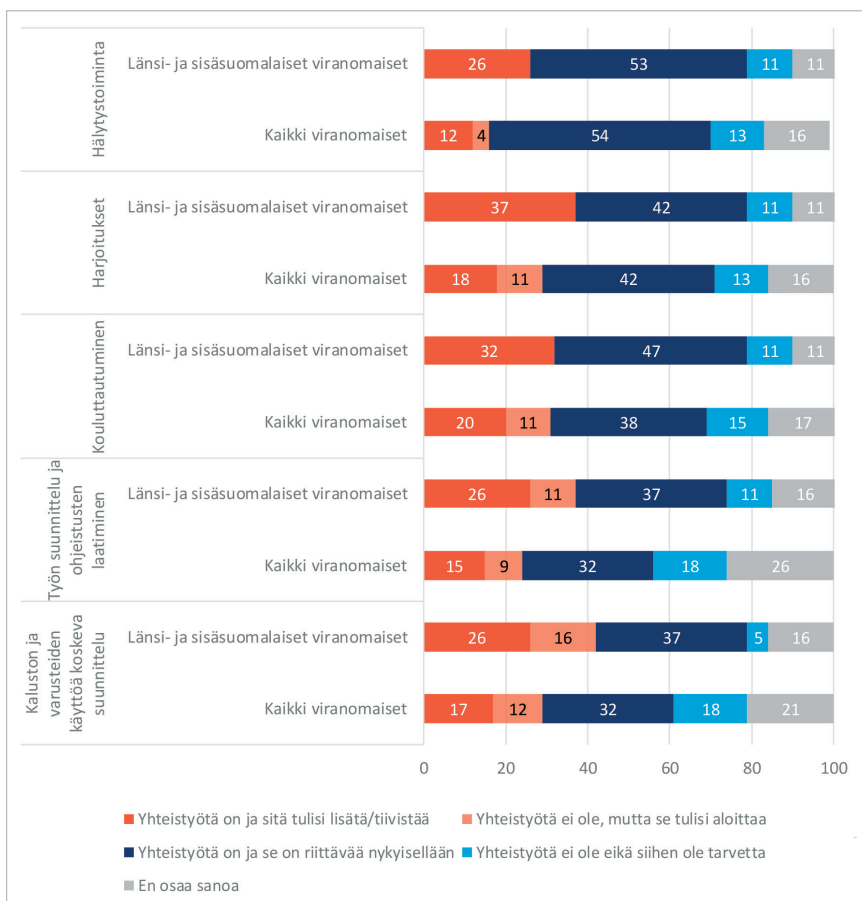
Kuva 53. Länsi- ja sisäsuomalaisten viranomaisten (N=19) ja kaikkien viranomaisten (N=70) raportoima yhteistyö sopimuspalokuntien kanssa, %

Länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset haluavat lisätä yhteistyötä pelastuspalvelujärjestöjen ja palokuntien kanssa monella yhteistyön osa-alueella

Verrattuna kyselyyn vastanneisiin viranomaisiin keskimäärin, länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset vastasivat jossain määrin useammin, että edustamansa viranomaisen ja pelastuspalvelun kolmannen sektorin olemassa olevaa yhteistyötä tulisi tiivistää yhteistyön eri osa-alueilla (kuvat 54 ja 55.).

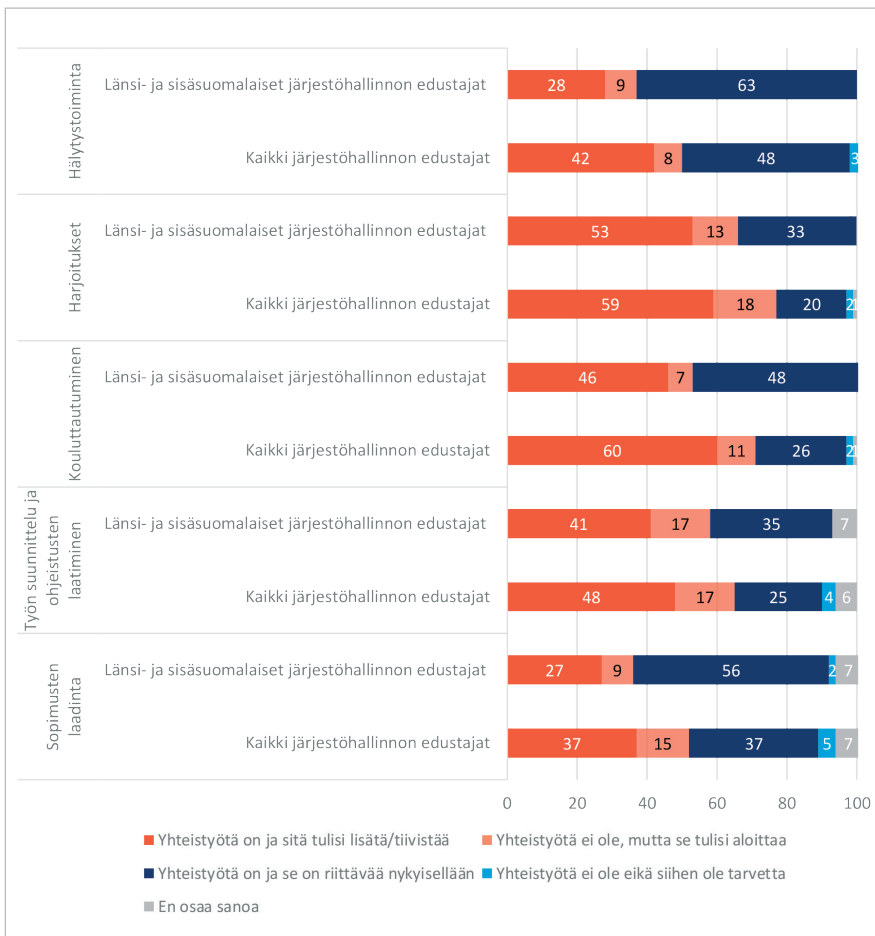
Kuva 54. Länsi- ja sisäsuomalaisten (N =20) ja kaikkien viranomaisten (N=70) näkemykset yhteistyön riittävyydestä pelastuspalvelujärjestöjen kanssa, %

Kuva 55. Länsi- ja sisäsuomalaisten (N =19) ja kaikkien viranomaisten (N=68) näkemykset yhteistyön riittävydestä sopimuspalkokuntien kanssa, %

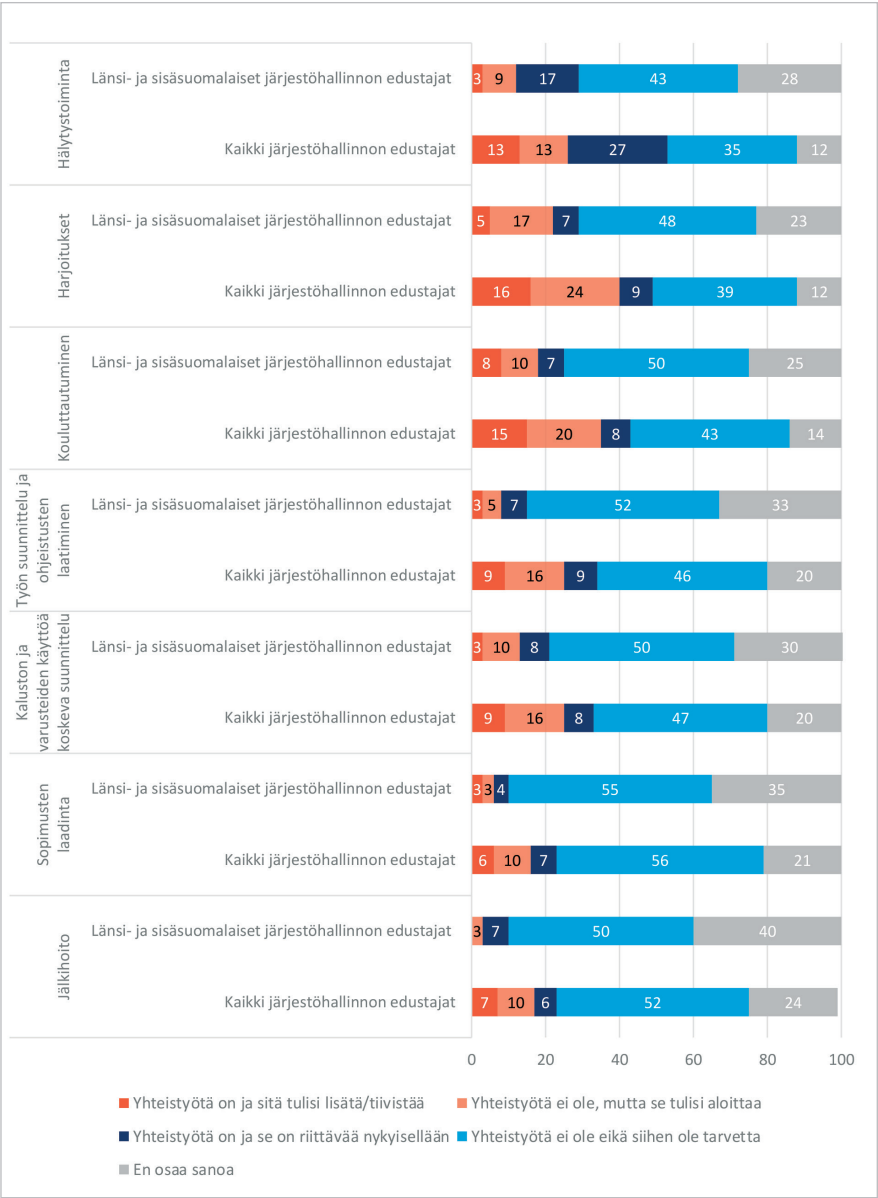
Länsi- ja sisäsuomalainen järjestöhallinto tyytyväinen yhteistyön tasoon pelastuslaitoksen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa

Järjestöhallinnolta kysyttiin yhteistyön riittävyydestä eri viranomaistahojen kanssa. Länsi- ja sisäsuomalaiset järjestöhallinnon edustajat vastasivat useammin kuin järjestöhallinto keskimäärin nykyisen yhteistyön tason pelastuslaitoksen kanssa olevan riittävä monella yhteistyön osa-alueella (kuva 56.).

Kuva 56. Länsi- ja sisäsuomalaisten (N =46) ja kaikkien järjestöhallinnon edustajien (N=185) näkemykset yhteistyön riittävyydestä pelastuslaitoksen kanssa, %

Verrattuna kaikkiin järjestöhallinnon vastaajiin, länsi- ja sisäsuomalaiset järjestöhallinnon edustajat osasivat harvemmin ottaa kantaa yhteistyön riittävyyteen rajavartiolaitoksen kanssa yhteistyön eri osa-alueilla (kuva 57). Vastaavasti länsi- ja sisäsuomalaiset vastasivat hieman muita useammin, ettei yhteistyötä monilla eri osa-alueilla tarvita.

Kuva 57. Länsi- ja sisäsuomalaisten (N =40) ja kaikkien järjestöhallinnon edustajien (N=175) näkemykset yhteistyön riittävyydestä rajavartiolaitoksen kanssa, %

Yhteistyön hälytystoiminnassa sosiaali- ja terveystoimen kanssa kokee nykyisellään riittäväksi länsi- ja sisäsuomalaisesta järjestöhallinnosta useampi (41 %) kuin kaikista järjestöhallinnon vastaajista (25 %). Pienempi osuus länsi- ja sisäsuomalaisesta järjestöhallinnosta oli sitä mieltä, ettei yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen kanssa tarvita hälytystoiminnassa (14 %) verrattuna kaikkiin järjestöhallinnon edustajiin (25 %).

Aiemmin on todettu länsi- ja sisäsuomalaisten viranomaisten raportoivan yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa olevan keskimääräistä enemmän, mikä saattaa selittää järjestöjen tyytyväisyyttä yhteistyön nykyiseen tasoon.

Länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset tyytyväisiä saamansa tukeen öljyntorjunnassa ja ensihoidossa, kehittämistoiveita ensihuollon suhteen

Siinä missä kaikista viranomaisista joka toinen katsoi kolmannen sektorin palveluvan viranomaisia öljyntorjunnassa erinomaisesti tai melko hyvin, länsi- ja sisäsuomalaisista viranomaisista lähes 70 %. Samoin ensihoidon tehtävien hoitoon tyytyväisten viranomaisten osuus Länsi- ja Sisä-Suomessa (78 %) oli suurempi kuin vastaajissa keskimäärin (57 %). Viranomaisten tyytyväisyyttä kolmannen sektorin antamaan tukeen öljyntorjunnassa saattaa selittää Länsi-Suomessa toteutetut öljyntorjuntayhteistyötä edistävät hankkeet.

Verrattuna kyselyyn vastanneisiin viranomaisiin keskimäärin, länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset olivat useammin sitä mieltä, että pelastuspalvelujärjestöjen tulisi kehittää osaamistaan tulevaisuutta varten pelastustehtävissä (kohtalainen kehitystarve 77 %:n mielestä vs. 51 % kaikki viranomaiset), ensihuollon tehtävissä (kohtalainen tai suuri kehitystarve: 94 % vs. 75 %), kadonneen etsinnässä (kohtalainen kehitystarve: 47 % vs. 34 %) ja tukitehtävissä (kohtalainen kehitystarve 71% vs. 55%).

Verrattuna viranomaisiin keskimäärin, länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset olivat useammin sitä mieltä, että sopimuspalokunnilla on suuri tai kohtalainen kehittämistarve pelastustehtävissä (78 % vs. 53 %) ja ensihuollon tehtävissä (71 % vs. 49 %).

Yleiskuva on, että länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset eivät katso tiettyjen tehtävien kuuluvan selkeästi joko palokunnille tai pelastuspalvelujärjestöille.

Osallistuneisuutta etenkin ensihoidon tehtäviin ja laajoihin häiriötilanteisiin

Länsi- ja sisäsuomalaiset pelastuspalvelun kolmannen sektorin vapaaehtoiset ovat osallistuneet hieman useammin ensihoidon tehtäviin (48 % vastaajista)

verrattuna kyselyyn vastanneisiin vapaaehtoiisiin keskimäärin (40 %). Aiemmin todettiin, että viranomaiset ovat erityisen tyytyväisiä ensihoidossa saamaansa tukeen.

Länsi- ja sisäsuomalaisista viranomaisista useampi (70 %) kuin viranomaisista keskimäärin (59 %) kertoi edustamallaan viranomaisella olleen yhteistyötä pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien kanssa yli vuorokauden kestäneissä häiriötilanteissa. Myös vapaaehtoisten vastauksista ilmeni muita alueita yleisempi yhteistyön esiintyvyys pitkittyneissä häiriötilanteissa. Yli vuorokauden kestäneeseen häiriötilanteiden hallintaan oli osallistunut länsi- ja sisäsuomalaisista kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista hieman useampi (37 %) kuin kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista keskimäärin (32 %).

Arvio tarpeesta varautua yhteistyössä vesikriisiin, öljyonnettomuuteen ja suuronnettomuuteen – ei yhtä akuuttia kuin keskimäärin

Verrattuna kaikkien viranomaisten vastauksiin, länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset mainitsivat hieman harvemmin juomaveden laatuun tai saatavuuteen liittyvän kriisin (60 vs. 72 %), öljyntorjunnan (45 % vs. 56 %) ja suuronnettomuuden merellä (30 % vs. 43 %) tilanteina, joihin viranomaisten ja vapaaehtoisten olisi syytä yhdessä varautua.

Vaihtoehtoisia selityksiä eroille on, että viranomaisvastaajat sisämaasta eivät korosta merellisiä riskejä tai vastaavasti se, että riskeihin katsotaan jo varauduttun riittävästi. Kyselyssä ei kysytty viranomaisten maakuntaa

Länsi- ja sisäsuomalainen järjestöhallinto haluaa selvittää yksittäisten kansalaisten roolia huoltotehtävissä

Länsi- ja sisäsuomalaisten vastaajien näkemykset yksittäisten kansalaisten osallistumisesta häiriötilanteiden hallintaan eivät poikenneet keskimääräisistä vastauksista eli suhtautuminen oli pääosin myönteistä. Länsi- ja sisäsuomalaisten viranomaisten ja järjestöhallinnon näkemykset myös siitä, missä tehtävissä yksittäisten kansalaisten roolia olisi tarpeen selvittää tarkemmin ovat hyvin samanlaisia kuin kyselyssä keskimäärin. Ainoastaan huoltotehtävät oli osa-alue, jossa länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset eivät pitäneet yhtä tarpeellisenä selvittää yksittäisten kansalaisten roolia verrattuna kyselyyn vastanneisiin viranomaisiin keskimäärin (50 % vs. 68 %). Länsi- ja sisäsuomalaisesta järjestöhallinnosta kuitenkin yhdeksän kymmenestä piti osa-alueen selvittämistä tärkeänä.

Yhteistyöverkostoihin mukaan lisää käytännön vapaaehtoisia ja järjestöt tarjoamaan viranomaiselle yhteistä palvelupakettia

Länsi- ja sisäsuomalaisista viranomaisista joka toinen oli täysin samaa mieltä siitä, että sopimukset tukevat vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä siinä missä kaikista viranomaisista 63 %. Vastaavasti länsi- ja sisäsuomalaisista vastaajista useampi (40 %) kuin kaikista vastaajista (32 %) oli jokseenkin samaa mieltä asiasta. Kaksi länsi- ja sisäsuomalaista viranomaista ei ollut väitteestä samaa eikä eri mieltä. Avovastauksissa viranomaiset kommentoivat sopimuksia kuitenkin myönteisesti tai kertoivat, etteivät tunne sopimuksia ja niiden sisältöjä kommentoidakseen niitä tarkemmin:

”Vapepan kanssa tehdyn sopimuksen myötä yhteistyö jäsenyi ja selkeytyi huomattavasti. Jos Vapepan aluetoimikunnat saadaan kattavasti toimimaan, niin yhteistyön voi odottaa paranevan entisestään.”

”Ei tarkkaa tietoa sopimuksista ja niiden sisällöistä.”

Länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset olivat osallistuneet jossain määrin vähemmän vapaaehtoisten järjestämiin yhteistyötä käsitteleviin tilaisuuksiin (50 %) kuin kyselyyn vastanneet viranomaiset keskimäärin (65 %). Muut mainitut verkostot Länsi- ja Sisä-Suomessa olivat Pirkanmaan turvallisuusklusteri ja varautumisen valtakunnallinen verkosto.

Länsi- ja sisäsuomalaisista viranomaisista jossain määrin harvempi piti operatiivisen viranomaisen organisoimia verkostoja erittäin hyödyllisinä (35 %) viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyön kehittämisen kannalta verrattuna kyselyyn vastanneisiin viranomaisiin keskimäärin (58 %). Samoin viranomaisista jossain määrin harvempi (19 %) piti vapaaehtoisten organisoimia verkostoja yhteistyön kehittämisen kannalta erittäin hyödyllisenä verrattuna viranomaisiin keskimäärin (36 %). Avovastauksissa länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset esittivät, että alueellisten verkostojen tulisi tavoittaa aiempaa paremmin käytännön toimijat:

”Alueellisten verkostojen tuottamaa tietoa laajemmin käytännön toimijoiden tasolle.”

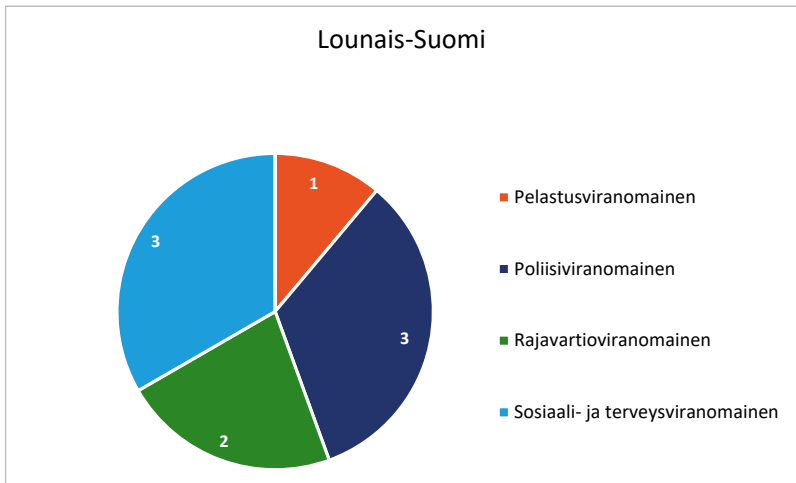
”Toiminta pitäisi kattaa eri toimintatasojen välisen yhteistyön. Pelkkä hallinnon tasolla tapahtuva yhteistyö vie asioita eteenpäin liian hitaasti, joten suoritusporras voi turhautua odotteluun.”

Ajatus siitä, että järjestöt tarjoaisivat yhdessä viranomaiselle tiettyä palvelupakettia sai kannatusta etenkin länsi- ja sisäsuomalaisilta viranomaisilta. Heistä 40 % oli täysin samaa mieltä asiasta siinä missä kaikista viranomaisista 24 %.

Lounais-Suomi

Vastaajien taustatiedot

Lounais-Suomesta kyselyyn vastasi yhdeksän viranomaista, joista kolme poliisista, kolme sosiaali- ja terveystoimesta, kaksi rajavartiolaitoksesta sekä yksi pelastusviranomainen (kuva 58). Kunnasta ei ollut yhtään vastaajaa.

Kuva 58. Lounaissuomalaisten viranomaisvastaajien toimiala, N=9

Järjestöhallinnosta vastaajia oli 30. Heistä valtaosa eli 24 vastaajaa oli sopimuspalokuntien päälliköitä. Suomen Meripelastusseurasta ja Suomen Punaisesta Rististä oli kustakin kaksi vastaajaa ja Suomen Lentopelastusseurasta sekä Suomen pelastuskoiraliitosta kustakin yksi vastaaja.

Lounaissuomalaisia vapaaehtoisia vastasi kyselyyn yhteensä 261. Puolet vastaajista kertoi olevansa ensisijaisesti palokunnista. Joka viides vastasi pääasiallisen järjestönsä olevan Suomen Punaisen Ristin. Kolmanneksi yleisin ensisijaiseksi mainittu verkosto oli Vapaaehtoinen pelastuspalvelu. Vastaajia oli kaikista kysytyistä järjestöistä. Taulukossa 7. on raportoitu vastaajien jakautuminen näi-

den ensisijaisiin järjestöihin ja verkostoihin sekä järjestöt/ verkostot, joissa he ovat muuten mukana. Muita mainittuja järjestöjä olivat partio, Mannerheimin lastensuojeluliitto, täydennyspoliisi, Lions club, Suomen Metsästäjäliitto sekä WWF.

Taulukko 7. Lounaissuomalaisten pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten ensisijaiset ja toissijaiset järjestöt/verkostot, monivalinta, vastaajien lukumäärä 261.

Järjestö/ verkosto	Ensisijainen järjestö/ verkosto	Toissijainen järjestö/ verkosto
	Vastausten lukumäärä	Vastausten lukumäärä
Palokuntatoiminta	134	73
Suomen Punainen Risti	52	47
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	31	60
Suomen Meripelastusseura	15	15
Suomen Lentopelastusseura	13	4
Suomen Palveluskoiraliitto	9	7
Suomen Pelastuskoiraliitto	6	3
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	5	17
Muu	3	5
Yhteensä, vastausten lukumäärä	268	231

Kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista 86 % toimi hälytysryhmän jäsenenä ja 27 % ryhmänjohtajana. Muussa roolissa toimi niin ikään 27 % vastaajista.

Vastaajista 38 % on toiminut mainitsemissaan järjestöissä/ verkostoissa yli 20 vuotta, mikä on suurempi osuus kuin vapaaehtoisissa keskimäärin (30 %). Vastaavasti harvempi vastaaja Lounais-Suomesta on ollut toiminnassa korkeintaan viisi vuotta (19 %) kuin kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista keskimäärin (29 %).

Valtaosa kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista oli Varsinais-Suomesta (75 %) tai Satakunnasta (28 %). Vastaajia oli myös Pirkanmaalta, Uusimaalta ja Kanta-Hämeestä (lisäksi yksi oli merkinnyt maakunnakseen Keski-Suomen). Suurin osa kuvasi toimialueen hajanaisuudeksi (61 %), puolet taajamaksi ja 43 % kaupunkimaiseksi.

Yhteistyökumppanuudet alueella

Viranomaisten raportoimat yhteistyökumppanuudet

Lounaissuomalaisista viranomaisista valtaosa oli ollut itse mukana sekä pelastuspalvelujärjestöjen että sopimuspalokuntien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja joka kolmas pelastuspalvelujärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Kaikki lounaissuomalaiset kyselyyn vastanneet viranomaiset kertoivat edustamallaan viranomaisella olevan yhteistyötä kaikkien kysytyjen pelastuspalvelujärjestöjen kanssa, eniten kuitenkin Suomen Punaisen Ristin, Meripelastusseuran ja sopimuspalokuntien kanssa. Myös Suomen Lentopelastusseuran kanssa tehtävästä yhteistyöstä raportoi enemmistö lounaissuomalaisista viranomaisista. Sopimuksia oli laadittu enemmän tai vähemmän kaikkien järjestöjen kanssa. Sopimuksiin yhteistyö perustuu kuitenkin etenkin Suomen Punaisen Ristin kanssa ja Suomen Meripelastusseuran kanssa.

Kaikki viranomaiset kertoivat edustamallaan viranomaisella olevan yhdyshenkilön, joka vastaa yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa.

Lounaissuomalaisten sopimuspalokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen raportoima yhteistyö viranomaisen kanssa

Lounaissuomalaisista kyselyyn osallistuneista sopimuspalokunnista kaikilla on yhteistyötä pelastusviranomaisen kanssa ja yhteistyö perustuu pitkälti sopimuksiin. Suurella enemmistöllä sopimuspalokunnista on yhteistyötä myös poliisin kanssa. Neljällä kymmenestä palokunnasta on yhteistyötä rajavartiolaitoksen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Sosiaali- ja terveystoimen kanssa yhteistyö perustuu osin sopimuksiin, mutta rajavartiolaitoksen ja poliisin kanssa sopimuspalokunnilla ei ole sopimuksia.

Kyselyyn vastanneista lounaissuomalaisista pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista kaikki kertoivat järjestöllään olevan yhteistyötä pelastuslaitoksen ja rajavartiolaitoksen kanssa. Valtaosa raportoi myös poliisin kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja joka toinen sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kaksi vastaajaa kertoi yhteistyötä olevan myös kunnan eri hallinnonalojen ja ELY-keskuksen kanssa. Lisäksi kaksi vastaajaa kertoi yhteistyötä olevan maahanmuuttoviraston kanssa. Muita mainittuja yhteistyökumppaneita olivat aluehallintovirasto ja puolustusvoimat. Sopimuksia oli solmittu melko tasaisesti eri viranomaisten kanssa, esimerkiksi pelastusviranomaisen, poliisin ja rajavartiolaitoksen kanssa sopimuksia vastasi solmineen joka toinen pelas-

tuspalvelujärjestöistä. Sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa sopimuksia oli solminut joka kolmas järjestö.

Kaikki pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajat kertoivat järjestöllään olevan viranomaisyhteistyöstä vastaava yhdyshenkilö ja palokunnan päälliköistä kuusi kymmenestä.

Käytännön yhteistyön kehittäminen Lounais-Suomessa

Lounaissuomalaisilla viranomaisilla etenkin harjoitteluyhteistyötä kolmannen sektorin kanssa

Lähes kaikki lounaissuomalaisista viranomaisista kertoivat harjoittelevansa sopimuspalokuntien kanssa siinä missä kaikista viranomaisista joka toinen. Lisäksi siinä missä kaikista viranomaisista 29 % ilmoitti, ettei tee mitään yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa, lounaissuomalaisista viranomaisista kukaan ei ilmoittanut näin. Yhteistyön koetussa riittävydessä ei kuitenkaan ollut eroja hälytystoimintaa lukuun ottamatta: lounaissuomalaisista viranomaisista kahdeksan kymmenestä piti yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa riittävänä hälytystoiminnassa siinä missä kaikista viranomaisista joka toinen.

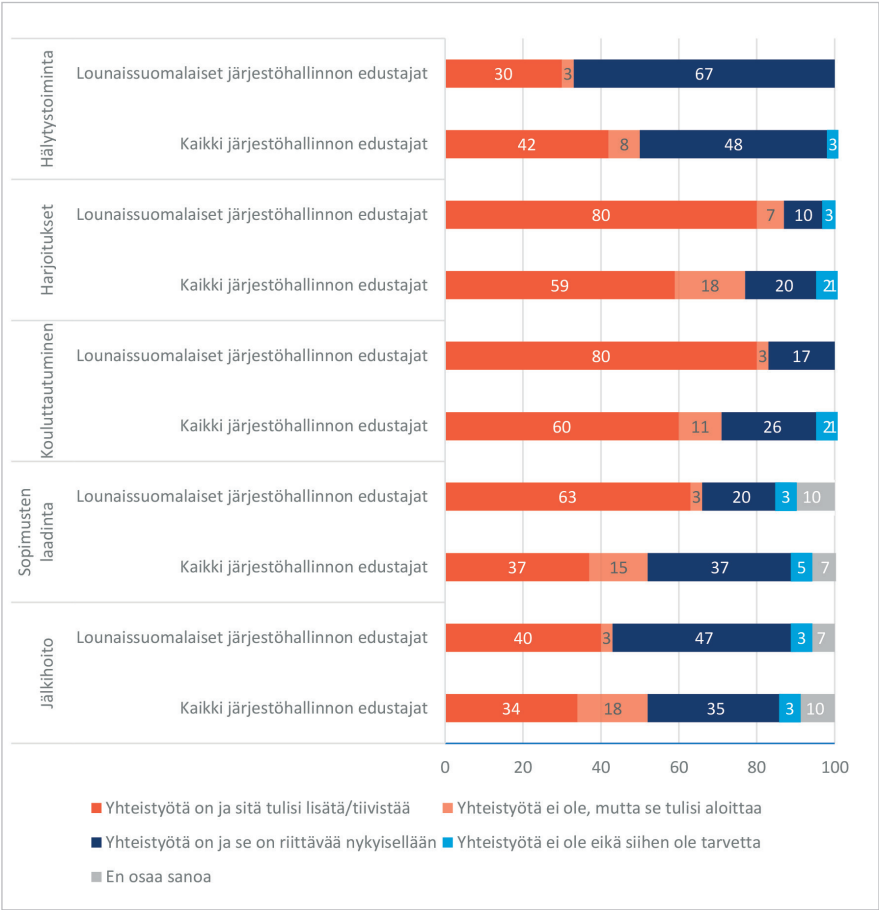
Viranomaisista kaikki ilmoittivat edustamallaan viranomaisella olevan yhteistyötä pelastuspalvelujärjestöjen kanssa hälytystoiminnassa ja harjoittelussa kun kaikista viranomaisista noin kolme neljästä. Kaiken kaikkiaan lounaissuomalaiset viranomaiset olivat pääosin joko sitä mieltä, että yhteistyö pelastuspalvelujärjestöjen kanssa on nykyisellään riittävää yhteistyön eri osa-alueilla tai että sitä tulisi tiivistää. Verrattuna viranomaisvastauksiin keskimäärin, lounaissuomalaiset viranomaiset olivat erityisen tyytyväisiä yhteistyön nykyiseen tasoon pelastuspalvelujärjestöjen kanssa työn suunnittelussa ja ohjeistusten laatimisessa.

Ongelmallista viranomaiselle on yhteistyöhön varatun ajan riittämättömyys:

”Yhteistyö toteutuu VAPEPAN paikallistoimikunnan toiminnan kautta. Olen siinä kaupungin edustaja, mutta aika ei tahdo riittää siihen. Tärkeää toimintaa erityistilanteissa VAPEPAN vapaaehtoisten käyttäminen: etsintä, viestintä ja muonitus-tehtävien tukena.”

Lounaissuomalainen järjestöhallinto haluaa lisätä yhteistyötä monen viranomaisen kanssa

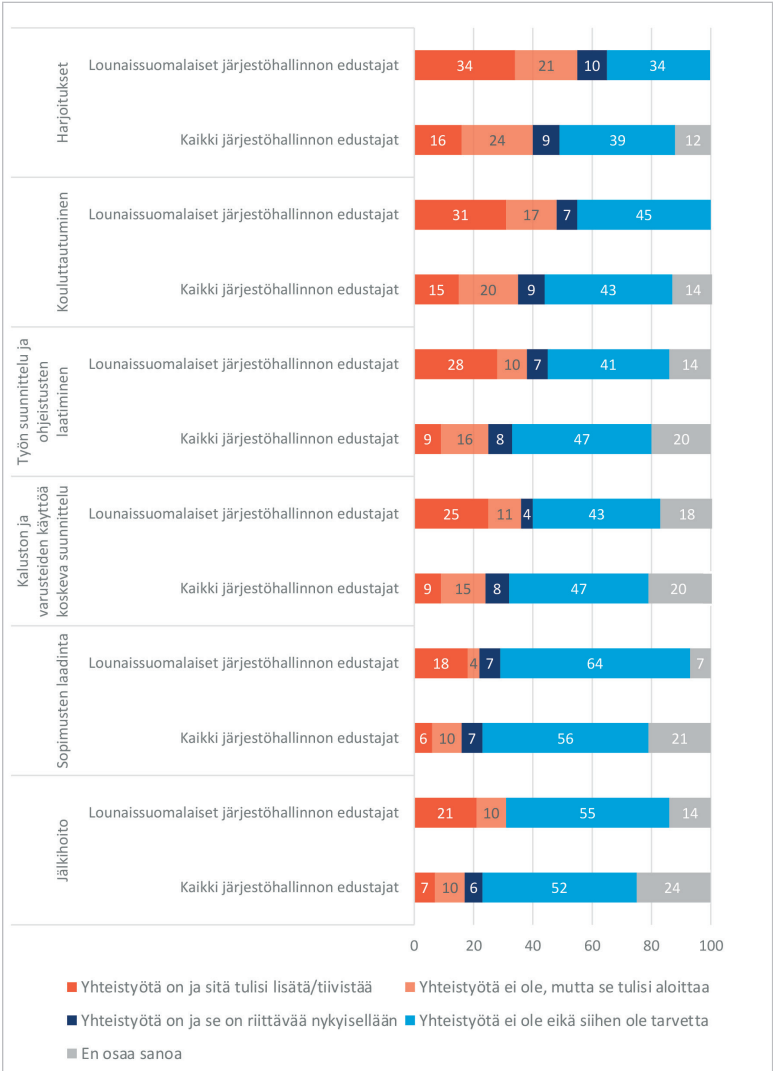
Järjestöhallinnolta kysyttiin yhteistyön riittävyydestä viranomaisittain. Lounaissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat haluaisivat tiivistää tai lisätä yhteistyötä pelastuslaitoksen kanssa etenkin harjoittelun, kouluttautumisen ja sopimusten laadinnan osalta (kuva 59.). Yhteistyön pelastusviranomaisen kanssa etenkin hälytystoiminnassa mutta myös jälkihoidossa moni koki sen sijaan riittäväksi.

Kuva 59. Lounaissuomalaisten (N =30) ja kaikkien järjestöhallinnon edustajien (N=185) näkemykset yhteistyön riittävyydestä pelastusviranomaisen kanssa, %

Lounaissuomalaiset järjestöt raportoivat keskimääräistä useammin yhteistyötä poliisin kanssa hälytystoiminnassa: yhdeksällä kymmenestä oli yhteistyötä ja loput olivat sitä mieltä, että yhteistyö tulisi käynnistää. Harvempi oli myös sitä mieltä, että harjoitteluyhteistyötä ei tarvita poliisin kanssa; joka kymmenes lounaissuomalaisista järjestöhallinnon edustajista oli tätä mieltä siinä missä kaikista järjestöhallinnon edustajista joka viides.

Lounaissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat ovat keskimääräistä useammin myös sitä mieltä, että yhteistyötä rajavartiolaitoksen kanssa on syytä tiivistää usealla yhteistyön osa-alueella (kuva 60.)

Kuva 60. Lounaissuomalaisten (N =29) ja kaikkien järjestöhallinnon edustajien (N=174) näkemykset yhteistyön riittävyydestä rajavirtioviranomaisen kanssa, %

Verrattuna vastaajiin keskimäärin, lounaissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat toivoivat useammin yhteistyön tiivistämistä/lisäämistä kunnan kanssa sopimusten laadinnassa (21 % vs. 11 %).

Lounaissuomalainen järjestöhallinto haluaa myös lisätä yhteistyötä sen eri osa-alueilla muiden toimijoiden kanssa. Muita mainittuja toimijoita olivat Migri eli maahanmuuttovirasto, puolustusvoimat, valtionhallinnon alueelliset viranomaiset AVI ja ELY sekä kaikki kunnan hallinnonalat.

Lounaissuomalaiset viranomaiset tyytyväisiä saamaansa tukeen kadonneen etsinnässä ja vesillä auttamisessa, kehittämistarpeita ensihoidon tehtävissä

Lounaissuomalaiset viranomaiset ovat keskimääräistä tyytyväisempiä kolmannen sektorin tukeen kadonneen etsinnässä ja vesillä auttamisessa. Lounaissuomalaisista viranomaisista kahdeksan yhdeksästä koki kolmannen sektorin tukevan viranomaista melko hyvin tai erinomaisesti kadonneen etsinnässä kun kaikista viranomaisista 64 %. Vesillä auttamisessa saatuun tukeen tyytyväisiä oli lounaissuomalaisista viranomaisista seitsemän yhdeksästä kun kaikista viranomaisista joka toinen. Lounaissuomalaisista viranomaisista valtaosa ei osannut ottaa kantaa siihen, miten kolmas sektori tukee viranomaista yksittäisten kansalaisten pikakouluttamisen tehtävissä (kaikista viranomaisista 45 %).

Lounaissuomalaiset viranomaiset toivovat pelastuspalvelujärjestöjen kehittävän osaamistaan etenkin ensihoidon tehtävissä. Seitsemän yhdeksästä lounaissuomalaisesta viranomaisesta katsoi, että ensihoidon tehtävien kehittämistarve on vähintään kohtalainen kun kaikista viranomaisista joka toinen. Sen sijaan laajat häiriötilanteet kertoi kehittämiskohteeksi lounaissuomalaisista harvempi (joka toinen) kuin kaikista viranomaisista (75 %).

Osallistuneisuutta etenkin palokunnille tyypillisiin tehtäviin

Lounaissuomalaisten vapaaehtoisten vastauksiin vaikuttaa palokuntalaisten suuri osuus otoksessa. Vaikka myös todellisuudessa palokuntalaisista suurin osa on Etelä-Suomen sekä Länsi- ja Sisä-Suomen ohella Lounais-Suomesta (Haka turvallisuusosaamisen hallinnointikanta, SPEK), tulee otoksen painotuneisuus huomioida seuraavissa tuloksissa.

Lounaissuomalaiset vapaaehtoiset olivat osallistuneet jossain määrin useammin (10 %- yksikön ero) tulipalojen sammutustehtäville, jälkivartiointiin ja tukitehtäviin, vaarallisten aineiden onnettomuuksiin, onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn tehtäviin, liikenteenohjaukseen ja kuljetuksiin kuin vapaaehtoi-

set keskimäärin. Koulutustarpeet olivat samanlaisia kuin muillakin alueilla, eli koulutusta kaivattiin etenkin laajoihin häiriötilanteisiin.

Lounaissuomalaiset vapaaehtoiset olivat osallistuneet useammin hälytystehtäville kuin vapaaehtoiset keskimäärin. Siinä missä kaikista vapaaehtoisista joka viides ilmoitti, ettei ollut osallistunut vuoden 2018 aikana yhdellekään hälytystehtävälle, lounaissuomalaisista vapaaehtoisista vain joka kymmenes. Vastaavasti lounaissuomalaisista useampi (26 %) oli osallistunut yli 30 hälytystehtävään kuin vapaaehtoisista keskimäärin (19 %). Tulos oli samansuuntainen ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtävien suhteen. Lounaissuomalaisista harvempi (28 %) ei ollut osallistunut yhteenkään ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtävään verrattuna vapaaehtoisvastaajiin keskimäärin (43 %). Lounaissuomalaiset olivatkin keskimääräistä tyytyväisempiä ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtävien määrään: kun kaikista vapaaehtoisista joka kolmas piti tehtävien määrää liian vähäisenä, lounaissuomalaisista joka viides.

Lounaissuomalaisista vapaaehtoisista useampi (48 %) oli osallistunut yli vuorokauden kestävään häiriötilanteen hallintaan kuin kaikista vapaaehtoisista (32 %). Heidän käytettävyytensä jatkossa mahdollisiin häiriötilanteisiin oli kuitenkin samalla tasolla kuin aineistossa keskimäärin.

Tarve varautua yhteistyössä laajamittaiseen maahantuloon arvioidaan suureksi

Lounaissuomalaiset viranomaiset olivat keskimääräistä useammin sitä mieltä, että viranomaisten ja kolmannen sektorin tulisi yhdessä varautua laajamittaiseen maahantuloon. Sen sijaan tykkylumivahinkoihin varautumista ei pidetty yhtä tärkeänä kuin kyselyssä keskimäärin. Lounaissuomalaisista myös harvempi katsoi aiheelliseksi varautua juomaveden laatuun tai saatavuuteen liittyvään kriisiin, metsäpaloön, tulvaan, öljytorjuntaan ja terrori-iskuun.

Varsinais-Suomessa jo aloitettu yhteistyö öljyntorjunnassa saattaa selittää tulosta öljyntorjunnan osalta: koska asiaan on jo yhdessä varauduttu, ei sitä mahdollisesti painotettu vastauksissa samassa määrin kuin alueilla, joissa vastaavaa yhteistyötä ei vielä ole. Samantyyppinen tulos saatiin Länsi- ja Sisä-Suomesta.

Lounaissuomalaiset viranomaiset keskimäärin halukkaampia ottamaan yksittäiset kansalaiset mukaan häiriötilanteiden hallintaan

Lounaissuomalaisista järjestöhallinnon edustajista runsas kolmannes oli samaa mieltä siitä, että yksittäisten kansalaisten vakuuttaminen tulisi sisällyttää vi-

ranomaisten ja järjestöjen välisiin sopimuksiin siinä missä kaikista järjestöhallintoa edustavista vastaajista useampi kuin joka toinen piti käytäntöä hyvänä. Lounaissuomalaisesta järjestöhallinnosta lisäksi joka toinen oli sitä mieltä, että yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hallintaan siinä missä kaikista järjestöhallinnon edustajista joka kolmas. Hienoisia eroja oli myös lounaissuomalaisten vapaaehtoisten mielipiteissä verrattuna vapaaehtoihin keskimäärin. Täysin samaa mieltä siitä, että yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan riskittömiin ja ei-ammattitaitoa vaativiin tehtäviin, oli lounaissuomalaisista vapaaehtoisista 30 % kun kaikista vapaaehtoisista useampi, 38 %. Lisäksi lounaissuomalaisista vapaaehtoisista harvempi (13 %) oli täysin eri mieltä siitä, että yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hoitoon kun kaikista vapaaehtoisista 21 %.

Lounaissuomalaiset viranomaiset suhtautuvat kuitenkin yksittäisten kansalaisten osallistumiseen jopa keskimääräistä myönteisemmin. Heistä puolet oli täysin samaa mieltä siitä, että yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteiden hallintaan siinä missä kaikista viranomaisista 28 %. Useampi lounaissuomalaisista viranomaisista ei osannut ottaa kantaa siihen, selviävätkö viranomaiset ja järjestöt häiriötilanteista ilman yksittäisten kansalaisten tukea. Lisäksi verrattuna kaikkiin viranomaisiin, useampi lounaissuomalaisista viranomaisista ei osannut ottaa kantaa siihen, pitäisikö yksittäisten kansalaisten vaakuuttaminen sisällyttää järjestöjen ja viranomaisten välisiin sopimuksiin.

Öljytorjunta oli tehtäväalue, jolla lounaissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat pitivät keskimääräistä tarpeellisempana selvittää yksittäisten kansalaisten roolia jatkossa. Lounaissuomalaisista järjestöhallinnon edustajista useampi kuin joka toinen piti asian selvittämistä tarpeellisena kun koko järjestöhallinnosta 41 %. Sen sijaan tulipalojen sammutus palokunnan tukena oli tehtäväalue, jolla lounaissuomalaisista järjestöhallinnon edustajista harvempi (27 %) piti yksittäisten kansalaisten roolin selvittämistä tarpeellisena verrattuna järjestöhallintoon keskimäärin (43 %). Samansuuntainen oli huoltotehtäviä koskeva mielipide (63 % vs. 77 %).

Lounaissuomalaisista viranomaisista harvempi kuin viranomaisista keskimäärin piti tulipalojen sammutusta palokunnan tukena tehtävänä, jossa yksittäisten kansalaisten roolia tulisi selvittää tarkemmin. Sikäli Lounais-Suomessa asia saa vähemmän kannatusta niin järjestöhallinnon kuin viranomaisten keskuudessa verrattuna tuloksiin keskimäärin. Lounaissuomalaisista viranomaisista niin ikään harvempi kuin viranomaisista keskimäärin haluaisi selvittää yksittäisten kansalaisten roolia öljytorjunnassa. Tältä osin lounaissuomalaisten viranomaisten ja järjestöhallinnon näkemykset poikkeavat toisistaan. Sen sijaan lounaissuomalaiset viranomaiset olisivat halukkaita selvittämään yksittäis-

ten kansalaisten roolia keskimääräistä useammin häiriötilanteiden aikaisessa viestinnässä, huoltotehtävissä, kuljetuksissa, häiriötilanteiden aikaisessa tarkastustoiminnassa ja etsintätehtävillä.

Yhteistyöverkostot ja sopimukset koetaan toimiviksi, sopimuksissa tosin myös kehittämisen varaa

Lounaissuomalaisista kyselyyn vastanneista viranomaisista kaikki ja järjestöhallinnosta yhdeksän kymmenestä olivat osallistuneet operatiivisen viranomaisen järjestämiin tilaisuuksiin, joissa käsitellään vapaaehtoisten osallistumista viranomaistehtäville (kaikista viranomaisista ja järjestöhallinnon edustajista noin 80 %). Myös vapaaehtoistoimijoiden järjestämiin tilaisuuksiin osallistuminen oli hyvin yleistä lounaissuomalaisten viranomaisten keskuudessa: kahdeksan yhdeksästä oli osallistunut ko. tilaisuuksiin siinä missä kaikista viranomaisista 65 %. Muista verkostoista viranomaiset mainitsivat sairaanhoitopiiriin tilaisuudet ja järjestöhallinto kaupunkien oman turvallisuusverkoston.

Lounaissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat olivat ylipäänsä osallistuneet erilaisten verkostojen tilaisuuksiin useammin kuin järjestöhallinto keskimäärin: vain 3 % lounaissuomalaisista ei ollut osallistunut mihinkään vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä käsitteleviin tilaisuuksiin kun koko järjestöhallinnosta 14 %.

Lounaissuomalaiset viranomaisista kaikki pitävät operatiivisen viranomaisen organisoimia tilaisuuksia vähintään melko hyödyllisinä ja kahdeksan kymmenestä erittäin hyödyllisinä.

Ainoastaan joka kolmas lounaissuomalaisista viranomaisista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteestä, jonka mukaan järjestöjen tulisi lähestyä viranomaisia yhtenä rintamana ja tarjota viranomaiselle tiettyä palvelukokonaisuutta kun kaikista viranomaisista seitsemän kymmenestä. Lounaissuomalaiset viranomaiset eivät myöskään kannata puheyhteyttä viranomaisten ja vapaaehtoisten välillä samassa järjestelmässä yhtä lailla kuin viranomaiset keskimäärin. Ennakkohälytyksiä sen sijaan kannattavat enemmän tai vähemmän kaikki lounaissuomalaiset viranomaiset.

Lounaissuomalaisista järjestöhallinnon edustajista jopa 90 % on täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että sopimukset tukevat vapaaehtoistoimintaa siinä missä kaikista järjestöhallinnon edustajista 80 %. Kuitenkin avovastauksissa järjestöhallinnon edustajat esittivät kehittämiskohdiksi vapaaehtoistoitinnan ja uusien tehtäväkuvien aiempaa parempaa huomiointia:

”Nykyinen palokuntasopimus on aivan liian jäykkä ja painopiste taloudessa, ns. ”juristien ja taloudenhoitajien laatima”. Yhteistyö kärsii kun kaikki pitää hyväksyttää eri tahoilla eikä kukaan asiantunteva osaa päättää edes pienistä asioista. Sopimuksessa esim. sanotaan että laitoksen tulee tukea palokuntatoimintaa, mutta todellisuudessa käytetään sopimusta keinona rajoittaa VPK- toimintaa, esim. määräämällä että laitoksen omistamia miehistöautoja ei saa käyttää varainhankintaan. Ja mikäli palokuntayhdistys hankkii oman auton laitoksen rangaistuksena on ettei saa laitokselta miehistöautoa. Monissa palokunnissa olisi tarvetta useammalle miehistöautolle (nuoristoiminta, EVY-toiminta, kohdevierailut ym.) mutta tämä on nykyisellään mahdotonta tai taloudellisesti vaikeaa toteuttaa. Miksi laitos puuttuu itsenäisen yhdistyksen omistuksessa olevaan kalustoon?”

”Sopimuksissa olisi päivittämisen aika 2020-luvulle. Tehtävät ja erityistehtävät ovat palokunnissa lisääntyneet.”

Erityisesti lounaissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat kannattivat vapaaehtoisten ja viranomaisten keskinäisen työn suunnittelun ja harjoittelun ajoittamista ilta- ja viikonloppu-aikaan. Heistä 63 % oli täysin samaa mieltä asiasta kun kaikista järjestöhallinnon edustajista joka toinen.

Itä-Suomi

Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Itä-Suomeen luetaan tässä tutkimuksessa kuuluvaksi Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo ja Etelä-Savo. Esimerkiksi Etelä-Karjala taas kuuluu AVI-aluejaon mukaisesti Etelä-Suomeen.

Kyselyyn vastasi Itä-Suomesta vain viisi viranomaista, mikä on vähiten vastauksia kaikista alueista. Analyysi on siis erittäin suuntaa-antavaa. Mukana ei ole lainkaan sosiaali- ja terveystieteiden tai rajavartiolaitoksen viranomaisia. Järjestöhallintoa edustaa 11 vastaajaa. Noin puolet (5) heistä on palokuntien edustajia. Neljä ilmoitti ensisijaiseksi järjestöön meripelastusseuran (Itä-Suomen tapauksessa on siis kyse järvipelastuksesta), yksi vastaaja pelastuskoiraliiton ja yksi lentopelastusseuran. Suurin osa järjestöhallintoa edustavista vastaajista toimii Etelä- tai Pohjois-Savossa.

Vapaaehtoisia vastasi 332. Heistä alle neljäsosa (22 %) ilmoitti ensisijaiseksi viiteryhmäkseen palokuntatoiminnan (taulukko 8.). Suuri enemmistö Itä-Suomen vapaaehtoisvastaajista edustaa siis pelastuspalvelujärjestöjä. SPR:n valitsi ensisijaiseksi järjestökseen 31 %, Vapepan 15 %, Lentopelastusseuran 11 % ja Meripelastusseuran 10 %. Puolet kertoi toimivansa Pohjois-Savossa, 28 % Etelä-Savossa ja 20 % Pohjois-Karjalassa. Lisäksi 7 % kertoi toimivansa Etelä-Karjalassa.

Palokuntia edustavien osuus on sekä järjestöhallintoa että vapaaehtoisia edustavien vastaajaryhmissä pienempi kuin valtakunnallisesti, mikä selittää joitain alueellisia eroja. Lisäksi on huomioitava se, että myös järjestöhallinnon vastaajia on hyvin vähän, joten tuloksista ei voi vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Taulukko 8. Itäsuomalaisten pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten ensisijaiset ja toissijaiset järjestöt/verkot, monivalinta, vastaajien lukumäärä 332.

Järjestö/ verkosto	Ensisijainen järjestö/ verkosto	Toissijainen järjestö/ verkosto
	Vastausten lukumäärä	Vastausten lukumäärä
Suomen Punainen Risti	103	94
Palokuntatoiminta	68	59
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	48	171
Suomen Lentopelastusseura	33	24
Suomen Meripelastusseura	31	23
Suomen Palveluskoiraliitto	7	7
Suomen Pelastuskoiraliitto	5	7
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	4	20
Muu	11	20
Yhteensä, vastausten lukumäärä	310	375

Yhteistyökumppanuudet alueella

Itä-Suomen viranomaisten ja järjestöjen raportoimat yhteistyökumppanuudet

Kolme viidestä viranomaisvastaajasta kertoi olleensa mukana sekä palokuntien että pelastuspalvelujärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä, loput kaksi pelastuspalvelujärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Punainen Risti on tuttu yhteistyökumppani kaikille ja palokunnat suurimmalle osalle. Myös Pelastuskoiraliitto ja Palveluskoiraliitto, Lentopelastusseura ja Meripelastusseura sekä MPK on mainittu yhteistyökumppaneina. SPR on yleisin sopimuskumppani. Lisäksi sopimuksia on tehty sopimuspalokuntien, Meripelastusseuran, Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen, Lentopelastusseuran sekä pelastuskoirajärjestöjen kanssa.

Neljä viidestä viranomaisesta kertoo, että yhteyshenkilö järjestöjen suuntaan on nimetty.

Kaikki järjestövastaajat raportoivat yhteistyöstä pelastusviranomaisen kanssa ja kaksi kolmasosaa poliisin kanssa. Sopimuksia on pelastusviranomaisen kanssa yhdeksällä yhdestatoista järjestöstä/ yhdistyksestä. Pelastuspalvelujärjestöillä on sopimuksia myös muun kuntatoimijan (esimerkiksi tekninen toimi) kanssa ja palokunnilla sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa.

Pelastuspalvelujärjestöistä viidellä kuudesta on yhteyshenkilö viranomaisten suuntaan ja palokunnista kolmella viidestä.

Käytännön yhteistyö ja sen kehittämistarpeet

Viranomaisten yhteistyö pelastuspalvelujärjestöjen kanssa on erityisesti harjoituksia ja hälytystoimintaa. Enemmistö vastaajista toivoi harjoitus- ja koulutusyhteistyötä lisättävän, kun taas hälytysten ja jälkihoidon suhteen nykyistä yhteistyön tasoa pidetään riittävänä. Palokuntien kanssa hälytystoiminta on merkittävin yhteistyön laji, ja useimmiten yhteistyön nykytila koetaan riittäväksi. Järjestöt toivovat yhteistyötä lisättävän pelastusviranomaisen kanssa monilla yhteistyön osa-alueilla. Yhteistyön nykyiset painotukset eroavat maan keskiarvosta: välineet ja työn suunnittelu ovat Itä-Suomessa yleisimpiä yhteistyön muotoja – käytännössä kaikki järjestövastaajat raportoivat yhteistyöstä tässä – kun koko maassa kouluttautuminen ja harjoitukset korostuvat.

Itäsuomalainen järjestöhallinto on erityisen innokas aloittamaan ja kehittämään yhteistyötä poliisin kanssa: esimerkiksi keskimäärin 37 % haluaisi aloittaa tai tiivistää varusteiden ja välineiden käyttöön liittyvää yhteistyötä poliisin kanssa, kun Itä-Suomessa seitsemän vastaajaa yhdestätoista.

Rajavartiolaitoksen kanssa järjestöillä on yhteistyötä melko vähän, eivätkä useimmat vastaajat koe sitä tarpeelliseksi. Myös sosiaali- ja terveysviranomaisen sekä kunnan kanssa yhteistyötä on keskimääräistä vähemmän, mutta yhteistyön aloittamista etenkin sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa pidetään tärkeänä.

Kunnan kanssa itäsuomalaiset järjestöhallinnon edustajat ilmaisivat keskimääräistä enemmän tarpeita aloittaa yhteistyö hälytystoiminnan ja jälkihoidon osalta. Eräs järjestöhallinnon edustaja toivoi kunnalta ylipäänsä aktiivisempaa otetta yhteistyöhön:

”Kunnan ympäristöviranomaisen ei ole erityisen aktiivinen toimija harjoituksissa tai yleensäkään ei osallistu, vaikka heillä on tiettyjä lainsäädännöllisiä velvollisuuksia katastrofitilanteissa ja heidän pitäisi nämä asiat hallita.”

Itäsuomalaiset viranomaiset tyytyväisiä saamaansa tukeen neljännen sektorin pikakoulutuksessa, kehittämistoiveita laajojen häiriötilanteiden hallinnassa

Viranomaiset ovat kaiken kaikkiaan tyytyväisiä kolmannelta sektorilta saamaansa tukeen. Kun pyydetään arviota järjestöjen antamasta tuesta eri tilanteissa, yhtäkään kielteistä arviota ei anneta. Erityisen tyytyväisiä Itä-Suomen viranomaiset ovat järjestöjen antamaan tukeen tulipalojen sammutuksessa, meri/järvipelastustehtävissä ja öljyntorjunnassa. Kiinnostavaa on, että myös yksittäisten kansalaisten pikakouluttaminen saa Itä-Suomen viranomaisilta melko hyvän arvosanan. Tätä osa-aluetta onkin kehitetty Itä-Suomessa. Itä-Suomessa viranomaisista neljä viidestä kokee kolmannen sektorin tukevan viranomaisia ko. osa-alueella melko hyvin kun koko aineistossa viranomaisista ainoastaan joka kolmas.

Viranomaiset eivät tunnista suurta kehitystarvetta juuri millään tehtäväalueella pelastuspalvelujärjestöjen suhteen – tosin laajojen häiriötilanteiden hallinnassa se on kohtalainen.

Palokuntapuolen suuntaan kehittämistoiveet liittyvät laajojen häiriötilanteiden hallintaan ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn.

Ennalta sovitut tehtävät parantaisivat itäsuomalaisten vapaaehtoisten osallistumismahdollisuuksia

Kokemus eri tehtävätyypeistä ja kiinnostus niitä kohtaan on Itä-Suomessa samankaltainen valtakunnallisten tulosten kanssa. Myöskään vapaaehtoisten motivaatiotekijät eivät poikkea valtakunnallisesta keskiarvosta.

Sen sijaan osallistumisen edellytykset ja esteet ovat Itä-Suomessa hieman omanlaisensa. Yhteistyö viranomaisen kanssa motivoi keskimääräistä harvempaa. Siinä missä kaikista kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista lähes 40 % koki, että omia osallistumismahdollisuuksia parantaisi, jos tehtäviä olisi useammin tai että yhteistyö viranomaisen kanssa olisi tiiviimpää, itäsuomalaisista vapaaehtoisista noin 30 %. Itäsuomalaisista vapaaehtoisista sen sijaan lähes 40 % nimesi ennalta sovitut tehtävät osallistumismahdollisuuksiaan parantavaksi tekijäksi siinä missä kaikista vapaaehtoisista ainoastaan joka kolmas. Erityisesti ennalta sovitut tehtävät helpottaisivat itäsuomalaisten pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten osallistumista toimintaan. Työelämän sovittaminen yhteen vapaaehtoisuuden kanssa ei ole aivan yhtä tärkeä kehittämiskohde Itä-Suomessa verrattuna muiden alueiden vastauksiin.

Itäsuomalaiset viranomaiset näkevät tarpeen varautua yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa moneen eri häiriötilanteeseen

Verrattuna koko maan vastauksiin, Itä-Suomen viranomaiset pitävät tärkeämpänä varautua yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa terrori-iskuun, myrskyihin, juomavesikriisiin, vaarallisten aineiden onnettomuuksiin ja tykkylumen aiheuttamaan häiriöön. Vähemmän tärkeänä puolestaan pidetään tulvaan ja suuronnettomuuteen merellä varautumista.

Kolme viidestä viranomaisesta kertoi, että edustamallaan viranomaisella on ollut yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa laajoissa häiriötilanteissa. Luku ei juuri eroa koko maan keskiarvosta. Vapaaehtoisista kuitenkin vain 22 % kertoo olleensa mukana pitkässä häiriötilanteessa, kun valtakunnallisesti osuus on 32 %. Tämäkin liittyy siihen, että Itä-Suomen vastaajista keskimääräistä suurempi osuus on pelastuspalvelujärjestöistä, ja kiinteästi pelastuslaitoksen toiminnassa mukana olevia palokuntalaisia on vastaajissa muita alueita vähemmän. Itä-Suomen sisäiset erot ovat myös suuria: Etelä-Savossa toimivista vastaajista yli 40 % on osallistunut häiriötilanteen hallintaan, Pohjois-Karjalassa harvempi kuin joka kymmenes.

Itä-Suomen vapaaehtoisista hieman keskimääräistä pienempi osuus on valmiita osallistumaan kahta päivää pidemmille tehtäville, mutta ero ei ole suuri. He ovat myös keskimääräistä hieman vähemmän innokkaita lähtemään teh-

täville lähimaakuntia kauemmaksi ja ulkomaille. Palokuntia erikseen tarkasteltaessa eroja ei ollut eli ero johtuu pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten vastauksista.

Itäsuomalaiset vastaajat suhtautuvat keskimääräistä myönteisemmin yksittäisten kansalaisten osallistumiseen häiriötilanteiden hallintaan: huoltotehtävät, kuljetukset ja viestintä mahdollisia tehtäviä

Itä-Suomen viranomaisista neljä viidestä ottaisi yksittäiset kansalaiset mukaan häiriötilanteiden hallintaan. Koko maan tasolla osuus on hieman pienempi. Myös järjestöhallinnon edustajien suhtautuminen neljännen sektorin vapaaehtoiisiin on keskimääräistä myönteisempi. Haastatteluissa tulikin esille, että Itä-Suomessa yksittäisiä kansalaisia on kutsuttu mukaan esimerkiksi valmiuskeskusharjoituksiin, joissa yksittäisten kansalaisten pikakoulutusmalleja on kehitetty. Pelastuslaitos on myös huomionnut yksittäiset kansalaiset mahdollisina häiriötilanteiden aikaisen viranomaisviestinnän osallisina.

Itä-Suomessa järjestöhallinnosta suuri enemmistö suhtautui myönteisesti siihen, että neljännen sektorin vapaaehtoisten vakuuttaminen sisällytettäisiin viranomaisten ja järjestöjen välisiin sopimuksiin. Kaikista järjestöhallinnon edustajista joka toinen oli myönteisellä kannalla. Toisaalta Itä-Suomen viranomaisvastaajat suhtautuvat asiaan jopa muiden alueiden viranomaisia skeptisemmin.

Huolto-, kuljetus- ja viestintätehtävät korostuvat yksittäisten kansalaisten mahdollisina tehtävinä, kun asiaa kysytään Itä-Suomen viranomaisvastaajilta. Heistä neljä viidestä oli sitä mieltä, että yksittäisten kansalaisten roolia tulisi selvittää tarkemmin huoltoon ja kuljetuksiin liittyen. Valtaosa kannatti myös viestintään liittyvien tehtävien selvittämistä jatkossa. Kaikista viranomaisista 68 % piti huoltotehtävien osalta jatkoselvityksiä tarpeellisina, kuljetusten osalta osuus oli 46 % ja viestinnän osalta 39 %.

Yhteistyön johtaminen ja koordinaatio: itäsuomalaiset viranomaiset ja järjestöhallinto ovat tyytyväisiä sopimuksiin, ennakkohälytyksiä kannattavat kaikki viranomaiset

Kaikki viranomaisvastaajat Itä-Suomesta ovat sitä mieltä, että sopimukset tukevat yhteistyötä. Myös itäsuomalaiset järjestöjen edustajat näkevät sopimukset yhteistyötä tukevana tekijänä. Lähes kaikkien mielestä ne tukevat myös vapaaehtoistoimintaa.

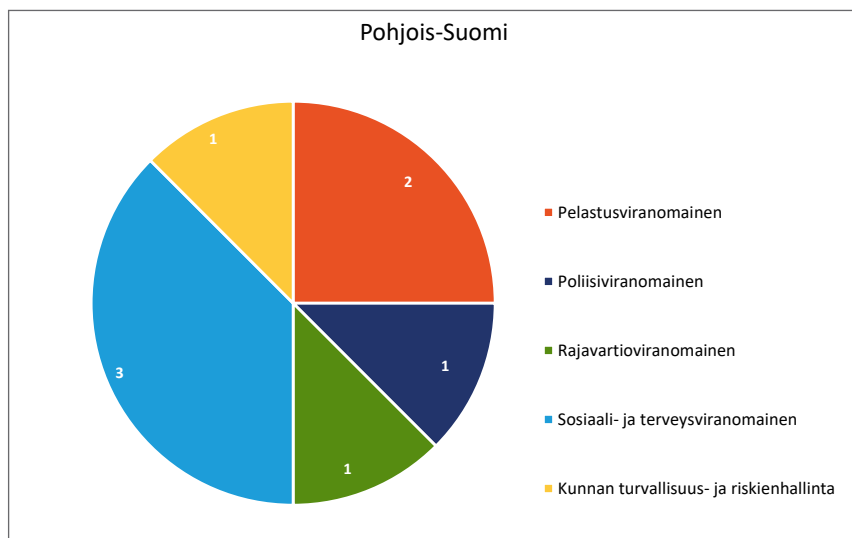
Viranomaisten ja vapaaehtoisten välinen puheyhteys hälytystilanteissa saa Itä-Suomen viranomaisilta vähemmän kannatusta kuin viranomaisilta valtakunnallisesti. Ennakkohälytyksiä puolestaan kannattavat kaikki Itä-Suomen viranomaiset.

Järjestöjen koulutusjärjestelmien yhtenäistäminen jakaa Itä-Suomen järjestöhallintoa: yli puolet kannattaa sitä, runsas neljännes vastustaa siinä missä kaikista järjestöhallinnon edustajista valtaosa kannattaa asiaa.

Pohjois-Suomi

Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Kyselyyn vastasi kahdeksan pohjoissuomalaista viranomaista; kolme sosiaali- ja terveystyöviranomaista, kaksi pelastusviranomaista sekä yksi viranomaisen poliisista, rajavartiolaitoksesta ja kunnasta.

Kuva 61. Pohjoissuomalaisten viranomaisvastaajien toimiala, N=8

Järjestöhallinnosta vastaajia oli kymmenen: seitsemän sopimuspalokunnan päällikköä ja kolme Suomen Pelastuskoiraliiton puheenjohtajaa.

Pohjoissuomalaisia vapaaehtoisia vastasi kyselyyn yhteensä 201. Vastaajista 77 (38 %) vastasi pääasiallisen järjestönsä olevan Suomen Punaisen Ristin (taulukko 9.). Toiseksi yleisin ensisijaiseksi mainittu verkosto oli Vapaaehtoinen pelastuspalvelu. Vastaajia oli kaikista kysytyistä järjestöistä. Taulukossa 9. on raportoitu vastaajien jakautuminen näiden ensisijaisiin järjestöihin ja verkostoihin sekä järjestöt/ verkostot, joissa he ovat muuten mukana. Muita mainittuja järjestöjä olivat mm. partio, Naisten valmiusliitto, kyläyhdistys, ystäväpalvelu, radioamatöörit, Autoliitto ja Sukeltajaliitto.

Taulukko 9. Pohjoissuomalaisten pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten ensisijaiset ja toissijaiset järjestöt/verkostot, monivalinta, vastaajien lukumäärä 201.

Järjestö/ verkosto	Ensisijainen järjestö/ verkosto	Toissijainen järjestö/ verkosto
	Vastausten lukumäärä	Vastausten lukumäärä
Suomen Punainen Risti	77	75
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	40	78
Palokuntatoiminta	31	20
Suomen Lentopelastusseura	21	22
Suomen Meripelastusseura	17	11
Suomen Pelastuskoiraliitto	14	8
Suomen Palveluskoiraliitto	5	3
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	3	18
Muu mikä	8	15
Yhteensä, vastausten lukumäärä	216	250

Kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista neljä viidestä toimi hälytysryhmän jäsenenä ja joka viides ryhmänjohtajana. Muussa roolissa toimi 39 % vastaajista, mikä on enemmän kuin kyselyyn vastanneiden vapaaehtoisten joukossa keskimäärin (27 %).

Vastaajista 39 % on toiminut mainitsemisensa järjestöissä/ verkostoissa 0-5 vuotta, mikä on suurempi osuus kuin vapaaehtoisissa keskimäärin (29 %). Vastaavasti harvempi pohjoissuomalainen on ollut toiminnassa yli 20 vuotta (21 %) kuin kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista keskimäärin (30 %). Valtaosa kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista oli Pohjois-Pohjanmaalta (76 %) tai Kainuusta (24 %). Vapaaehtoiset harjoittivat vapaaehtoistoimintaa niin kaupunki- taajama- kuin haja-asutusalueillakin.

Yhteistyökumppanuudet alueella

Viranomaisten raportoimat yhteistyökumppanuudet

Pohjoissuomalaisista kyselyyn vastanneista viranomaisista joka toinen oli ollut mukana sekä pelastuspalvelujärjestöjen että sopimuspalokuntien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Joka toinen oli ollut mukana ainoastaan pelastuspalvelujärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Kaikki pohjoissuomalaiset viranomaiset kertoivat edustamallaan viranomaisella olevan yhteistyötä Suomen Punaisen Ristin kanssa. Valtaosa kertoi yhteistyötä olevan Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen ja Suomen Meripelastusseuran kanssa sekä joka toinen raportoi yhteistyöstä sopimuspalokuntien kanssa. Ylipäänsä yhteistyötä raportoitiin olevan kaikkien kysyttyjen järjestöjen kanssa eli edellä mainittujen lisäksi Suomen Lentopelastusseuran (3 viranomaista kahdeksasta) ja pelastuskoirajärjestöjen (neljä viranomaista kahdeksasta) kanssa. Sopimuksia pohjoissuomalaiset viranomaiset olivat solmineet etenkin Suomen Punaisen Ristin (kuusi kahdeksasta) kanssa. Joka toisella viranomaisella oli sopimus Suomen Meripelastusseuran kanssa ja kolmella kahdeksasta viranomaisesta sopimuspalokuntien kanssa. Yhdellä viranomaisella oli sopimus Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen kanssa.

Kaikki kyselyyn vastanneet pohjoissuomalaiset viranomaiset ilmoittivat edustamallaan viranomaisella olevan yhteyshenkilön, joka vastaa yhteistyöstä pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa.

Pohjoissuomalaisten sopimuspalokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen raportoimat yhteistyökumppanuudet viranomaisen kanssa

Kyselyyn vastanneiden pohjoissuomalaisten palokuntien yhteistyö keskittyy yhteistyöhön pelastusviranomaisen kanssa, mutta yhteistyötä on jonkin verran myös poliisin, sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisen sekä rajavartiolaitoksen kanssa. Yhteistyö perustuu sopimukseen etenkin pelastuslaitoksen ja sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisen kanssa.

Kyselyyn vastanneista kolmesta pohjoissuomalaista pelastuspalvelujärjestöjen johtajista kaikki kertoivat järjestöllään olevan yhteistyötä pelastusviranomaisen ja poliisin kanssa. Kaksi puheenjohtajista kertoi sopimuksia olevan poliisin kanssa. Yhdellä järjestöllä ei ollut sopimuksia kenenkään viranomaisen kanssa.

Yhdyshenkilö viranomaisiin päin oli yhdellä pelastuspalvelujärjestöllä kolmesta. Sopimuspalokunnan päälliköistä kuusi seitsemästä kertoi yhdistyksellään olevan tällaisen yhdyshenkilön.

Käytännön yhteistyö ja sen kehittäminen Pohjois-Suomessa

Pohjoissuomalaiset viranomaiset kouluttautuvat yhdessä pelastuspalvelujärjestöjen kanssa, yhteistyö palokuntien kanssa keskimääräistä vähäisempää ja tapahtuu pelastuslaitoksen kautta

Viranomaisten yhteinen kouluttautuminen oli yleistä etenkin pelastuspalvelujärjestöjen kanssa. Pohjoissuomalaisista viranomaisista kaikki raportoivat kouluttautumiseen liittyvää yhteistyötä olevan siinä missä kaikista viranomaisista 60 %. Yhteistyö sopimuspalokuntien kanssa oli sen sijaan Pohjois-Suomessa vähäisempää kuin keskimäärin; puolet pohjoissuomalaisista viranomaisista ei tehnyt mitään yhteistyötä palokuntien kanssa siinä missä kaikista viranomaisista 29 %.

Pohjoissuomalaisten viranomaisten näkemykset yhteistyön riittävydestä sen eri osa-alueilla pelastuspalvelujärjestöjen kanssa noudattelevat tuloksia keskimäärin. Avovastauksissa eräs viranomainen otti kuitenkin esille huolen harva-alueiden vapaaehtoistoiminnan ehtymisestä:

”Pohjoisella merialueella vapaaehtoisten toimijoiden määrä on pitkälti keskittynyt suurimpien asutuskeskusten ympäristöön. Harvempaan asutulla alueella vapaaehtoisia toimijoita on vähän jos ollenkaan. Erityisesti Pyhäjoki-Kalajo-ki-alueelle olisi toivottavaa saada käynnistettyä/ puhallettua uuteen nousuun vapaaehtoistoiminta.”

Pohjoissuomalaiset viranomaiset vastasivat keskimääräistä useammin, että yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa ei tarvita työn suunnittelussa ja ohjeistusten laatimisessa, kaluston ja varusteiden käyttöä koskevassa suunnittelussa ja sopimusten laadinnassa tai etteivät osaa ottaa kantaa yhteistyön riittävyysnä näillä osa-alueilla. Viranomaisten avovastauksista piirtyy kuva siitä, että yhteistyö tapahtuu pelastuslaitoksen kautta:

”Rajavartiolaitos tekee tiivistä yhteistyötä pelastuslaitosten kanssa ja omissa silmissä sopimuspalokunnat ovat osa heitä. Tästä huolimatta yhteistoimintaa olisi varmasti hyvä tehostaa heidän kanssaan.”

”Yhteistyö tapahtuu pelastuslaitosten kautta.”

Pohjoissuomalainen järjestöhallinto tyytyväinen yhteistyön tasoon pelastuslaitoksen kanssa, yhteistyötä halutaan edelleen lisätä poliisin ja rajavartiolaitoksen kanssa

Pohjoissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat olivat keskimääräistä useammin tyytyväisiä nykyiseen yhteistyön tasoon pelastuslaitoksen kanssa harjoittelussa ja kouluttautumisessa.

Poliisin kanssa pohjoissuomalaisella järjestöhallinnolla on enemmän yhteistyötä yhteistyön eri osa-alueilla verrattuna vastauksiin keskimäärin ja olemassa olevaa yhteistyötä halutaan useammin myös tiivistää poliisin kanssa.

Rajavartiolaitoksen kanssa pohjoissuomalaisilla järjestöhallinnon edustajilla oli enemmän harjoitteluyhteistyötä kuin järjestöhallinnon edustajilla keskimäärin. Lisäksi pohjoissuomalaisista useampi haluaisi tiivistää olemassa olevaa harjoitteluyhteistyötä verrattuna järjestöhallintoon keskimäärin. Pohjoissuomalaisilla järjestöhallinnon edustajilla oli myös enemmän yhteistyötä rajavartiolaitoksen kanssa sopimusten laadinnassa kuin järjestöhallinnolla keskimäärin.

Verrattuna vastauksiin keskimäärin, pohjoissuomalaisista järjestöhallinnon edustajista useampi piti yhteistyötä sosiaali- ja terveystieteiden ja kunnan kanssa riittävänä monella yhteistyön osa-alueella. Tosin kunnan kanssa yhteistyötä jälkihoidossa haluaisi tiivistää useampi pohjoissuomalaisesta järjestöhallinnosta verrattuna vastauksiin keskimäärin.

Pohjoissuomalaiset viranomaiset tyytyväisiä onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä saamaansa tukeen ja odottavat pelastuspalvelujärjestöiltä keskimääräistä enemmän kehittämistoimia pelastustehtävissä ja ensihuollon tehtävissä

Pohjoissuomalaisista viranomaisista puolet on tyytyväisiä kolmannen sektorin tukeen onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä kun kaikista viranomaisista joka kolmas.

Verrattuna viranomaisiin keskimäärin, pohjoissuomalaiset viranomaisvas-
taajat osasivat harvemmin ottaa kantaa siihen, miten pelastuspalvelun kolmas sektori palvelee viranomaisia laajoissa häiriötilanteissa. Myös ensihuolto, muonitus, liikenteenohjaus ja kuljetukset olivat osa-alueita, joihin vastaajat osasivat ottaa keskimääräistä harvemmin kantaa. Tulipaloihin ja niiden jälkivartiointiin liittyvät tehtävät sekä ensihoito saivat hieman paremmat arviot keskimää-

rin verrattuna pohjoissuomalaisen viranomaisten vastauksiin, joissa lisäksi osa-alueisiin kantaa ottamattomien osuus oli hieman keskimääräistä suurempi. Onkin huomioitava viranomaisvastaajien koostumus; pohjoissuomalaisista viranomaisista suurin osa oli sosiaali- ja terveydenhuollosta ja heidän on todennäköisesti vaikeaa arvioida pelastustoimeen kuuluvia tehtäviä.

Sekä pelastustoimi että sosiaali- ja terveystoimi voivat hoitaa ensihoidon tehtäviä ja käytännöt voivat vaihdella alueittain. Eräs pohjoissuomalainen viranomainen kommentoi ensihoidon tehtävien hoitoa kertoen, että vapaaehtoiset eivät osallistu ensihoitoon:

"Ensihoito tapahtuu sotien omana toimintana."

Eräs pohjoissuomalainen viranomainen kommentoi vapaaehtoisten antamaa tukea näin:

"Vapaaehtoisten apu on monesti ollut korvaamatonta meripelastustehtävissä. Tulipalotilanteissa tukeudumme järkiään pelastuslaitoksen apuun, jolla on tarvittava kalusto hoitaa ko. tilanteet. Vaarallisten aineiden ja öljyn osalta vapaaehtoisilla on puutteita kaluston ja osaamisen suhteen. Tässä pitää kuitenkin erottaa tilanne, jossa öljyä pääsee rannoille, jolloin vapaaehtoisten avun tarve nousee välttämättömäksi ja johon heillä on runsaasti koulutusta ja materiaalia."

Verrattuna viranomaisvastaajiin keskimäärin, pohjoissuomalaiset viranomaiset toivovat useammin pelastuspalvelujärjestöjen kehittävän osaamistaan tulevaisuudessa pelastustehtävissä ja ensihuollon tehtävissä.

Pohjoissuomalaiset viranomaiset eivät odota sopimuspalokunnilta yhtä paljon kehittämistoimia ensihoidon tehtävien ja kadonneen etsinnän suhteen kuin viranomaisvastaajat keskimäärin. Ensihoidon tehtävissä kehittämistoimia palokunnilta odotti kaikista viranomaisista puolet siinä missä pohjoissuomalaisista viranomaisista kaksi kahdeksasta. Kadonneen etsinnässä kehittämistoimia palokunnilta odotti kaikista viranomaisista neljä kymmenestä siinä missä pohjoissuomalaisista viranomaisista yksi kahdeksasta. Pohjoissuomalaisista kyselyyn vastanneista viranomaisista tosin useampi kuin viranomaisista keskimäärin ei osannut ottaa kantaa sopimuspalokuntien kehittämistarpeisiin, mikä voi selittää odotusten vähäisempää tasoa palokuntien suhteen. Eräs viranomainen kommentoi asiaa näin:

"Minulla ei henkilökohtaisesti juurikaan ole kokemusta sopimuspalokuntien kanssa toimimisesta."

Pohjoissuomalaisissa vapaaehtoisissa on käyttämätöntä potentiaalia

Pohjoissuomalaisista kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista noin joka neljäs oli osallistunut tulipalojen sammutustöihin sekä tulipalojen jälkivartiontiin tai tukitehtäviin siinä missä kaikista vapaaehtoisista joka toinen. Onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn osallistuminen oli myös harvinaisempaa (26 % osallistuneita) kuin kyselyssä keskimäärin (39 %). Lisäksi siinä missä kaikista vapaaehtoisista lähes 40 % oli osallistunut öljytorjuntaan ja kuljetuksiin, pohjoissuomalaisista vapaaehtoisista harvempi eli joka viides. Myös liikenteenohjaukseen oli osallistunut pohjoissuomalaisista vapaaehtoisista harvempi (33 %) kuin vapaaehtoisista keskimäärin (51 %). Tuloksia selittää vastaajien koostumus; palokuntalaisia oli vastaajissa vähemmän ja pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisia vastaavasti enemmän kuin kyselyssä keskimäärin. Myös todellisuudessa palokuntalaisia on suhteellisesti vähiten Pohjois-Suomesta (Haka turvallisuusosaamisen hallinnointikanta, SPEK).

Pohjoissuomalaisten vapaaehtoisten osallistumishalukkuus tehtäville sekä koulutustarpeet olivat hyvin samantyyppisiä kuin vapaaehtoisvastaajilla keskimäärin. Eniten koulutustarpeita oli laajojen häiriötilanteiden suhteen.

Pohjoissuomalaiset vapaaehtoiset ovat osallistuneet hälytystehtäville, ennaltaehkäisytehtäviin ja yli vuorokauden kestävien häiriötilanteiden hoitoon harvemmin kuin vapaaehtoiset keskimäärin. Esimerkiksi siinä missä kaikista vapaaehtoisista joka viides ei ollut osallistunut vuoden 2018 aikana yhteenkään hälytystehtävään, pohjoissuomalaisista 37 %. Vastaavat osuudet ovat ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtävien osalta 43 % ja 58 %. Häiriötilanteiden hoitoon oli osallistunut pohjoissuomalaisista vapaaehtoisista joka viides siinä missä kaikista vapaaehtoisista joka kolmas. Tulokset selittyvät pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten korkealla vastaajaosuudella.

Pohjoissuomalaisista vapaaehtoisista useampi raportoi tehtäviä olevan liian harvoin verrattuna kaikkiin vastaajiin. Joka toinen pohjoissuomalaisista vapaaehtoisista koki hälytystehtäviä olevan liian harvoin siinä missä kaikista vapaaehtoisista 38 %. Ennaltaehkäisyyn ja jälkihoitoon liittyviä tehtäviä piti liian vähäisinä 41 % pohjoissuomalaisista vapaaehtoisista siinä missä 31 % kaikista vapaaehtoisista. Kiinnostavaa on, että tulos ei selity ainoastaan pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten korkealla vastausosuudella vaan myös pohjoissuomalaisista palokuntalaisista joka toinen koki hälytystehtäviä olevan liian vähän.

Erityisesti pohjoissuomalaisissa pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisissa ja palokuntalaisissa on siis käyttämätöntä potentiaalia, jota viranomaiset voisivat hyödyntää.

Pohjoissuomalaiset vapaaehtoiset raportoivat jossain määrin harvemmin (33 %) kuin vapaaehtoiset keskimäärin (43 %), että työssäkäynnin ja koulun yhteensovittaminen vapaaehtoistoiminnan kanssa parantaisi osallistumismahdollisuuksia vapaaehtoistyöhön. Tämä johtuu pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten vastauksista, joille ko. asia oli vähemmän tärkeä kuin palokuntalaisille.

Pohjoissuomalaisilla viranomaisilla yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa keskimääräistä useammin laajoissa häiriötilanteissa, tarve varautua yhteistyössä tulvaan ja suuronnettomuuteen merellä

Pohjoissuomalaiset viranomaiset raportoivat keskimääräistä useammin, että edustamallaan viranomaisella on ollut yhteistyötä pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa yli vuorokauden kestävien häiriötilanteiden hallinnassa. Kuusi kahdeksasta pohjoissuomalaisesta viranomaisesta kertoi edustamallaan viranomaisella olleen ko. yhteistyötä siinä missä kaikista viranomaisista 59 %. Siinä mielessä on huomionarvoista, että keskimääräistä useampi pohjoissuomalainen viranomainen ei osannut ottaa kantaa kolmannen sektorin tukeen laajoihin häiriötilanteisiin liittyen. Eräs tulkinta on, että vastaajilla itsellään ei ole ensikäden kokemusta tilanteista, vaikka tietävät edustamansa viranomaisen tehneen yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa ko. tilanteissa.

Verrattuna viranomaisiin keskimäärin, pohjoissuomalaisten viranomaisien vastauksissa korostui tarve varautua yhdessä kolmannen sektorin kanssa tulvaan ja suuronnettomuuteen merellä. Tarve varautua kolmannen sektorin kanssa laajamittaiseen maahantuloon nähtiin Pohjois-Suomessa sen sijaan vähäisemmäksi kuin viranomaisien vastauksissa keskimäärin.

Pohjoissuomalaiset viranomaiset keskimääräistä varovaisempia otta- maan yksittäisiä kansalaisia mukaan häiriötilanteiden hallintaan, kui- tenkin yksittäisten kansalaisten roolia halutaan selvittää muun muassa tulipalojen sammutustöihin liittyen

Pohjoissuomalaisista viranomaisista joka toinen oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että edustamansa viranomainen saa tarvittavan avun järjestäytyneiltä vapaaehtoisilta, joten yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hoitoon. Vastaava osuus kaikkien viranomaisien osalta on 28 %, joten pohjoissuomalaiset viranomaiset katsovat keskimäärin useammin järjestöavun riittävän häiriötilanteissa. Siinä missä 70 % kaikista viranomaisista oli sitä mieltä, että yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan terveyden kannalta riskitömiin ja ei-ammattitaitoa vaativiin tehtäviin, pohjoissuomalaisista viranomai-

sista joka toinen. Pohjoissuomalaiset viranomaiset ovat siis hieman keskimääräistä varovaisempia ottamaan yksittäisiä kansalaisia mukaan häiriötilanteiden hallintaan.

Tätä taustaa vasten mielenkiintoista onkin, että pohjoissuomalaisista viranomaisista useampi kuin viranomaisista keskimäärin oli sitä mieltä, että yksittäisten kansalaisten roolia tulipalojen sammutuksen tukitehtävissä tulisi selvittää tarkemmin. Aiemmin todettiin, että pohjoissuomalaiset viranomaiset eivät pidä sammutustehtävissä saamaansa tukea aivan yhtä hyvänä kuin vastaajat aineistossa keskimäärin. Siten voidaan esittää, että viranomainen tarvitsee Pohjois-Suomessa tukea nykyistä enemmän ko. tehtäviin ja pitää suotavana ratkaisujen etsimistä yksittäisten kansalaisten avun piiristä. Pohjoissuomalaisista viranomaisista lisäksi useampi kuin keskimäärin halusi selvittää yksittäisten kansalaisten roolia kuljetuksissa ja huoltotehtävissä. Kuljetusten osalta tulosta saattaa selittää harva-alueiden pitkät välimatkat, joiden taittumiseen yksittäisiltä kansalaisilta odotetaan tukea. Sen sijaan yksittäisten kansalaisten roolin selvittämistä ympäristöönnettomuuksissa ei pidetty öljytorjuntaa lukuun ottamatta yhtä tärkeänä kuin aineistossa keskimäärin.

Myös pohjoissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat olivat useammin kuin järjestöhallinnon edustajat keskimäärin sitä mieltä, että yksittäisten kansalaisten roolia sammutuksen tukitehtävissä tulisi selvittää jatkossa tarkemmin. Lisäksi kansalaisten tiedottaminen viranomaisohjeen mukaan oli osa-alue, jolla pohjoissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat olivat keskimääräistä kiinnostuneempia selvittämään yksittäisten kansalaisten roolia jatkossa. Sen sijaan huoltotehtävät olivat osa-alue, jossa kiinnostusta yksittäisten kansalaisten roolin selvittämiseen ei ollut yhtä paljon kuin aineistossa keskimäärin.

Itä-Suomessa operatiivisen viranomaisen ja vapaaehtoisten johtamat verkostot toimivia, viranomaiset kannattavat yhteisiä tietojärjestelmiä ja järjestöjen yhteistä palvelupakettia

Lähes kaikki pohjoissuomalaiset viranomaiset ovat täysin samaa mieltä siitä, että sopimukset tukevat vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä siinä missä kaikista viranomaisista kuusi kymmenestä.

Pohjoissuomalaisista viranomaisista ja järjestöhallinnon edustajista kaikki pitivät operatiivisen viranomaisen järjestämiä tilaisuuksia erittäin tai melko hyödyllisinä yhteistyön kehittämisen kannalta. Lisäksi viranomaisista kaikki pitivät myös vapaaehtoisten organisoimia verkostoja hyödyllisinä. Eräs viranomainen kommentoi vapaaehtoisten verkostoa näin:

”Vapaaehtoisilla selkeästi organisoitu verkosto, missä vastuut määritelty ja tämä verkosto on huomioitu valmiussuunnittelussa, jossa myös viranomaisvastuut on määritelty selkeästi.”

Pohjoissuomalaiset viranomaiset eivät ole osallistuneet yhtä aktiivisesti aluehallintoviranomaisen tai muun hallintoviranomaisen järjestämiin, vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä käsitteleviin tilaisuuksiin kuin viranomaiset keskimäärin. Siinä missä pohjoissuomalaisista kaksi kahdeksasta oli osallistunut tilaisuuksiin, kaikista viranomaisista 43 %. Joka kolmas koki hallintoviranomaisen järjestämät tilaisuudet melko hyödyttömiksi siinä missä kaikista viranomaisista joka kymmenes.

Erityisesti pohjoissuomalaisten viranomaisten keskuudessa ilmeni kannatusta sille, että järjestöt tarjoaisivat viranomaisille yhdessä tiettyä palvelukonaisuutta (puolet täysin samaa mieltä vs. 24 % kaikki viranomaiset). Täysin samaa mieltä siitä, että viranomaisilla ja vapaaehtoisilla tulisi olla puheyyhteys samassa järjestelmässä hälytystilanteissa oli pohjoissuomalaisista viranomaisista kolme kahdeksasta kun kaikista viranomaisista 15 %. Kaikki pohjoissuomalaiset viranomaiset kannattivat myös järjestöjen osaamisen kokoamista alueellisesti tiettyyn järjestelmään. Lisäksi seitsemän kahdeksasta pohjoissuomalaisesta viranomaisesta oli täysin samaa mieltä siitä, että viranomaisen tulisi voida hälyttää vapaaehtoiset valtakunnallisesta hätäkeskuksesta kun kaikista viranomaisista 55% oli asiasta täysin samaa mieltä. Viranomaisten pääsyä tarkastelemaan vapaaehtoisresurssia vapaaehtoisten järjestelmistä kannatti niin ikään seitsemän kahdeksasta pohjoissuomalaisesta viranomaisesta (kaikista viranomaisista 65 %) sekä ennakkohälytyksiä vapaaehtoisille kaikki. Myös erityisesti pohjoissuomalaiset järjestöhallinnon edustajat kannattivat sitä, että viranomaisten tulisi päästä tarkastelemaan vapaaehtoisresurssia vapaaehtoisten järjestelmistä: viisi kahdeksasta oli asiasta täysin samaa mieltä siinä missä kaikista järjestöhallinnon edustajista joka kolmas.

Lappi

Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Kyselyyn vastasi seitsemän viranomaista: kolme pelastustoimesta, kolme poliisista ja yksi sosiaali- ja terveystyöntekijä.

Järjestöhallinnosta vastaajia oli 12, joista seitsemän sopimuspalokunnista, kaksi Suomen Lentopelastusseurasta sekä yksi vastaaja Suomen Punaisesta Rististä, Suomen Meripelastusseurasta ja Ilmavoimien Lapin lennostosta. Vastajat luonnehtivat aluettaan useimmiten haja-asutusalueeksi (58 %).

Lappilaisia vapaaehtoisia kyselyyn vastasi 116. Suomen Punaisesta Rististä, Vapaaehtoisesta pelastuspalvelusta ja palokunnista oli suunnilleen yhtä paljon vastaajia, noin 30 vastaajaa kunkin (taulukko 10). Vastaajista 17 (15 %) ilmoitti ensisijaiseksi järjestökseen Suomen Lentopelastusseuran, Suomen Pelastuskoiraliiton tai Palveluskoiraliiton ilmoitti ensisijaiseksi järjestökseen vastaajista seitsemän. Suomen Meripelastusseurasta vastaajia oli viisi ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksestä kolme. Yksittäiset vastaajat ilmoittivat ensisijaiseksi verkostokseen mm. partiolaiset, Martat, Suomen Ladun. Vapaaehtoisista 41 % ilmoitti toissijaiseksi verkostokseen Vapaaehtoisen pelastuspalvelun, siinä missä kaikista vapaaehtoisista 29 %. Siten lappilaisille vapaaehtoisille tyypillisempää on toimia pääasiallisen järjestönsä rinnalla myös Vapaaehtoisessa pelastuspalvelussa.

Hälytysryhmän jäsenenä toimi lappilaisista vapaaehtoisista 84 %, joka viides ryhmänjohtajana ja kolmannes muussa roolissa.

Lappilaisista vapaaehtoisista 40 % on toiminut kysytyissä järjestöissä/ verkostoissa korkeintaan viisi vuotta. Joka viides oli ollut toiminnassa mukana 6-10 vuotta, 11-15 vuotta tai yli 20 vuotta. Siten lappilaisille vapaaehtoisille on ominaista suht lyhyt kokemus pelastuspalvelun kolmannen sektorin järjestöissä toimimisesta verrattuna kyselyyn vastanneisiin vapaaehtoiisiin keskimäärin. Lappilaisista vapaaehtoisista 64 % ilmoitti toimivansa haja-asutusalueella, 43 % taajamassa ja 42 % kaupunkialueella. Haja-asutusalueella toiminta oli siis tyypillistä lappilaisille vapaaehtoisille, tosin samanaikaisesti he toimivat myös muun tyypillisillä alueilla.

Taulukko 10. Lappilaisten pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisten ja palokuntalaisten ensisijaiset ja toissijaiset järjestöt/verkotot, monivalinta, vastaajien lukumäärä 116.

Järjestö/ verkosto	Ensisijainen järjestö/ verkosto	Toissijainen järjestö/ verkosto
	Vastausten lukumäärä	Vastausten lukumäärä
Suomen Punainen Risti	35	33
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	31	47
Palokuntatoiminta	28	20
Suomen Lentopelastusseura	17	13
Suomen Pelastuskoiraliitto	6	2
Suomen Meripelastusseura	5	5
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	3	10
Suomen Palveluskoiraliitto	1	3
Muu, mikä	3	9
Yhteensä, vastausten lukumäärä	129	142

Viranomaisten raportoimat yhteistyökumppanuudet

Kyselyyn vastanneista seitsemästä lappilaisista viranomaisista neljä eli enemmistö ilmoitti tehneensä yhteistyötä sekä pelastuspalvelujärjestöjen että sopimuspalokuntien kanssa. Siten samat viranomaiset tekevät yhteistyötä kumman tahon kanssa.

Lähes kaikki kyselyyn vastanneet lappilaiset viranomaiset tekivät yhteistyötä Suomen Punaisen Ristin ja sopimuspalokuntien kanssa, joiden kanssa yhteistyö perustuu pitkälti sopimuksiin. Yhteistyötä oli seuraavaksi eniten Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen kanssa ja moni viranomainen raportoi yhteistyötä myös Suomen Meripelastusseuran kanssa. Lisäksi kolmella seitsemästä oli yhteistyötä Suomen Lentopelastusseuran ja Suomen Pelastuskoiraliiton kanssa ja joka kolmannella Suomen Palveluskoiraliiton kanssa. Siinä missä yhteistyö Suomen Punaisen Ristin ja sopimuspalokuntien kanssa perustuu sopimuksiin, muiden järjestöjen kanssa ei niinkään. Kukaan viranomaisista ei raportoinut, että yhteistyötä ei ole minkään järjestön kanssa tai ettei tiedä, minkä järjestöjen kanssa edustamallaan viranomaisella on yhteistyötä. Kaikki viranomaiset olivat myöskin solmineet sopimuksia järjestöjen kanssa.

Kyselyyn vastanneista viranomaisista lähes kaikki raportoivat edustamallaan viranomaisella olevan alueellaan yhteyshenkilön, joka vastaa yhteistyöstä pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa.

Lappilaisten viranomaisten vastausten mukaan viranomaiset tekevät melko samantyyppistä yhteistyötä sopimuspalokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen kanssa. Tosin sopimuspalokuntien kanssa viranomaisilla on enemmän yhteistyötä kaluston ja varusteiden käyttöä koskevan suunnittelun saralla.

Lappilaisten sopimuspalokuntien ja pelastuspalvelujärjestöjen raportoidut yhteistyökumppanuudet viranomaisen kanssa

Kyselyyn vastanneet lappilaiset sopimuspalokuntien päälliköt raportoivat palokuntiansa tekevän yhteistyötä etenkin pelastusviranomaisen ja poliisin, mutta myös sosiaali- ja terveysviranomaisen sekä rajavartiolaitoksen kanssa. Yhteistyö perustuu sopimuksiin pelastuslaitoksen kanssa. Yhdellä palokunnalla oli lisäksi sopimus sosiaali- ja terveystoimen kanssa.

Lappilaisista kyselyyn vastanneista pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista kaikki kertoivat järjestönsä tekevän yhteistyötä poliisin ja pelastusviranomaisen kanssa. Lähes kaikki tekivät yhteistyötä myös sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa. Moni ilmoitti järjestönsä tekevän yhteistyötä myös muun toimijan kuten Finavian ja puolustusvoimien kanssa. Kolmella neljästä oli yhteistyötä myös rajavartiolaitoksen ja kunnan kanssa. Kunnan kanssa yhteistyö koski esim. ensihoitoa. Pelastuspalvelujärjestöillä on sopimuksia kaikkien kysyttyjen viranomaisen kanssa, useimmiten kuitenkin pelastusviranomaisen kanssa.

Palokunnan päälliköistä kolme seitsemästä raportoi, että palokunnallaan on yhdyshenkilö, joka vastaa viranomaistyöstä. Pelastuspalvelujärjestöjen puheenjohtajista kaikki vastasivat järjestöllään olevan viranomaisyhteistyöstä vastaava yhteyshenkilö.

Käytännön yhteistyö ja sen kehittäminen Lapissa

Viranomaisilla keskimääräistä enemmän yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa

Verrattuna kaikkien viranomaisten vastauksiin, lappilaiset viranomaiset ilmoittivat tekevänsä jossain määrin enemmän yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa etenkin kouluttautumisen ja hälytystoiminnan parissa. Lisäksi siinä missä kaikista viranomaisista 29 % ilmoitti, ettei tee mitään yhteistyötä sopimuspalokuntien kanssa, lappilaisista viranomaisista ainoastaan yksi seitsemästä.

Verrattuna kaikkiin viranomaisiin, lappilaiset viranomaiset raportoivat hie-
man harvemmin yhteistyöstä pelastuspalvelujärjestöjen kanssa työn suunnitte-
lussa ja ohjeistusten laadinnassa sekä jälkihoidossa. Kuitenkin niiden lappilais-
ten viranomaisten osuus, jotka ilmoittivat etteivät tee pelastuspalvelujärjestöjen
kanssa mitään yhteistyötä oli pienempi kuin aineistossa keskimäärin. Hälytys-
toiminnassa yhteistyötä on jopa keskimääräistä enemmän.

Lappilaiset viranomaiset tyytyväisiä yhteistyön tasoon pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa

Lappilaisille viranomaisille oli tyypillistä tyytyväisyys nykyiseen yhteistyön ta-
soon pelastuspalvelujärjestöjen kanssa monella yhteistyön osa-alueella. Kuusi
seitsemästä vastaajasta piti nykyistä yhteistyön tasoa hälytystoiminnassa, har-
joittelussa, kouluttautumisessa ja sopimusten laadinnassa kanssa riittävänä.
Enemmistö oli tyytyväisiä myös yhteistyön tasoon työn suunnittelussa ja oh-
jeistusten laadinnassa. Kaikista viranomaisista joka toinen oli tyytyväinen yh-
teistyön nykyiseen tasoon hälytystoiminnassa, kouluttautumisessa ja sopimus-
ten laadinnassa sekä joka kolmas työn suunnittelussa ja ohjeistusten laadinnas-
sa.

Samoin yhteistyön nykyiseen tasoon oltiin Lapissa tyytyväisiä myös sopi-
muspalokuntien suhteen erityisesti hälytystoiminnan ja sopimusten laadinnan
suhteen. Yhteistyötä hälytystoiminnassa piti riittävänä enemmistö eli viisi seit-
semästä lappilaisesta viranomaisesta (kaikista viranomaisista 54 %). Sopimus-
ten laadintaan liittyvää yhteistyötä piti nykyisellään riittävänä neljä seitsemästä
lappilaisesta viranomaisesta (kaikista viranomaisista joka kolmas).

Lappilaisella järjestöhallinnolla keskimääräistä suurempi tarve aloittaa yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa jälkihoidossa, yhteistyötä halutaan tiivistää myös poliisin, rajavartiolaitoksen ja kunnan kanssa

Lappilaisista järjestöhallinnon edustajista neljä kymmenestä haluaisi aloittaa
yhteistyön pelastuslaitoksen kanssa jälkihoidossa, mikä on suurempi osuus
kuin järjestöhallinnosta keskimäärin (18 %).

Lappilaisesta järjestöhallinnosta seitsemän kymmenestä raportoi poliisin
kanssa tehtävästä yhteistyöstä kouluttautumisessa siinä missä kaikista järjestö-
hallinnon vastaajista 30 %. Vain harva vastaaja Lapista oli sitä mieltä, ettei yh-
teistyötä poliisin kanssa tarvita kouluttautumisessa. Ylipäänsä lappilaiset jär-
jestöhallinnon edustajat vastasivat jossain määrin harvemmin, ettei yhteistyötä
poliisin kanssa tarvita yhteistyön eri osa-alueilla. Vastaavasti lappilaiset vastaa-

jat olivat muita useammin sitä mieltä, että olemassa olevaa yhteistyötä poliisin kanssa tulisi tiivistää tai puuttuva yhteistyö aloittaa.

Tulos on ylläkuvatunlainen myös rajavartiolaitoksen suhteen ja sopimusten laadinnan osalta myös kunnan kanssa tehtävän yhteistyön suhteen. Siinä missä kaikista järjestöhallinnon edustajista useampi oli sitä mieltä, että yhteistyötä ko. viranomaisten kanssa ei tarvita, lappilaisista useampi koki, että olemassa olevaa yhteistyötä viranomaisten kanssa tulisi tiivistää tai puuttuva yhteistyö aloittaa.

Nimettyjä muita toimijoita olivat muun muassa Finavia ja puolustusvoimat. Niiden kanssa yhteistyötä halutaan pääosin lisätä entisestään.

Lappilaisen järjestöhallinnon halukkuus tehdä moniviranomaisyhteistyötä saattaa liittyä harva-alueen piirteisiin, esimerkiksi kokemukseen yhteistyön välttämättömyydestä palvelujen turvaamiseksi.

Lappilaiset viranomaiset tyytyväisiä ensihoidon tehtävissä saamaansa tukeen, kehittämistarpeita vaarallisten aineiden onnettomuuksiin ja kuljetuksiin liittyvässä tuessa

Lappilaiset kyselyyn vastanneet viranomaiset kokevat pelastuspalvelun kolmannen sektorin palvelevan viranomaisia erityisen hyvin ensihoidon tehtävissä. Lappilaisista viranomaisista kaikki olivat sitä mieltä, että kolmas sektori tukee viranomaisia ensihoidossa melko hyvin tai erinomaisesti. Kaikista viranomaisista tätä mieltä oli 57 %. Sen sijaan kehitettävää kolmannella sektorilla on Lapissa vaarallisten aineiden onnettomuuksiin, onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn, kuljetuksiin ja laajojen häiriötilanteiden muonitukseen ja kuljetuksiin liittyvässä toiminnassa. Lappilaisista viranomaisista viisi seitsemästä piti kolmannen sektorin tukea vaarallisten aineiden onnettomuuksissa korkeintaan kohtalaisena kun kaikista viranomaisista 27 %. Onnettomuuksien ehkäisyssä korkeintaan kohtalaiseksi tuen tason arvioivia viranomaisia oli Lapissa neljä seitsemästä kun kaikista viranomaisista kolmannes arvioi näin. Lappilaisista viranomaisista viisi seitsemästä arvioi tuen tason kuljetuksissa ainoastaan kohtalaiseksi kun kaikista viranomaisista joka viides. Enemmistö lappilaisista viranomaisista arvioi myös laajojen häiriötilanteiden muonitus- ja kuljetustehtävissä saadun tuen korkeintaan kohtalaiseksi siinä missä kaikista viranomaisista joka viides. Kuljetuksiin liittyvän toiminnan kehittämistarve saattaa heijastaa Lapin pitkiä välimatkoja.

Lappilaiset viranomaiset odottavat kolmannen sektorin kehittävän osaamistaan tulevaisuudessa monipuolisesti, mutta etenkin ensihoidon tehtävissä

Lappilaisten viranomaisten vastauksissa korostuu näkemys pelastuspalvelujärjestöjen tarpeesta kehittää osaamistaan monipuolisesti monella eri osa-alueella, mutta etenkin ensihoidon tehtävissä.

Verrattuna kaikkien viranomaisten vastauksiin, lappilaiset viranomaiset odottavat myös sopimuspalokuntien kehittävän laaja-alaisesti osaamistaan, etenkin ensihoitoon, ensihuoltoon ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyen. Tukitehtävien ja pelastustehtävien osalta lappilaiset viranomaiset vastasivat keskimääräistä useammin, että sopimuspalokunnilla ei juurikaan ole kehittämistarvetta, mikä kertonee tyytyväisyydestä nykyiseen osaamisen tasoon.

Palokunnille tyypillisiin tehtäviin osallistuminen keskimääräistä vähäisempää

Verrattuna vapaaehtoisten vastauksiin keskimäärin, lappilaiset vapaaehtoiset vastasivat jossain määrin harvemmin (10 %-yksikön ero) osallistuneensa tulipalojen sammutustyöhön, jälkivartiointiin ja sammutuksen tukitehtäviin, vaarallisten aineiden onnettomuuksiin, öljytorjuntatehtäviin, onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn ja liikenteenohjaukseen. Erot heijastavat sitä, että lappilaisissa vastaajissa oli vähemmän sopimuspalokuntalaisia kuin aineistossa keskimäärin. Myös todellisuudessa palokuntalaisia on Lapissa suhteellisesti vähän (Haka Turvallisuusosaamisen hallinnointikanta, SPEK).

Lappilaisissa vapaaehtoisissa hyödyntämätöntä potentiaalia, vapaaehtoisten osallistumismahdollisuuksia parantaisi osallistuminen lähialueilla tai hyvin kulkuyhteyksien päässä

Lappilaisista vapaaehtoisista joka toinen ilmoitti sosiaalisten syiden ja yhteisöllisyyden motivoivan osallistumistaan vapaaehtoistoimintaan siinä missä kaikista kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista 62 %. Siten sosiaalisuus ei Lapissa ole yhtä suuri syy osallistua toimintaan kuin maassa keskimäärin. Sosiaalisuus motivoikin erityisesti palokuntalaisia, joiden osuus lappilaisessa otoksessa oli keskimääräistä pienempi. Lisäksi mahdollisuus käyttää uutta tekniikkaa ja varusteita ei ollut aivan yhtä suuri vapaaehtoistoimintaan motivoiva tekijä lappilaisten vapaaehtoisten keskuudessa (15 %) verrattuna kaikkiin vastaajiin (24

%). Muuten motivaatiotekijät olivat hyvin samankaltaiset kuin kyselyssä keskimäärin.

Verrattuna vastaajiin keskimäärin, lappilaisten vapaaehtoisten osallistumismahdollisuuksia vapaaehtoistoimintaan parantaisi etenkin mahdollisuus osallistua toimintaan omalla lähialueella tai parempien yhteyksien päässä (30 % vs. koko aineisto 20 %). Lisäksi lappilaisista vapaaehtoisista useampi (27 %) kuin vapaaehtoisista keskimäärin (20 %) raportoi, että osallistumismahdollisuuksia parantaisi järjestötoimintaan liittyvän byrokratian vähentäminen (esimerkiksi kulukorvausten raportointi verottajalle, tulorajojen tiukka seuranta).

Lappilaiset vapaaehtoiset ovat osallistuneet harvemmin hälytystehtäville ja ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtäville verrattuna kyselyyn vastanneisiin vapaaehtoisiin keskimäärin. Siinä missä kaikista vapaaehtoisista joka viides ei ollut osallistunut yhteenkään hälytystehtävään ja 43 % yhteenkään ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtävään, Lapissa vastaavat luvut olivat joka kolmas ja 63 %. Lappilaiset vastasivat jossain määrin useammin ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtäviä olevan liian harvoin (39 %) verrattuna kaikkiin vastaajiin (31 %). Tulos on samansuuntainen hälytystehtävien osalta ja palokuntalaisia erikseen tarkasteltaessa hälytystehtäviä koki olevan liian harvoin lappilaisista palokuntalaisista joka toinen.

Lappilaisista vapaaehtoisista useampi (59 %) ilmaisi halukkuutensa osallistua kansainväliseen hälytysryhmään, esim. Suomen naapurimaissa verrattuna vapaaehtoisten vastauksiin keskimäärin (45 %).

Lappilaisilla viranomaisilla keskimääräistä useammin yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa laajoissa häiriötilanteissa, yhteistyössä tulisi varautua etenkin myrskyihin, tulviin ja öljyvahinkoon

Lappilaisista viranomaisista useampi kuin viranomaisista keskimäärin kertoi edustamansa viranomaisen tehneen pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa yhteistyötä yli vuorokauden kestäneissä häiriötilanteissa. Lappilaisten viranomaisten arviot siitä, mihin häiriötilanteisiin viranomaisten tulisi yhdessä kolmannen sektorin kanssa varautua, eivät poikkeaa paljon kaikkien viranomaisten vastauksista. Lapissa korostuivat jossain määrin tulviin, öljyvahinkoon ja myrskyvahinkoihin varautumisen tarve. Tarve varautua yhdessä terrori-iskuun arvioitiin Lapissa hieman pienemmäksi kuin viranomaisten vastauksissa keskimäärin.

Yksittäisten kansalaisten avun hyödyntäminen: vakuuttaminen sopimukseen, vapaaehtoiset suhtautuvat yksittäisten kansalaisten hyödyntämiseen erityisen myönteisesti, yksittäisten kansalaisten tukea tarvitaan muun muassa kuljetuksiin

Lapissakin valtaosa kyselyyn vastanneista viranomaisista oli sitä mieltä, että yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteiden edellyttämiin riskittömiin ja ei-ammattitaitoa vaativiin tehtäviin ja että yksittäisiä kansalaisia tarvitaan mukaan häiriötilanteiden hoitoon. Kuitenkin kaksi kuudesta viranomaisesta oli eri mieltä asiasta eli useampi kuin viranomaisista keskimäärin (15 %).

Erityisesti lappilaiset viranomaiset (viisi kuudesta) olivat yhtä mieltä siitä, että yksittäisten kansalaisten vakuuttaminen pitäisi sisällyttää viranomaisten ja järjestöjen välisiin sopimuksiin. Kaikista viranomaisista 60 % oli tätä mieltä. Myös lappilaisen järjestöhallinnon edustajien keskuudessa näkemys oli suositettu: kolme neljästä kannatti yksittäisten kansalaisten vakuuttamisen sisällyttämistä sopimuksiin siinä missä kaikista järjestöhallinnon edustajista joka toinen.

Lappilaisista kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista kolme neljästä (kaikista vapaaehtoisista 60 %) oli eri mieltä siitä, että viranomaiset ja kolmas sektori selviytyvät häiriötilanteiden hoidosta ilman yksittäisiä kansalaisia. Yhdeksän kymmenestä lappilaisesta oli täysin samaa mieltä siitä, että yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteiden edellyttämiin riskittömiin ja ei-ammattitaitoa vaativiin tehtäviin kun kaikista vapaaehtoisista 80 %. Siten lappilaiset vapaaehtoiset suhtautuvat yksittäisten kansalaisten hyödyntämiseen häiriötilanteissa erityisen myönteisesti. Vastaajat kommentoivat yksittäisten kansalaisten hyödyntämistä näin:

”Yhä enemmän kannattaisi hyödyntää kansalaisten osaamista!” (vapaaehtoinen)

”Lapissa ns. spontaanit vapaaehtoiset (4. sektori) on jo vuosien ajan otettu mukaan erilaisille tehtäville Vapepa-keskuksen kautta. Toiminta on sovittu yhdessä eri viranomaisten kanssa ja kokemukset erittäin hyviä. Ei kai pyörää tarvitse keksiä uudestaan Lapin ulkopuolellakaan vaan hyödyntää hyvät kokemukset. Yhteistyöstä hyvä esimerkki nyt jo 27:n kerran järjestettävä pelastuspalveluseminaari Luostolla. www.pelastuspalveluseminaari.fi. Sieltä löytyy koko historia ja tuleva ohjelma.” (järjestöhallinto)

Lappilaiset viranomaiset näkevät erityisen tarpeellisena selvittää yksittäisten kansalaisten roolia kuljetuksissa. Kiinnostavaa on, että yksikään lappilaisista viranomaisista ei pitänyt tarpeellisena selvittää yksittäisten kansalaisten roolia tehtävässä, jossa tiedotetaan tai varoitetaan alueen asukkaita viranomaisohjeen mukaan.

Myös lappilaiset järjestöhallinnon edustajat olivat keskimääräistä useammin sitä mieltä, että yksittäisten kansalaisten roolia tulisi selvittää kuljetuksissa. Lisäksi kolme neljästä eli selvästi useampi kuin järjestöhallinnosta keskimäärin oli sitä mieltä, että yksittäisten kansalaisten roolia tulisi kartoittaa aiempaa paremmin tulipalojen sammutustukeen liittyen. Öljytorjunnan osalta tilanne oli toisin päin eli lappilaisesta järjestöhallinnosta harvempi piti tarpeellisena selvittää yksittäisten kansalaisten roolia öljytorjuntatehtävillä verrattuna kaikkiin järjestöhallinnon vastajiin.

Yhteistyöverkostot ja sopimukset koetaan Lapissa toimiviksi, mutta sopimusvaateet täyttäviä vapaaehtoisia vaikeaa löytää maaseudulta

Lappilaisista viisi kuudesta kysymykseen vastanneesta viranomaisesta oli täysin samaa mieltä siitä, että sopimukset tukevat vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä. Kaikista viranomaisista täysin samaa mieltä asiasta oli 63 %. Siten erityisesti lappilaiset viranomaiset pitävät sopimuksia toimivina yhteistyön kehittämisen kannalta.

Tyypillistä on, että lappilaiset viranomaiset ovat osallistuneet kaikentyyppisiin verkostoihin, joissa käsitellään vapaaehtoisten osallistumista viranomais-tehtäville. Toisin sanoen samat viranomaiset ovat osallistuneet sekä operatiivisen viranomaisen, vapaaehtoisten että aluehallintoviranomaisten järjestämiin tilaisuuksiin. Aluehallintoviranomaisen järjestämiin tilaisuuksiin osallistuminen oli lappilaisten viranomaisten keskuudessa yleisempää kuin keskimäärin. Myös lappilaisista järjestöhallinnon edustajista joka kolmas oli osallistunut keskimääräistä tasoa (joka kymmenes) enemmän aluehallintoviranomaisen tai muun hallintoviranomaisen järjestämien verkostojen tilaisuuksiin. Järjestöhallinto oli myös osallistunut Finavian, kunnan ja puolustusvoimien kanssa pidettyihin tilaisuuksiin/ kokouksiin.

Lähes kaikki lappilaiset viranomaiset ja järjestöhallinnon edustajat kokevat eri tason verkostojen palvelevan vapaaehtoisten ja viranomaisten välisen yhteistyön kehittämistä. He kommentoivat verkostoja näin:

”Lapissa kehitetty yli 30 vuotta, yhteistoiminnassa viranomaiset vapaaehtoiset – hyvät tulokset on tunnustettu valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.” (järjestöhallinnon edustaja)

”Lapin Pelastuspalveluseminaari on hyvä foorumi.” (viranomainen)

Lappilaiset viranomaiset eivät olleet aivan yksimielisiä siitä, että järjestöjen tulisi lähestyä yhtenä rintamana viranomaisia ja tarjota heille tiettyä palvelukokonaisuutta. Jokseenkin eri mieltä asiasta oli kaksi kuudesta kysymykseen vastanneesta viranomaisesta siinä missä kaikista viranomaisista 13 %.

Kuten järjestöhallinnosta keskimäärin, myös järjestöhallinto Lapissa oli pääosin sitä mieltä, että sopimukset tukevat viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyötä sekä vapaaehtoistoimintaa. Kuitenkin eräs eri mieltä asiasta oleva järjestöhallinnon edustaja kommentoi sopimuksia siitä näkökulmasta, että sopimusten osaamisvaatimukset täyttäviä vapaaehtoisia on vaikeaa löytää etenkin maaseudulta:

”Sopimukset ja säännöt tehdään oletuksella, että vapaaehtoisilla pitäisi olla ammatillaisen valmiudet, joka on ainakin täällä pohjoisen maaseudulla täysin mahdotonta. Se karsii valtavasti muuten halukkaita vapaaehtoisia pelastustoimintaan. Kuitenkin täällä on pitkät välimatkat ja tehtäviin on vakinaisilla usein ajomatkaa, jopa 100 kilometriä ja ylikin. Ikärakenne on sellainen, että pääosa asukkaista, joilla olisi mahdollisuus osallistua ova +50 vuotiaita, eivätkä kaikki ole huippukuntoisia urheilun harrastajia, mutta kokeneita useiden alojen ammattilaisia, jotka ovat muualla töissä ja reissuhommissa. Halukkuus hupenee koko ajan kasvaviin kunto- ja koulutusvaatimuksiin, joihin ei monikaan reissutyöläinen valitettavasti kuluta vapaa-aikaansa. Kuitenkin suurin osa tehtävistä ei vaadi kuin perusasioiden hallintaa ja maalaisjärkeä sekä usein jonkin muuan alan ammattitaitoa ja näkemystä.”

Tiivistelmä alueittaisista tuloksista

Tutkimuksessa tarkasteltiin tuloksia kuuden aluehallintoviraston alueiden mukaisesti. Alueittaiset tulokset ovat suuntaa-antavia vastaajien määrän ollessa tarkasteltavissa ryhmissä paikoin pieni.

Etelä-Suomessa ei ollut aivan yhtä tyypillistä kuin muilla alueilla, että samat viranomaiset tekevät yhteistyötä sekä pelastuspalvelujärjestöjen että sopimus-

palokuntien kanssa, vaan Etelä-Suomessa yhteistyö keskittyi jompaankumpaan ja lisäksi paljon yleisempää oli yhteistyö pelastuspalvelujärjestöjen kanssa. Avovastauksissa eteläsuomalaiset viranomaiset kertoivat yhteistyön sopimuspalokuntien kanssa tapahtuvan pelastuslaitosten kautta.

Viranomaiset ovat tyytyväisiä kolmannen sektorin tukeen öljytorjunnassa erityisesti Länsi- ja Sisä-Suomessa. Länsi-Suomessa onkin viime vuosina pannostettu öljytorjuntaan liittyvään yhteistoimintaan. Erityisesti lappilaiset viranomaiset ovat tyytyväisiä kolmannen sektorin tukeen ensihoidossa, lounaissuomalaiset kadonneen etsinnässä ja vesillä auttamisessa sekä pohjoissuomalaiset meripelastustehtävissä saamaansa tukeen. Itäsuomalaiset viranomaiset ovat erityisen tyytyväisiä vapaaehtoisten antamaan tukeen tulipalojen sammutuksessa, meripelastustehtävissä ja öljyntorjunnassa. Mainittavaa on, että lisäksi 4. sektorin pikakouluttaminen sai itäsuomalaisilta viranomaisilta melko hyvän arvosanan. Tätä osa-aluetta onkin kehitetty juuri Itä-Suomessa.

Alueiden välillä oli eroja sen suhteen, miten viranomaiset odottavat pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien kehittävän osaamistaan tulevaisuudessa. Lounaissuomalaiset viranomaiset toivovat pelastuspalvelujärjestöjen kehittävän osaamistaan tulevaisuuden tarpeita varten erityisesti ensihoidossa, länsi- ja sisäsuomalaiset pelastustehtävissä, ensihuollon tehtävissä, kadonneen etsinnässä ja tukitehtävissä. Lappilaisten viranomaisten vastauksissa korostuu näkemys pelastuspalvelujärjestöjen tarpeesta kehittää osaamistaan monipuolisesti eri osa-alueella ja etenkin ensihoidon tehtävissä. Lappilaiset viranomaiset odottavat myös sopimuspalokuntien kehittävän laaja-alaisesti osaamistaan, etenkin ensihoitoon, ensihuoltoon ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyen. Eteläsuomalaiset viranomaiset eivät puolestaan odota pelastuspalvelujärjestöjen keskittyvän samassa määrin ensihoitoon liittyvän osaamisen kehittämiseen kuin viranomaiset keskimäärin. Eteläsuomalaisten viranomaisten avovastauksissa ensihoidon kuvattiinkin olevan viranomaisten tehtäväaluetta. Eteläsuomalaiset viranomaiset eivät myöskään odota sopimuspalokunnilta osaamisen kehittämistä ensihuollon suhteen samassa määrin kuin viranomaiset keskimäärin. Tehtävät nähdään Etelä-Suomessa pikemmin pelastuspalvelujärjestöjen tehtävinä.

Lapissa ja Pohjois-Suomessa on eniten kokemusta kolmannen sektorin ja viranomaisten välisestä yhteistyöstä pitkissä häiriötilanteissa. Etelä-Suomessa kokemusta tästä on vähiten: tämä saattaa liittyä yksinkertaisesti siihen, ettei Etelä-Suomessa ole viime aikoina juuri koettu yli vuorokauden kestäviä häiriötilanteita.

Häiriötilanteet, joihin viranomaiset pitivät tarpeellisena varautua yhdessä kolmannen sektorin kanssa, vaihtelivat alueittain. Etelä-Suomessa korostui tar-

ve varautua juomaveden laatuun tai saatavuuteen liittyvään kriisiin. Avovastauksissa mainittiin myös varautumisen tarve mittavaan rakennuksien tulipaloon ja evakuoiteihin. Länsi- ja sisäsuomalaiset viranomaiset mainitsivat hieman keskimääräistä harvemmin juomaveden laatuun tai saatavuuteen liittyvän kriisin, öljyntorjunnan ja suuronnettomuuden merellä tilanteina, joihin viranomaisten ja vapaaehtoisten olisi syytä yhdessä varautua. Lounaissuomalaiset viranomaiset olivat keskimääräistä useammin sitä mieltä, että viranomaisten ja kolmannen sektorin tulisi yhdessä varautua laajamittaiseen maahantuloon. Sen sijaan tykkylumivahinkoihin varautumista ei pidetty yhtä tärkeänä kuin kyse-lyssä keskimäärin. Lounaissuomalaisista myös hieman harvempi katsoi aiheelliseksi varautua juomaveden laatuun tai saatavuuteen liittyvään kriisiin, metsäpaloon, tulvaan, öljyntorjuntaan ja terrori-iskuun. Itäsuomalaiset viranomaiset puolestaan pitivät tärkeänä varautumista moneen erilaiseen häiriötilanteeseen, esimerkiksi myrskyihin, juomavesikriisiin ja terrori-iskuun. Pohjoissuomalaisten viranomaisten vastauksissa korostui tarve varautua tulvaan ja suuronnettomuuteen merellä. Sen sijaan tarve varautua kolmannen sektorin kanssa laajamittaiseen maahantuloon nähtiin Pohjois-Suomessa vähäisemmäksi kuin kyse-lyssä keskimäärin. Lapissa korostuivat jossain määrin tulviin, öljyvahinkoon ja myrskyvahinkoihin varautumisen tarve. Tarve varautua yhdessä terrori-iskuun arvioitiin Lapissa hieman pienemmäksi kuin viranomaisten vastauksissa keskimäärin.

Viranomaisten suhtautuminen yksittäisten kansalaisten ottamiseen mukaan häiriötilanteiden hallintaan oli myönteisintä Itä-Suomessa sekä Länsi- ja Sisä-Suomessa. Hieman muita alueita enemmän skeptisyyttä löytyi Pohjois-Suomesta ja Lapista, tosin näilläkin alueilla kriittisten osuus jäi kolmasosaan. Samalla vain kuudesosa lappilaisista viranomaisista arveli, että häiriötilanteista selvittää viranomaisten ja järjestäytyneiden vapaaehtoisten voimin, ilman neljännen sektorin apua. Pohjoissuomalaiset ja lappilaiset viranomaiset ovat keskimääräistä useammin sitä mieltä, että yksittäisten kansalaisten roolia tulipalojen sammutuksessa palokunnan tukena tulisi selvittää tarkemmin. Järjestöhallinnon suhtautuminen neljännen sektorin käyttöön oli erityisen myönteistä Itä-Suomessa.

Yhteistyöverkostot koettiin hyödyllisimmiksi yhteistyön kehittämisen kannalta erityisesti Lapissa ja Pohjois-Suomessa. Pohjoissuomalaisten avovastauksissa kiitosta sai vapaaehtoisten selkeästi organisoitu verkosto, missä eri osapuolten roolit on määritelty selkeästi ja verkosto on huomioitu valmiussuunnittelussa. Lapissa kiitosta sai spontaanien vapaaehtoisten osallistaminen tehtäville Vapepan kautta. Lappilaisissa, pohjoissuomalaisissa ja lounaissuomalaisissa vastaajissa oli eniten tyytyväisiä sopimuksiin sekä yhteistyöverkostojen toi-

mintaan. Näihin asioihin tyytyväisiä oli puolestaan keskimääräistä vähemmän Etelä-Suomessa ja Länsi- ja Sisä-Suomessa. Näillä alueilla vastaajat ehdottivatkin, että käytännön vapaaehtoistyötä tekeviä kutsuttaisiin enemmän mukaan verkostoihin, sopimuksia laadittaisiin aiempaa tiiviimmässä yhteistyössä viranomaisen ja vapaaehtoisten kesken ja että varautumisen tehtävien kirjo huomioidaisiin sopimuksissa aiempaa paremmin.

Etenkin lappilaisten vapaaehtoisten osallistumismahdollisuuksia parantaisivat osallistuminen omilla lähialueilla tai parempien kulkuyhteyksien päässä. Etenkin pohjoissuomalaiset ja lappilaiset toivoivat, että saisivat viranomaisilta enemmän kutsuja tehtäville. Lounaissuomalaisissa vapaaehtoisissa oli eniten tehtäville osallistuneita ja myös eniten tyytyväisiä tehtävien määrään. Etenkin itäsuomalaiset kertoivat, että heidän osallistumismahdollisuuksiaan toimintaan edistäisivät ennalta sovitut tehtävät.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Viranomaisista lähes kaikilla on yhteistyötä Suomen Punaisen Ristin kanssa ja enemmistöllä sopimuspalokuntien kanssa. Järjestöillä ja yhdistyksillä on eniten yhteistyötä pelastuslaitoksen ja poliisin kanssa ja vähiten kuntien kanssa. Viisi vuotta sitten valmistuneen tutkimuksen mukaan järjestöt eivät näkyneet sosiaali- ja terveydenhuollon toimialaa lukuun ottamatta kuntien varautumisessa juuri lainkaan (Hatakka 2015). Tässä tutkimuksessa tehtyjen haastattelujen mukaan yhteistyö kunnan ja järjestöjen välillä on kuitenkin lisääntynyt viime vuosina ja sisältää paljon mahdollisuuksia, joista laajempi kuntakenttä on hyvä saattaa tietoisiksi.

Palokuntien yhteistyö ei keskity vain pelastuslaitokseen, tosin sopimuksellista se on lähinnä pelastuslaitoksen kanssa. Palokunnilla on sopimuksia jonkin verran myös sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Viranomaisista suurella enemmistöllä on järjestöyhteistyöstä vastaava yhteyshenkilö ja myös kolmannesta sektorista valtaosalla. Etenkin pelastuspalvelujärjestöillä on yhteyshenkilö viranomaisiin päin.

Kaiken kaikkiaan viranomaiset ovat tyytyväisiä siihen, miten pelastuspalvelun kolmas sektori tukee viranomaisia. Vapaaehtoiset ovatkin hyvin käytettävissä tehtäville etenkin ilt- ja viikonloppu-aikaan. Monet vapaaehtoiset ovat myös valmiit liikkumaan lähimaakuntiin auttamistehtäviin. Riippumatta alueesta, 15 % vapaaehtoisista ovat valmiit osallistumaan häiriötilanteen hallintaan jopa viikon. Viranomaiset voisivat antaa vapaaehtoisille lisää tehtäviä; moni olisi valmis tekemään vapaaehtoistyötä nykyistä enemmän. Viranomaisyhteistyö motivoi vapaaehtoisia ja vapaaehtoiset nimeävät sen kehittämisen toiseksi tärkeimmäksi yksittäiseksi tekijäksi, joka edistäisi osallistumista vapaaehtoistyöhön. Vielä hieman yhteistyön kehittämistä tärkeämpi tekijä on vapaaehtoistyön aiempaa parempi yhteensovittaminen työelämään.

Viranomaisnäkökulmasta pelastuspalvelun kolmannen sektorin kehittämis-kohteita ovat laajoihin häiriötilanteisiin, ensihuoltoon ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvän osaamisen kehittäminen. Näihin liittyvien taitojen kehittäminen korostuu myös vapaaehtoisten omissa vastauksissa.

Yleisimmät yhteistyömuodot viranomaisten ja kolmannen sektorin välillä ovat hälytystoiminta ja harjoittelu. Yhteistyötä tulisi osapuolten mukaan kehittää etenkin harjoittelun ja kouluttautumisen osa-alueilla. Osapuolet ovat yksimielisiä siitä, että heidän tulee yhdessä suunnitella ja harjoitella todennäköisiä häiriötilanteita oikeissa johtosuhteissa. Tämän tulisi mielellään tapahtua ilt- tai viikonloppu-aikaan etenkin kolmannen sektorin edustajien, mutta myös

monen viranomaisen mielestä. Osapuolet ovat pääosin sitä mieltä, että yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteiden mukaisiin tehtäviin, kunhan tehtävät eivät vaaranna kenenkään terveyttä tai edellytä erityisosaaamista. Yleinen kanta on lisäksi, että viranomaiset ja kolmas sektori eivät selviä laajoista häiriötilanteista ilman yksittäisten kansalaisten apua.

Yhteistyön osapuolet tunnistavat paitsi tarpeen harjoitella laajoja häiriötilanteita yhdessä, myös ylipäänsä yhteisen harjoittelun merkityksen. Yhteistyötä toivotaan molemmin puolin lisäävän myös muilla yhteistyön osa-alueilla kuten kouluttautumisessa ja työn suunnittelussa. Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyön onkin todettu vahvistuvan, mikäli se ei rajoitu ainoastaan yksittäisiin käyttötilanteisiin, vaan on monipuolisempaa arjen yhteistoimintaa sisältäen niin ennaltaehkäisyyn kuin jälkihoitoonkin liittyvää yhteistyötä (Mattsson ym.2016). Lisäksi yhteistyötä edistäviä standardeja (ks. volunteers in disaster management) tarvitaan erityisesti laajoihin häiriötilanteisiin varautumisessa ja yksittäisten kansalaisten osallistamisessa, esimerkkinä pikakoulutus- ja vakuuttamisen mallien luominen.

Yhteistyön kehittämisen kannalta hyödyllisimpinä pidetään verkostoja, joita johtaa operatiivinen viranomainen. Yhteistyöverkoston yhteyttä käytännön vapaaehtoistyötä tekeviin tulee tutkimukseen osallistuneiden mukaan vahvistaa eli kutsua heitä aiempaa enemmän yhteistyötä suunnitteleviin verkostoihin. Mikäli näin ei tehdä riskinä on, että suunnitelmat eivät siirry käytäntöön. Asialla on merkitystä myös vapaaehtoisten motivaation kannalta.

Aiemman tutkimuksen mukaan vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyön edistämiseksi tarvitaan yhteistyön maakunnallista koordinaatiota, eri järjestöjen keskinäistä työnjakoa sekä portaaleja, joihin on koottu suuntaa-antava lista eri järjestöjen tarjolla olevasta avusta ja määrästä (Jalava 2017 ym; Mattsson 2016). Myös tämän tutkimuksen perusteella on tärkeää, että tieto alueen vapaaehtoistoimijoiden tarjoamasta avusta kootaan aluetasolla yhteen paikkaan. Tiedon ei tarvitse olla yksilötasolla, vaan yleisempi tieto tarjolla olevasta osaamisesta ja sen määrästä riittää viranomaisille. Tämän haastateltavat liittivät siihen vapaaehtoistoiminnan piirteeseen, että henkilöiden todellinen saatavilla olo selviää vasta oikeissa käyttötilanteissa, jolloin yksityiskohtainen tiedonkeruu ei kannata. Tämä tulos noudattaa aiemman tutkimuksen tulosta, jonka mukaan vapaaehtoisia ei tule pyrkiä integroimaan liiallisesti virallisiin järjestelmiin, vaan soveltaa joustavampaa johtamista (ks. Stallings & Quarantelli 1985; Twigg & Mosel 2017). Joustavasta hyödyntämisestä esimerkki on, että viranomaiset hyödyntäisivät vapaaehtoisten olemassa olevaa halukkuutta liikkua paikkakunnalta toiselle. Joustavien johtamiskäytäntöjen voi katsoa koskevan erityisesti niitä vapaaehtoisia, joiden järjestö tai yhdistys ei ole solminut sopi-

muksia viranomaisen kanssa. Tästä huolimatta sopimuksissakin voidaan huomioida aiempaa paremmin vapaaehtoisten laajaa tehtäväkirjoa eli moninaiset varautumisen tehtävät hälytystoiminnan lisäksi.

Viranomaisten ja kolmannen sektorin väliset sopimukset nähdään pääosin yhteistyötä tukevana käytäntönä, mutta järjestöjen edustajat näkevät niissä toisinaan toivomisen varaa – sopimuksia toivotaan laadittavan yhteistyönä, eikä viranomaisten yksipuolisesti laatimina. Muita sopimuksiin liittyviä kehittämis-kohteita ovat järjestöhallinnon mukaan myös seuraavat näkökohdat: uusia tehtävätyyppejä ei tunnisteta, korvauskäytäntöjen päivittämistarve ja sopimusten edellytysten liiallinen vaativuus vapaaehtoisille.

Tässä tutkimuksessa korostui lisäksi, että järjestöjen on tärkeää toimia alueella yhdessä ja tarjota viranomaiselle tiettyä palvelupakettia. Järjestöjen on lisäksi tärkeää harjoittaa yhteistä edunvalvontaa ja kouluttaa toinen toisiaan. Viranomaisten on hyvä antaa vapaaehtoisille ennakkohälytyksiä, jotta nämä ehtivät varautua mahdollisille tehtäville. Myös yhteisten tietojärjestelmien sekä yhteisen valtakunnallisen hälytyskeskuksen mahdollisuutta on hyvä pohtia jatkossa, koska moni ajattelee niiden helpottavan yhteistyötä.

Suosituksset pelastuspalvelun kolmannen sektorin ja viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi sekä kolmannen sektorin käytettävyyden lisäämiseksi

Viranomaisten ja pelastuspalvelun kolmannen sektorin käytännön yhteistyön kehittäminen: yhdessä harjoittelu, kouluttautuminen ja toiminnan suunnittelu

Viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyötä etenkin harjoittelussa ja kouluttautumisessa on suositeltavaa lisätä. Yhteistyö on ylipäänsä hyvä hahmottaa kokonaisuutena, johon sisältyy erilaisia osa-alueita eikä ainoastaan hälytystoimintaa.

Suosittelavaa on, että viranomaiset harjoittelevat ja suunnittelevat käytännön yhteistyötä yhdessä, oikeissa johtosuhteissa. Mahdollisuuksien mukaan tulisi suosia ilta- ja viikonloppuaikaan tapahtuvaa yhteistyötä. Vaihtoehtoisesti, jos kaikki osapuolet eivät voi olla fyysisesti läsnä, voidaan yhteistyö toteuttaa osakokonaisuuksissa pitäen muutoin huolta siitä, että yhteistyön eri osapuolet ovat tietoisia yhteistyön kokonaisuudesta. Eräs vaihtoehto on toteuttaa kasvokkainen yhteistyö johtohenkilöiden kesken, jotka puolestaan välittävät tietoa suorittavalle portaalille.

Yhteistyön tiivistäminen laajoissa häiriötilanteissa ja ensihuollon tehtävissä: viranomaisen on tunnettava vapaaehtoisten valmiudet ja järjestöjen toiminta. Järjestöjen on suositeltavaa kehittää malli, jolla saadaan kuntatoimijat laajasti tietoisiksi vapaaehtoisten tarjolla olevasta avusta.

Viranomaisten ja pelastuspalvelun kolmannen sektorin välistä yhteistyötä tulee lisätä etenkin kullakin alueilla todennäköisimpiin häiriötilanteisiin varautumisessa. On tarkoituksenmukaista pohtia yhdessä etukäteen, mitkä ovat näissä

tilanteissa pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien osaamisen mukainen työnjako ja millaisiin tehtäviin ja millä ehdoin yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteiden hallintaan. Tärkeä kysymys on esimerkiksi, miten yksittäisten kansalaisten pikakouluttaminen toteutetaan. Tämän tutkimuksen perusteella järjestöt nähdään toimijoina, joilla on hyvät edellytykset pikakouluttaa yksittäisiä kansalaisia. Näitä pikakoulutuksen malleja tulisi kehittää. Myös olisi hyvä keskustella vaihtoehdosta, jossa yksittäisten kansalaisten vakuuttaminen sisällytetään viranomaisten ja järjestöjen välisiin sopimuksiin. Etenkin kuntien ja pelastuspalvelun kolmannen sektorin yhteistyö on vähäistä ja sitä olisi suositeltavaa lisätä, koska pelastuspalvelun kolmannella sektorilla on kyky avustaa kuntaa mm. erilaisissa kunnan toimialaan kuuluvissa ensihuollon tehtävissä ja tukitehtävissä. Osassa kuntia pelastuspalvelun kolmas sektori on jo toiminut apuna esim. apuna vesikriisin aikaisissa vedenjakelutehtävissä ja laajamittaisen maahantulon tapauksissa. On myös tärkeää, että viranomaiset osaavat ohjata avun tarpeessa olevan yksittäisen ihmisen järjestöjen ensihuollon piiriin. Esimerkkinä tästä on, että pelastustoimen työntekijä ohjaa tulipalon uhriksi joutuneen asiakkaan Suomen Punaisen Ristin antaman ensihuollon tai kriisiavun piiriin. Kyse onkin siitä, että viranomaiset tunnistavat pelastuspalvelun kolmannen sektorin tarjolla olevan avun ja ohjaavat avun tarpeessa olevan sen piiriin.

Suosittelavaa on myös, että kolmannen sektorin rooli näkyy viranomaisten varautumissuunnitelmissa ja että kolmannen sektorin edustajia kutsutaan mukaan varautumista koskevaan suunnittelutyöhön. Osassa kuntia on jo olemassa malli, jossa on valmius organisoitua nopeasti yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa erilaisiin häiriötilanteisiin. Kyse on yleispätevistä malleista, joissa on valmius räätälöidä toimintaa tarpeen mukaan. Osassa kuntia on olemassa malleja, joissa kunta yhdessä muiden viranomaisten ja mm. järjestöjen kanssa valmistautuu erilaisiin häiriötilanteisiin. Suositeltavaa onkin, että kunta yhteistyössä muiden viranomaisten ja kolmannen sektorin kanssa rakentaa mallin, jonka mukaan toimia häiriötilanteessa.

Kolmannen sektorin tulisi viranomaisten odotusten mukaisesti kehittää osaamistaan paitsi laajoihin häiriötilanteisiin liittyen, myös etenkin ensihuoltoon ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyen.

Pelastuspalvelujärjestöjen on suositeltavaa kehittää osaamistaan etenkin ensihuollon tehtävissä ja sopimuspalokuntien onnettomuuksien ennalta ehkäisyyn liittyen.

Viranomaisten ja pelastuspalvelun kolmannen sektorin yhteistyön koordinointi ja johtaminen: johtamista tukeva tieto näkyville, tiiviimpi järjestöyhteistyö ja käytännön vapaaehtoiset mukaan toiminnan suunnitteluun

Tieto alueen vapaaehtoistoimijoiden erilaisiin häiriötilanteisiin tarjoamasta avusta on suositeltavaa koota aluetasolla yhteen paikkaan, jossa alueen järjestöjen tarjolla oleva apu erilaisiin tilanteisiin on näkyvillä. Tämä auttaisi viranomaisia hyödyntämään kolmannen sektorin apua. Tiedon ei tarvitse olla yksilötasolla, vaan yleisempi tieto tarjolla olevasta osaamisesta ja sen määrästä riittää viranomaisille.

Järjestöjen on suositeltavaa toimia alueella yhdessä ja tarjota viranomaiselle tiettyä palvelupakettia. Järjestöjen on suositeltavaa myös harjoittaa yhteistä edunvalvontaa, muun muassa työelämän ja vapaaehtoistoiminnan yhteensovittamisen edellytysten parantamiseksi sekä kouluttaa toinen toisiaan erilaiseen turvallisuusosaamiseen.

Yhteistyöverkostojen yhteyttä käytännön vapaaehtoistyötä tekeviin on suositeltavaa vahvistaa, jotta suunnitelmat siirtyvät käytäntöön ja vapaaehtoisten motivaatio pysyy yllä.

Sopimusten laadintaan liittyvää yhteistyötä on suositeltavaa lisätä siten, että eri osapuolten näkemykset on tasapuolisesti huomioitu sopimuksissa.

Vapaaehtoisuuden mahdollisuuksien kehittäminen: ennakko-hälytykset ja liikkuminen tehtäville

Kaiken kaikkiaan viranomaisten on suositeltavaa hyödyntää enemmän pelastuspalvelun kolmatta sektoria, etenkin pelastuspalvelujärjestöjen vapaaehtoisia. Tämä pitää yllä vapaaehtoisten motivaatiota ja siten vapaaehtoistointia. Etenkin lappilaiset ja pohjoissuomalaiset vapaaehtoiset olisivat käytettävissä tehtäville nykyistä useammin.

Viranomaisten on suositeltavaa antaa vapaaehtoisille ennakko-hälytyksiä mahdollisista tehtävistä, koska siten vapaaehtoiset voivat varautua aiempaa paremmin tehtäville. On myös hyvä nostaa viranomaisten tietoisuutta siitä, että ennakko-hälytyksen antaminen Vapepalle ei maksa mitään viranomaiselle – eli jos hälytys ei toteudukaan, siitä ei veloiteta viranomaista. Ylipäänsä ennalta sovitut tehtävät ja hyvissä ajoin ilmoitetut koulutusajankohdat helpottavat vapaaehtoisten osallistumista toimintaan.

Erityisesti vähäisten julkisten liikenneyhteyksien alueilla tulee edistää vapaaehtoisten mahdollisuuksia saada kyytejä paikkoihin, joissa vapaaehtoisia kulloinkin tarvitaan. Esimerkiksi järjestöjen järjestämät yhteiskuljetukset voisivat tulla kyseeseen.

Pelastuspalvelun kolmannesta sektorista moni on valmis liikkumaan auttamistehtäviin oman maakuntansa ulkopuolelle ja muualle Suomeen. Tätä potentiaalia olisi suositeltavaa hyödyntää tarvittaessa ja suunnitella etukäteen matkakorvauksiin liittyviä järjestelyitä.

Työelämän ja opiskelun aiempaa parempi yhteensovittaminen pelastuspalvelutoimintaan

Suosittelavaa on, että järjestöt ja viranomaiset laativat yhdessä infopaketin pelastuspalvelun kolmannen sektorin toiminnasta sekä vapaaehtoistehtäviin osallistumista koskevan sopimus pohjan työnantajalle. Tarkoitus on nostaa työnantajien tietoisuutta ko. yleishyödyllisestä toiminnasta ja helpottaa vapaaehtoistyöhön osallistumiseen liittyvää sopimista työpaikoilla.

Järjestöjen olisi myös tarpeen pohtia yhdessä työpaikkojen kanssa, miten työntekijän osallistuminen tehtäville hyödyttää myös työnantajaa. Turvallisuustaitoiset ihmiset ja heidän osaamisensa pysyminen ajan tasalla on voimavara myös työpaikoilla.

Suosittelavaa on edistää yhteisellä edunvalvonnalla mallia, jossa valtio korvaa työnantajalle/yritykselle mahdolliset vapaaehtoistyöstä aiheutuvat ansionmenetykset.

Eri yhteyksissä hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tulee edelleen kehittää pelastustoimen vapaaehtoistoiminnan koulutusjärjestelmässä.

Lähteet

- Eskelinen, K., Tervala, V., Malinen, S. & Hamilton-Skurak, H. (2017) Miksi palokuntatoiminta hiipuu tai viriää? Spek tutkii 15. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.
- Hatakka, I. (2014) Vapaaehtoisten saatavuus ja käytettävyys hälytystehtäviin. Spek tutkii 10. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.
- Ilmonen, K. & Siisiäinen, M. (toim.) (1998) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino.
- Jalava J., Raisio H., Norri-Sederholm-Teija, Lahtinen H. ja Puustinen A. (2017) Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Konttinen, E. & Peltokoski, J. (2010) Liikkeet liikkeessä. Teoksessa Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski (toim.) Verkostojen liikettä. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali <http://kans.jyu.fi>. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2-23.
- Konttinen, E. & Peltokoski, J. (2010) Kohtaamisten kompleksisuuteen. Teoksessa Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski (toim.) Verkostojen liikettä. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali <http://kans.jyu.fi>. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 214-231.
- Lorenz, D F., Schulze, K. & Voss, M. (2017) Emerging citizens responses to disasters in Germany. Disaster myths as an impediment for a collaboration of unaffiliated responders and professional rescue forces. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, DOI: 10.1111/1468-5973.12202.
- Laukkanen, M. (2016) Pelastustoimen ja ensihoidon yhteistyön kehittäminen Keski- Karjalan alueella. Opinnäytetyö. Savonia ammattikorkeakoulu.
- Mattsson, K. D. & Lindgren F. & Johansson J. (2016) Frivilligmedverkan i samhälls beredskap för kris och krig. Rapport nr. FOI- R-4295—SE.
- Mankkinen, T. (toim.) Pelastustoimen tilinpäätös. Analyysi suomalaisen pelastustoimen nykytilasta. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.
- Rapeli, M. (2014) Sosiaali- ja terveydenhuollon tukena varautumisessa. Teoksessa Kohti kattavampaa varautumista, Eeva Immola (toim.) Turvallisuuskomitea 2014.
- Roth, F. & Prior T. (2019). Risk and Resilience Report. Volunteerism in Disaster Management Opportunities, Challenges and Instruments for Improvement. Risk & Resilience Team, Center for Security Studies (CSS) ETH Zurich.
- Scanlon, J. (2014) Putting It All Together: Integrating Ordinary People Into Emergency Response. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, Vol. 32, No. 1, pp. 43–63.
- Stallings, R. & Quarantelli, E-L. (1985). Emergent Citizen Groups and Emergency Management. *Public Administration Review* 45, 93–100.
- Twigg, J. & Mosel, I. (2017) Emergent Groups and Spontaneous Volunteers in Urban Disaster Response. *Environment and Urbanization* 29 (2): 443–458.
- Valtonen, V. (2010) Turvallisuustoimijoiden yhteistyö operatiivis-taktisesta näkökulmasta. Väitöskirja. Julkaisusarja 1: No 3/2010. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Whittaker, J., McLennan, B., & Handmer, J. (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International journal of disaster risk reduction*, 13, 358-368.
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös (2017), Turvallisuuskomitea.

Koivunen, P. (toim.) (2018) Sopimuspalokunnat Suomessa – Suomen Sopimuspalokuntien Liiton julkaisusarja, sarja C:5/2018. 2. painos. Eura: Eura Print Oy.
Palokuntalaiset Suomessa, Spek fakta 2014

Internet-lähteet:

Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen verkkosivut: <https://mpk.fi/mika-on-mpk/> (katsottu 2.3.2020)

Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto Pronton verkkosivut: <https://prontonet.fi/Pronto3/online1/OnlineTilastot.htm> (katsottu 2.3.2020)

Suomen Lentopelastusseuran verkkosivut: <https://lentopelastus.fi/web/toiminta/> (katsottu 3.3.2020), <https://lentopelastus.fi/web/tehtavat/> (katsottu 3.3.2020)

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön verkkosivut: <https://www.spek.fi/koulutus/pelastushenkiloston-koulutus/> (katsottu 2.3.2020)

Suomen Pelastuskoiraliiton verkkosivut: www.pelastuskoiraliitto.fi (katsottu 3.3.2020)
<https://www.pelastuskoiraliitto.fi/liitto/saannot/> (katsottu 3.3.2020)

Suomen Punaisen Ristin verkkosivut: <https://www.punainenristi.fi/tutustu-punaiseen-ristiin/tyomme-suomessa/kotimaan-apu> (katsottu 2.3.2020), <https://www.punainenristi.fi/tule-mukaan/ensiapu-ja-valmiustoimintaan> (katsottu 2.3.2020), <https://www.punainenristi.fi/hae-tukea-ja-apua/akilliseen-onnettomuuteen> (katsottu 2.3.2020)

Suomen Sopimuspalokuntien liiton verkkosivut: www.sspl.fi (katsottu 1.3.2020), <https://www.sspl.fi/index.php/sspl-tietoa/infopankki/kasitteet> (katsottu 1.3.2020)

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun verkkosivut: <https://vapepa.fi/tama-on-vapepa/> (katsottu 3.3.2020), <http://vapaaehtoisetpelastustoiminnassa.fi/jarjestot-ja-yhteisot/vapepa/> (katsottu 3.3.2020)

Muut lähteet:

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön ennakkotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-8381.
Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.3.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vamuu/tau.html>

Turvallisuusosaamisen hallinnointitietokanta HAKA, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö
Vapaaehtoisten valtakunnallinen hälytysjärjestelmä OHTO, Vapaaehtoinen pelastuspalvelu Vapepa

Liite 1. Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö-hanke, haastattelurunko

Haastattelukysymykset

1. Kuvaile, minkälaisiin tehtäviin alueellasi viranomainen tarvitsee vapaaehtoisia. Vastaako vapaaehtoisten tarjoamat taidot ja apu viranomaisen tarpeita? Miten vastaa, miten ei?
2. Miten näet tilanteen tulevaisuudessa: miten viranomaisten tarpeet todennäköisesti muuttuvat alueellasi?
3. Minkälaisia yhteistyökäytäntöjä on järjestöjen ja viranomaisten välillä (harjoitukset, työn yhteinen suunnittelu, nimetyt yhdyshenkilöt)?
4. Minkälaisia turvallisuustoimijoiden verkostoja alueellasi toimii, mitkä verkostot ovat merkityksellisiä? Tekevätkö esim. pelastuspalvelujärjestöt ja palokunnat keskenään paljon yhteistyötä?
5. Mistä vapaaehtoiset saavat toimintansa raamit (keltä viranomaiselta, antavatko viranomaiset yhteisiä ohjeistuksia vs. erillisiä, omia ohjeistuksiaan) Miten yhtenäistä alueellasi on pelastuspalvelujen vapaaehtoisten johtaminen?
6. Miten vahvoja yhdistykset ovat alueellasi, mitkä ovat niiden vahvuudet ja heikkoudet?
7. Mitä viranomaiset voisivat tehdä alueellasi paremmin/ enemmän, että vapaaehtoispotentiaali tulisi hyödynnettyä täysimääräisesti?
8. Keitä viranomaisia (pyydetään nimiä) tutkimuksessa on paras lähestyä, jotta saamme mahdollisimman tarkkaa tietoa viranomaisen vapaaehtoiisiin kohdistuvista tarpeista ja yhteistyön kehittämisehdotuksia? Olemme kiinnostuneet toimijoista, jotka tuntevat alueen tarpeet ja riskit ja ovat tekemisissä kolmannen sektorin kanssa, esimerkiksi tuntevat kolmannen sektorin kanssa tehtyjen sopimusten sisältöjä.
9. Jos haastateltava tuntee itse sopimusten sisältöjä: millaisia sopimuksia on laadittu? Onko sopimuksissa ennakoitu riskejä ja auttamistilanteita yksityiskohtaisella tasolla vai yleisesti? Onko määritelty yhteistyön muotoja: esim. yhteiset harjoitukset x kertaa sopimuskaudessa tms.? Miten sopimukset edistävät viranomaisen ja vapaaehtoisten yhteistyötä, vai kenties estävätkö sitä?
10. Mitkä ovat oman näkemyksesi mukaan paikallisten pelastuspalvelujärjestöjen ja viranomaisten välisen yhteistyön vahvuudet ja heikkoudet? Miten yhteistyötä pitäisi kehittää?

11. Onko alueellasi erityispiirteitä, jotka antavat leimansa yhteistyölle? Millaisia?
12. Kuvaile alueellasi tapahtunutta pitkäkestoista apua vaatinutta tilannetta, jossa vapaaehtoisia oli mukana auttamassa. Miten viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyö sujui? (Esimerkiksi laskiko avun taso jossain vaiheessa?) Mitä tapauksesta voi oppia?
13. Mikä olisi mielestäsi sopiva aluetarkastelun taso valtakunnallisessa kyselyssä: esimerkiksi maakunta, kuntayhtymä, seutukunta, pelastuslaitoksen alue? Mikä on merkityksellinen yhteistyön yksikkö, johon kentän toimijat samaistuvat ja jolla tasolla yhteistyöverkosto oikeasti toimii.
14. Mitä hallinnollisia tarpeita laittaisit etusijalle, jotta eri järjestöjen vapaaehtoisten käytössä vältettäisiin päällekkäisyyttä ja toisaalta hyödynnettäisiin koko resurssi? Esimerkiksi yhtenäiset kirjauskäytännöt
15. Miten koko vapaaehtoistoimijoiden resurssi saataisiin paremmin käyttöön alueellasi, esim. muihin kuin hälytystehtäviin osallistuvat vapaaehtoiset, ikääntyneet, nuoret, fyysiseltä toimintakyvyltään eritasoiset ihmiset?
16. Miten hälytysjärjestelmät toimivat alueellasi: edesauttavatko vapaaehtoisten tarkoituksenmukaista hyödyntämistä? Miten edesauttavat, miten eivät?
17. Miten neljättä sektoria (yksittäiset kansalaiset) tällä hetkellä hyödynnetään alueellasi? Kuka organisoii sen toimintaa ja missä tehtävissä neljättä sektoria on käytetty? Missä tehtävissä näet neljättä sektoria voitavan hyödyntää tulevaisuudessa? Onko viranomaisilla ja vapaaehtoisilla jo sovittu työnjakoa neljännen sektorin johtamisessa?
18. Mitä kysymyksiä esittäisit kyselyssä viranomaisille liittyen yhteistyön toimivuuteen kolmannen sektorin kanssa? Entä mitä kysymyksiä esittäisit vastavasti vapaaehtoisille?

Liite 2. Kysely pelastuspalvelun vapaaehtoisille ja palokuntalaisille

Tervetuloa vastaamaan Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön kyselyyn vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyöstä pelastustoiminnassa. Kysely on osa tutkimusta, jossa selvitetään, miten vapaaehtoisten tarjoamat taidot vastaavat viranomaisten tarpeita eri alueilla ja mitkä ovat yhteistyön kehittämiskohdat.

Vastaamalla kyselyyn voit vaikuttaa siihen, miten vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä kehitetään. Pyydämme vastaamaan kyselyyn kahden viikon kuluessa 23.9.2019 mennessä. Kyselyyn vastaamiseen menee noin 15 minuuttia. Vastaukset raportoidaan yleisellä tasolla eikä yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa.

Kiitos vastauksestasi!

1. Minkä seuraavien vapaaehtoisjärjestöjen, niiden jäsenyhteisöjen tai niiden muodostamien verkostojen toiminnassa olet mukana tällä hetkellä?

Merkitse ensisijainen järjestösi/verkostosi. Merkitse myös muut järjestöt/ verkostot, joiden toiminnassa olet mukana.

	Ensisijainen järjestö/ verkosto	Olen mukana toiminnassa
Suomen Punainen Risti	☐	☐
Suomen Pelastuskoiraliitto	☐	☐
Suomen Palveluskoiraliitto	☐	☐
Suomen Meripelastusseura	☐	☐
Suomen Lentopelastusseura	☐	☐
Maanpuolustuskoulutusyhdistys	☐	☐
Palokuntatoiminta (esim. VPK-toiminta, sopimuspalokunta)	☐	☐
Vapaaehtoinen pelastuspalvelu	☐	☐
Muu, mikä 	☐	☐

2. Missä roolissa toimit? Voit valita tarvittaessa useita rooleja.

- ☐ Toimin hälytysryhmän jäsenenä
- ☐ Toimin ryhmänjohtajana
- ☐ Toimin muussa roolissa

3. Kuinka monta vuotta olet ollut mukana mainituissa järjestöissä yhteensä?

- ☐ 0-5 vuotta
- ☐ 6-10 vuotta
- ☐ 11-15 vuotta
- ☐ 16-20 vuotta
- ☐ Yli 20 vuotta

4. Millä alueella pääosin toimit?

- ☐ Etelä-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Lappi
- ☐ Lounais-Suomi
- ☐ Länsi- ja Sisä-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi

5. Minkä maakunnan tai maakuntien alueella toimit?

- ☐ Uusimaa
- ☐ Varsinais-Suomi
- ☐ Satakunta
- ☐ Kanta-Häme
- ☐ Pirkanmaa
- ☐ Päijät-Häme
- ☐ Kymenlaakso
- ☐ Etelä-Karjala
- ☐ Etelä-Savo
- ☐ Pohjois-Savo
- ☐ Pohjois-Karjala
- ☐ Keski-Suomi
- ☐ Etelä-Pohjanmaa
- ☐ Pohjanmaa

- ☐ Keski-Pohjanmaa
- ☐ Pohjois-Pohjanmaa
- ☐ Kainuu
- ☐ Lappi

6. Mikä näistä kuvaa aluetta, jolla harjoitat vapaaehtoistyötä?

- ☐ Kaupunki
- ☐ Taajama
- ☐ Haja-asutusalue

7. Millaisiin tehtäviin 1) olet osallistunut 2) haluaisit osallistua, muttet vielä ole saanut mahdollisuutta 3) haluat osallistua ja tarvitset lisäkoulutusta?

Laita raksi ruutuun tilannettasi kuvaaviin kohtiin.

	Olen osallistunut	Haluaisin osallistua, mutta en vielä ole saanut mahdollisuutta	Haluan osallistua ja tarvitsen lisäkoulutusta
Tulipalot (sammuustyö ja/ tai savusukellustehtävät)	☐	☐	☐
Tulipalojen jälkivartiointi tai sammutuksen tukitehtävät	☐	☐	☐
Vaarallisten aineiden onnettomuus	☐	☐	☐
Meripelastustehtävä	☐	☐	☐
Öljytorjunta	☐	☐	☐
Ensihoidon tehtävät	☐	☐	☐
Ensihuollon tehtävät (henkinen ja aineellinen tuki avuntarvitsijoille)	☐	☐	☐
Kadonneen etsintä	☐	☐	☐
Onnettomuuksien ennaltaehkäisy (esim. turvallisuusviestintä)	☐	☐	☐
Auttaminen vesillä (esim. aluksen hinaus)	☐	☐	☐
Liikenteenohjaus	☐	☐	☐

	Olen osallistunut	Haluaisin osallistua, mutta en vielä ole saanut mahdollisuutta	Haluan osallistua ja tarvitsen lisäkoulutusta
Muonitus	☐	☐	☐
Kuljetukset	☐	☐	☐
Tiedonkeruu ja kansalaisten tiedottaminen laajoissa häiriötilanteissa	☐	☐	☐
Vapaaehtoisten kouluttaminen erilaisten häiriötilanteiden johtamiseen	☐	☐	☐
Yksittäisten kansalaisten pikakouluttaminen laajoissa häiriötilanteissa	☐	☐	☐
Laajojen häiriötilanteiden muonitus- ja kuljetustehtävät	☐	☐	☐
Muu, mikä 	☐	☐	☐

8. Mikä motivoi sinua osallistumaan vapaaehtoistoimintaan?

- ☐ Auttamisen halu
- ☐ Sosiaaliset syyt, yhteisöllisyys
- ☐ Itsensä kehittäminen, uuden oppiminen
- ☐ Työuran kehittäminen
- ☐ Mahdollisuus käyttää uutta tekniikkaa ja varusteita
- ☐ Mahdollisuus toimia viranomaisten kanssa
- ☐ Taloudellinen hyöty
- ☐ Muu, mikä

9. Mikä parantaisi mahdollisuuksiasi osallistua vapaaehtoistoimintaan?

- ☐ Mahdollisuus osallistua hyvissä ajoin ennalta sovittuihin auttamistehtäviin
- ☐ Mahdollisuus osallistua toimintaan omalla lähialueellani/parempien yhteyksien päässä
- ☐ Tehtävien kesto olisi lyhyempi
- ☐ Tehtäviä olisi harvemmin
- ☐ Tehtäviä olisi useammin

- ☐ Jos koulutusjärjestelmässä tunnistettaisiin muualla hankkimani osaaminen
- ☐ Mahdollisuus osallistua koulutuksiin verkossa ja etänä nykyistä enemmän
- ☐ Mahdollisuus keskittyä minua kiinnostaviin tehtäviin
- ☐ Viranomaisten ja vapaaehtoisten tiiviimpi yhteistyö lisäisi motivaatiani osallistua
- ☐ Jos saisin viranomaiselta useammin kutsuja tehtäville
- ☐ Jos vapaaehtoistoiminnassa vallitsi parempi yhteishenki
- ☐ Jos vähennettäisiin järjestötoimintaan liittyvä byrokratiaa (esim. kulukorvausten raportointi verottajalle, tulojen tiukka seuranta)
- ☐ Jos vapaaehtoistyöhön osallistuminen tuottaisi minulle vähemmän kustannuksia/ansionmenetyksiä
- ☐ Jos saisin toiminnasta enemmän taloudellista hyötyä
- ☐ Jos voisin joustavammin osallistua vain oman terveydentilan, iän ja fyysisen kunnon mahdollistamiin tehtäviin
- ☐ Jos työssäkäynti/koulu olisi mahdollista sovittaa paremmin yhteen vapaaehtoistoiminnan kanssa
- ☐ Jos perhe-elämä olisi mahdollista sovittaa paremmin yhteen vapaaehtoistoiminnan kanssa
- ☐ Muu, mikä?

10. Kuinka moneen hälytystehtävään osallistuit vuoden 2018 aikana?

- ☐ 0
- ☐ 1-5
- ☐ 6-10
- ☐ 11-30
- ☐ Yli 30
- ☐ En osaa sanoa

11. Oliko hälytystehtäviä mielestäsi:

- ☐ liian harvoin
- ☐ sopivasti
- ☐ liian usein

12. Kuinka moneen ennaltaehkäisy- tai jälkihoitotehtävään (esim. turvallisuusvalistus, hälytystehtävän jälkeiset tehtävät) osallistuit vuoden 2018 aikana?

- ☐ 0
- ☐ 1-5
- ☐ 6-10
- ☐ 11-30
- ☐ Yli 30
- ☐ En osaa sanoa

13. Oliko ennaltaehkäisy- ja jälkihoitotehtäviä mielestäsi:

- ☐ liian harvoin
- ☐ sopivasti
- ☐ liian usein

14. Kuinka hyvin pystyt tyypillisesti osallistumaan hälytystehtäviin?

	Erittäin usein	Melko usein	Silloin tällöin	Harvoin	Erittäin harvoin tai en koskaan	En osaa sanoa
Päätoimesi aikana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaa-ajalla arkisin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viikonloppuisin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lomien aikana	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Kuinka hyvin pystyt tyypillisesti osallistumaan ennaltaehkäisy- tai jälkihoitotehtäviin (esim. turvallisuusvalistus, hälytystehtävän jälkeiset tehtävät)?

	Erittäin usein	Melko usein	Silloin tällöin	Harvoin	Erittäin harvoin tai en koskaan	En osaa sanoa
Päätoimesi aikana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaa-ajalla arkisin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viikonloppuisin	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Erittäin usein	Melko usein	Silloin tällöin	Harvoin	Erittäin harvoin tai en koskaan	En osaa sanoa
Lomien aikana	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Oletko ollut mukana yli vuorokauden kestävässä häiriötilanteessa? Tällainen voi olla esimerkiksi pitkä sähkökatko, laaja metsäpalo tai vakava öljyonnettomuus.

- ☐ Kyllä
- ☐ En

17. Jos olet osallistunut yli vuorokauden kestävä häiriötilanteen hoitoon, kuinka pitkään keskimäärin olet osallistunut tehtäville?

- ☐ 1 päivän
- ☐ 2 päivää
- ☐ 3 päivää
- ☐ 4 päivää
- ☐ 5 päivää
- ☐ 6 päivää
- ☐ 7 päivää
- ☐ Yli viikon

18. Mikäli alueellasi sattuisi laaja häiriötilanne, johon osaamisesi perusteella voisit osallistua, kuinka pitkään arvioit keskimäärin olevasi käytettävissä tehtäville?

- ☐ En olisi käytettävissä
- ☐ 1 päivänä
- ☐ 2 päivänä
- ☐ 3 päivänä
- ☐ 4 päivänä
- ☐ 5 päivänä
- ☐ 6 päivänä
- ☐ 7 päivänä

☐ Yli viikon

19. Oletko valmis osallistumaan tarvittaessa toisen maakunnan alueella tai ulkomailla tapahtuneen häiriötilanteen hoitoon?

Voit valita useita vaihtoehtoja.

- ☐ Kyllä, lähimaakuntieni
- ☐ Voisin osallistua valtakunnalliseen hälytysryhmään, esim. muualla Suomessa tapahtuvan häiriötilanteen hoitoon.
- ☐ Voisin osallistua lomapaikkani tms. lähellä tapahtuvien häiriötilanteiden hoitoon.
- ☐ Voisin osallistua kansainväliseen hälytysryhmään, esim. Suomen naapurimaissa.

20. Seuraavaksi on esitetty vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä koskevia väittämiä. Missä määrin olet samaa mieltä väittämien kanssa?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Vapaaehtoisten ja viranomaisten keskinäinen työn suunnittelu ja harjoittelu olisi mahdollistettava ilta- tai viikonloppuaikaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
On tärkeää, että viranomaiset ja vapaaehtoiset suunnittelevat ja harjoittelevat todennäköisiä häiriötilanteita yhdessä, oikeissa johtosuhteissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Oletko ollut mukana tehtävissä, joihin on osallistunut yksittäisiä kansalaisia (4. sektori), jotka eivät ole jäseniänne?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

22. Mitä mieltä olet seuraavista yksittäisten kansalaisten osallistumista koskevista väittämistä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteen hoitoon, jos tehtävät eivät vaadi erityistä ammattitaitoa eivätkä vaaranna vapaaehtoisten tai autettavien terveyttä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hoitoon, koska me järjestäytyneet vapaaehtoiset pystymme hoitamaan tarvittavat tehtävät yhdessä viranomaisen kanssa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

23. Saako vastauksiasi käyttää mahdollisessa jatkotutkimuksessa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

24. Kiitos, että jaksoit vastata loppuun saakka! Tähän voit kommentoida aihepiiriä yleisesti.

Liite 3. Kysely viranomaisille yhteistyöstä vapaaehtoisten kanssa

Tervetuloa vastaamaan Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön kyselyyn vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyöstä pelastustoiminnassa. Kysely on osa tutkimusta, jossa selvitetään, miten vapaaehtoisten valmiudet vastaavat viranomaisten tarpeita eri alueilla ja mitkä ovat yhteistyön kehittämiskohdat.

Vastaamalla kyselyyn voit vaikuttaa siihen, miten vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä kehitetään.

Pyydämme vastaamaan kyselyyn kahden viikon kuluessa 20.9.2019 mennessä. Kyselyyn vastaamiseen menee noin 15 minuuttia. Vastaukset raportoidaan yleisellä tasolla eikä yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa.

Kiitos vastauksestasi!

1. Mitä viranomaistahoa edustat?

- ☐ Pelastusviranomainen
- ☐ Poliisiviranomainen
- ☐ Rajavartioviranomainen
- ☐ Sosiaali- ja terveysviranomainen
- ☐ Kunnan turvallisuus- ja riskienhallinta
- ☐ Muu, mikä

2. Minkä aluehallintoviraston alueella toimit?

- ☐ Etelä-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Lappi
- ☐ Lounais-Suomi
- ☐ Länsi- ja Sisä-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi

3. Oletko ollut mukana pelastuspalvelun kolmannen sektorin (pelastuspalvelujärjestöt, sopimuspalokunnat) kanssa tehtävässä yhteistyössä?

Pelastuspalvelujärjestöjä ovat Suomen Punainen Risti, Palveluskoiraliitto, Pelastuskoiraliitto, Lentopelastusseura, Meripelastusseura sekä Maanpuolustuskoulutusyhdistys.

- ☐ Kyllä, sopimuspalokuntien
- ☐ Kyllä, pelastuspalvelujärjestöjen
- ☐ Kyllä, molempien
- ☐ En kummankaan

4. Keiden kanssa seuraavista kolmannen sektorin toimijoista edustamasi viranomainen tekee yhteistyötä alueellasi?

Alueella tarkoitetaan pelastusviranomaisen osalta pelastustoimen aluetta, poliisin osalta poliisilaitoksen aluetta, rajavartiolaitoksen osalta rajavartioston aluetta, sosiaali- ja terveysviranomaisen ja kunnan riskienhallintaviranomaisen osalta kuntaa, kuntayhtymää tai sairaanhoitopiiriä.

- ☐ Suomen Punainen Risti
- ☐ Suomen Lentopelastusseura
- ☐ Suomen Meripelastusseura
- ☐ Suomen Pelastuskoiraliitto
- ☐ Suomen Palveluskoiraliitto
- ☐ Maanpuolustuskoulutusyhdistys
- ☐ Sopimuspalokunnat
- ☐ Ei kenenkään
- ☐ En tiedä

5. Onko edustamallasi viranomaisella alueellasi yhteyshenkilö, joka vastaa yhteistyöstä kolmannen sektorin (sopimuspalokunnat ja /tai pelastuspalvelujärjestöt) kanssa?

Alueella tarkoitetaan pelastusviranomaisen osalta pelastustoimen aluetta, poliisin osalta poliisilaitoksen aluetta, rajavartiolaitoksen osalta rajavartioston aluetta, sosiaali- ja terveysviranomaisen ja kunnan riskienhallintaviranomaisen osalta kuntaa, kuntayhtymää tai sairaanhoitopiiriä.

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

6. Mitä yhteistyötä edustamasi viranomainen alueellasi tekee SOPIMUSPALOKUNTIEN kanssa?

Voit tarvittaessa merkitä useita vaihtoehtoja.

- ☐ Hälytystoiminta
- ☐ Harjoitukset
- ☐ Kouluttautuminen
- ☐ Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen
- ☐ Kaluston tai varusteiden käyttöä koskeva suunnittelu
- ☐ Sopimusten laadinta
- ☐ Jälkihoito
- ☐ Ei mitään

7. Mitä yhteistyötä edustamasi viranomainen alueellasi tekee PELASTUSPALVELUJÄRJESTÖJEN kanssa?

Pelastuspalvelujärjestöjä ovat Suomen Punainen Risti, Palveluskoiraliitto, Pelastuskoiraliitto, Lentopelastusseura, Meripelastusseura sekä Maanpuolustuskoulutusyhdistys.

Voit tarvittaessa merkitä useita vaihtoehtoja.

- ☐ Hälytystoiminta
- ☐ Harjoitukset
- ☐ Kouluttautuminen
- ☐ Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen
- ☐ Kaluston tai varusteiden käyttöä koskeva suunnittelu
- ☐ Sopimusten laadinta
- ☐ Jälkihoito
- ☐ Ei mitään

8. Mitä mieltä olet yhteistyön riittävydestä edustamasi viranomaisen ja PELASTUSPALVELUJÄRJESTÖJEN kanssa seuraavilla osa-alueilla?

	Yhteistyötä				
	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/tiivistää	En osaa sanoa
Hälytystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/ tiivistää	En osaa sanoa
Harjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttautuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kaluston tai varusteiden käyttöä koskeva suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimusten laadinta	☐	☐	☐	☐	☐
Jälkihoito	☐	☐	☐	☐	☐

9. Tähän voit perustella edellistä kohtaa.

10. Mitä mieltä olet yhteistyön riittävyydestä edustamasi viranomaisen ja SOPIMUSPALOKUNTIEN kanssa seuraavilla osa-alueilla?

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/ tiivistää	En osaa sanoa
Hälytystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttautuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kaluston tai varusteiden käyttöä koskeva suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimusten laadinta	☐	☐	☐	☐	☐

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/ tiivistää	En osaa sanoa
Jälkihoito	☐	☐	☐	☐	☐

11. Tähän voit perustella edellistä kohtaa.

12. Arvioi, miten hyvin pelastuspalvelun KOLMAS SEKTORI KOKONAISUUTENA (pelastuspalvelujärjestöt ja sopimuspalokunnat) tukevat edustamasi viranomaisen toimintaa seuraavilla tehtävälalueilla?

Vastaa niiltä osin, kuin kysymys koskee edustamasi viranomaisen toimintaa.

	Erinomaisesti	Melko hyvin	Siltä väliiltä	Melko heikosti	Heikosti	En osaa sanoa
Tulipalot (sammutustyö ja/ tai savusukellustehtävät)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tulipalojen jälkivartiointi tai sammutuksen tukitehtävät	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vaarallisten aineiden onnettomuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Meripelastustehtävä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Öljytorjunta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ensihoidon tehtävät	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ensihuollon tehtävät (henkinen ja aineellinen tuki avuntarvitsijoille esim. onnettomuuden jälkeen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kadonneen etsintä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onnettomuuksien ennaltaehkäisy (esim. turvallisuusviestintä)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Auttaminen vesillä (esim. aluksen hinaus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Erinomaisesti	Melko hyvin	Siltä väliä	Melko heikosti	Heikosti	En osaa sanoa
Liikenteenohjaus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muonitus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kuljetukset	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedonkeruu ja kansalaisten tiedottaminen laajoissa häiriötilanteissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoisten kouluttaminen erilaisten häiriötilanteiden johtamiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yksittäisten kansalaisten pikakouluttaminen laajoissa häiriötilanteissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laajojen häiriötilanteiden muonitus- ja kuljetustehtävät	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä 	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Tähän voit halutessasi täydentää ja perustella edellistä kohtaa.

14. Millä tehtäväalueilla PELASTUSPALVELUJÄRJESTÖJEN tulisi kehittää osaamistaan TULEVAISUUDEN TARPEITA ajatellen?

	Suuri kehitystarve	Kohtalainen kehitystarve	Ei juurikaan kehitystarvetta	En osaa sanoa
Pelastustehtävät	☐	☐	☐	☐
Ensihoidon tehtävät	☐	☐	☐	☐
Ensihuollon tehtävät (henkinen ja aineellinen tuki avuntarvitsijoille esim. onnettomuuden jälkeen)	☐	☐	☐	☐
Kadonneen etsintä	☐	☐	☐	☐
Onnettomuuksien ennaltaehkäisy	☐	☐	☐	☐

	Suuri kehitystarve	Kohtalainen kehitystarve	Ei juurikaan kehitystarvetta	En osaa sanoa
Tukitehtävät (esim. liikenteenohjaus, muonitus, kuljetukset, auttaminen vesillä)	☐	☐	☐	☐
Laajat häiriötilanteet	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä 	☐	☐	☐	☐

15. Tähän voit kommentoida edellistä kohtaa.

16. Millä tehtäväalueilla SOPIMUSPALOKUNTIEN tulisi kehittää osaamistaan TULEVAISUUDEN TARPEITA ajatellen?

	Suuri kehitystarve	Kohtalainen kehitystarve	Ei juurikaan kehitystarvetta	En osaa sanoa
Pelastustehtävät	☐	☐	☐	☐
Ensihoidon tehtävät	☐	☐	☐	☐
Ensihuollon tehtävät (henkinen ja aineellinen tuki avuntarvitsijoille esim. onnettomuuden jälkeen)	☐	☐	☐	☐
Kadonneen etsintä	☐	☐	☐	☐
Onnettomuuksien ennaltaehkäisy	☐	☐	☐	☐
Tukitehtävät (esim. liikenteenohjaus, muonitus, kuljetukset, auttaminen vesillä)	☐	☐	☐	☐
Laajat häiriötilanteet	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä 	☐	☐	☐	☐

17. Tähän voit kommentoida edellistä kohtaa.

18. Onko edustamallasi viranomaisella ollut alueellasi yhteistyötä pelastuspalvelujärjestöjen ja/tai sopimuspalokuntien kanssa laajoissa häiriötilanteissa (kesto yli vuorokausi)?

Alueella tarkoitetaan pelastusviranomaisen osalta pelastustoimen aluetta, poliisin osalta poliisilaitoksen aluetta, rajavartiolaitoksen osalta rajavartioston aluetta, sosiaali- ja terveysviranomaisen ja kunnan riskienhallintaviranomaisen osalta kuntaa, kuntayhtymää tai sairaanhoitopiiriä.

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

19. Minkä tyyppisiin laajoihin häiriötilanteisiin pelastuspalvelujärjestöjen ja sopimuspalokuntien yhdessä viranomaisen kanssa olisi syytä varautua alueellasi?

Alueella tarkoitetaan pelastusviranomaisen osalta pelastustoimen aluetta, poliisin osalta poliisilaitoksen aluetta, rajavartiolaitoksen osalta rajavartioston aluetta, sosiaali- ja terveysviranomaisen ja kunnan riskienhallintaviranomaisen osalta kuntaa, kuntayhtymää tai sairaanhoitopiiriä.

- ☐ Metsäpalo
- ☐ Tulva
- ☐ Juomaveden laatuun tai saatavuuteen liittyvä kriisi
- ☐ Öljyntorjunta
- ☐ Laajamittainen maahantulo
- ☐ Myrskyvahingot
- ☐ Tykkylumivahingot
- ☐ Vaarallisiin aineisiin liittyvä onnettomuus
- ☐ Suuronnettomuus maalla
- ☐ Suuronnettomuus merellä
- ☐ Terrori-isku
- ☐ Muu, mikä

20. Minkä toimijoiden kanssa edustamasi viranomainen on alueellasi solminut sopimuksia?

Alueella tarkoitetaan pelastusviranomaisen osalta pelastustoimen aluetta, poliisin osalta poliisilaitoksen aluetta, rajavartiolaitoksen osalta rajavartioston aluetta, sosiaali- ja terveysviranomaisen ja kunnan riskienhallintaviranomaisen osalta kuntaa, kuntayhtymää tai sairaanhoitopiiriä.

- ☐ Suomen Punainen Risti
- ☐ Suomen Lentopelastusseura
- ☐ Suomen Meripelastusseura
- ☐ Suomen Pelastuskoiraliitto
- ☐ Suomen Palveluskoiraliitto
- ☐ Maanpuolustuskoulutusyhdistys
- ☐ Sopimuspalokunnat
- ☐ Ei minkään järjestön

21. Missä määrin olette samaa mieltä väittämästä: "Sopimukset tukevat vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä"?

- ☐ Täysin samaa mieltä
- ☐ Jokseenkin samaa mieltä
- ☐ En samaa enkä eri mieltä
- ☐ Jokseenkin eri mieltä
- ☐ Täysin eri mieltä
- ☐ En osaa sanoa

22. Tähän voit halutessasi kommentoida vapaaehtoisten ja viranomaisten välisiä sopimuksia.

23. Oletko osallistunut vapaaehtoisten ja viranomaisten muodostamien verkostojen tilaisuuksiin, joissa käsitellään vapaaehtoisten osallistumista viranomaistehtäville?

- ☐ Kyllä, operatiivisen viranomaisen (esim. poliisi, pelastusviranomainen jne.) järjestämiin tilaisuuksiin.
- ☐ Kyllä, vapaaehtoistoimijoiden järjestämiin tilaisuuksiin
- ☐ Kyllä, aluehallintoviranomaisen tai muun hallintoviranomaisen järjestämiin tilaisuuksiin
- ☐ Muuhun verkostoon, mihin
- ☐ En ole osallistunut ko. tilaisuuksiin

24. Arvioi näiden verkostojen hyödyllisyyttä viranomaisten ja vapaaehtoisten välisen yhteistyön kehittämisen näkökulmasta.

	Erittäin hyödyllinen	Melko hyödyllinen	Ei hyödyllinen, ei hyödytön	Melko hyödytön	Erittäin hyödytön	En osaa sanoa
Operatiivisen viranomaisen organisoima verkosto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoisten organisoima verkosto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aluehallintoviranomaisen tai muun ei-operatiivisen viranomaisen organisoima verkosto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu verkosto, mikä 	☐	☐	☐	☐	☐	☐

25. Miten vapaaehtoisten ja viranomaisten muodostamia verkostoja tulisi kehittää?

26. Seuraavaksi on esitetty vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä koskevia väittämiä. Missä määrin olet samaa mieltä väittämien kanssa?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Vapaaehtoisten ja viranomaisten keskinäinen työn suunnittelu ja harjoittelu tulee mahdollistaa ilta- tai viikonloppuaikaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
On tärkeää, että viranomaiset ja vapaaehtoiset suunnittelevat ja harjoittelevat todennäköisiä häiriötilanteita yhdessä, oikeissa johtosuhteissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Järjestöjen tulee lähestyä viranomaisia yhtenä rintamana ja tarjota viranomaiselle tiettyä palvelukokonaisuutta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Viranomaisten ja vapaaehtoisten välillä tulee hälytystilanteissa olla puheysteys samassa järjestelmässä (ei ainoastaan johtohenkilöiden välillä).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alueille tulee luoda järjestelmä, josta näkyy eri järjestöjen tarjolla oleva osaaminen ja sen määrä erilaisiin häiriötilanteisiin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viranomaisen tulee voida hälyttää vapaaehtoiset apuun tietyistä yhteisistä puhelinnumeroista tai järjestelmästä (yhteinen valtakunnallinen hätäkeskus).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viranomaisten tulee päästä tarkastelemaan vapaaehtoisresursseja vapaaehtoisten järjestelmistä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viranomaisten on hyvä antaa vapaaehtoisille ennakohälytyksiä mahdollisista tehtävistä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

27. Seuraavaksi on esitetty yksittäisten kansalaisten (järjestöihin kuulumattomat, 4.sektori) häiriötilanteisiin osallistumista koskevia väittämiä.

Vastaa missä määrin olet samaa mieltä väittämistä.

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteen hoitoon, jos tehtävät eivät vaadi erityistä ammattitaitoa eivätkä vaaranna vapaaehtoisten tai autettavien terveyttä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jotta yksittäisten kansalaisten vakuuttaminen tehtävillä saadaan kuntoon, tulisi heidän vakuuttamisensa sisällyttää viranomaisten ja järjestöjen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
--	---------------------------	-------------------------------	--------------------------------------	-----------------------------	-------------------------	---------------------

välillä tehtäviin sopimuksiin.

Yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hoitoon, koska edustamani viranomainen saa tarvittavan avun järjestäytyneiltä vapaaehtoisilta.

☐	☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

28. Merkitse, millä seuraavista tehtäväalueista yksittäisten kansalaisten käyttöä viranomaisten apuna tulisi kartoittaa aiempaa tarkemmin.

- ☐ Viestintä; ihmisten varoittaminen ja tiedottaminen viranomaisen laatiman ohjeen mukaan
- ☐ Huoltotehtävät, esim. ruokahuolto
- ☐ Kuljetukset
- ☐ Tulipalojen sammutus palokunnan tukena (esim. metsäpalon alkusammutus ja jälkivartiointi)
- ☐ Häiriötilanteen jälkeinen tarkastustoiminta, onko alueen ihmisillä kaikki hyvin
- ☐ Etsintätehtävät
- ☐ Öljyntorjunta
- ☐ Muut ympäristöönnettomuudet
- ☐ Muu, mikä

29. Saako vastauksiasi käyttää mahdollisessa jatkotutkimuksessa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

30. Kiitos, että jaksoit vastata loppuun saakka! Tähän voit kommentoida aihepiiriä yleisesti.

Liite 4. Kysely viranomaisyhteistyöstä järjestöjen hallinnossa toimiville

Tervetuloa vastaamaan Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön kyselyyn vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyöstä pelastustoiminnassa. Kysely on osa tutkimusta, jossa selvitetään, miten vapaaehtoisten tarjoamat taidot vastaavat viranomaisten tarpeita eri alueilla ja mitkä ovat yhteistyön kehittämiskohdat.

Vastaamalla kyselyyn voit vaikuttaa siihen, miten vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä kehitetään. Pyydämme vastaamaan kyselyyn kahden viikon kuluessa 23.9.2019 mennessä. Kyselyyn vastaamiseen menee noin 15 minuuttia. Vastaukset raportoidaan yleisellä tasolla eikä yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa.

Kiitos vastauksestasi!

1. Minkä järjestön tai sen jäsenjärjestön puheenjohtajana/ johdossa toimit?

Merkitse järjestö, jossa toimit ensisijaisesti.

- ☐ Suomen Punainen Risti
- ☐ Suomen Pelastuskoiraliitto
- ☐ Suomen Palveluskoiraliitto
- ☐ Suomen Meripelastusseura
- ☐ Suomen Lentopelastusseura
- ☐ Maanpuolustuskoulutusyhdistys
- ☐ Palokunta (esim. vpk, sopimuspalokunta)
- ☐ Muu, mikä

2. Millä alueella toimit?

- ☐ Etelä-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Lappi
- ☐ Lounais-Suomi
- ☐ Länsi- ja Sisä-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi
- ☐ Vastuualueeni on valtakunnallinen

3. Minkä maakunnan/ maakuntien alueella toimit?

- ☐ Uusimaa
- ☐ Varsinais-Suomi
- ☐ Satakunta
- ☐ Kanta-Häme
- ☐ Pirkanmaa
- ☐ Päijät-Häme
- ☐ Kymenlaakso
- ☐ Etelä-Karjala
- ☐ Etelä-Savo
- ☐ Pohjois-Savo
- ☐ Pohjois-Karjala
- ☐ Keski-Suomi
- ☐ Etelä-Pohjanmaa
- ☐ Pohjanmaa
- ☐ Keski-Pohjanmaa
- ☐ Pohjois-Pohjanmaa
- ☐ Kainuu
- ☐ Lappi
- ☐ Vastuualueeni on valtakunnallinen

4. Mikä kuvaa parhaiten aluetta, jolla toimit?

- ☐ Kaupunki
- ☐ Taajama
- ☐ Haja-asutusalue

5. Keiden viranomaisten kanssa järjestösi tai yhdistyksesi tekee yhteistyötä?

- ☐ Pelastusviranomainen
- ☐ Poliisi
- ☐ Rajavartiolaitos
- ☐ Sosiaali- ja terveysviranomainen

- ☐ Muu kuntatoimija, mikä
- ☐ Jokin muu, mikä

6. Onko edustamallasi järjestöllä yhdyshenkilö, joka vastaa viranomaisyhteistyöstä?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Seuraavaksi kysymme yhteistyön riittävyydestä järjestönne ja eri viranomaisten välillä.

7. Mitä mieltä olet yhteistyön riittävyydestä edustamasi järjestön ja PELASTUSVIRANOMAISEN kanssa seuraavilla osa-alueilla?

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/tiivistää	En osaa sanoa
Hälytystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttautuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kalusto/varuste/välineiden käyttöä koskeva suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimusten laadinta	☐	☐	☐	☐	☐
Jälkihoito	☐	☐	☐	☐	☐

8. Mitä mieltä olet yhteistyön riittävyydestä edustamasi järjestön ja POLIISIN kanssa seuraavilla osa-alueilla?

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/ tiivistää	En osaa sanoa
Hälytystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttautuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kalusto/varuste/välineiden käyttöä koskeva suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimusten laadinta	☐	☐	☐	☐	☐
Jälkihoito	☐	☐	☐	☐	☐

9. Mitä mieltä olet yhteistyön riittävydestä edustamasi järjestön ja RAJAVARTIOVIRANOMAISEN kanssa seuraavilla osa-alueilla?

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/ tiivistää	En osaa sanoa
Hälytystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttautuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kalusto/varuste/välineiden käyttöä koskeva suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimusten laadinta	☐	☐	☐	☐	☐
Jälkihoito	☐	☐	☐	☐	☐

10. Mitä mieltä olet yhteistyön riittävydestä edustamasi järjestön ja SOSIAALI- JA TERVEYSVIRANOMAISEN kanssa seuraavilla osa-alueilla?

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/tiivistää	En osaa sanoa
Hälytystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttautuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kalusto/varuste/välineiden käyttöä koskeva suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimusten laadinta	☐	☐	☐	☐	☐
Jälkihoito	☐	☐	☐	☐	☐

11. Mitä mieltä olet yhteistyön riittävydestä edustamasi järjestön ja KUNNAN TAI KUNTAYHTYMÄN kanssa seuraavilla osa-alueilla?

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/tiivistää	En osaa sanoa
Hälytystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttautuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Työn suunnittelu ja ohjeistusten laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kalusto/varuste/välineiden käyttöä koskeva suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimusten laadinta	☐	☐	☐	☐	☐
Jälkihoito	☐	☐	☐	☐	☐

13. Tähän voit perustella edellistä kohtaa.

14. Keiden viranomaisten kanssa edustamasi järjestö on solminut sopimuksia?

- ☐ Pelastusviranomainen
- ☐ Poliisi
- ☐ Rajavartiolaitos
- ☐ Sosiaali- ja terveysviranomainen
- ☐ Muu kuntatoimija, mikä
- ☐ Jokin muu viranomainen, mikä
- ☐ Ei kenenkään viranomaisen kanssa

15. Missä määrin olet samaa mieltä seuraavista väittämistä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Sopimukset tukevat vapaaehtoisten ja viranomaisten välistä yhteistyötä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sopimukset tukevat vapaaehtoistoimintaa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Tähän voit halutessasi kommentoida vapaaehtoisten ja viranomaisten välisiä sopimuksia.

17. Oletko osallistunut vapaaehtoisten ja viranomaisten muodostamien verkostojen tilaisuuksiin, joissa käsitellään johtamiesi vapaaehtoisten osallistumista viranomaistehtäville?

- ☐ Kyllä, operatiivisen viranomaisen (esim. poliisi, pelastusviranomainen jne.) järjestämiin tilaisuuksiin.
- ☐ Kyllä, vapaaehtoistojen järjestämiin tilaisuuksiin
- ☐ Kyllä, aluehallintoviranomaisen tai muun hallintoviranomaisen järjestämiin tilaisuuksiin
- ☐ Muuhun verkostoon, mihin
- ☐ En ole osallistunut ko. tilaisuuksiin

18. Arvioi näiden verkostojen hyödyllisyyttä viranomaisten ja vapaaehtoisten välisen yhteistyön kehittämisen näkökulmasta.

	Erittäin hyödyllinen	Melko hyödyllinen	Ei hyödyllinen, ei hyödytön	Melko hyödytön	Erittäin hyödytön	En osaa sanoa
Operatiivisen viranomaisen organisoima verkosto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoisten organisoima verkosto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aluehallintoviranomaisen tai muun ei-operatiivisen viranomaisen organisoima verkosto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu verkosto, mikä	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Miten vapaaehtoisten ja viranomaisten muodostamia verkostoja tulisi kehittää?

20. Seuraavaksi on esitetty vapaaehtoisten keskinäistä yhteistyötä koskevia väittämiä. Missä määrin olet samaa mieltä väittämistä?

	Yhteistyötä ei ole eikä siihen ole tarvetta	Yhteistyötä ei ole, mutta se tulisi aloittaa	Yhteistyötä on ja se on riittävää nykyisellään	Yhteistyötä on, ja sitä tulisi lisätä/ tiivistää	En osaa sanoa
Järjestöjen tulee lähestyä viranomaisia yhtenä rintamana ja tarjota viranomaiselle tiettyä palvelukokonaisuutta.	☐	☐	☐	☐	☐
Järjestöjen on hyvä kouluttaa toinen toisiaan erilaiseen turvallisuusosaamiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
Järjestöjen tulee vaikuttaa yhdessä lainsäädäntöön.	☐	☐	☐	☐	☐
Järjestöjen tulee yhtenäistää koulutusjärjestelmiään.	☐	☐	☐	☐	☐
Järjestöjen tulee harjoittaa yhteistä edunvalvontaa.	☐	☐	☐	☐	☐

21. Seuraavaksi on esitetty vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyötä koskevia väittämiä. Missä määrin olet samaa mieltä väittämien kanssa?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Vapaaehtoisten ja viranomaisten keskinäinen työn suunnittelu ja harjoittelu tulee mahdollistaa ilta- tai viikonloppuajaksi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
On tärkeää, että viranomaiset ja vapaaehtoiset suunnittelevat ja harjoittelevat todennäköisiä häiriötilanteita yhdessä, oikeissa johtosuhteissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viranomaisten ja vapaaehtoisten välillä tulee hälytystilanteissa olla puheysteyssamassa järjestelmässä (ei ainoastaan johtohenkilöiden välillä).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alueille tulee luoda järjestelmä, josta näkyy eri järjestöjen tarjolla oleva osaaminen ja sen määrä erilaisiin häiriötilanteisiin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viranomaisen tulee voida hälyttää vapaaehtoiset apuun tietystä yhteisestä	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
puhelinumeroista tai järjestelmästä (yhteinen valtakunnallinen hätäkeskus).						
Viranomaisten tulee päästä tarkastelemaan vapaaehtoisresurssia vapaaehtoisten järjestelmistä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viranomaisten on hyvä antaa vapaaehtoisille ennakohäilytyksiä mahdollisista tehtävistä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

**22. Seuraavaksi on esitetty yksittäisten kansalaisten (järjestöihin kuulumattomat, 4.sektori)
häiriötilanteisiin osallistumista koskevia väittämiä.**

Vastaa missä määrin olet samaa mieltä väittämistä.

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Yksittäiset kansalaiset voidaan ottaa mukaan häiriötilanteen hoitoon, jos tehtävät eivät vaadi erityistä ammattitaitoa eivätkä vaaranna vapaaehtoisten tai autettavien terveyttä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jotta yksittäisten kansalaisten vakuuttaminen tehtävillä saadaan kuntoon, tulisi heidän vakuuttamisensa sisällyttää viranomaisten ja järjestöjen välillä tehtäviin sopimuksiin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yksittäisiä kansalaisia ei tarvita mukaan häiriötilanteiden hoitoon, koska me järjestäytyneet vapaaehtoiset pystymme hoitamaan tarvittavat tehtävät yhdessä viranomaisen kanssa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

**23. Merkitse, millä seuraavista tehtäväalueista yksittäisten kansalaisten käyttöä viranomaisen
apuna tulisi kartoittaa aiempaa tarkemmin.**

- ☐ Viestintä; ihmisten varoittaminen ja tiedottaminen viranomaisen laatiman ohjeen mukaan
- ☐ Huoltotehtävät, esim. ruokahuolto
- ☐ Kuljetukset
- ☐ Tulipalojen sammutus palokunnan tukena (esim. metsäpalon alkusammutus ja jälkivartiointi)
- ☐ Häiriötilanteen jälkeinen tarkastustoiminta, onko alueen ihmisillä kaikki hyvin
- ☐ Etsintätehtävät
- ☐ Öljyntorjunta
- ☐ Muut ympäristöönnettomuudet
- ☐ Muu, mikä

24. Saako vastauksiasi käyttää mahdollisessa jatkotutkimuksessa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

25. Kiitos, että jaksoit vastata loppuun saakka! Tähän voit kommentoida aihepiiriä yleisesti.

Pelastusalan vapaaehtoiset auttavat viranomaisia mm. etsintä- ja pelastustehtävillä, sammutustehtävillä, ensiaputehtävillä sekä henkisen ja aineellisen tuen antamisen parissa hädänalaisille. Vapaaehtoisten tehtävät sisältävät myös koulutusta ja turvallisuusviestintää sekä onnettomuuk-sien jälkitorjuntaan liittyviä tehtäviä. Lisäksi vapaaehtoiset auttavat viranomaisia yhteiskunnan toimintaan laajasti vaikuttavissa häiriötilanteissa.

Tässä tutkimuksessa luodaan yleiskuva eri alan viranomaisten ja pelastuspalvelun vapaaehtois-ten yhteistyön tilasta ja sen kehittämiskohteista. Tutkimus tarkastelee pelastuspalvelun kolmatta sektoria kokonaisuutena, johon kuuluvat niin pelastuspalvelujärjestöt kuin sopimuspalo-kunnatkin. Viranomaisista mukana ovat järjestöjen kanssa pelastus- ja turvallisuustyötä tekevät viran-omaiset eli viranomaiset pelastuslaitoksesta, poliisista, rajavartiolaitoksesta, sosiaali- ja tervey-denhuollosta sekä kunnista ja kuntayhtymistä.

Tutkimus selvitti:

- Minkälaista yhteistyötä viranomaiset tekevät pelastuspalvelun kolmannen sektorin kanssa?
- Miten käytännön yhteistyötä mukaan lukien laajat häiriötilanteet ja yksittäisten kansalaisten osallistaminen tulisi kehittää?
- Miten yhteistyön koordinaatiota ja johtamista tulisi yhteistyön osapuolten mukaan kehittää?

Tuloksia tarkasteltiin paitsi valtakunnallisesti, myös alueittain kuuden aluehallintoviraston aluei-den mukaan. Aluehallintoviraston alueiden mukaisesti tarkasteltiin lisäksi kysymystä siitä, mitkä järjestöt/yhdistykset tekevät viranomaisten kanssa yhteistyötä ja perustuuko yhteistyö sopimuk-siin.

Tutkimus tarjoaa tietoa ja suosituksia yhteistyön kehittämiseksi. Se on tarkoitettu erityisesti yhteistyötä suunnittelevien ja toteuttavien työkaluksi, mutta myös kaikille aihepiiristä kiinnostu-neille.